

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Νίκος Αντεριώτης Μαρία Ξέστερνου Μαργαρίτα Σωτηρίου

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Ανθολόγιο

Βιβλίο Μαθητή / Μαθήτριας

Α΄ Γυμνασίου

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Ανθολόγιο

Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας

Α΄ Γυμνασίου

Επιστημονική Επιτροπή Αξιολόγησης	
Συντονιστής/τρια / Αξιολογητής/τρια	Περπερίδης Παύλος Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός
Αξιολογητής/τρια	Κυλιντηρέα Ευαγγελία Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός
Αξιολογητής/τρια	Ράπτου Ευαγγελία Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός
Τεχνικός Εμπειρογνώμονας	Πλαστράς Στέφανος Πτυχιούχος Πληροφορικής
Επικουρικός Εμπειρογνώμονας	Πάλμου Λαμπρινή Διπλωματούχος τεχνολογίας γραφικών τεχνών
Υπεύθυνος/η του μαθήματος/γνωστικού αντικειμένου στο πλαίσιο της Πράξης	Βασιλική Βαρτζιώτη , Σύμβουλος Β΄ ΙΕΠ, μέλος της Επιστημονικής Ομάδας Έργου (ΕΟΕ) της Πράξης

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή, Αξιολόγηση και Ένταξη διδακτικών βιβλίων στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων» με κωδικό ΟΠΣ 6010165 στο Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή» 2021-2027

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
Σπυρίδων Δουκάκης
Πρόεδρος του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Υπεύθυνη Πράξης
Πολυξένη Μπίλλα
Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής
Προϊσταμένη Τμήματος Β΄ Προγραμμάτων Σπουδών και Εκπαιδευτικού Υλικού

Αναπληρώτρια Υπεύθυνη Πράξης
Άννα-Αικατερίνη Λυκούρη
Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

**«Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης»
και το Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή»**

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Νίκος Αντερριώτης, Μαρία Ξέστερνου, Μαργαρίτα Σωτηρίου

ΜΕΤΑΙΧΜΙΘ

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Ανθολόγιο

Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας

Α΄ Γυμνασίου

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Επιστημονική υπεύθυνη

Σωτηρίου Μαργαρίτα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Αρχαίας Ελληνικής Φιλολογίας,
Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Επιστημονική επιμέλεια – Παιδαγωγικός Σχεδιασμός,**Επιστημονική υπεύθυνη ψηφιακού εμπλουτισμού**

Ξέστερνου Μαρία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Εφαρμογών Λογισμικού στη Διδασκαλία
Φιλολογικών μαθημάτων, Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Συγγραφείς:

Αντερριώτης Νίκος, φιλόλογος, εκπαιδευτικός Β/θμιας εκπαίδευσης,
Ξέστερνου Μαρία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Εφαρμογών Λογισμικού στη Διδασκαλία
Φιλολογικών μαθημάτων, Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Σχεδίαση Ψηφιακών Μαθησιακών Αντικειμένων:

Αντερριώτης Νίκος, φιλόλογος, εκπαιδευτικός Β/θμιας εκπαίδευσης,
Ξέστερνου Μαρία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Εφαρμογών Λογισμικού στη Διδασκαλία
Φιλολογικών μαθημάτων, Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Υλοποίηση Ψηφιακών Μαθησιακών Αντικειμένων:

Ξέστερνου Μαρία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Εφαρμογών Λογισμικού στη Διδασκαλία
Φιλολογικών μαθημάτων, Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Σχεδιασμός και συλλογή εκπαιδευτικού υλικού:

Μεγαλοοικονόμου Ρεγγίνα, φιλόλογος, εκπαιδευτικός Β/θμιας εκπαίδευσης,
Μπαζάνης Βασίλης, φιλόλογος, εκπαιδευτικός Β/θμιας εκπαίδευσης,
Μποζίκας Ανάργυρος, φιλόλογος, εκπαιδευτικός Β/θμιας εκπαίδευσης,
Πιτσογιάννη Σοφία, φιλόλογος, εκπαιδευτικός Β/θμιας εκπαίδευσης,

Επιμέλεια έκδοσης: Γονιδάκη Μαρία**Καλλιτεχνικός σχεδιασμός - Γραφιστική επιμέλεια:**

Αντύπα Μαριολένη, Λυμπεροπούλου Ουρανία

Δημιουργία εξωφύλλου: Αμζλάν Ρεντουάν**Ανάρτηση και ενσωμάτωση μεταδεδομένων ψηφιακών μαθησιακών αντικειμένων:**

Λιτσαρδοπούλου Χριστίνα

Αγαπητά μας παιδιά,

στα χέρια σας κρατάτε ένα βιβλίο που έχει γραφτεί από εκπαιδευτικούς ερευνητές και ερευνήτριες που γοητεύθηκαν από τα αρχαία ελληνικά όταν ήταν στην ηλικία σας και σήμερα τα διδάσκουν. Επιθυμούμε να σας προσφέρουμε ένα φιλικό βιβλίο με ενδιαφέροντα θέματα. Μπορεί να συναντάμε πια τα αρχαία ελληνικά μόνο σε γραπτά κείμενα, όμως, όπως θα διαπιστώσετε μόνοι και μόνες σας, πάρα πολλές λέξεις από αυτές που χρησιμοποιούμε καθημερινά έχουν παραμείνει οι ίδιες από τότε ή έχουμε δημιουργήσει νέες λέξεις που προέρχονται από αρχαίες ελληνικές. Μάλιστα, όλες αυτές οι αλλαγές συμβαίνουν όχι μόνο στη γλώσσα μας αλλά και σε πολλές άλλες γλώσσες της μεγάλης ευρωπαϊκής οικογένειας.

Τα αρχαία ελληνικά θα σας διδάξουν έναν διαφορετικό τρόπο σκέψης, για να κατανοείτε τους ανθρώπους και τον κόσμο γύρω σας. Στο βιβλίο θα γνωρίσετε ανθρώπους που μπορεί να έζησαν πολλά χρόνια πριν από εμάς αλλά τους απασχολούσαν ζητήματα που συνεχίζουν να μας αφορούν όλους: η σχέση με τον εαυτό μας και με τους άλλους, οι φιλίες μας, η αγάπη, οι μύθοι, οι ήρωες και οι περιπέτειές τους, η δύναμη της φαντασίας, το παιχνίδι και οι περιηγήσεις.

Θα γνωρίσετε συγγραφείς της αρχαιότητας και θα εξερευνήσετε τη σκέψη τους. Θα ακολουθήσετε θεούς, θεές, ήρωες και ηρωίδες στις διαδρομές τους, θα προβληματιστείτε για τη στάση, τη συμπεριφορά και τις αποφάσεις τους. Θα συμφωνήσετε ή θα διαφωνήσετε με αυτούς. Ίσως, μάλιστα, να έχετε κι εσείς ανάλογα βιώματα... Θα αξιολογήσετε τη δράση προσώπων του παρελθόντος, που διαμόρφωσαν τις σημαντικότερες αξίες του σύγχρονου πολιτισμού.

Για να τα καταφέρουμε, θα προσεγγίσουμε τη μορφή της γλώσσας και μαζί θα βρούμε τους μηχανισμούς, ώστε να διαβάζετε κείμενα και να τα κατανοείτε με άνεση.

Θα επικοινωνήσετε, θα συνεργαστείτε, θα αναρωτηθείτε, θα εκφραστείτε δημιουργικά...

Ας ξεκινήσουμε λοιπόν...
Καλή μας αρχή!

Περιεχόμενα

ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ	9
Εισαγωγή στην Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία	13
ΕΝΟΤΗΤΑ 1	
Εγώ και οι Άλλοι/-ες: Ένα χελιδόκι φέρνει την άνοιξη:	17
A ΚΕΙΜΕΝΟ 1	18
ΚΕΙΜΕΝΟ 2.....	18
B ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ - ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ: <i>ἔαρ, (δια)φέρω, δια-, ἐλπίζ, ἀγαθός</i>	21
Γ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ.....	22
Δ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ: Οι φθόγγοι και τα γράμματα	23
Ε ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ: Οι βασικοί όροι μιας απλής πρότασης: το υποκείμενο και το κατηγορήμα (μέρος α΄).....	25
ΕΝΟΤΗΤΑ 2	
Εγώ και οι Άλλοι/-ες: Συμβουλές ζωής	27
A ΚΕΙΜΕΝΟ 1	28
ΚΕΙΜΕΝΟ 2.....	28
B ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ - ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ: <i>λέγω, καλόν, αὐτοῦ, πράττω, ἄρχω</i>	31
Γ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ: Ουσιαστικά που παράγονται από ρήματα (πρόσωπο που ενεργεί, ενέργεια, πάθος, κατάσταση, αποτέλεσμα ενέργειας)	32
Δ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ: Οι τόνοι, τα πνεύματα και οι κανόνες τονισμού	33
Ε ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ: Οι βασικοί όροι μιας απλής πρότασης (υποκείμενο και κατηγορήμα). Τα είδη του κατηγορήματος (μέρος β΄).....	35
ΕΝΟΤΗΤΑ 3	
Εγώ και οι Άλλοι/-ες: Οι φίλοι είναι η οικογένεια που επιλέγουμε	37
A ΚΕΙΜΕΝΟ	38
B ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ - ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ: <i>δός, πιστός, κραταιός, ἀξία</i>	41
Γ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ: Ουσιαστικά που παράγονται από ρήματα (όργανο ή μέσο και τόπος).....	42
Δ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ: Τα μέρη του λόγου, τα παρεπόμενα των πτωτικών και του ρήματος. Το άρθρο. Η Β΄ κλίση ουσιαστικών	43
Ε ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ: Συμφωνία υποκειμένου και ρήματος.....	49
ΕΝΟΤΗΤΑ 4	
Εγώ και οι Άλλοι/-ες: Αγαπάω σημαίνει...	51
A ΚΕΙΜΕΝΟ	52
B ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ - ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ: <i>ἔχω, βάλλω, μένω, γίνομαι</i>	54
Γ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ: Ουσιαστικά που παράγονται από επίθετα	56
Δ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ: Η προσωπική αντωνυμία. Το ρήμα <i>εἰμί</i> (οριστική, απαρέμφατο και μετοχή ενεστώτα). Η οριστική, το απαρέμφατο και η μετοχή ενεστώτα των βαρύτονων ρημάτων (ενεργητική φωνή)	57
Ε ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ: Τα είδη των προτάσεων ως προς τους όρους τους (απλές, σύνθετες, ελλειπτικές, επαυξημένες).....	61
ΕΝΟΤΗΤΑ 5	
ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΕΝΟΤΗΤΩΝ 1, 2, 3, 4	63
Εξερεύνηση: Παίζοντας με τη φαντασία	63
A ΚΕΙΜΕΝΟ	64
B ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ - ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ: <i>φέρω / γίνομαι / φιλῶ</i> (επανάληψη), <i>θαίνω, οἶκος, φράζω</i>	66
Γ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ: Ανασκόπηση και επαναληπτικές ασκήσεις	67
Δ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ - ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ: Ανασκόπηση και επαναληπτικές ασκήσεις.....	67

ΕΝΟΤΗΤΑ 6

Εξερεύνηση: Παίζοντας με άλλους/-ες	69
A ΚΕΙΜΕΝΟ	70
B ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ - ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ: <i>φυλάττω,</i> <i>πέτομαι, άρχω, κρύπτω, άποδιδράσκω</i> ...73	
Γ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ: Επίθετα που παράγονται από ουσιαστικά.....	74
Δ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ: Η δεικτική αντωνυμία <i>ούτος, αυτή, τούτο</i> . Η Α΄ κλίση ουσιαστικών. Η οριστική, το απαρέμφατο και η μετοχή μέλλοντα των βαρύτονων ρημάτων (ενεργητική φωνή).....	76

ΕΝΟΤΗΤΑ 7

Ήρωες/-ίδες και αντιήρωες/-ίδες: Περιπέτεια στην κοιλιά μιας φάλαινας	81
A ΚΕΙΜΕΝΟ	82
B ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ - ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ: <i>οικῶ, φύω, πόλις</i>	84
Γ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ: Επίθετα που παράγονται από ρήματα (-τος και -τέος ρηματικά επίθετα)	86
Δ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ: Τα δευτερόκλιτα επίθετα. Η οριστική παρατατικού του ρήματος <i>είμι</i> . Η Αύξηση. Η οριστική παρατατικού των βαρύτονων ρημάτων (ενεργητική φωνή)	87

ΕΝΟΤΗΤΑ 8

Ήρωες/-ίδες και αντιήρωες/-ίδες: Ο Ηρακλής και οι Στυμφαλίδες όρνιθες	93
A ΚΕΙΜΕΝΟ	94
B ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ - ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ: <i>άπτω, διώκω, φεύγω,</i> <i>βάλλω, λαμβάνω, δέος</i>	97
Γ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ: Ρήματα που παράγονται από ονόματα, ρήματα, επιρρήματα και επιφωνήματα	98
Δ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ: Η οριστική, το απαρέμφατο και η μετοχή αορίστου των βαρύτονων ρημάτων (ενεργητική φωνή).....	100
E ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ: Οι ρηματικές και ονοματικές ιδιότητες του απαρεμφάτου	103

ΕΝΟΤΗΤΑ 9

Ήρωες/-ίδες και αντιήρωες/-ίδες: Ο Θησέας και ο Μινώταυρος	105
A ΚΕΙΜΕΝΟ	106

B ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ - ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ: <i>νικῶ, λύω, άγγέλλω,</i> <i>θνήσκω, (άνα)θαίνω, πλέω</i>	109
Γ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ: Ουσιαστικά που παράγονται από ουσιαστικά.....	110
Δ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ: Ο Αναδιπλασιασμός. Η οριστική, το απαρέμφατο και η μετοχή παρακειμένου και η οριστική υπερσυντελικού των βαρύτονων ρημάτων (ενεργητική φωνή).....	112
E ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ: Η ταυτότητα του απαρεμφάτου και η συντακτική λειτουργία του ως αντικειμένου. Η ταυ- τότητα και η συντακτική λειτουργία της επιθετικής μετοχής.....	115

ΕΝΟΤΗΤΑ 10

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΕΝΟΤΗΤΩΝ 6, 7, 8, 9	63
Γνώση για τον κόσμο: Από φοβερή και τρομερή αλεπού έγινε πέτρα...	121
A ΚΕΙΜΕΝΟ	122
B ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ - ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ: <i>λαμβάνω / φύω</i> (επανάληψη), <i>δίδωμι, καλῶ, λαίλαπα</i>	124
Γ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ: Ανασκόπηση και επαναληπτικές ασκήσεις	125
Δ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ - ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ: Ανασκόπηση και επαναληπτικές ασκήσεις.....	125

ΕΝΟΤΗΤΑ 11

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΕΝΟΤΗΤΩΝ 1-10	127
Γνώση για τον κόσμο: Τι συνάντησε ο περιηγητής; ...τὸ Ἐρέχθειον	127
A ΚΕΙΜΕΝΟ	128
B ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ - ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ: <i>ὔδωρ, ἔνδον, οἶνος</i>	131
Γ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ: Ανασκόπηση και επαναληπτικές ασκήσεις	132
Δ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ: Ανασκόπηση και επαναληπτικές ασκήσεις	133
E ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ: Ανασκόπηση και επαναληπτικές ασκήσεις	137

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ	140
------------------------	-----

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	143
---------------------------	-----

ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Το διδακτικό πακέτο για την Α΄ Γυμνασίου αποτελείται από το Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας και το Τετράδιο Εργασιών. Τα βιβλία εμπλουτίζονται από ψηφιακά μαθησιακά αντικείμενα με λειτουργικότητα, κυρίως, εποπτείας, πρόσθετης πληροφορίας και αυτοαξιολόγησης. Επιπλέον, προτείνονται δραστηριότητες διερεύνησης σε έγκριτες διαδικτυακές πηγές και σε ψηφιακά εργαλεία για την εκπόνηση εργασιών από τους/τις μαθητές/-τριες.

Ο σχεδιασμός του διδακτικού εγχειριδίου οργανώνεται πάνω στο τρίπτυχο *συνεργατική – βιωματική – διερευνητική* μάθηση. Σε αυτό το πλαίσιο, το αρχαίο κείμενο εντάσσεται στη σύγχρονη πράξη και συνομιλεί με την επικαιρότητα. Ο/Η μαθητής/-τρια μαθαίνει να ακούει, να συνομιλεί, να προβληματίζεται, να δημιουργεί.

Στο Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας ανθολογούνται διασκευές αποσπασμάτων διαφορετικών κειμενικών ειδών, δημιουργών και γεωγραφικού εύρους, από τον 5ο αι. π.Χ. έως και τη βυζαντινή περίοδο. Τα κείμενα ομαδοποιούνται σε τέσσερις θεματικούς άξονες. Η επιλογή τους αναδεικνύει την αέναη συνομιλία του αρχαίου με τον σύγχρονο κόσμο και τη διαχρονία σε ζητήματα που αφορούν την καθημερινή πράξη. Επιπλέον κριτήριο για τις επιλογές μας αποτέλεσε η δυνατότητα συνομιλίας των κειμένων με αντίστοιχους θεματικούς άξονες του μαθήματος της Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας της Α΄ Γυμνασίου. Σε κάθε θεματική ενότητα προηγείται σύντομο εισαγωγικό μέρος.

Πρώτος θεματικός άξονας (Ενότητες 1, 2, 3 και 4)

Εγώ και οι Άλλοι/-ες

Ένα χελιδόνι φέρνει την άνοιξη;. Συμβουλές ζωής. Οι φίλοι/φίλες είναι η οικογένεια που επιλέγουμε. Αγαπάω σημαίνει...

Δεύτερος θεματικός άξονας (Ενότητες 5 και 6)

Εξερεύνηση

Παίζοντας με τη φαντασία Παίζοντας με άλλους/άλλες...

Τρίτος θεματικός άξονας (Ενότητες 7, 8 και 9)

Ήρωες/-ίδες και αντιήρωες/-ίδες

Περιπέτεια στην κοιλιά μιας φάλαινας. Ο Ηρακλής και οι Στυμφαλίδες Όρνιθες, Θησέας και Μινώταυρος

Τέταρτος θεματικός άξονας (Ενότητες 10 και 11)

Γνώση για τον κόσμο

Από φοβερή και τρομερή αλεπού έγινε πέτρα.... Τι συνάντησε ο περιηγητής;

Σε τρεις ενότητες του βιβλίου, γίνονται ανασκοπήσεις: στην ενότητα 5 (ανασκόπηση ενότητων 1, 2, 3, 4), στην ενότητα 10 (ανασκόπηση 6, 7, 8, 9) και στην ενότητα 11 (συνολική ανασκόπηση). Με αφορμή τα κείμενα αυτών των ανασκοπήσεων, δίνεται η δυνατότητα στους/στις μαθητές/-τριες να τα προσεγγίσουν ερμηνευτικά με διαθεματικότητα, κάνοντας ταυτόχρονα επανάληψη στα λεξιλογικά, γραμματικά και συντακτικά φαινόμενα που διδάχθηκαν σε προηγούμενες ενότητες.

Το **Γλωσσάριο**, υπηρετώντας την ανάγκη αυτενέργειας των αναγνωστών/-τριών, βρίσκεται στο τέλος του Βιβλίου Μαθητή/Μαθήτριας (και σε εμπλουτισμένη μορφή ηλεκτρονικά και στο Τετράδιο Εργασιών) και περιλαμβάνει όλες τις λέξεις των κειμένων και των ασκήσεων, τις οποίες οι μαθητές/-τριες θα πρέπει να θεωρούν γνωστές.

Κάθε ενότητα του βιβλίου διαρθρώνεται σε πέντε κύρια μέρη. Το πρώτο αφορά στοιχεία του αρχαίου κειμένου και του περικειμένου (**A. Κείμενο**). Το **εισαγωγικό σημείωμα** με τις απαραίτητες πληροφορίες για την κατανόηση του συγκεκριμένου προτάσσεται των κειμένων, ενώ στα **Στοιχεία για την ταυτότητα του κειμένου** ο/η δημιουργός αυτοπαρουσιάζεται στο νεανικό κοινό του/της και μιλά για το έργο, δημιουργώντας έτσι κλίμα οικειότητας. Ακολουθούν δύο κατευθυντήρια ερωτήματα αναφορικά με τη μορφή του κειμένου, που θα τεθούν προς συζήτηση μέσα στην τάξη (**Προσεγγίζω τη μορφή του κειμένου**). Η επιλογή των ερωτημάτων γίνεται με γνώμονα τα διδαχθέντα γλωσσικά φαινόμενα στις προηγούμενες ενότητες. Ακολουθεί εννοιολογικός χάρτης που καθοδηγεί τον/την αναγνώστη/-τρια, όσον αφορά τα βασικά κατά περίπτωση ερωτήματα που δομούν μια ιστορία: Ποιος/-α/-ο, ποιοι/-ες/-α, πού, γιατί, πότε, με ποιο αποτέλεσμα; (**Προσεγγίζω το περιεχόμενο του κειμένου**). Στη συνέχεια, το κείμενο της ενότητας χωρίζεται στις επιμέρους περιόδους του, με στόχο να αναπτυχθούν, κατά τη διάρκεια του μαθήματος, οι απαραίτητες μεταφραστικές δραστηριότητες. Τα ερωτήματα που προηγούνται κάθε πίνακα καθοδηγούν τον/τη μαθητή/-τρια στην ελεύθερη απόδοση του νοήματος με συνεργατικό τρόπο: σε μορφή δίστηλου πίνακα, στην αριστερή πλευρά ο/η μαθητής/-τρια θα εντοπίσει το αρχαίο κείμενο ανά περίοδο, με κενό χώρο ακριβώς από κάτω, για να σημειώνει. Καθ' όλη τη διάρκεια της μεταφραστικής διαδικασίας, ενθαρρύνεται η αυτενέργεια των μαθητών/-τριών με την αξιοποίηση λεξιλογικών πληροφοριών, που δίνονται στη δεξιά στήλη του πίνακα.

Μια σειρά ερωτήσεων κατανόησης του κειμένου βοηθούν τον/την εκπαιδευτικό να καθοδηγήσει, μέσα από έναν γόνιμο διάλογο τους/τις μαθητές/-τριες, ώστε να εμβαθύνουν μαζί ακόμη περισσότερο στα νοήματα του κειμένου και να αναζητήσουν συγκλίσεις με το παρόν (**Συζήτηση στην τάξη**).

Οι πληροφορίες που αφορούν τα πραγματολογικά στοιχεία κάθε κειμένου δεν είναι εξαντλητικές· η παράθεσή τους στο βιβλίο γίνεται επιλεκτικά, αποσκοπώντας να κεντρίσουν το ενδιαφέρον αλλά και να δώσουν πληροφορίες για πτυχές του αρχαίου πολιτισμού (**Πραγματολογικά στοιχεία**).

Το δεύτερο μέρος εστιάζει στις λέξεις του κειμένου (**B. Οι λέξεις του κειμένου – Παραγωγή και σύνθεση**). Με γνώμονα τις λέξεις που απαντούν στο υπό συζήτηση απόσπασμα,

παρουσιάζονται οικογένειες λέξεων στην ελληνική και, ενδεικτικά, σε άλλες ξένες γλώσσες (αγγλικά, γαλλικά, ιταλικά, γερμανικά, ισπανικά, αλβανικά, ρουμανικά). Παραδείγματα χρήσης τους σε κειμενικά περιβάλλοντα προσφέρονται σε ψηφιακά μαθησιακά αντικείμενα. Η περιήγηση στις λέξεις του κειμένου ολοκληρώνεται με έναν σύντομο κατάλογο λόγιων φράσεων που χρησιμοποιούμε καθημερινά στα νέα ελληνικά, συνοδευόμενων με παράδειγμα χρήσης τους. Ακόμα, εμπλουτίζεται με παραδείγματα από αυθεντικά κείμενα, κυρίως του ημερήσιου τύπου, σε ψηφιακά μαθησιακά αντικείμενα.

Τα πεδία **Συζήτηση στην τάξη** και **Έρευνα** περιλαμβάνουν ποικιλία δραστηριοτήτων διερεύνησης, προσωπικής και συνεργατικής, διαθεματικής και ανακαλυπτικής, γύρω από τον θεματικό άξονα και τη μορφολογία του κειμένου.

Το τρίτο μέρος αφορά ζητήματα ετυμολογίας αρχαίων ελληνικών λέξεων (**Γ. Παραγωγή και Σύνθεση**).

Το τέταρτο και το πέμπτο μέρος κάθε ενότητας αφιερώνεται στα φαινόμενα της γραμματικής και του συντακτικού που προβλέπονται για διδασκαλία σύμφωνα με το νέο Πρόγραμμα Σπουδών (**Δ. Γραμματική, Ε. Συντακτικό**). Η εκκίνηση της διδασκαλίας τους από τα νέα στα αρχαία ελληνικά αναδεικνύει στον μέγιστο βαθμό τη διαχρονία των γλωσσικών φαινομένων. Η σειρά με την οποία παρατίθενται τα κεφάλαια της γραμματικής και του συντακτικού αποσκοπεί στη σταδιακή αφομοίωση της ύλης. Οι πίνακες με τα κλιτικά παραδείγματα (επιλεγμένα κατά περίπτωση από το ίδιο το κείμενο αναφοράς όπως και οι αντίστοιχες ασκήσεις διαβαθμισμένης δυσκολίας) βοηθούν τους/τις μαθητές/-τριες, με τρόπο ευχάριστο και πρακτικό, να αντιληφθούν τους γλωσσικούς μηχανισμούς, αποφεύγοντας την τυπολατρική εκμάθηση κανόνων.

Ο **αποτιμητής** θυμίζει συνοπτικά (στην έντυπη μορφή) και διεξοδικά (σε ψηφιακό μαθησιακό αντικείμενο) τα βασικά σημεία της ενότητας που έχουν κατακτηθεί.

Οι **αναστοχαστικές δραστηριότητες** 1 και 2 περιλαμβάνουν μεταγνωστικές διαδικασίες και αυτοαξιολόγηση. Ας σημειωθεί πως οι δραστηριότητες που απευθύνονται ατομικά σε κάθε μαθητή και μαθήτρια διατυπώνονται στο β' ενικό πρόσωπο, ενώ όσες θα μπορούσαν να υλοποιηθούν ομαδοσυνεργατικά στο β' πληθυντικό πρόσωπο.

Το **Τετράδιο Εργασιών**, που συνοδεύει το βιβλίο, προσανατολίζεται στην περαιτέρω εμπέδωση των φαινομένων που διδάσκονται ανά ενότητα και εμπλουτίζεται με ασκήσεις, πολυτροπικές δραστηριότητες και με παράλληλα κείμενα από την αρχαία έως και τη νεότερη λογοτεχνία που έχουν επιλεγεί με κριτήριο την ανάδειξη της διαχρονίας της γλώσσας και κοινούς θεματικούς τόπους. Δίνουν τροφή για δημιουργικό διάλογο μέσα στην τάξη, διαθεματική προσέγγιση και συνεργατικές δράσεις σε δραστηριότητες δημιουργικής γραφής.

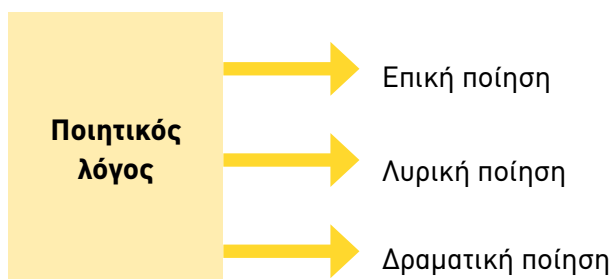
Εισαγωγή στην Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία

Όταν προσεγγίζουμε τον αρχαίο κόσμο και προσπαθούμε να τον γνωρίσουμε, στηριζόμαστε σε δύο βασικές πηγές: τα αρχαιολογικά ευρήματα και τις γραπτές πληροφορίες. Οι δύο αυτές πηγές μάς προσφέρουν ένα γοητευτικό και πρωτόγνωρο κάθε φορά ταξίδι στο παρελθόν και μας φέρνουν σε επαφή με τους ανθρώπους, την καθημερινότητά τους, τις ανάγκες τους, τις σκέψεις τους, τις ανησυχίες τους και οτιδήποτε τους απασχόλησε στο πέρασμα τόσων αιώνων. Για μας, λοιπόν, στην τάξη αυτή, σημαντικό στοιχείο γνωριμίας με την ελληνική αρχαιότητα είναι η **Αρχαία Ελληνική Γραμματεία**.

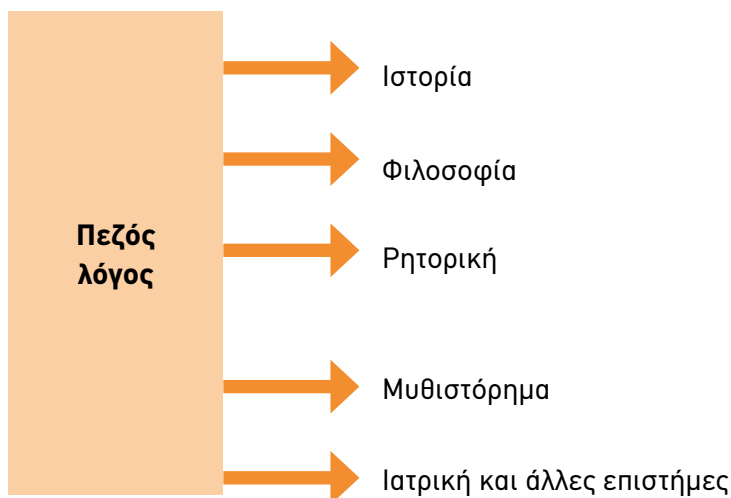
Όταν χρησιμοποιούμε τον όρο **Αρχαία Ελληνική Γραμματεία**, εννοούμε όλα τα κείμενα που αποτελούν το σύνολο των γραπτών μνημείων της ελληνικής αρχαιότητας. Αυτά τα διακρίνουμε σε δύο μεγάλες κατηγορίες:

Τα ποιητικά έργα και τα πεζά έργα

- **Ποιητικά έργα.** Η ποίηση ήταν το πρώτο γραμματειακό είδος που καλλιεργήθηκε και υποδιαιρείται σε άλλα επιμέρους είδη ως εξής:

- **Πεζά έργα.** Ο πεζός λόγος εμφανίστηκε μεταγενέστερα και υποδιαιρείται σε άλλα επιμέρους είδη ως εξής:

Ποιητικός λόγος

1. Επική ποίηση

Το έπος (= λόγος, από το ρήμα *ἔπω* = λέγω) είναι ένα αφηγηματικό ποίημα που διηγείται αξιομνημόνευτες πράξεις ανθρώπων και θεών, ανδρών και γυναικών, όπως γεγονότα του παρελθόντος (ηρωικό έπος). Στη συνέχεια εξελίσσεται, αποκτώντας περιεχόμενο διδακτικό, φιλοσοφικό (διδακτικό έπος). Οι μύθοι (αργοναυτικός, θηβαϊκός, τρωικός κύκλος) τροφοδότησαν την προφορική ποίηση, η οποία καλλιεργήθηκε από επαγγελματίες τραγουδοποιούς, τους αοιδούς. Οι **αοιδοί** (*ἀείδω* - *ᾄδω* = ψάλλω, τραγουδώ αλλά και συνθέτω) επεξεργάστηκαν τους μύθους και εμπλούτισαν τα έπη με την τέχνη τους.

Το **ηρωικό έπος** σηματοδοτεί την έναρξη της ελληνικής και της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας. Ποιος/-α δεν γνωρίζει σήμερα στα πέρατα της γης τον Αχιλλέα, τον Οδυσσέα, τον Αγαμέμνονα και τόσους άλλους ήρωες και ηρωίδες των ομηρικών επών; Τα έπη του Ομήρου, η *Ιλιάδα* και η *Οδύσσεια*, τοποθετούνται στα μέσα του 8ου αι. π.Χ. και απαγγέλλονταν από τους ραψωδούς. Οι **ραψωδοί** (*ράπτω* + *ᾠδή*), ακουμπώντας σε ένα ραβδί, σύμβολο εξουσίας, απήγγελλαν όρθιοι, για να κρατούν τον ρυθμό.

Από την άλλη πλευρά, το **διδακτικό έπος** έχει αντικείμενο την καθημερινότητα του ανθρώπου. Ο/Η ποιητής/-τρια αποτυπώνει τις ιδέες του/της για τη ζωή και τις αξίες της και προβάλλει τη σοφία και τις εμπειρίες του λαού. Ο Ησίοδος συνέγραψε διδακτικά έπη, με γνωστότερα τη *Θεογονία* και τα *Έργα και Ήμέραι*. Στη *Θεογονία* παρουσιάζεται η καταγωγή των θεών και η δημιουργία του κόσμου, ενώ τα *Έργα και Ήμέραι*, που γράφτηκαν με αφορμή τη διαμάχη του ποιητή με τον αδελφό του, έχουν έντονο διδακτικό και ηθικοπλαστικό χαρακτήρα, προσφέροντας πρακτικές συμβουλές για τη ζωή των ανθρώπων.

2. Λυρική ποίηση

Κάποια στιγμή, όμως, οι άνθρωποι ένιωσαν την ανάγκη να εκφράσουν τα προσωπικά τους συναισθήματα. Έτσι, γεννήθηκε η λυρική ποίηση. Λυρικά είναι τα σύντομα ποιήματα, μέσα από τα οποία ο/η ποιητής/-τρια προβάλλει προσωπικά βιώματα και συναισθήματα. Η επιβίωσή της συνεχίζεται, διαμέσου των αιώνων, έως τις μέρες μας. Στη λυρική ποίηση ανήκουν ο **ιάμβος**, η **ελεγεία**, η **μελική ποίηση** (μονωδία) και η **χορική ποίηση**. Η ακμή της λυρικής ποίησης τοποθετείται από τα τέλη του 7ου αι. έως τις αρχές του 5ου αι. π.Χ.

3. Δραματική ποίηση

Τον 5ο αιώνα π.Χ. η Αθήνα φτάνει στο απόγειο της ακμής της με τον Περικλή και το δημοκρατικό πολίτευμα. Σε αυτό το περιβάλλον γεννιέται το θέατρο, η δραματική ποίηση. Η δραματική ποίηση είναι η δραματοποίηση, δηλαδή η θεατρική παρουσίαση, ενός μύθου, με εκφραστικό όργανο τον ποιητικό λόγο. Συνδέει στενά την προέλευσή της με την ανάπτυξη της δημοκρατίας στην Αθήνα και με την ενεργό συμμετοχή των πολιτών στα κοινά. Το είδος της δραματικής ποίησης περιλαμβάνει την **τραγωδία**, την **κωμωδία** και το **σατυρικό δράμα**.

ΕΠΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

Πεζός λόγος

1. Φιλοσοφία

Οι άνθρωποι πάντα προσπαθούσαν να εξηγήσουν καθετί που τους προκαλούσε απορία, περιέργεια και θαυμασμό. Στην αρχή δημιούργησαν τους μύθους τους. Τον 6ο αι. π.Χ. έκαναν την εμφάνισή τους οι πρώτοι φιλόσοφοι, άνδρες όλοι τους, στη Μικρά Ασία, τη Νότια Ιταλία και τη Σικελία, οι οποίοι προσπάθησαν να ερμηνεύσουν τη δημιουργία του κόσμου, όχι πια με βάση τους μύθους, αλλά χρησιμοποιώντας τη λογική. Έτσι, άρχισαν να παρατηρούν το περιβάλλον και τα φυσικά φαινόμενα. Στο δεύτερο μισό του 5ου αι. π.Χ., οι φιλόσοφοι, επίσης μόνο άνδρες, έθεσαν ως κέντρο του ενδιαφέροντός τους τον άνθρωπο και, πολύ αργότερα, μετά την ύστερη αρχαιότητα, στράφηκαν στις μεταφυσικές ανάγκες και τη χριστιανική φιλοσοφία. Ο πρώτος που έστρεψε τη σκέψη του αποκλειστικά στον άνθρωπο είναι ο γνωστός σε όλους μας Σωκράτης.

2. Ιστορία

Οι άνθρωποι γράφουν καθημερινά ιστορία, όμως η επιστήμη της Ιστορίας καταγράφει τα σημαντικά γεγονότα και τους/τις πρωταγωνιστές/-τριές τους. Οι πρώτοι «ιστορικοί» ονομάζονται στη σύγχρονη έρευνα «λογογράφοι» και τοποθετούνται χρονικά τον 6ο αι. π.Χ. Με την αφήγησή τους αναφέρονταν σε γεγονότα του παρελθόντος, αξιοποιώντας στοιχεία γεωγραφικά, εθνογραφικά, πολιτικά και πολιτιστικά. Ο Ηρόδοτος (5ος αι. π.Χ.) στο έργο του θα αναφερθεί στους Περσικούς πολέμους και τη σύγκρουση που έφερε αντιμέτωπους τον ελληνικό λαό και τους «βαρβάρους» λαούς. Ο Θουκυδίδης (δεύτερο μισό του 5ου αι. π.Χ.) εξιστόρησε τον Πελοποννησιακό Πόλεμο (431-404 π.Χ., η αφήγηση του Θουκυδίδη φτάνει ως το 411 π.Χ.) και θεμελίωσε τον ιστορικό λόγο στοχεύοντας περισσότερο στη χρησιμότητά του παρά στην ψυχαγωγία. Η εξιστόρηση των γεγονότων γίνεται πια με τρόπο αξιόπιστο, αντικειμενικό και αμερόληπτο. Τη συνέχεια και το τέλος του Πελοποννησιακού πολέμου τη μαθαίνουμε από τον Ξενοφώντα στα *Ελληνικά* του. Αργότερα, ο Πλούταρχος (1ος-2ος αι. μ.Χ.), στο έργο του *Βίοι Παράλληλοι*, θα συμπεριλάβει ζεύγη παράλληλων βιογραφιών, συγκρίνοντας τον χαρακτήρα και την προσωπικότητα ενός Έλληνα και ενός Ρωμαίου.

3. Ρητορική

Η κατάλυση τυραννικών πολιτευμάτων και η εδραίωση της δημοκρατίας ευνόησε την ανάπτυξη της συστηματικής ρητορικής. Ο όρος ρητορική (ενν. τέχνη) (θηλ. γέν. του αρχαιοελληνικού επιθέτου *ρήτορικός*, -ή, -όν < ουσ. *ὁ ῥήτωρ*) σημαίνει την «τέχνη του λόγου», δηλαδή τη μέθοδο και την τεχνική της σύνθεσης λόγων που έχουν τη δύναμη να πείσουν το κοινό. Η τέχνη του ρήτορα ανέπτυξε τρία είδη: το **συμβουλευτικό** ή πολιτικό ή προτρεπτικό είδος, το **πανηγυρικό** ή επιδεικτικό είδος και το **δικανικό** είδος. Η ακμή της ρητορείας τοποθετείται χρονικά τον 4ο αι. π.Χ.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ

 ΙΣΤΟΡΙΑ:
 Η ΑΦΗΓΗΣΗ
 ΤΟΥ
 ΠΕΛΟΠΟΝ-
 ΝΗΣΙΑΚΟΥ
 ΠΟΛΕΜΟΥ

ΡΗΤΟΡΙΚΗ

4. Γεωγραφική ή περιηγητική λογοτεχνία

Κατά την ύστερη αρχαιότητα (2ος/3ος-8ος αι. μ.Χ.) και συγκεκριμένα κατά την αυτοκρατορική εποχή, κάνει την εμφάνισή της η λεγόμενη **γεωγραφική ή περιηγητική λογοτεχνία**. Πρόκειται για πεζά κείμενα, τα οποία συνδυάζουν στοιχεία γεωγραφίας και ιστορίας. Οι συγγραφείς τους, έχοντας επισκεφθεί διάφορα μέρη, μας πληροφορούν για όσα είδαν στο ταξίδι τους.

5. Μυθιστόρημα

Κατά την ύστερη αρχαιότητα και συγκεκριμένα κατά την αυτοκρατορική εποχή (1ος-2ος αι. μ.Χ.), στο περιθώριο της ιστορίας και της ρητορικής, αναπτύσσεται το **μυθιστόρημα**. Πρόκειται για περιπετειώδες ερωτικό έργο με ψυχαγωγικό σκοπό. Το σοφιστικό μυθιστόρημα επέδρασε στο λατινικό, το μεσαιωνικό και το βυζαντινό —λόγιο, ιπποτικό— και το νεότερο ευρωπαϊκό μυθιστόρημα.

6. Σε πεζό λόγο γράφτηκαν και κείμενα **ιατρικής** και άλλων επιστημών (**Αστρονομίας, Μαθηματικών** κ.ά.). Μια ολόκληρη συλλογή με εξήντα περίπου έργα, άλλα γνήσια και άλλα όχι, έχουν φτάσει έως εμάς με το όνομα του Ιπποκράτη. Μολονότι ο διάσημος γιατρός Ιπποκράτης έζησε στην Αθήνα κατά τον 5ο-4ο αι. π.Χ., ο αρχικός πυρήνας της συλλογής συγκροτήθηκε στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου κάπου μεταξύ του 3ου και 2ου αι. π.Χ. Τα έργα της ιπποκρατικής συλλογής (corpus) έχουν βασικό χαρακτηριστικό τη φροντίδα για συστηματική παρατήρηση, μέθοδο και έρευνα.

Τα γραμματειακά είδη του αρχαίου λόγου μαρτυρούν τη διαχρονική ανθρώπινη ανάγκη **να εκφραστούν σκέψεις και συναισθήματα**. Η μελέτη της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας μάς πείθει, παράλληλα, **για τη διαχρονία της ελληνικής γλώσσας** και αναδεικνύει **τον ελληνικό πολιτισμό ως σύνολο αρχών, στάσεων και συμπεριφορών**. Η κριτική προσέγγιση των κειμένων της, καθώς υπάρχει αλληλεπίδραση με άλλες θεματικές και επιστημονικές περιοχές, καλλιεργεί νοητικές, συναισθηματικές και ψυχοκινητικές δεξιότητες. Έτσι, τα γραπτά μνημεία του παρελθόντος οδηγούν σε γόνιμο ανεφοδιασμό του νέου ανθρώπου, για να μπορέσει να ανταποκριθεί στις σύγχρονες και μελλοντικές απαιτήσεις.

ΕΝΟΤΗΤΑ

1

Εγώ και οι Άλλοι/-ες: Ένα χελιδόني φέρνει την άνοιξη;

ΘΕΜΑΤΙΚΟΣ ΑΞΟΝΑΣ **ΕΓΩ ΚΑΙ ΟΙ ΑΛΛΟΙ/-ΕΣ**

Ο τρόπος που διαμορφώνεται ο εαυτός μας, οι αξίες της ζωής μας, η σχέση μας με τους άλλους ανθρώπους, οι φιλίες μας και η αγάπη είναι από τα σημαντικότερα θέματα που μας απασχολούν διαχρονικά. Αγαπώντας τον εαυτό μας μαθαίνουμε να αγαπάμε και τους άλλους ανθρώπους.

Σε αυτή την ενότητα

- ▶ Θα διαβάσουμε δύο μικρά κείμενα που εκφράζουν ενδιαφέρουσες στάσεις ζωής των συγγραφέων τους.
- ▶ Θα μάθουμε να χρησιμοποιούμε λέξεις που προέρχονται από αρχαιοελληνικές, όπως *ἔαρ*, *φέρω*, *δια-*, *ἐλπίς*, *ἀγαθός/-ή/-όν* και λόγιες φράσεις που σώζονται μέχρι σήμερα: *ἐπί των ημερῶν*, *ἔργα και ημέρες*, *ἀμ' ἔπος ἀμ' ἔργον*.
- ▶ Θα κατανοήσουμε τι σημαίνει παραγωγή και σύνθεση λέξεων.
- ▶ Συγκρίνοντας την αρχαία με τη νέα ελληνική γλώσσα,
 - Θα μάθουμε να αναγνωρίζουμε φθόγγους και γράμματα.
 - Θα εντοπίζουμε τους βασικούς όρους μιας απλής πρότασης: το υποκείμενο και το κατηγορημα.

Λέξεις-κλειδιά: *φιλία, φθόγγοι, γράμματα, υποκείμενο, κατηγορημα*

A

ΚΕΙΜΕΝΟ 1

ΗΘΙΚΑ
ΝΙΚΟΜΑΧΕΙΑ

Εισαγωγικό σημείωμα: Στο έργο *Ἠθικὰ Νικομάχεια* υποστηρίζεται πως δεν αρκεί μία μέρα για να θεωρηθούμε ευτυχισμένοι, όπως και δεν αρκεί ένα μόνο χελιδόνι, για να σηματοδοτήσει την άφιξη της άνοιξης. Η φράση αυτή αγαπήθηκε πολύ από τους μεταγενέστερους ανθρώπους και αξιοποιείται μέχρι σήμερα ως απόφθεγμα...

Μία γὰρ χελιδὼν ἕαρ οὐ ποιεῖ, οὐδὲ μία ἡμέρα·

Αριστοτέλης, *Ἠθικὰ Νικομάχεια* (1098a)

Στοιχεία για την ταυτότητα του κειμένου

Είμαι ο Αριστοτέλης, με καταγωγή από τα Στάγειρα της Χαλκιδικής. Έζησα τον 4ο π.Χ. αιώνα και ασχολήθηκα κυρίως με τη Φιλοσοφία. Το 342 π.Χ. προσκλήθηκα στη Μακεδονία να αναλάβω για τρία χρόνια τη διαπαιδαγώγηση του Μεγάλου Αλεξάνδρου, που ήταν τότε δεκατεσσάρων χρονών. Επιστρέφοντας στην Αθήνα, ίδρυσα ένα διδαστήριο, το Λύκειο, κοντά στον Λυκαβηττό. Η Σχολή μου, που ονομάστηκε και Περιπατητική γιατί ορισμένα μαθήματα γίνονταν περπατώντας σε σκιερές στοές, είχε μεγάλη επιτυχία. Όλα τα σωζόμενα έργα μου ήταν διδακτικό υλικό για το Λύκειο. Στα *Ἠθικὰ Νικομάχεια* εξετάζω πώς γίνονται οι άνθρωποι ευτυχισμένοι.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ
& ΔΙΟΓΕΝΗΣ
ΛΑΕΡΤΙΟΣ

ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΩ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ 1

1. Αναγνωρίζεις λέξεις που χρησιμοποιούμε σήμερα ή που μοιάζουν με κάποιες νεοελληνικές;
2. Μπορείς να σκεφτείς ποιο είναι το ρήμα και ποιο το υποκείμενο της πρότασης;

ΚΕΙΜΕΝΟ 2

Εισαγωγικό σημείωμα: Ο Χίλωνας, ένας από τους επτά σοφούς, δίνει μια ενδιαφέρουσα απάντηση-σχόλιο αναφορικά με τη μόρφωση του ανθρώπου...

Οὔτοι ἠρώτησαν Χίλωνα τοῦτο, τίνοι διαφέρουσιν οἱ πεπαιδευμένοι τῶν ἀπαιδευτῶν.
Χίλων εἶπεν, «ἐλπίσιν ἀγαθαῖς».

Διογένης Λαέρτιος, *Βίοι Φιλοσόφων, Χίλων* (1.69) (διασκευή)

Στοιχεία για την ταυτότητα του κειμένου

Είμαι ο Διογένης Λαέρτιος. Έζησα περίπου στις αρχές του 3ου μ.Χ. αιώνα. Είμαι ιστοριογράφος της φιλοσοφίας της αρχαιότητας, συγγραφέας του έργου *Βίοι φιλοσόφων*, στο οποίο μιλάω για πολλούς φιλοσόφους της αρχαιότητας και παραθέτω τα ρητά τους. Ο Χίλων ο Λακεδαιμόνιος (600 π.Χ.-520 π.Χ.) ήταν ένας από αυτούς, Σπαρτιάτης πολιτικός, νομοθέτης, φιλόσοφος και ελεγειακός ποιητής. Αναφέρεται ως ένας από τους επτά σοφούς της αρχαίας Ελλάδας.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΩ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ 2

Μπορείς να εντοπίσεις στο κείμενο τα ρήματα, τα οποία εκφράζουν ενέργεια, όπως άλλωστε και στη Ν.Ε.; Παρατηρείς ομοιότητες με τη Ν.Ε.;

ΠΡΟΣΕΓΓΙΩ ΤΟ ΠΕΡΙΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ 1

1. Ποιος «οὐ ποιῆ ἔαρ»;

Μία γὰρ χελιδὼν

.....

.....

> χελιδὼν [ἢ χελιδὼν = χελιδόνι]
> γὰρ = πράγματι, γιατί, δεδομένου
ὅτι (μόριο αιτιολογικό /
επεξηγηματικό)

2. Τι δεν μπορεί να κάνει μόνο ένα χελιδόνι;

οὐ ποιῆ ἔαρ

.....

.....

> ἔαρ [τὸ ἔαρ = ἡ ἀνοιξη]
> οὐ = δεν (αρνητικό μόριο)
> ποιῆ [ποιῶ = κάνω, δημιουργῶ]

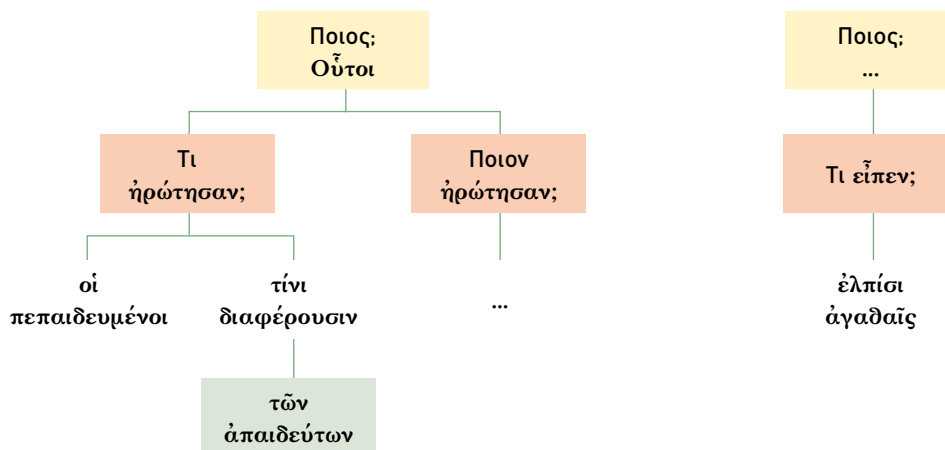

Συζήτηση στην τάξη | κείμενο 1

1. Ποια παροιμία θυμίζει το ρητό του Αριστοτέλη;
2. Συνεργαστείτε σε дуάδες στην τάξη, για να δημιουργήσετε μία μικρή παράγραφο (2-3 γραμμές) που θα καταλήγει στη φράση: «ένα χελιδόνι δεν φέρνει την άνοιξη» (Μπορείτε να φανταστείτε οποιαδήποτε κατάσταση στη ζωή μας που θα ήταν ταιριαστή).

ΠΡΟΣΕΓΓΙΩ ΤΟ ΠΕΡΙΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ 2

Πριν συμπληρώσετε συνεργατικά στον πίνακα της τάξης τον εννοιολογικό χάρτη για κάθε πρόσωπο του κειμένου με την πληροφορία που μας δίνεται, δείτε πρώτα τις ερωτήσεις που ακολουθούν, οι οποίες μπορούν να σας καθοδηγήσουν.

1. Ποιον «ἠρώτησαν»;

Οὗτοι ἠρώτησαν Χίλωνα τοῦτο.

.....

.....

- > Οὗτοι [οὗτος = αυτός, αρσενικό γένος, δεικτική αντωνυμία]
- > τοῦτο = αυτό, ουδέτερο γένος, δεικτική αντωνυμία

2. Τι ακριβώς «ἠρώτησαν»;

τίνι διαφέρουσιν οἱ πεπαιδευμένοι τῶν ἀπαιδύτων

.....

.....

.....

- > πεπαιδευμένοι [παιδεύομαι = εκπαιδεύομαι, μορφώνομαι / πεπαιδευμένος = μορφωμένος, καλλιεργημένος]
- > τῶν ἀπαιδύτων [ὁ ἀπαιδευτος = ανεκπαιδευτος, αμόρφωτος, ακαλλιεργητος]

3. Σε σχέση με τι είπε ο Χίλωνας ότι διαφέρουν οι μορφωμένοι από τους αμόρφωτους;

Χίλων εἶπεν, «ἐλπίσιν ἀγαθαῖς»

.....

.....

- > ἐλπίσιν [ἡ ἐλπίς = ελπίδα]
- > ἀγαθαῖς [ἀγαθός, ἀγαθή, ἀγαθόν = καλός, -ή, -ό, ευγενικής καταγωγής, ευγενής (επίθετο)]

Συζήτηση στην τάξη | κείμενο 2

«Η μόρφωση δίνει ελπίδα στον άνθρωπο». Να συμμετάσχεις σε έναν σύντομο ρητορικό αγώνα στην τάξη υποστηρίζοντας το περιεχόμενο της πρότασης αυτής. Αξιοποίησε και παραδείγματα από την καθημερινότητα.

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- > Ο Χίλων ήταν ένας από τους επτά σοφούς της αρχαιότητας. Οι **Επτά σοφοί** ήταν ιστορικά πρόσωπα που έζησαν από τον 7ο αιώνα π.Χ. και αργότερα. Διέπρεψαν ως νομοθέτες, άρχοντες ή πολιτικοί. Οι επικρατέστεροι θεωρούμενοι ήταν οι: Θαλής ο Μιλήσιος, Βίας ο Πριηνεύς, Πιπτακός ο Μυτιληναίος, Σόλων ο Αθηναίος, Χίλων ο Λακεδαιμόνιος, Κλεόβουλος ο Ρόδιος, Περίανδρος ο Κορίνθιος.

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ - ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ

1 Οικογένειες λέξεων στην ελληνική και σε άλλες γλώσσες

> τὸ ἔαρ	ΕΠΙΘ.: εαρινός, εαρινή, εαρινό
> διαφέρω (διά + φέρω)	ΟΥΣ.: διαφορά, αδιαφορία ΕΠΙΘ.: διαφορικός, αδιάφορος
> φέρω	ΣΥΝΘ. ΡΗΜ.: καρποφορώ ΟΥΣ.: φορά, φορέας, φορείο, πληροφορία, ανθοφορία, μεταφορά, αμφορέας, φέρσιμο, φέρετρο, φερέφωνο, φορτωτής, φόρτιση, λεωφόρος, λεωφορείο, ασθενοφόρο, σηματοφόρος ΕΠΙΘ.: φορητός, φέρελπις, κερδοφόρος, οπωροφόρος, καρποφόρος
> δια- (= διά μέσου, ως α' συνθετικό για τόπο ή χρόνο)	ΟΥΣ.: διάλογος, διάγραμμα, διαχρονία, διάμετρος ΕΠΙΘ.: διαγνώσιος Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: ΑΓΓ dialogue, diachronic, diagram, ΓΑΛ dialogue, diachronie, diagnostic, diagonale, diagramma, diameter, ΓΕΡΜ diachronisch, dialog, diameter, ΙΣΠ diámetro, diferir, diálogo, ΑΒ diametri, diarreja, dialogu, ΡΟΥΜ diametru, dialog.
> ἔλπις	ΕΠΙΘ.: ελπιδοφόρος, ανέλπιστος
> ἀγαθός	ΣΥΝΘ. ΡΗΜ.: αγαθοφέρνω ΟΥΣ.: αγαθοεργία, αγαθοσύνη ΕΠΙΘ.: αγαθιάρης

Συζήτηση στην τάξη Εντοπίστε λέξεις από τα δύο κείμενα τις οποίες συναντάμε σε άλλες γλώσσες (τις ίδιες ή παράγωγές τους).

Έρευνα Βρείτε στην ομάδα σας με τη βοήθεια λεξικού ή του Βασικού Λεξικού της Α.Ε. στην Πύλη για την ελληνική γλώσσα παράγωγες λέξεις του επιθέτου *ἀγαθός*, για να συμπληρώσετε συνεργατικά ένα γλωσσάριο της τάξης (ή ηλεκτρονικό συνεργατικό έγγραφο), επιλέγοντας δύο παράγωγές της ανά εποχή (αρχαία, βυζαντινή, νεοελληνική). Πώς εξελίχθηκε αυτή η λέξη (ως προς τη μορφή και τη σημασία) σε άλλες εποχές μέχρι σήμερα;

2 Λόγιες φράσεις στα Ν.Ε. και η χρήση τους

επί των ημερών = κατά τη διάρκεια των ημερών, δηλαδή για κάτι που συνέβη στην εποχή κάποιου/-ας [π.χ. *Επί των ημερών του Περικλή χτίστηκε ο Παρθενώνας*].

έργα και ημέρες [κάποιου/-ας] = έργα και δραστηριότητες ή καθημερινές ασχολίες και φροντίδες. Η φράση χρησιμοποιείται ως μειωτική αναφορά στο παρελθόν του/της [π.χ. *Η σκανδαλοθηρική εφημερίδα αποκάλυψε τα έργα και τις ημέρες του*].

ἀμ' έπος ἀμ' έργον = για άμεση εκτέλεση ενέργειας: Μαζί με τον λόγο, και το έργο [π.χ. *Ξεκινάμε αμέσως την εφαρμογή των σχεδίων μας! Άμ' έπος ἀμ' έργον!*].

Μαθαίνω να χρησιμοποιώ λέξεις

Με αφορμή το κείμενο 1, γράψε με συντομία τη δική σου άποψη. Προσπάθησε να χρησιμοποιήσεις όσο μπορείς περισσότερες παράγωγες λέξεις του *φέρω* ή και τις λόγιες φράσεις που έμαθες πρωτίτερα.

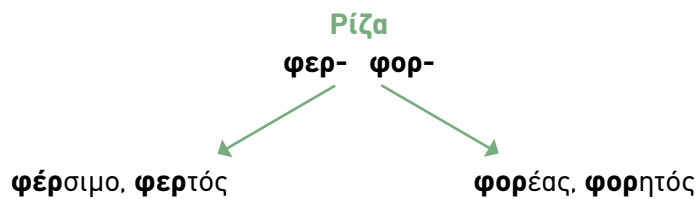

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ

- Η λέξη από την οποία σχηματίζεται μια άλλη λέξη λέγεται **πρωτότυπη**. Η λέξη που παράγεται από μια πρωτότυπη λέξη λέγεται **παράγωγη**.

Πρωτότυπη λέξη	Παράγωγη λέξη στη Ν.Ε.	Παράγωγη λέξη στην Α.Ε.
φέρω	φορέας, φορείο, φερτός, φέρσιμο, φερτός	φορεύς, φορά, φάρμακον, φορεῖον

- Οι παράγωγες λέξεις σχηματίζονται από τις πρωτότυπες με την προσθήκη παραγωγικών καταλήξεων. Π.χ. -τός, -τή, -τόν, -έας, -είο, -μα, -ιμο κ.ά.
- Το αρχικό θέμα από το οποίο προέρχονται οι λέξεις, συχνά με μετασχηματισμούς, λέγεται **ρίζα**. Πολλές λέξεις έχουν ποικιλία θεμάτων ρίζας, όπως το παράδειγμά μας, η λέξη *φέρω*: φερ-, φορ-.

- Η λέξη που δεν παράγεται από άλλη, αλλά σχηματίζεται απευθείας από κάποια ρίζα με την προσθήκη μιας κατάληξης, λέγεται **ριζική** λέξη.
- Μια ομάδα λέξεων (απλών ή σύνθετων) που προέρχονται από την ίδια ρίζα λέγονται **ομόρριζες**.
- Μια λέξη που σχηματίζεται από δύο άλλες ονομάζεται **σύνθετη** λέξη. Οι λέξεις που τη σχηματίζουν αποτελούν τα **συνθετικά μέρη** της.

	α' συνθετικό	β' συνθετικό
κερδοφόρος	κέρδος	φέρω
φερέφωνο	φέρω	φωνή

- Κάθε λέξη που δεν είναι σύνθετη είναι απλή.

ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Οι φθόγγοι της αρχαίας ελληνικής γλώσσας αντιστοιχούν σε είκοσι τέσσερα (24) γράμματα, ακριβώς όπως συμβαίνει και με το νεοελληνικό αλφάβητο. Τα 24 αυτά γράμματα διακρίνονται σε σύμφωνα και φωνήεντα.* Ο τονισμός των αρχαίων Ελλήνων δεν ήταν δυναμικός, όπως δηλαδή τονίζουμε εμείς σήμερα, αλλά ποσοτικός, δηλαδή κάθε συλλαβή είχε διαφορετική διάρκεια, ανάλογα με τα φωνήεντα που περιείχε. Ας δούμε πιο αναλυτικά:

Φωνήεντα

- Τα φωνήεντα διακρίνονται σε **βραχύχρονα**, **μακρόχρονα** και **δίχρονα**. Το κριτήριο διάκρισης είναι η διάρκεια της προφοράς τους.
- Τα βραχέα φωνήεντα προφέρονταν σε σύντομο χρόνο, π.χ. *βέλος* = [belos].
- Τα μακρά φωνήεντα προφέρονταν στον διπλάσιο χρόνο σε σχέση με τα βραχέα. Το «η» ακουγόταν σαν δύο «ε» (εε) και το «ω» σαν δύο «ο» (οο): π.χ. *Κρήτη* = [kreetee] και *γράφω* = [grafoo].
- Τέλος, τα δίχρονα σε κάποιες λέξεις ήταν βραχέα και σε κάποιες μακρά, δηλαδή προφέρονταν ανάλογα κάθε φορά με τη λέξη.

Κατηγορίες φωνηέντων

Μακρόχρονα (μακρά)	Βραχύχρονα (βραχέα)	Δίχρονα
η	ε	α
ω	ο	ι
		υ

Σύμφωνα

Με εξαίρεση το β, το γ και το δ, που προφέρονταν «μπ», «γκ» και «ντ» αντίστοιχα, οι αρχαίοι Έλληνες προέφεραν τα υπόλοιπα σύμφωνα όπως τα προφέρουμε και εμείς σήμερα. Τα σύμφωνα διακρίνονται στις εξής κατηγορίες:

Τα σύμφωνα και η διαίρεσή τους

Είδη φθόγγων	Κατά το φωνητικό όργανο			Κατά το είδος της πνοής
	Ουρανικά	Χειλικά	Οδοντικά	
Άφωνα	κ	π	τ	ψιλόπνοα
	γ	β	δ	μέσα
	χ	φ	θ	δασύπνοα
Ημίφωνα	υγρά: λ, ρ			
	ένρινα: μ, ν (και γ πριν από τα κ, γ, χ, ξ)			
	συριστικό: σ (ς)			
	παλαιότερα ημίφωνα: F, j			

Διπλά: ζ, ξ, ψ

* Στην αρχή, το ελληνικό αλφάβητο περιλάμβανε και το γράμμα **δίγαμμα** (F), που προφερόταν σαν «β» ή σαν μισό «ου». Επίσης, υπήρχε και ο φθόγγος **γιουτ** (δεν έχει σωθεί γραπτό σύμβολό του και ο οποίος παριστάνεται με το λατ. j), που ακουγόταν όπως ο φθόγγος «ι» στη λέξη «μια» ή «μοιάζω».

Δίφθογγοι

Στη νέα ελληνική, οι δίφθογγοι είναι δύο φωνήεντα και προφέρονται σαν ένα φωνήεν, π.χ. αι <e>, οι <i>.

Στην αρχαία ελληνική, οι δίφθογγοι αποτελούνταν από δύο φωνήεντα που προφέρονταν σε γρήγορο χρόνο, μαζί, σε μία συλλαβή. Επειδή ακριβώς **οι δίφθογγοι** αποτελούνται από δύο φωνήεντα είναι **μακρόχρονες, εκτός από τις αι και οι οι οποίες, όταν βρίσκονται ακριβώς στο τέλος της λέξης, θεωρούνται βραχύχρονες**. Αν συνδυάσουμε τα φωνήεντα του ελληνικού αλφαβήτου με τα φωνήεντα **ι** και **υ**, έχουμε στα αρχαία ελληνικά τις εξής οκτώ διφθόγγους που ονομάζονται **κύριες**:

α + ι → αι

ε + ι → ει

ο + ι → οι

α + υ → αυ

ε + υ → ευ

ο + υ → ου

η + υ → ηυ

υ + ι → υι

Εκτός από αυτές, συναντάμε και τρεις διφθόγγους που ονομάζονται **καταχρηστικές**. Αυτές σχηματίζονται αν συνδυάσουμε τα φωνήεντα **α, η, ω** με το φωνήεν **ι**, το οποίο γράφεται κάτω από τα φωνήεντα και λέγεται «υπογεγραμμένη»: **αι̅, ηι̅, ωι̅** (π.χ. *τη̅ χώρα, τη̅ μελίση, τῶ̅ ἀνδρώπῳ*).

Άσκηση

- I. Εντόπισε τα *φωνήεντα* στο κείμενο 1 της ενότητας και προσδιόρισε ποια είναι *βραχύχρονα, μακρόχρονα και δίχρονα*.
- II. Εντόπισε τα *σύμφωνα* στο κείμενο 1 της ενότητας, κύκλωσέ τα και προσδιόρισε τα είδη τους με κριτήριο την εκφορά τους: *το φωνητικό όργανο, το είδος της πνοής και το είδος των φθόγγων*.
- III. Διάβασε δυνατά (ή ηχογράφησε με ένα ψηφιακό εργαλείο) τα κείμενα της ενότητας, προσπαθώντας να κρατήσεις αντίστοιχα τον χρόνο των βραχύχρονων και των μακρόχρονων φωνηέντων.

ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΡΟΙ ΜΙΑΣ ΑΠΛΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ: ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΗΜΑ (ΜΕΡΟΣ Α΄)*

Να θυμάσαι

Μία απλή πρόταση περιέχει μόνο τους βασικούς ή αλλιώς κύριους όρους.
Οι βασικοί όροι μιας απλής πρότασης είναι το Υποκείμενο και το Κατηγορημα.
Το Κατηγορημα περιλαμβάνει το ρήμα, το αντικείμενο ή (και) το κατηγορούμενο.

1. Το Υποκείμενο δηλώνει ποιος/-α/-ο ή ποιοι/-ες/-α ενεργεί/-ούν ή παθαίνει/-ουν κάτι ή βρίσκεται/-ονται σε μία κατάσταση.

Ως υποκείμενο μιας πρότασης είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν: ουσιαστικά, αντωνυμίες, επίθετα, μετοχές, αριθμητικά, απαρέμφατα, δευτερεύουσες ονομαστικές προτάσεις κ.ά.

Για να βρούμε το υποκείμενο της πρότασης χρειάζεται να ρωτήσουμε: «**ποιος/ποια/ποιο ή ποιοι/-ες/-α**» + **το ρήμα της πρότασης**.

► Αναζήτησε τα υποκείμενα στα κείμενα αυτής της ενότητας:

Χελιδὼν οὐ ποιεῖ
Οὔτοι ἠρώτησαν
Οἱ πεπαιδευμένοι διαφέρουσιν
Χίλων εἶπεν...

2. Το Κατηγορημα είναι το σύνολο των λέξεων της πρότασης που αναφέρονται στο υποκείμενο. Μπορεί να είναι μονολεκτικό ή περιφραστικό.

Μπορείς να βρεις περισσότερες πληροφορίες στο *Συντακτικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας* (Μπίλλα, Π., 2017, σελ. 19-20).

► Αναζήτησε τα κατηγορήματα στα κείμενα αυτής της ενότητας:

Χελιδὼν οὐ ποιεῖ ἔαρ.
Οὔτοι ἠρώτησαν Χίλωνα τοῦτο.
Τίνι διαφέρουσιν οἱ πεπαιδευμένοι τῶν ἀπαιδευτῶν.

Άσκηση

Άλλαξε το υποκείμενο των ρημάτων του κειμένου («ποιεῖ, ἠρώτησαν, διαφέρουσιν, εἶπεν») χρησιμοποιώντας άλλες λέξεις στη θέση των υποκειμένων. Μπορείς να ανατρέξεις στο Γλωσσάριο του βιβλίου για να κάνεις την επιλογή σου.

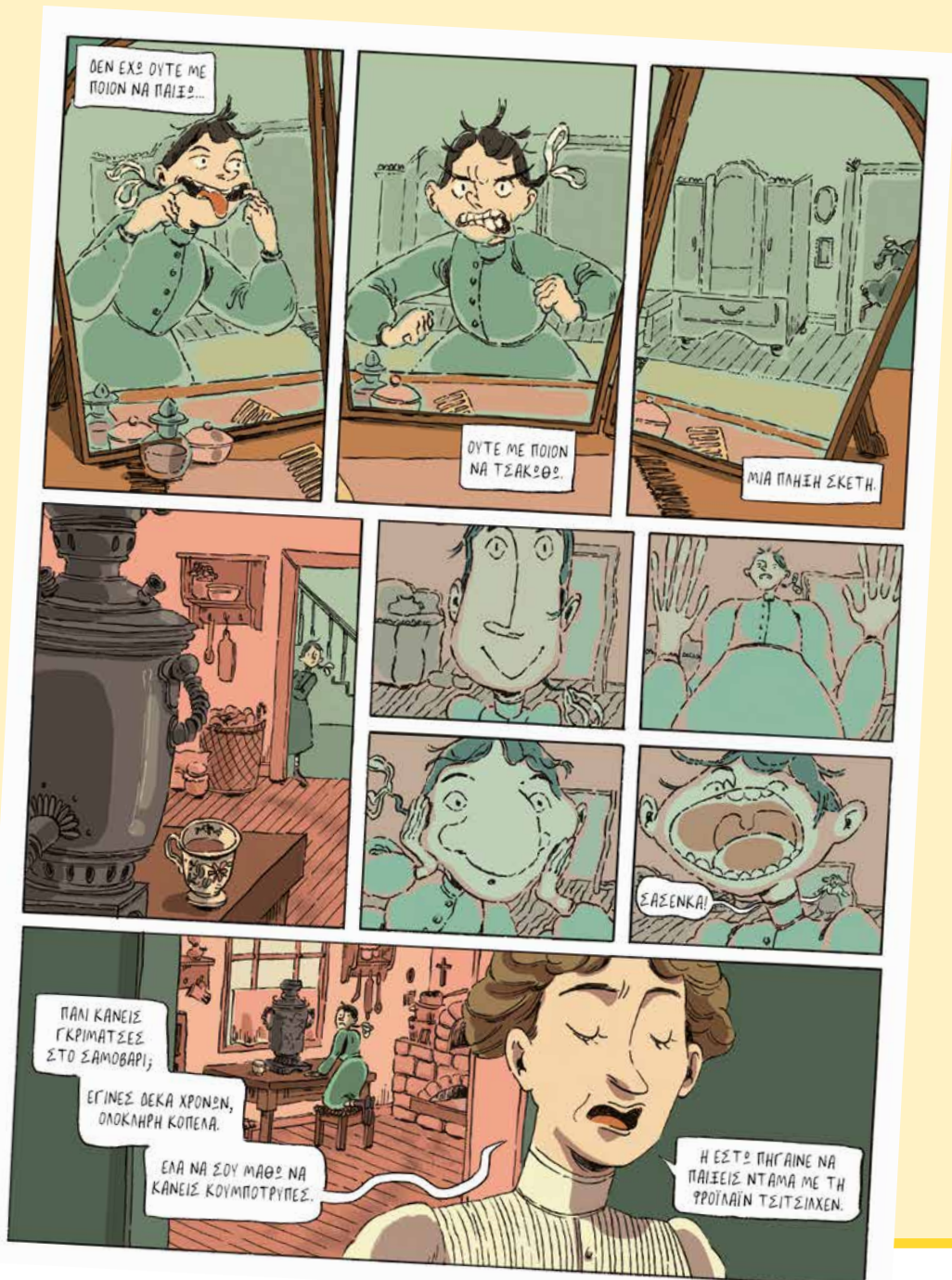
* Αναλυτικά για τους βασικούς όρους της πρότασης μπορείς να διαβάσεις το σχολικό *Συντακτικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας* της Π. Μπίλλα, σελ. 18-22.

ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

- Αντιλήψεις για τη ζωή και την παιδεία
- Παράγωγη-σύνθετη λέξη
- Φθόγγοι, Γράμματα
- Βασικοί όροι μιας απλής πρότασης: υποκείμενο, κατηγορημα

Αναστοχαστική δραστηριότητα 1 Τι σε δυσκόλεψε περισσότερο σε αυτή την ενότητα;
Αναστοχαστική δραστηριότητα 2 Εντόπισε στο απόσπασμα από το εικονογραφημένο βιβλίο *Κοντά στις Ράγες* της Άλλκης Ζέη (Εικονογράφηση: Σ. Στεργίου, Γ. Ζάχαρη, Μεταίχμιο, Αθήνα, 2023, σελ. 7) τις διφθόγγους οι οποίες επιβιώνουν και στη Ν.Ε.

ΕΝΟΤΗΤΑ 2

Εγώ και οι Άλλοι/-ες: Συμβουλές ζωής

Σε αυτή την ενότητα

- ▶ Θα διαβάσουμε δύο σύντομα κείμενα που περιλαμβάνουν συμβουλές ζωής από σοφούς ανθρώπους και θα προβληματιστούμε για τις παραιτήσεις γενικότερα.
- ▶ Θα είμαστε σε θέση να χρησιμοποιούμε τις εξής λέξεις που προέρχονται από αρχαιοελληνικές: *λέγω, καλόν, αὐτοῦ, πράττω, ἄρχω* και τις λόγιες: *ουκ εν τω πολλῷ τω ευ, ἀλλ' εν το ευ το πολύ, τα καλά και συμφέροντα*.
- ▶ Θα αναγνωρίζουμε ποιες καταλήξεις ουσιαστικών που παράγονται από αρχαιοελληνικά ρήματα δηλώνουν πρόσωπο που ενεργεί, ενέργεια, πάθος, κατάσταση, αποτέλεσμα ενέργειας.
- ▶ Συγκρίνοντας την αρχαία με τη νέα ελληνική γλώσσα,
 - Θα μάθουμε να αναγνωρίζουμε τα πνεύματα και τους τόνους και να εφαρμόζουμε τους κανόνες τονισμού.
 - Θα είμαστε ικανοί και ικανές να αναλύσουμε βασικούς όρους μιας απλής πρότασης (υποκείμενο και κατηγορήμα) και να αναγνωρίζουμε τα είδη του κατηγορήματος.

Λέξεις-κλειδιά: συμβουλές, κανόνες τονισμού, είδη κατηγορήματος

A

ΚΕΙΜΕΝΟ 1

Εισαγωγικό σημείωμα: Ο Σωσιάδης, που είναι γνωστός για τη διάσωση των Δελφικών παραγγεμάτων, συμβουλεύει πώς να φέρεις σε διάφορες περιπτώσεις...

Ἄρχε σεαυτοῦ. Θυμοῦ κράτει [...] Σοφίαν ζήλου [...] Καλὸν εὖ λέγε. [...] Ἐπαίνει ἀρετήν. Πρᾶττε δίκαια. [...] Φίλοις βοήθει.

Ιωάννης Στοβαίος, *Ανθολόγιον, Σωσιάδου τῶν ἐπτὰ σοφῶν ὑποθήκαι (3.1.173)*

Στοιχεία για την ταυτότητα του κειμένου

Είμαι ο Ιωάννης ο Στοβαίος, συγγραφέας του 5ου αιώνα μ.Χ. Επειδή ήθελα να αφήσω στον γιο μου, Σεπτίμιο, μια παρακαταθήκη σοφίας, ώστε να διορθώσει τα ελαττώματα του χαρακτήρα του, συγκέντρωσα στο έργο μου *Ανθολόγιο* αποσπάσματα από τα έργα ποιητών, φιλοσόφων, ρητόρων και ιστορικών. Στο κείμενο, ο Σωσιάδης δίνει συμβουλές.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΩ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ 1

Προσπάθησε να εντοπίσεις στο κείμενο ποιες λέξεις δεν σου θυμίζουν αντίστοιχες που χρησιμοποιούμε και σήμερα.

ΚΕΙΜΕΝΟ 2

Εισαγωγικό σημείωμα: Ο Εφραίμ ο Σύρος συμβουλεύει...

... ὁ τέλειος ἄνθρωπος [...] ἀγαπᾷ τὸν πλησίον αὐτοῦ ὡς ἑαυτόν.

Εφραίμ ο Σύρος, *Κατὰ μίμησιν τῶν Παροιμιῶν (διδασκευή)*

Στοιχεία για την ταυτότητα του κειμένου

Είμαι ο Εφραίμ ο Σύρος, χριστιανός θεολόγος, συγγραφέας και ποιητής. Ἐζησα περίπου τον 4ο αι. μ.Χ. Ο Μέγας Βασίλειος και ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος εκτιμούσαν πολύ το έργο μου. Στο *Κατὰ μίμησιν τῶν Παροιμιῶν* μιλά για την αγάπη.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΩ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ 2

ὁ τέλειος ἄνθρωπος [...] ἀγαπᾷ τὸν πλησίον αὐτοῦ ὡς ἑαυτόν: Ας θυμηθούμε ὅτι μάθαμε στην προηγούμενη ενότητα για το πώς βρίσκουμε το υποκείμενο και το κατηγορημα. Συμπλήρωσε το σχεδιάγραμμα διακρίνοντας έτσι τις λέξεις της πρότασης.

Υποκείμενο:

Κατηγορημα:

ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΩ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ 1

Ποιες είναι οι συμβουλές του Σωσιάδη; Δες πρώτα τις ερωτήσεις που ακολουθούν και μπορούν να σε καθοδηγήσουν.

1. Τι να κάνεις τον εαυτό σου;

Ἄρχε σεαυτοῦ.

.....

> Ἄρχε [ἄρχω = κυριαρχώ, διοικώ, κυβερνώ]
 > σεαυτοῦ = εσύ ο ίδιος τον εαυτό σου

2. Τι να κάνεις με τον θυμό;

Θυμοῦ κράτει.

.....

> κράτει [κρατέω, κρατῶ = κυριαρχώ]

3. Τι να επιζητείς;

Σοφίαν ζήλου.

.....

> ζήλου [ζηλόω, ζηλῶ = επιδιώκω με ένταση, ζέση]

4. Τι να επαινείς;

Καλὸν εὖ λέγε.

.....

> καλόν = το καλό, οι ευγενείς πράξεις, η αγαθοεργία
 > εὖ = καλά, σωστά, πολύ
 > εὖ λέγω = επαινώ, επιδοκιμάζω, λέω καλά λόγια

5. Ποια πρέπει να είναι η στάση σου απέναντι στην αρετή;

Ἐπαίνει ἀρετήν.

.....

> Ἐπαίνει [ἐπαινῶ = εγκωμιάζω]
 > ἀρετήν [ἡ ἀρετή = αρετή, αξία, χάρισμα, θάρρος]

6. Πώς να πράττεις;

Πρᾶττε δίκαια.

.....

> πρᾶττε [πράττω = κάνω, πετυχαίνω, εξασφαλίζω]

7. Πώς να φέρεσαι στους φίλους;

Φίλοις βοήθει.

.....

> φίλος = αγαπητό πρόσωπο, φίλος

ΠΡΟΣΕΓΓΙΩ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ 2

1. Ποιον αγαπά ο ολοκληρωμένος άνθρωπος;

ὁ τέλειος ἄνθρωπος ἀγαπᾷ
τὸν πλησίον αὐτοῦ

- > τὸν πλησίον = κοντινό πρόσωπο, γείτονας
- > αὐτοῦ = (επαναληπτική αντωνυμία) ΤΟΥ

2. Πώς τον αγαπά;

ἀγαπᾷ ὡς ἑαυτόν.

- > ὡς = ὅπως
- > ἑαυτόν = ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΤΟΥ

Συζήτηση στην τάξη

1. Ποιες συμβουλές θεωρείς χρήσιμες και γιατί;
2. Εσύ προσωπικά θέλεις να σου δίνουν συμβουλές; Ποιος είναι για σένα ο πιο αποτελεσματικός τρόπος να δίνονται οι συμβουλές;
3. Συνεργαστείτε σε δυάδες, για να επιλέξετε δύο συμβουλές που πιστεύετε ότι θα άξιζε ή ότι δεν θα άξιζε κάποιος να ακολουθήσει. Παρουσιάστε την άποψή σας στην ολομέλεια της τάξης.
4. Τι συμβουλές δίνονται στο μιμίδιο; Μπορείς να φανταστείς με αστείο τρόπο τους διαλόγους;

Pieter Pietersz, *Πλούσια παιδιά, φτωχοί γονείς* (Rich Children, Poor Parents), 1599, Rijksmuseum - Public Domain. Πηγή: Europeana.

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ – ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ

1 Οικογένειες λέξεων στην ελληνική και σε άλλες γλώσσες

> λέγω	ΣΥΝΘ. ΡΗΜ.: διαλέγω, συλλέγω ΟΥΣ.: λόγος, λεξιπενία, λεξιλόγιο, ψυχολόγος, σεισμολόγος, διάλεκτος, λογοκλοπή ΕΠΙΘ.: παράλογος, λογικός, λογικοφανής
> καλόν: καλο- (ως α' συνθετικό λέξης)	ΣΥΝΘ. ΡΗΜ.: καλοτυχίζω, καλοκαρδίζω ΟΥΣ.: καλοκαίρι, καλοπέραση ΕΠΙΘ.: καλοτάξιδος, καλόπιστος, καλοκάγαθος
> αὐτοῦ: αυτο-	ΟΥΣ.: αυτοάμυνα, αυτόγραφο, αυτοσκοπός ΕΠΙΘ.: αυτοαναφορικός, αυτόνομος, αυτοφυής, αυθύπαρκτος ΕΠΙΡ.: αυθημερόν Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: ΑΓΓ auto, autonome, ΓΑΛΛ autonome, ΓΕΡΜ autonom, ΙΣΠ autónomo
> πράττω	ΟΥΣ.: πράγμα, πράξη, πράκτορας, πραμάτεια ΕΠΙΘ.: πρακτικός, άπρακτος, πολυπράγμονας, πραγματικός Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: ΑΓΓ pragmatic, pragmatical, ΓΕΡΜ praktisch, ΙΣΠ pragmático, ΑΛΒ pragmatike, ΡΟΥ pragmatic

ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ
ΖΩΗΣ...
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ
ΛΕΞΕΩΝ

Συζήτηση στην τάξη Γνωρίζεις αν, για κάποια ή για κάποιες από τις λέξεις του κειμένου, υπάρχουν παράγωγες σε άλλες γλώσσες;

Έρευνα Στο Βασικό Λεξικό της Α.Ε. στην Πύλη για την ελληνική γλώσσα αναζήτησε και άλλες παράγωγες λέξεις του ρήματος *άρχω* που χρησιμοποιούμε σήμερα και προσδιόρισε σε ποια χρονική περίοδο πρωτοεμφανίστηκαν στην ελληνική γλώσσα. Συμπλήρωσε τον Πίνακα της τάξης σου με μία λέξη (από τον Όμηρο στην κλασική ελληνική, από την ελληνιστική στη λόγια βυζαντινή, από την Άλωση έως και τον 19ο αιώνα).

ΒΑΣΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ
ΤΗΣ Α.Ε.

2 Λόγιες φράσεις στα Ν.Ε. και η χρήση τους

ουκ εν τω πολλώ το ευ, αλλ' εν τω ευ το πολύ = το καλό δεν βρίσκεται στο πολύ, αλλά το πολύ βρίσκεται στο καλό. Τη φράση αυτή τη χρησιμοποιούμε για να δηλώσουμε πως δεν έχει σημασία η ποσότητα αλλά η ποιότητα [π.χ. *Δεν χρειάζεται να γράφεις τόσα περιττά στοιχεία στο κείμενό σου. Άλλωστε... ουκ εν τω πολλώ το ευ*].

τα καλά και συμφέροντα = ό,τι είναι καλό και συμφέρον. Πρόκειται για φράση της χριστιανικής θρησκείας που δηλώνει κυριολεκτικά τη θετική αναζήτηση των ωφέλιμων για την ψυχή. Σήμερα λέγεται σκωπτικά για εμφανέστατες, απροκάλυπτες καταστάσεις που εξυπηρετούν ιδιαίτερα συμφέροντα [π.χ. *Η πάγια τακτική τους είναι να φροντίζουν μόνο για τα καλά και συμφέροντα αγνοώντας τον νόμο*].

ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ
ΖΩΗΣ... ΛΟΓΙΕΣ
ΦΡΑΣΕΙΣ

Μαθαίνω να χρησιμοποιώ λέξεις

1. Με τη βοήθεια του διαδικτύου εντοπίστε στην ομάδα σας κείμενα (για παράδειγμα, από ψηφιοποιημένα έντυπα, όπως η εφημερίδα *Μακεδονία* στην Πύλη για την ελληνική γλώσσα) στα οποία χρησιμοποιούνται μία ή περισσότερες λέξεις από τις παραπάνω οικογένειες λέξεων. Παρουσιάστε στην ολομέλεια δύο χωρία που επιλέξατε. Μπορείτε να αναρτήσετε τα πορίσματά σας στον πίνακα ανακοινώσεων της τάξης ή σε ένα ηλεκτρονικό συνεργατικό έγγραφο.
2. Γράψε ένα σύντομο κείμενο, για να δώσεις τις δικές σου συμβουλές ζωής. Αξιοποίησε λέξεις που να ανήκουν στις οικογένειες λέξεων της ενότητας.

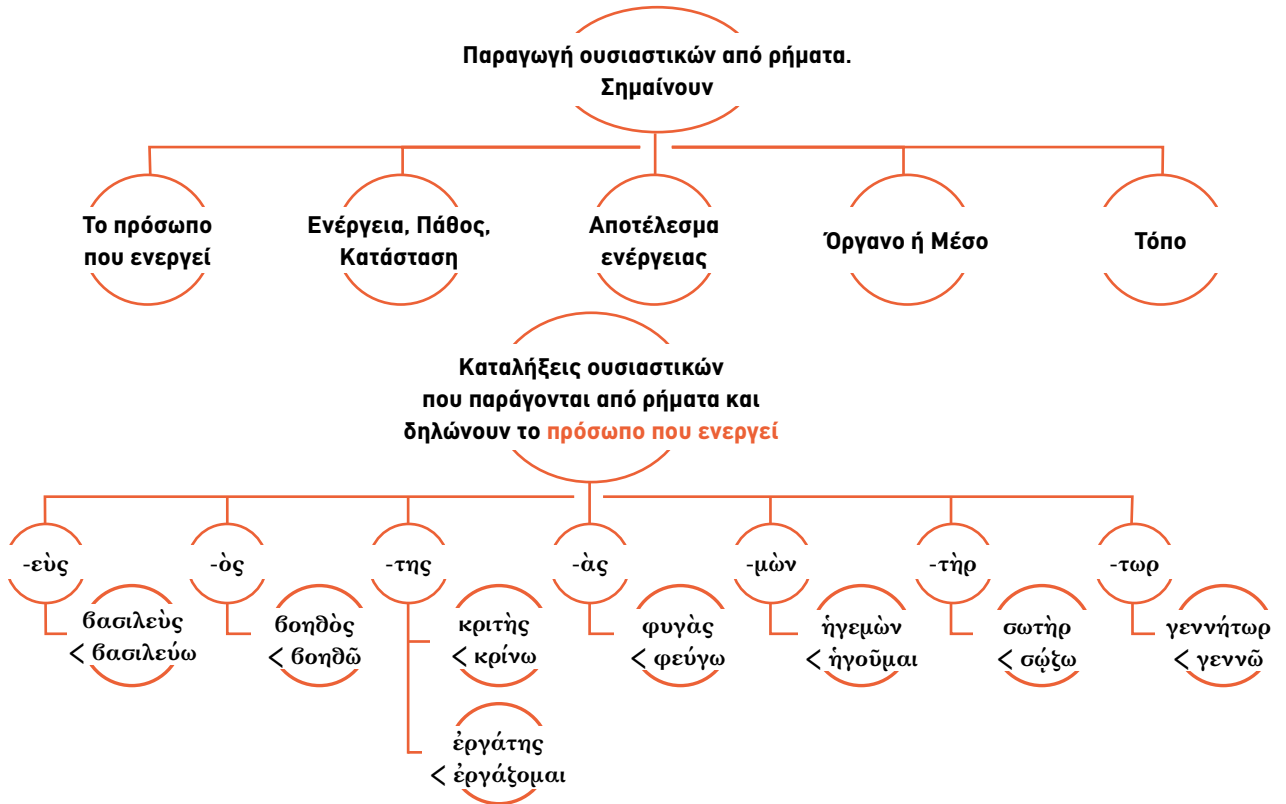
ΣΩΜΑ
ΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ ΠΟΥ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΡΗΜΑΤΑ

Από το ρήμα *ἄρχω* του κειμένου της Ενότητας παράγονται οι λέξεις *ἄρχων*, *ἀρχηγός* που δηλώνουν το **Πρόσωπο που ενεργεί**, η λέξη *ἀρχή* που δηλώνει **Ενέργεια, Πάθος, Κατάσταση**, η λέξη *ἀρχεῖον* που δηλώνει **Τόπο**.

α. Ουσιαστικά που δηλώνουν το πρόσωπο που ενεργεί

β. Ουσιαστικά που δηλώνουν ενέργεια, πάθος, κατάσταση

γ. Ουσιαστικά που δηλώνουν το αποτέλεσμα μιας ενέργειας

Άσκηση

Προσπάθησε να δημιουργήσεις παράγωγες λέξεις από τα αρχαία ρήματα των κειμένων της ενότητας, αξιοποιώντας τους παραπάνω πίνακες των καταλήξεων.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΤΟΝΟΙ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΑ

Οι τόνοι

Στα νέα ελληνικά ο τονισμός μας είναι δυναμικός. Όπου υπάρχει το σημείο του τόνου, εκεί τονίζουμε και τη λέξη, π.χ. μαθητής.

Στα αρχαία ελληνικά χρησιμοποιούνται τρεις τόνοι: **η οξεία, η βαρεία και η περισπωμένη.**

- Βάζουμε **οξεία (´)** στο φωνήεν της συλλαβής που προφέρεται σε υψηλότερο τόνο, π.χ. *μήτηρ, βασίλισσα.*
- Βάζουμε **βαρεία (ˆ)** μόνο στη λήγουσα που τονίζεται και όταν δεν ακολουθεί σημείο στίξης. Η συλλαβή αυτή τονίζεται σε χαμηλότερο τόνο, π.χ. *πατήρ καλός.*
- Η **περισπωμένη (˜)**, όπως φαίνεται και από το σχήμα της, είναι ο συνδυασμός της οξείας και της βαρείας. Βάζουμε περισπωμένη μόνο σε μακρές συλλαβές. Ο ομιλητής στην περισπωμένη συλλαβή έπρεπε να ανεβάσει και σε γρήγορο χρόνο να κατεβάσει τον τόνο της φωνής του. Π.χ. *Τὸ πρόβατον βαδίζει και λέγει βῆ βῆ* (δηλαδή <bee bee>).

Τα πνεύματα

Τα πνεύματα είναι δύο, η **ψιλή (´)** και η **δασεία (ˆ)**. Η ψιλή δεν προφερόταν στον λόγο σε αντίθεση με τη δασεία, η οποία ακουγόταν σαν ένα πολύ ελαφρύ «x» στην αρχή της λέξης (όπως περίπου σήμερα ακούγεται το αγγλικό *h*, σε λέξεις όπως Helen, history, Hellas κ.ά.).

Η αρχαία ελληνική αρχικά γραφόταν χωρίς τόνους και πνεύματα, καθώς οι φυσικοί ομιλητές της γνώριζαν καλά πώς να προφέρουν και να γράψουν. Μετά τις κατακτήσεις του Μ. Αλεξάνδρου, η ελληνική γλώσσα υπέστη μεταβολές λόγω της επαφής της με άλλες γλώσσες. Γι' αυτό, παρουσιάστηκε η ανάγκη να αναπτυχθούν τρόποι και κανόνες που θα

βοηθούσαν στη σωστή εκμάθηση της ελληνικής. Τότε, λοιπόν, επινοήθηκαν οι τόνοι και τα πνεύματα.

Πώς εφαρμόζονται τα πνεύματα και οι τόνοι

Ας δούμε παραδείγματα από τα κείμενα των ενοτήτων 1 και 2:

- Πνεύμα παίρνει κάθε λέξη που αρχίζει με φωνήεν, δίφθογγο ή ρ: π.χ. *ἀρετήν, αὐτοῦ*.
- Στα απλά φωνήεντα, όταν γράφονται με μικρά γράμματα, το πνεύμα σημειώνεται από πάνω και, όταν είναι κεφαλαίο το αρχικό γράμμα, το πνεύμα σημειώνεται εμπρός και προς τα πάνω: π.χ. *ἡμέρα, Ἐπαίνει*.
- Στις κύριες διφθόγγους το πνεύμα σημειώνεται πάνω στο δεύτερο φωνήεν: π.χ. *οὐ, οἶ, εἶπεν*.
- Όταν ο τόνος και το πνεύμα βρίσκονται στην ίδια συλλαβή, τότε η οξεία ή η βαρεία σημειώνονται ύστερα από το πνεύμα και η περισπωμένη από πάνω του: π.χ. *Ἄρχε, εὖ, ἔαρ*.
- Ο τόνος και το πνεύμα παραλείπονται σε λέξεις που γράφονται ολόκληρες με κεφαλαία: π.χ. *ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΤΟΒΑΙΟΣ*.
- Οι περισσότερες λέξεις που αρχίζουν από φωνήεν ή δίφθογγο παίρνουν ψιλή. Δασεία παίρνουν πάντα οι λέξεις που αρχίζουν από *ύ* και *ό*: π.χ. *ὔδωρ, ῥίπτω*.

Άσκηση 1

Διάβασε δυνατά (ή ηχογράφησε με ένα ψηφιακό εργαλείο) τα κείμενα της ενότητας, προσπαθώντας να κρατήσεις αντίστοιχα τον χρόνο των βραχύχρονων και των μακρόχρονων φωνηέντων.

Να θυμάσαι

Οι βασικοί κανόνες τονισμού ισχύουν πάντα. Ας δούμε αυτούς τους κανόνες με παραδείγματα των ενοτήτων 1 και 2:

1. Καμιά λέξη δεν τονίζεται πιο πάνω από την προπαραλήγουσα (όπως και στη νέα ελληνική): *παιδεύομαι*.
2. Όταν η λήγουσα είναι μακρόχρονη, η προπαραλήγουσα δεν τονίζεται: *ἀνθρώπου*.
3. Η προπαραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει πάντοτε οξεία: *ἄνθρωπος, δίκαια*.
4. Κάθε βραχύχρονη συλλαβή, όταν τονίζεται, παίρνει πάντοτε οξεία: *καλόν, λέγε*.
5. Η μακρόχρονη παραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει οξεία μπροστά από μακρόχρονη λήγουσα: *ἐπαίνει*.
6. Η μακρόχρονη παραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει περισπωμένη μπροστά από βραχύχρονη λήγουσα: *οἶκος, μήλον*.
7. Η μακρόχρονη κατάληξη (στις πτώσεις γενική και δοτική σε ενικό και πληθυντικό αριθμό) των ονομάτων, όταν τονίζεται, παίρνει περισπωμένη (σε ενικό και πληθυντικό αριθμό): *θυμοῦ*.

Άσκηση 2

Τεκμηρίωσε αν έχουν τονιστεί σωστά τα γνωμικά:

Ποίει τὸ καλὸν καὶ ἐν ὕδατι ῥίπτει. Οὐδὲν κακὸν ἀμιγῆς καλοῦ. Ὁ δὲ ἀνεξέταστος βίος οὐ βιωτὸς ἀνθρώπῳ.

ΝΑ ΘΥΜΑΣΑΙ:
ΒΡΑΧΥΧΡΟΝΕΣ
ΚΑΙ
ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΕΣ
ΣΥΛΛΑΒΕΣ

ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΡΟΙ ΜΙΑΣ ΑΠΛΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ: ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΗΜΑ (ΜΕΡΟΣ Β΄)*

1. Συνδεδειγμένο ρήμα + κατηγορούμενο**

Όταν το ρήμα της πρότασης είναι συνδεδειγμένο (*εἶμί, γίγνομαι, τυγχάνω, φαίνομαι, νομίζομαι* κ.ά.), το κατηγορήμα περιέχει τον **ρηματικό τύπο** και το **κατηγορούμενο**.

Το **κατηγορούμενο, όπως και στη Ν.Ε.**, είναι ένας όρος που φανερώνει **ιδιότητα**.

Π.χ. *Ο φίλος είναι έμπιστος* → *Ὁ φίλος ἐστὶ πιστός.*

2. Ενεργητικό μεταβατικό ρήμα + αντικείμενο

Όταν το ρήμα της πρότασης είναι ενεργητικό μεταβατικό, το κατηγορήμα περιέχει τον **ρηματικό τύπο** και το **αντικείμενο**.

Το **αντικείμενο** φανερώνει το πρόσωπο, το ζώο ή το πράγμα στο οποίο μεταβαίνει η ενέργεια που δηλώνει το ρήμα.

Π.χ. *Πιστεύω τῷ φίλῳ* → *Ἐμπιστεύομαι τὸν φίλο.*

Ὁ τέλειος ἄνθρωπος ἀγαπᾷ τὸν πλησίον.

Ορισμένα ενεργητικά μεταβατικά ρήματα δέχονται δύο αντικείμενα.

Π.χ. *Ἔδωκε τὰ γράμματα* (αντικείμενο) *τοῖς φίλοις* (αντικείμενο).

Διδάσκουσι τοὺς παῖδας (αντικείμενο) *σωφροσύνην* (αντικείμενο).

3. Ενεργητικό μεταβατικό ρήμα + αντικείμενο + κατηγορούμενο

Ορισμένα ενεργητικά μεταβατικά ρήματα δέχονται αντικείμενο και κατηγορούμενο. Στην περίπτωση αυτή αποδίδεται στο αντικείμενο μία ιδιότητα (κατηγορούμενο) μέσω του ρήματος.

Π.χ. *Ἐποίησαν τὴν πόλιν* (αντικείμενο) *ἐλευθέρην* (κατηγορούμενο - ιδιότητα).

→ *Ἐκαναν τὴν πόλιν* (αντικείμενο) *ἐλεύθερη* (κατηγορούμενο - ιδιότητα).

Άσκηση 1

Εντόπισε το κατηγορήμα στα γνωμικά και ανάλυσέ το στα συντακτικά του μέρη:

- *Τὸ λακωνίζεῖν ἐστὶ φιλοσοφεῖν.*
- *Ἐρρίφθη ὁ κύβος.*
- *Πενία τέχνας κατεργάζεται.*
- *Ἄργια (ἐστὶ) μήτηρ πάσης κακίας.*

Άσκηση 2

Να συγκρίνεις όσα γνωρίζεις για το κατηγορήμα στη νέα ελληνική με όσα μαθαίνεις για το κατηγορήμα στην αρχαία ελληνική και να καταγράψεις τις παρατηρήσεις σου.

* Αναλυτικά για τους βασικούς όρους της πρότασης μπορείς να διαβάσεις το σχολικό *Συντακτικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας* της Π. Μπίλλα, σελ. 18-22.

** Αναλυτικά για τα συνδεδειγμένα ρήματα μπορείς να διαβάσεις το σχολικό *Συντακτικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας* της Π. Μπίλλα, σελ. 20-21.

ΚΑΤΗΓΟΡΗΜΑ

ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

- Συμβουλές ζωής από σοφούς ανθρώπους
- Παραγωγή ουσιαστικών από ρήματα (πρόσωπο που ενεργεί, ενέργεια, πάθος, κατάσταση, αποτέλεσμα ενέργειας)
- Κατηγορήμα
- Κανόνες τονισμού

Αναστοχαστική δραστηριότητα 1 Πώς μπορούν να είναι χρήσιμα όσα έμαθες στην ενότητα αυτή:

Αναστοχαστική δραστηριότητα 2 Εντόπισε στο απόσπασμα από το εικονογραφημένο βιβλίο *Κοντά στις Ράγες* της Άλκης Ζέη [ό.π., σελ. 26] κατηγορήματα στη Ν.Ε. γλώσσα. Υπάρχουν ομοιότητες με την Α.Ε. ως προς τη μορφή τους:

ΕΝΟΤΗΤΑ 3

Εγώ και οι Άλλοι/-ες: Οι φίλοι είναι η οικογένεια που επιλέγουμε

Σε αυτή την ενότητα

- ▶ Θα διαβάσουμε ένα κείμενο που μιλά για τη φιλία και τα χαρακτηριστικά του/της φίλου/-ης.
- ▶ Θα μάθουμε να χρησιμοποιούμε λέξεις που προέρχονται από τις αρχαιοελληνικές: *δίς*, *πιστός*, *κραταιός*, *άξία* και λόγιες φράσεις που χρησιμοποιούνται μέχρι σήμερα: *μέτρον άριστον*, *δώρον άδωρον*, *εν ου παικτοίς*.
- ▶ Θα μάθουμε πώς παράγονται ουσιαστικά από ρήματα που δηλώνουν όργανο ή μέσο και τόπο.
- ▶ Συγκρίνοντας την αρχαία με τη νέα ελληνική γλώσσα,
 - Θα αναγνωρίσουμε τα μέρη του λόγου, τα παρεπόμενα των πτωτικών και του ρήματος, το άρθρο και τη β' κλίση των ουσιαστικών.
 - Θα καταλάβουμε τη συμφωνία υποκειμένου και ρήματος.

Λέξεις-κλειδιά: φιλία, μέρη του λόγου, πτωτικά, ρήμα, παρεπόμενα, άρθρο, β' κλίση ουσιαστικών

A

ΚΕΙΜΕΝΟ

ΛΟΓΟΣ ΙΑ'

Ο Γρηγόριος Ναζιανζηνός γράφει για την αξία της φιλίας στη ζωή μας.

Οὐκ ἔστιν δῶρον βέλτιον φίλου πιστοῦ, οὐδὲ μέτρον τῆς ἀξίας αὐτοῦ. Φίλος πιστὸς ἐστὶ σκέπη κραταιὰ καὶ θησαυρὸς ἔμπυχος. Φίλος πιστὸς ἐστὶ κῆπος κεκλεισμένος καὶ πηγὴ δις ἐσφραγισμένη. Ταῦτα πάντα καλὰ ἐστι.

Γρηγόριος Ναζιανζηνός, Λόγος ια'. Τοῦ αὐτοῦ, εἰς Γρηγόριον Νύσσης, τὸν τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἀδελφόν, ἐπιστάντα μετὰ τὴν χειροτονίαν (δισακευή)

Στοιχεία για την ταυτότητα του κειμένου

Είμαι ο Γρηγόριος Ναζιανζηνός, ένας από τους τρεις Ιεράρχες. Έζησα τον 4ο αι. μ.Χ. Το κείμενο αυτό αποτελεί απόσπασμα από μία επιστολή που έστειλα προς τον Επίσκοπο Γρηγόριο Νύσσης και αφορά τη φιλία και τα χαρακτηριστικά του/της πιστού/-ής φίλου/-ης.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ
ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΣ

ΠΡΟΣΕΓΓΙΩ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. Προσπάθησε να εντοπίσεις στο κείμενο λέξεις που σου θυμίζουν ως προς τη μορφή ή τη σημασία αντίστοιχες που χρησιμοποιούμε και σήμερα με οποιαδήποτε σημασία.
2. Δες ποιες λέξεις συνδέονται με την έννοια του/της φίλου/-ης και της φιλίας. Ποιο σχήμα λόγου που χρησιμοποιούμε και σήμερα σου θυμίζει, για παράδειγμα, η φράση «Φίλος ἐστὶ σκέπη»;

Ο φίλος και η φιλία του

1. δῶρον

2. σκέπη
κραταιὰ

3. θησαυρὸς
ἔμπυχος

4. κῆπος
κεκλεισμένος

5. πηγὴ
ἐσφραγισμένη

Χαρακτηριστικό 1: ευεργέτημα, δῶρο

Χαρακτηριστικό 2:

Χαρακτηριστικό 3:

Χαρακτηριστικό 4:

Χαρακτηριστικό 5:

ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΩ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Ξεχωρίστε τις λέξεις που σας είναι άγνωστες, για να αναζητήσετε τη σημασία τους στο Γλωσσάριο του βιβλίου. Πριν συμπληρώσετε συνεργατικά στον πίνακα της τάξης, με βάση τον παραπάνω εννοιολογικό χάρτη, τα χαρακτηριστικά της φιλίας σύμφωνα με το κείμενο, διαβάστε τις ακόλουθες ερωτήσεις, οι οποίες μπορούν να σας καθοδηγήσουν.

1. Τι δεν υπάρχει *βέλτιον* από έναν έμπιστο φίλο;

Οὐκ ἔστιν δῶρον βέλτιον φίλου πιστοῦ

> ἔστιν [εἶμι = εἶμαι, υπάρχω]

> βέλτιον = καλύτερο

2. Γιατί η αξία του είναι ανεκτίμητη;

οὐδὲ μέτρον (ἔστιν) τῆς ἀξίας αὐτοῦ

3. Τι είναι ένας έμπιστος φίλος;

Φίλος πιστὸς ἐστὶ σκέπη κραταιὰ καὶ
θησαυρὸς ἔμψυχος.

> ἡ σκέπη = η προστασία, η σκεπή

> κραταιός [κραταιός, -ά, -όν =
ισχυρός]

4. Τι άλλο είναι ένας έμπιστος φίλος;

Φίλος πιστὸς ἐστὶ κῆπος κεκλεισμένος

> κεκλεισμένος [κλείομαι = εἶμαι
κλειστός]

5. Και τι άλλο είναι;

καὶ πηγὴ δις ἐσφραγισμένη

> ἐσφραγισμένη [σφραγίζομαι =
κλείνομαι ερμητικά]

> δις = δύο φορές

6. Τι πιστεύει ο συγγραφέας ότι είναι όλα αυτά;

Ταῦτα πάντα καλά ἔστι

.....

.....

- > ταῦτα [οὗτος, αὕτη, τοῦτο (δεικτική αντωνυμία) = αυτός, αυτή, αυτό]
- > πάντα [πᾶς, πᾶσα, πᾶν = όλος, -η, -ο]

Συζήτηση στην τάξη

1. Προσπάθησε να εξηγήσεις γιατί ο συγγραφέας χρησιμοποιεί τις συγκεκριμένες φράσεις για να χαρακτηρίσει τον έμπιστο φίλο.
2. Θα μπορούσες να χαρακτηρίσεις τον καλύτερό σου φίλο ή την καλύτερή σου φίλη με φράσεις που έχουν μεταφορική σημασία, ακολουθώντας το παράδειγμα του κειμένου;

Κατάγραψε στον πίνακα της τάξης ή σε συνεργατικό έγγραφο τη μεταφορά που επέλεξες.

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- > Η **φιλία** είναι μία από τις σημαντικότερες κοινωνικές σχέσεις από την αρχαιότητα μέχρι και σήμερα. Στην αρχαία Ελλάδα η φιλία βασιζόταν στην αρχή της αμοιβαιότητας και η τήρηση των κανόνων της (π.χ. αμοιβαία βοήθεια, πίστη και αφοσίωση, ισότητα, υποστήριξη) επέφερε τιμή, ενώ η παραβίασή τους ατίμωση. Οι δεσμοί φιλίας περνούσαν από γενιά σε γενιά και γίνονταν ισχυρότεροι μέσα από τη συμμετοχή σε κοινές καταστάσεις και εμπειρίες (π.χ. στρατιωτική θητεία, κοινωνικά γεγονότα). Μάλιστα, η φιλία συνδεόταν και με τον θεσμό της φιλοξενίας, καθώς η φιλοξενία οδηγούσε και στη σύναψη στενών ανθρώπινων σχέσεων, γι' αυτό και η λέξη «ξένος» σήμαινε, μεταξύ άλλων, και τον/τη «φίλο/-η από φιλοξενία».

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ – ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ

1 Οικογένειες λέξεων στην ελληνική και σε άλλες γλώσσες

> δίς	ΟΥΣ.: διετία, διγλωσσία ΕΠΙΘ.: διττός, δεύτερος, διήμερος, διπλός, διθέσιος, δικατάληκτος Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: δυ-, δι- (ως α΄ συνθετικό): di-, du-, dou-. ΑΓΓ double, duo, ΓΑΛΛ diptique, diptère, dipôle, duo, ΓΕΡΜ Diptychon, Dipol, ΑΛΒ Dipol, ΡΟΥΜ dipteran
> πιστός, -ή, -όν	ΟΥΣ.: πίστη, απιστία, πειθώ ΕΠΙΘ.: έμπιστος, άπιστος, πειθήνιος
> κραταιός, -ά, -όν	ΣΥΝΘ. ΡΗΜ.: επικρατώ, παρακρατώ ΟΥΣ.: κράτος, αυτοκράτορας ΕΠΙΘ.: κρατικός, εγκρατής, άκρατος

Συζήτηση στην τάξη Γνωρίζεις αν, για κάποια ή για κάποιες από τις λέξεις του κειμένου, υπάρχουν παράγωγες σε άλλες γλώσσες;

Έρευνα

Με τη βοήθεια λεξικού ή του **Βασικού Λεξικού της Α.Ε.** στην *Πύλη για την ελληνική γλώσσα*, βρείτε στην ομάδα σας τις λέξεις που ανήκουν στην οικογένεια της λέξης *άξια*.

Παρατηρήστε τις σύνθετες λέξεις που δημιουργήθηκαν σε κάθε εποχή. Παρουσιάστε στην ολομέλεια της τάξης δύο επιλογές σας ανά εποχή (αρχαία, βυζαντινή, νεολογισμοί) και ακούστε τις επιλογές των άλλων ομάδων:

- Μπορείτε να φανταστείτε ποια κατάσταση ή συγκυρία οδήγησε στον σχηματισμό τους;
- Εμπλουτίστε με τα σχόλιά σας ένα ηλεκτρονικό συνεργατικό έγγραφο.

2 Λόγιες φράσεις στα Ν.Ε. και η χρήση τους

μέτρον άριστον = το μέτρο είναι το άριστο. Η τήρηση του μέτρου είναι η καλύτερη επιλογή [π.χ. *Έχεις ασχοληθεί υπερβολικά με την εμφάνισή σου. Μην ξεχνάς: μέτρον άριστον!*].

δώρον άδωρον = το δώρο χωρίς αξία. Λέγεται για κάτι που προσφέρεται ως καλό, θετικό ή ωφέλιμο αλλά στην πράξη αποδεικνύεται άχρηστο ή μάταιο [π.χ. *Και που ήρθες τέτοια ώρα είναι δώρον άδωρον. Η συνεδρίαση ολοκληρώθηκε*].

εν ου παικτοίς = δεν είναι για παιχνίδια. Χρησιμοποιείται για να δηλώσει τη συμπεριφορά κάποιου/-ας που φέρεται με επιπολαιότητα σε καταστάσεις που απαιτούν σοβαρότητα [π.χ. *Πρέπει να γίνει αντιληπτό ότι σε μία τόσο κρίσιμη στιγμή για τη χώρα κανείς δεν πρέπει να παίζει εν ου παικτοίς*].

Μαθαίνω να χρησιμοποιώ λέξεις

Το επίρρημα **δισ** σημαίνει **δύο φορές**. Μπορείς να συνδέσεις τη λέξη με εκείνες που σχετίζεται ετυμολογικά; Πώς και γιατί διαφοροποιούνται οι υπόλοιπες λέξεις;

δισ	δισεκατομμύριο	δυστυχία	δισέλιδο	δίωρο
	δίσεκτος	διφορούμενος	δυσφήμιση	δίωροφο

ΟΙ ΦΙΛΟΙ...
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ
ΛΕΞΕΩΝ

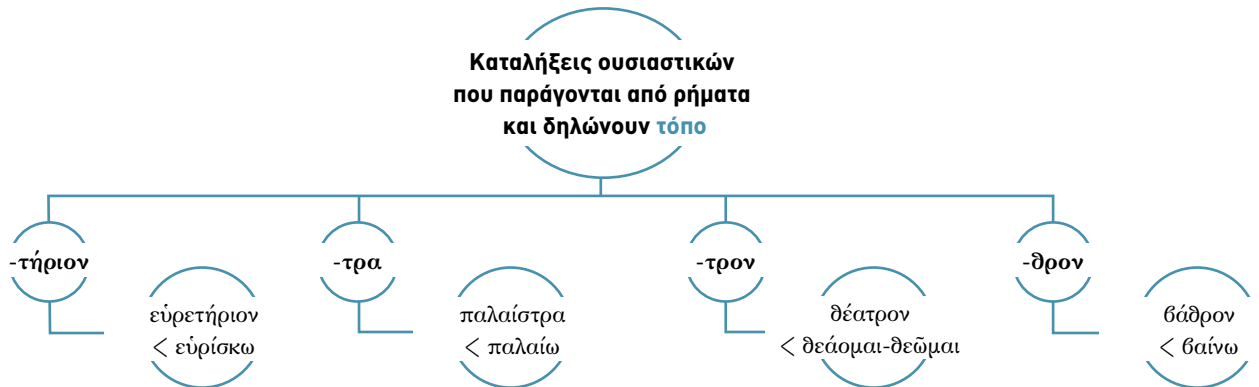
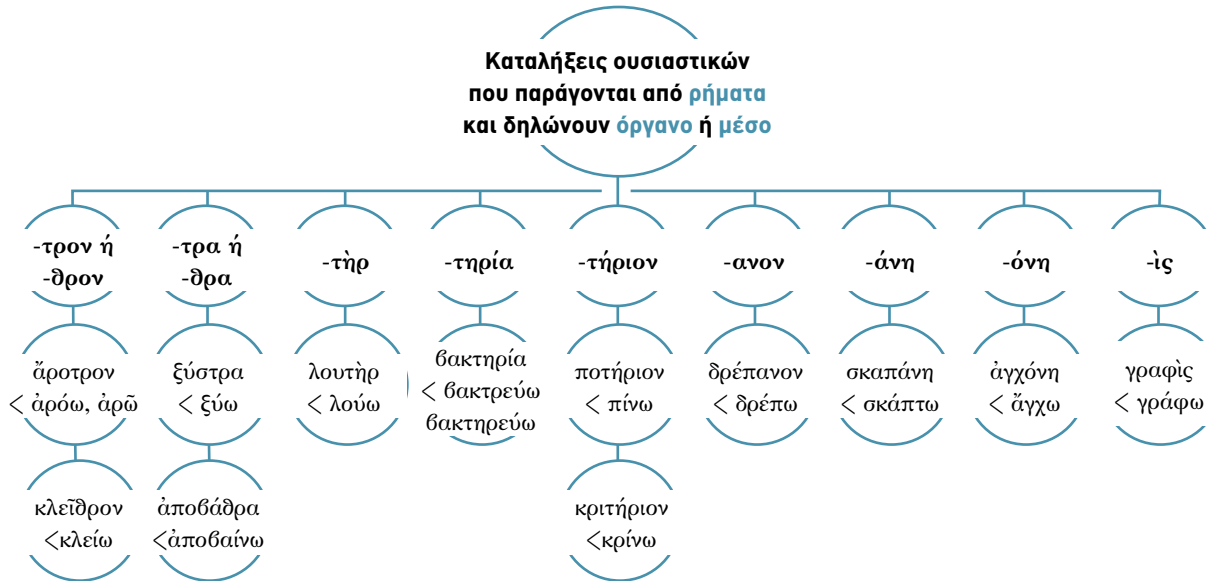
ΒΑΣΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ
ΤΗΣ Α.Ε.

ΟΙ ΦΙΛΟΙ...
ΛΟΓΙΕΣ
ΦΡΑΣΕΙΣ

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΑΠΟ ΡΗΜΑΤΑ: ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ ΠΟΥ ΔΗΛΩΝΟΥΝ ΟΡΓΑΝΟ Ή ΜΕΣΟ ΚΑΙ ΤΟΠΟ

Άσκηση

Κύκλωσε από τις παραπάνω λέξεις όσες χρησιμοποιούμε και στη νέα ελληνική. Δηλώνουν την ίδια κατηγορία (όργανο ή μέσο, τόπο);

ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Τόσο στα αρχαία ελληνικά όσο και στα νέα ελληνικά οι λέξεις διακρίνονται σε είδη, τα οποία ονομάζονται **μέρη του λόγου**:

Άκλιτα μέρη του λόγου

N.E.	επίρρημα	πρόθεση	σύνδεσμος	επιφώνημα	άκλιτη μετοχή
Παραδείγματα	πάντα, καλά	από, προς	ούτε, όταν	Ω	γράφοντας
A.E.	επίρρημα	πρόθεση	σύνδεσμος	επιφώνημα	
Παραδείγματα	ἀεί, εὖ	ἐκ, εἰς	οὐδέ, ὅταν	ᾠ, Φεῦ	-

Κλιτά μέρη του λόγου

N.E.	άρθρο	ουσιαστικό	επίθετο	ρήμα	μετοχή	αντωνυμία
Παραδείγματα	η της οι των ο	δώρο αξία κήπος άνθρωπος	πιστός κραταιά έμψυχος αγαθή τέλειος	είναι είπε βοήθα αγαπάει	κλεισμένος γραμμένος	του αυτός
A.E.	άρθρο	ουσιαστικό	επίθετο	ρήμα	μετοχή	αντωνυμία
Παραδείγματα	ἡ τῆς οἱ τῶν ὁ	δῶρον ἀξία κῆπος ἄνθρωπος	πιστός κραταιά ἔμψυχος ἀγαθή τέλειος	ἔστιν εἶπεν βοήθει ἀγαπᾷ	κεκλεισμένος γεγραμμένος γράφων	αὐτοῦ οὗτος

ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ ΤΩΝ ΠΤΩΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ

Τα πτωτικά και τα παρεπόμενά τους

Όπως είδαμε προηγουμένως, κάποια μέρη του λόγου είναι κλιτά και κάποια άκλιτα και στα νέα και στα αρχαία ελληνικά. Και στις δύο μορφές της ελληνικής γλώσσας, το άρθρο, το ουσιαστικό, το επίθετο, η αντωνυμία και η μετοχή, κατά την κλίση τους, σχηματίζουν τύπους που ονομάζονται πτώσεις. Γι' αυτό και τα πέντε αυτά κλιτά μέρη του λόγου λέγονται **πτωτικά**.

Η **πτώση**, το **γένος**, ο **αριθμός** και η **κλίση** ονομάζονται **παρεπόμενα των πτωτικών**.

Οι πτώσεις

Νέα ελληνικά	Αρχαία ελληνικά
Ονομαστική	Ονομαστική
Γενική	Γενική
	Δοτική
Αιτιατική	Αιτιατική
Κλητική	Κλητική

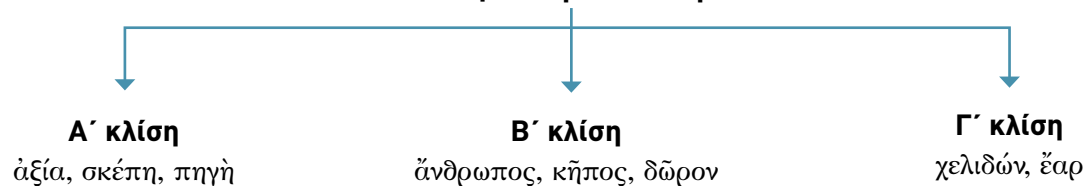
Οι αριθμοί

Όπως και στα Ν.Ε. έτσι και στα Α.Ε. χρησιμοποιούνται κυρίως δύο (2) αριθμοί: **ενικός** και **πληθυντικός**. Στα αρχαία ελληνικά υπήρχε και ο λεγόμενος **δυϊκός** αριθμός που δήλωνε το πλήθος των δύο.

Οι κλίσεις

Οι λέξεις που κλίνονται, ανάλογα με τον τρόπο που σχηματίζονται οι πτώσεις τους, κατηγοριοποιούνται στα αρχαία ελληνικά σε τρεις (3) κλίσεις. Ας δούμε παραδείγματα λέξεων που έχουμε ήδη συναντήσει σε κείμενα.

Οι κλίσεις στα αρχαία ελληνικά

Οι πτώσεις και στα αρχαία και στα νέα ελληνικά είναι ίδιες με εξαίρεση τη δοτική, η οποία δεν επιβίωσε στα νέα ελληνικά, αλλά η χρήση της ενσωματώθηκε σε άλλους εκφραστικούς τρόπους. Αν και η ίδια η δοτική δεν χρησιμοποιείται σήμερα, έχει επιβιώσει σε πλήθος λέξεων και φράσεων: *δόξα τῷ θεῷ, ἐν ἐνεργείᾳ, δυνάμει, ἐν χορῷ, ἐν ψυχρῷ, ἐν τάξει, ἐν τέλει, βάσει* κ.ά.

Π.χ.: *Μην τα παίρνεις ὅλα τοῖς μετρητοῖς.*

Άσκηση 1

Αναζήτησε στο διαδίκτυο (όπως στις ψηφιοποιημένες *εφημερίδες της Πύλης για την ελληνική γλώσσα* ή στον *Εθνικό Θησαυρό Ελληνικής Γλώσσας, ΕΘΕΓ*) και άλλες δοτικές που επιβιώνουν στα Ν.Ε. Παρατηρείς ποιες είναι οι συνήθειες καταλήξεις τους;

Άσκηση 2

Αναζήτησε στη σχολική Γραμματική Σ. Χατζησαββίδη - Α. Χατζησαββίδου της Ν.Ε. πόσες και ποιες είναι οι κλίσεις των πτωτικών. Παρατηρείς ομοιότητες ή διαφορές;

ΣΩΜΑΤΑ
ΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΕΘΕΓ

Το ρήμα και τα παρεπόμενά του

Το **ρήμα** είναι η **κλιτή** λέξη που δείχνει ότι ένα πρόσωπο, ζώο ή πράγμα **ενεργεί ή παθαίνει** κάτι ή απλώς **βρίσκεται σε μια κατάσταση**. Αντιλαμβανόμαστε τη σημασία του στον λόγο μας, καθώς **γύρω από το ρήμα οργανώνεται** το μήνυμα που θέλουμε να μεταδώσουμε κατά την επικοινωνία μας. Όπως συμβαίνει και με τα πτωτικά, έτσι και το ρήμα, ανάλογα με τις μορφές του και το νόημα που εκφράζει, έχει τα δικά του παρεπόμενα, τα οποία είναι: η **διάθεση**, ο **αριθμός**, το **πρόσωπο**, η **έγκλιση**, ο **χρόνος**, η **φωνή** και η **συζυγία**.

Διάθεση <i>ενεργητική μέση παθητική ουδέτερη</i>	Η ιδιαίτερη σημασία του ρήματος που δείχνει ότι το υποκείμενο ενεργεί ή παθαίνει κάτι ή βρίσκεται σε μια κατάσταση.
Αριθμός <i>ενικός δυσικός πληθυντικός</i>	Ο τύπος του ρήματος που φανερώνει αν το υποκείμενό του είναι ένα ή δύο ή πολλά πρόσωπα ή πράγματα.
Πρόσωπο <i>α´ β´ γ´</i>	Ο τύπος του ρήματος που φανερώνει το πρόσωπο που μιλάει: α. το πρώτο πρόσωπο: (ἐγὼ) λέγω - (ἡμεῖς) λέγομεν β. το δεύτερο πρόσωπο: (σὺ) λέγεις - (ὕμεῖς) λέγετε γ. το τρίτο πρόσωπο: (οὗτος) λέγει - (οὗτοι) λέγουσι
Έγκλιση <i>οριστική υποτακτική ευκτική προστακτική</i>	Ο τύπος του ρήματος που φανερώνει την ψυχική διάθεση εκείνου που μιλάει. Οι εγκλίσεις είναι: <ul style="list-style-type: none"> • η οριστική (δηλώνει κάτι πραγματικό/βέβαιο): Παίζω νῦν (παίζω τώρα) • η υποτακτική (δηλώνει κάτι επιθυμητό/ενδεχόμενο): Παίξωμεν (ας παίξουμε) • η ευκτική (δηλώνει ευχή): Εἶθε παίξοιμεν (μακάρι να παίζαμε) • η προστακτική (δηλώνει προσταγή/παρακλήση): Παίξατε! (παίξτε!)
Χρόνος <i>Ενεστώτας Παρακείμενος Απλός Μέλλοντας Συντελεσμένος Μέλλοντας Παρατατικός Αόριστος Υπερσυντέλικος</i>	Ο τύπος του ρήματος που φανερώνει πότε και πώς γίνεται αυτό που σημαίνει το ρήμα. Οι χρόνοι είναι: <ul style="list-style-type: none"> • Παροντικοί/Αρκτικοί: ενεστώτας, παρακείμενος (Α.Ε.: πείθω, πέπεικα - Ν.Ε.: πείθω, έχω πείσει) • Μελλοντικοί: απλός και συντελεσμένος μέλλοντας (Α.Ε.: πείσω, πεπεισμένος ἔσομαι - Ν.Ε.: θα πείσω, θα έχω πειστεί) • Παρελθοντικοί: παρατατικός, αόριστος, υπερσυντέλικος (Α.Ε.: ἔπειθον, ἔπεισα, ἐπεπείκειν - Ν.Ε.: έπειθα, έπεισα, είχα πείσει)

[1]
ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ
ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ:
ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

[2]
ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ
ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ:
ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

Φωνή του ρήματος λέγεται ένα σύνολο από τύπους που μπορεί να σχηματίσει το ρήμα. Κάθε ρήμα κανονικά σχηματίζει δύο σύνολα από τύπους, δηλ. έχει δύο φωνές. Αυτές είναι:

Φωνή <i>Ενεργητική</i> <i>Μέση</i>	Ενεργητική Φωνή: το α΄ πρόσωπο της οριστικής του ενεστώτα λήγει σε -ω ή -μι Μέση Φωνή: το α΄ πρόσωπο της οριστικής του ενεστώτα λήγει σε -μαι
Συζυγία <i>α΄ συζυγία</i> <i>β΄ συζυγία</i>	Ο τρόπος που κλίνονται τα ρήματα. Ανάλογα με τον τρόπο κλίσης έχουμε: α΄ συζυγία: τα ρήματα που στο α΄ πρόσωπο της οριστικής του ενεργητικού ενεστώτα λήγουν σε -ω β΄ συζυγία: τα ρήματα που στο α΄ πρόσωπο της οριστικής του ενεργητικού ενεστώτα λήγουν σε -μι

ΑΡΘΡΟ

Το άρθρο είναι το κλιτό μέρος του λόγου που χρησιμοποιείται πριν από ένα ουσιαστικό και προσδίδει σε αυτό τη σημασία του συγκεκριμένου ή του μη συγκεκριμένου, και στη Ν.Ε. και στην Α.Ε. Στα αρχαία ελληνικά χρησιμοποιείται το οριστικό άρθρο με τον ίδιο τρόπο, ενώ, αν θέλουμε να αποδώσουμε αόριστο χαρακτήρα στον λόγο, παραλείπουμε το άρθρο από το ουσιαστικό.

Το οριστικό άρθρο στα νέα ελληνικά

	Ενικός αριθμός			Πληθυντικός αριθμός		
	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Ονομαστική	ο	η	το	οι	οι	τα
Γενική	του	της	του	των	των	των
Αιτιατική	τον	τη(ν)	το	τους	τις	τα
Κλητική						

Το άρθρο στα αρχαία ελληνικά

	Ενικός αριθμός			Πληθυντικός αριθμός		
	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Ονομαστική	ὁ	ἡ	τὸ	οἱ	αἱ	τὰ
Γενική	τοῦ	τῆς	τοῦ	τῶν	τῶν	τῶν
Δοτική	τῷ	τῇ	τῷ	τοῖς	ταῖς	τοῖς
Αιτιατική	τόν	τήν	τὸ	τούς	τάς	τὰ
Κλητική	(ὦ)	(ὦ)	(ὦ)	(ὦ)	(ὦ)	(ὦ)

Το άρθρο δεν έχει κλητική. Ο τύπος ὦ δεν είναι τύπος του άρθρου, αλλά επιφώνημα, που χρησιμοποιείται μπροστά από ονόματα σε κλητική πτώση.

Β΄ ΚΛΙΣΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

Τα ουσιαστικά στα αρχαία ελληνικά διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες ανάλογα με τον τρόπο που σχηματίζονται οι πτώσεις τους. Πολλά ουσιαστικά σ' αυτή την ενότητα ανήκουν στη β΄ κλίση, η οποία άλλωστε μας θυμίζει αρκετά την αντίστοιχη κλίση στη νέα ελληνική.

Β΄ Κλίση

Αρσενικά και Θηλυκά
ουσιαστικά με κατάληξη σε **-ος**

Ουδέτερα ουσιαστικά
με κατάληξη σε **-ον**

Αρσενικά ουσιαστικά β΄ κλίσης

	Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός	
	N.E.	A.E.	N.E.	A.E.
Ονομαστική	ο κήπ- ος	ὁ κῆπ- ος	οι κήπ- οι	οἱ κῆπ- οι
Γενική	του κήπ- ου	τοῦ κῆπ- ου	των κήπ- ων	τῶν κήπ- ων
Δοτική	-	τῷ κήπ- ῳ	-	τοῖς κήπ- οις
Αιτιατική	τον κήπ- ο	τὸν κῆπ- ον	τους κήπ- ους	τοὺς κήπ- ους
Κλητική	κήπ- ε	(ὦ) κῆπ- ε	κήπ- οι	(ὦ) κῆπ- οι

Θηλυκά ουσιαστικά β΄ κλίσης

	Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός	
	N.E.	A.E.	N.E.	A.E.
Ονομαστική	η οδ- ός	ἡ ὀδ- ός	οι οδ- οί	αἱ ὀδ- οὶ
Γενική	της οδ- ού	τῆς ὀδ- οῦ	των οδ- ών	τῶν ὀδ- ῶν
Δοτική	-	τῇ ὀδ- ῳ	-	ταῖς ὀδ- οῖς
Αιτιατική	την οδ- ό	τὴν ὀδ- ὸν	τις οδ- οὺς	τὰς ὀδ- οὺς
Κλητική	οδ- έ	(ὦ) ὀδ- ε	οδ- οί	(ὦ) ὀδ- οὶ

Ουδέτερα ουσιαστικά β' κλίσης

	Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός	
	N.E.	A.E.	N.E.	A.E.
Ονομαστική	το δῶρ-ο	τὸ δῶρ-ον	τα δῶρ-α	τὰ δῶρ-α
Γενική	του δῶρ-ου	τοῦ δῶρ-ου	των δῶρ-ων	τῶν δῶρ-ων
Δοτική	-	τῷ δῶρ-ῳ	-	τοῖς δῶρ-οῖς
Αιτιατική	το δῶρ-ο	τὸ δῶρ-ον	τα δῶρ-α	τὰ δῶρ-α
Κλητική	δῶρ-ο	(ῶ) δῶρ-ον	δῶρ-α	(ῶ) δῶρ-α

Να θυμάσαι

Ας δούμε κάποιες σημαντικές παρατηρήσεις για τη β' κλίση:

1. Η κατάληξη *-α* στον πληθυντικό των ουδέτερων είναι βραχύχρονη, π.χ. *τὰ δῶρα*.
2. Η δίφθογγος *οι*, όταν βρίσκεται ακριβώς στο τέλος της λέξης (εκτός από την ευκτική ενός ρήματος), είναι βραχύχρονη, π.χ. *οἱ κῆποι* (αλλά *τοῖς κήποις*).
3. Η γενική και η δοτική των ουσιαστικών β' κλίσης, όταν τονίζονται στη λήγουσα, παίρνουν περισπωμένη και στους δύο αριθμούς, π.χ. *τοῦ θεοῦ*, *τῷ θεῷ*, *τῶν θεῶν*, *τοῖς θεοῖς*.
4. Όσα ουσιαστικά τονίζονται στη λήγουσα και την παραλήγουσα στη β' κλίση διατηρούν τον τόνο τους στην ίδια συλλαβή σε όλες τις πτώσεις, π.χ. *ὁ φίλος*, *τοῦ φίλου*, *τῷ φίλῳ*, *τὸν φίλον*.

Τα ουσιαστικά β' κλίσης τονίζονται στην προπαραλήγουσα όταν η λήγουσα είναι βραχεία, π.χ. *ὁ ἄνθρωπος*, *οἱ ἄνθρωποι*. Ο τόνος τους κατεβαίνει στην παραλήγουσα, όταν η λήγουσα είναι μακρά, π.χ. *τοῦ ἀνθρώπου*, *τῶν ἀνθρώπων*.

Άσκηση

Ἐγὼ πιστεύω τοῖς φίλοις. Ἡμεῖς καλῶς γινώσκομεν τοὺς φίλους ἐν τοῖς ἐσχάτοις κινδύνοις. [...] Ὁ φίλος οὐ λείπει τὸν φίλον ἐν τῷ κινδύνῳ. Πιστεύομεν τοῖς λόγοις τῶν φίλων. [...] Οὗτοί εἰσι ἄριστοι φίλοι.

Οι Φίλοι (διασκευή από το Αναγνωστικόν της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας του Γ. Ζούκη)

- α. Προσπάθησε να αποδώσεις στα νέα ελληνικά το παραπάνω κείμενο. Στη συνέχεια, κατηγοριοποίησε τις υπογραμμισμένες λέξεις ανάλογα με το μέρος του λόγου στο οποίο ανήκουν.

Άρθρο	Ουσιαστικό	Επίθετο	Ρήμα	Μετοχή	Επίρρημα	Πρόθεση	Σύνδεσμος

- β. Εντόπισε τα ουσιαστικά της β' κλίσης και προσπάθησε να αναγνωρίσεις τα παρεπόμενά τους (πτώση, αριθμός, γένος).
- γ. Προσπάθησε να μετατρέψεις αυτά τα ουσιαστικά στον αντίθετο αριθμό στην ίδια πτώση.

ΤΟ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΤΟ ΡΗΜΑ*

- Όπως γνωρίζουμε ήδη, το υποκείμενο του ρήματος δηλώνει το «ποιος/ποια/ποιο ή ποιοι/ποιες/ποια ενεργεί/-ούν ή παθαίνει/-ουν κάτι ή βρίσκεται/-ονται σε μία κατάσταση».
- Κάθε πρόταση έχει ένα (1) ρήμα και το υποκείμενο του ρήματος, όπως και στα νέα ελληνικά, βρίσκεται σε πτώση ονομαστική.
Π.χ. *Ὁ τέλειος ἄνθρωπος ἀγαπᾷ τὸν πλησίον.* (Ενότητα 2)
Ρήμα: *ἀγαπᾷ*
Ποιος αγαπά: *Ὁ* (τέλειος) *ἄνθρωπος* (*ὁ ἄνθρωπος* → υποκείμενο του ρήματος)
- Το υποκείμενο του ρήματος μπορεί να παραλείπεται κυρίως όταν:
 - α. το ρήμα βρίσκεται σε α' ή β' πρόσωπο, οπότε από την κατάληξη καταλαβαίνουμε ότι το υποκείμενό του είναι μία προσωπική αντωνυμία α' ή β' προσώπου [*ἐγώ, σύ, ἡμεῖς* (: εμεῖς), *ὕμεῖς* (: εσεῖς)].
 - β. μπορεί να εννοηθεί εύκολα από τα συμφραζόμενα.

Συμφωνία υποκειμένου και ρήματος**

- Το ρήμα συμφωνεί με το υποκείμενό του στο πρόσωπο και τον αριθμό.
- Όταν το υποκείμενο του ρήματος είναι ουδέτερου γένους και πληθυντικού αριθμού, μπορεί το ρήμα να τίθεται σε γ' ενικό πρόσωπο.

Βλ. στο κείμενο της ενότητάς μας την πρόταση: *ταῦτα πάντα καλά ἐστὶ.* Το φαινόμενο αυτό ονομάζεται **αττική σύνταξη** και δεν το συναντάμε στη Ν.Ε. [π.χ. *Τα παιδιά παίζει*]

Άσκηση

Θυμήσου τις ακόλουθες φράσεις που συναντήσαμε στα κείμενα των προηγούμενων ενότητων. Αξιοποιώντας τη μετάφραση, εντόπισε το υποκείμενο και εξήγησε πώς το ρήμα συμφωνεί με το υποκείμενό του στο πρόσωπο και τον αριθμό.

- *Μία χελιδὼν οὐ ποιεῖ ἔαρ.*
Ρήμα:..... Υποκείμενο:.....
- *Οἱ πεπαιδευμένοι διαφέρουσι τῶν ἀπαιδευτῶν*
Ρήμα:..... Υποκείμενο:.....
- *Χίλων εἶπεν*
Ρήμα:..... Υποκείμενο:.....
- *Φίλος ἐστὶ κῆπος.*
Ρήμα:..... Υποκείμενο:.....
- *Πρᾶττε δίκαια.*
Ρήμα:..... Υποκείμενο:.....

* Αναλυτικά για το Υποκείμενο μπορείς να διαβάσεις το σχολικό *Συντακτικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας* της Π. Μπίλλα, σελ. 19.

** Αναλυτικά για τη συμφωνία υποκειμένου και ρήματος μπορείς να διαβάσεις το σχολικό *Συντακτικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας* της Π. Μπίλλα, σελ. 23.

ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

- Φιλία
- Παραγωγή ουσιαστικών από ρήματα που δηλώνουν όργανο ή μέσο, τόπο
- Τα μέρη του λόγου, τα παρεπόμενα των πτωτικών και του ρήματος, το άρθρο, η β' κλίση των ουσιαστικών
- Συμφωνία υποκειμένου και ρήματος

Αναστοχαστική δραστηριότητα 1 Ποια στοιχεία από όλα όσα έμαθες σε αυτή την ενότητα σου φαίνονται ενδιαφέροντα και γιατί;

Αναστοχαστική δραστηριότητα 2 Δες τις εικόνες στο παρακάτω απόσπασμα από το εικονογραφημένο βιβλίο *Κοντά στις Ράγες* της Άλκης Ζέη [ό.π., σελ. 6] και γράψε για κάθε εικόνα το κείμενο που θα αποτύπωνε τις σκέψεις της ηρωίδας. Μήπως της λείπουν οι φίλοι/-ες της;

ΕΝΟΤΗΤΑ 4

Εγώ και οι Άλλοι/-ες: Αγαπάω σημαίνει...

Σε αυτή την ενότητα

- ▶ Θα διαβάσουμε και θα εκφράσουμε απόψεις για την αγάπη.
- ▶ Θα μάθουμε να χρησιμοποιούμε λέξεις που προέρχονται από τις αρχαιοελληνικές: *ἔχω, βάλλω, μένω, γίγνομαι* και λόγιες φράσεις όπως *μακάριοι οι πτωχοί τῷ πνεύματι, βάλλει κατά πάντων, φοβού τους Δαναούς και δώρα φέροντας*.
- ▶ Θα κατανοήσουμε τις καταλήξεις παραγωγής ουσιαστικών από επίθετα.
- ▶ Συγκρίνοντας την αρχαία με τη νέα ελληνική γλώσσα, θα είμαστε σε θέση
 - να κλίνουμε την προσωπική αντωνυμία, το ρήμα *εἰμί*, τον ενεστώτα στην οριστική έγκλιση (ενεργητική φωνή) των βαρύτονων ρημάτων, το απαρέμφατο και τη μετοχή του ρήματος *εἰμί*, το απαρέμφατο και τη μετοχή των βαρύτονων ρημάτων στον ενεστώτα (ενεργητική φωνή)
 - να αναγνωρίζουμε τα είδη των προτάσεων ως προς τους όρους τους (απλές, σύνθετες, ελλειπτικές, επαυξημένες).

Λέξεις-κλειδιά: αγάπη, προσωπική αντωνυμία, *εἰμί*, βαρύτονα ρήματα, οριστική, απαρέμφατο, μετοχή ενεστώτα

A

ΚΕΙΜΕΝΟ

Εισαγωγικό σημείωμα: Τι σημαίνει «αγαπάω τους συνανθρώπους μου»; Κάνει διακρίσεις η αγάπη; Το κείμενο που ακολουθεί δίνει απαντήσεις στα ερωτήματα αυτά και μας καλεί να προβληματιστούμε πάνω στο πραγματικό νόημα της αγάπης.

Μακάριος ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὁ ἔχων ἀγάπην, ἐπειδὴ τὸν Θεὸν ἐν ἑαυτῷ φέρει· ὁ Θεὸς ἐστὶ ἡ ἀγάπη. Ὁ ἔχων ἀγάπην πάντων περιγίγνεται καὶ πιστεύει. Ἡ γὰρ ἀγάπη ἔξω δύναται βάλλειν τὸν μέγαν φόβον. Ὁ ἔχων ἀγάπην οὐδένα βδελύσσεται· οὐ μικρόν, οὐ μέγαν, οὐκ ἔνδοξον, οὐκ ἄδοξον, οὐ πένητα, οὐ πλούσιον. Τὰ πάντα στέγει καὶ τὰ πάντα ὑπομένει.

Εφραίμ ο Σύρος, *Περὶ ἀγάπης* 4.Δ (διασκευή)

Στοιχεία για την ταυτότητα του κειμένου

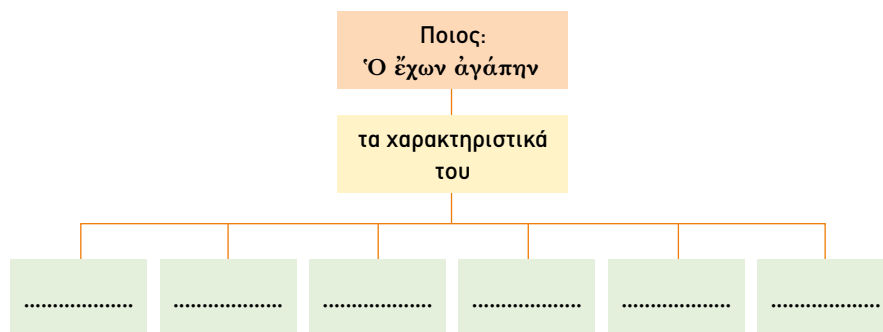
Είμαι ο Ὅσιος Εφραίμ ο Σύρος, ένας από τους Πατέρες της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Το κείμενο αποτελεί απόσπασμα από το έργο μου *Περὶ ἀγάπης*, το οποίο ανάμεσα σε άλλα, πραγματεύεται και αναλύει το θέμα της αγάπης και εξηγεί τι σημαίνει να αγαπάμε τους συνανθρώπους μας.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΩ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. Προσπάθησε να εντοπίσεις στο κείμενο λέξεις που σου θυμίζουν ως προς τη μορφή ή τη σημασία αντίστοιχες που χρησιμοποιούμε και σήμερα.
2. Ξεχώρισε για όσες περισσότερες λέξεις του κειμένου μπορείς τα μέρη του λόγου στα οποία ανήκουν.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΩ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Πριν συμπληρώσετε συνεργατικά στον πίνακα της τάξης τον εννοιολογικό χάρτη για κάθε πρόσωπο που αγαπά με την πληροφορία που μας δίνεται, δείτε πρώτα τις ερωτήσεις που ακολουθούν και μπορούν να σας καθοδηγήσουν.

1. Ποιος θεωρείται ευτυχισμένος άνθρωπος και για ποιο λόγο; Τι είναι ο θεός;

Μακάριος ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὁ ἔχων ἀγάπην,
ἐπειδὴ τὸν Θεὸν ἐν ἑαυτῷ φέρει·
ὁ Θεὸς ἐστὶ ἡ ἀγάπη.

.....

.....

.....

.....

> μακάριος = ευτυχισμένος

2. Ποιος «περιγίγνεται»; Τι μπορεί να κάνει η αγάπη;

Ὁ ἔχων ἀγάπην πάντων περιγίγνεται καὶ πιστεύει.
Ἡ γὰρ ἀγάπη ἔξω δύναται βάλλειν τὸν μέγαν φόβον.

.....

.....

.....

.....

> περιγίγνομαι = υπερισχύω, νικῶ
> μέγαν [μέγας = μεγάλος]
> γὰρ = γιατί (σύνδεσμος)
> δύναμαι = μπορῶ
> βάλλω = τοποθετῶ, ρίχνω

3. Τι χαρακτηρίζει ὁποῖον αγαπά;

Ὁ ἔχων ἀγάπην οὐδένα βδελύσσεται· οὐ μικρόν, οὐ μέγαν, οὐκ ἔνδοξον, οὐκ ἄδοξον, οὐ πένητα, οὐ πλούσιον.

.....

.....

.....

.....

> βδελύσσομαι = αισθάνομαι μῖσος, απέχθεια
> πένης = φτωχός

4. Τι προσφέρει η αγάπη;

Τὰ πάντα στέγει καὶ τὰ πάντα ὑπομένει.

.....

.....

.....

.....

> στέγω = σκεπάζω

Συζήτηση στην τάξη

1. Συγκεντρώστε όλα τα χαρακτηριστικά του ανθρώπου που έχει αγάπη, τα οποία αναφέρονται στο κείμενο. Στη συνέχεια, αξιοποιώντας και τα χαρακτηριστικά αυτά, ετοιμάστε ένα σύντομο κείμενο (γραπτό ή ηχητικό ή ινφογράφημα) με τίτλο «Αγαπάω σημαίνει...», το οποίο θα μπορούσε και να αναρτηθεί σε ψηφιακό χώρο της τάξης σας.
2. Ποια παραδείγματα διακρίσεων αναφέρει ο συγγραφέας; Η αγάπη κάνει διακρίσεις; Πιστεύετε ότι οι άνθρωποι στην εποχή μας εφαρμόζουν στην πράξη το πραγματικό περιεχόμενο της αγάπης;

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

> **Το έθιμο της «αγάπης».** Το έθιμο αυτό αναφέρεται στις κοινές εσιτιάσεις, οι οποίες τελούνταν στις χριστιανικές κοινότητες από τον 1ο αι. μ.Χ. Η συνείδηση άρχιζε με κοινή προσευχή και διαβάζονταν ιερά κείμενα. Συμπροσεύχονταν και συνέτρωναν όλοι οι πιστοί/-ές ανεξαρτήτως κοινωνικής τάξης. Αργότερα οι «αγάπες» πήραν χαρακτήρα φιλανθρωπίας, στο πλαίσιο των οποίων γίνονταν εισφορές και μοιράζονταν βοηθήματα.

B

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ – ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ

1 Οικογένειες λέξεων στην ελληνική και σε άλλες γλώσσες

> ἔχω	ΣΥΝΘ. ΡΗΜ.: κατέχω, απέχω ΟΥΣ.: κατοχή, εξοχή, ανοχή, αποχή, σχήμα, σχέση, αξιωματούχος ΕΠΙΘ.: εκέμυθος, οχυρός ΕΠΙΡ.: εξής, σχεδόν
> βάλλω	ΣΥΝΘ. ΡΗΜ.: παραβάλλω, διαβάλλω, καταβάλλω ΟΥΣ.: βολή, βλήμα, βελόνα, αμφιβολία, αναβολή, εισβολή ΕΠΙΘ.: αναβλητικός, βαλλιστικός Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: ΑΓΓ ballistic, ΓΑΛ balistique, ΓΕΡΜ Ballistisch, ΙΤΑΛ balistico, ΡΟΥ ballistic, ΑΛΒ balistike
> ὑπομένω (ὑπό + μένω)	ΟΥΣ.: αναμονή, διαμονή, παραμονή, προσμονή ΕΠΙΘ.: υπομονετικός, επίμονος
> περιγίγνομαι (περὶ + γίγνομαι)	ΟΥΣ.: γόνος, γονιός, γενιά, γένεση, γέννημα, γεγονός [< αρχ. γεγονός, μτχ. ουδ. του ρ. γίγνομαι] ΕΠΙΘ.: γενετήσιος, γενετικός, αγέννητος, γενέθλιος Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: ΑΓΓ genesis, ΓΑΛ genèse, ΓΕΡΜ Genesis, ΙΤΑΛ genesi, ΡΟΥ genezä, ΑΛΒ gjenezë

Συζήτηση στην τάξη

1. Γνωρίζετε αν, για κάποια ή για κάποιες από τις λέξεις του κειμένου, υπάρχουν παράγωγες σε άλλες γλώσσες;
2. Θυμάστε την οικογένεια λέξεων του *φέρω* που είδαμε σε προηγούμενη ενότητα; Παίρνοντας τη σκυτάλη ο/η ένας/μία μετά τον/την άλλο/-η στην τάξη, αναφέρετε όποια λέξη αυτής της οικογένειας σας έρχεται πρώτη στο μυαλό.

Έρευνα

Με τη βοήθεια του Λεξικού Liddell Scott της Πύλης για την ελληνική γλώσσα αναλάβετε να βρείτε με την ομάδα σου τη σημασία του *μένω* σε διάφορους αρχαίους Έλληνες συγγραφείς. Συμπληρώστε τον πίνακα της τάξης σας με τις σημασίες της λέξης ανά συγγραφέα, ακολουθώντας χρονική σειρά με βάση την εποχή που έζησε. Υπάρχουν συγγραφείς που χρησιμοποιούν τη λέξη ακριβώς με την ίδια σημασία με τον συγγραφέα του κειμένου της ενότητας; Τι παρατηρείτε για την εξέλιξη της σημασίας της;

2 Λόγιες φράσεις στα Ν.Ε. και η χρήση τους

μακάριοι οι πτωχοί τω πνεύματι = ευτυχισμένοι (ή ευλογημένοι) οι φτωχοί στο πνεύμα. Η ευτυχία με ειρωνικό τρόπο αποδίδεται στους πνευματικά πτωχούς [π.χ. *Δεν έχεις αντιληφθεί πόσο σοβαρή είναι η κατάσταση. Αλλά τι να πω, μακάριοι οι πτωχοί τω πνεύματι...*]

βάλλει κατά πάντων = επιτίθεται σε όλους, κατηγορεί τους πάντες [π.χ. *Ήταν τόσο εκνευρισμένος που έχασε την ψυχραιμία του και άρχισε να βάλλει κατά πάντων.*]

Μαθαίνω να χρησιμοποιώ λέξεις

Συνδύασε τις λέξεις της στήλης Α με τις ετυμολογικά συγγενείς λέξεις στη στήλη Β.

A	B	B	B
ἔχω	φόρος	φέρελπις	φαρέτρα
φέρω	παροχή	διαφορετικός	ανεκτικός
βάλλω	διαβολή	παροχή	αναβλητικός
	κάτοχος	σχέση	αναβολέας
	αναφορικός	φερώνυμος	καχεκτικός
			συμβολή
			φερτός

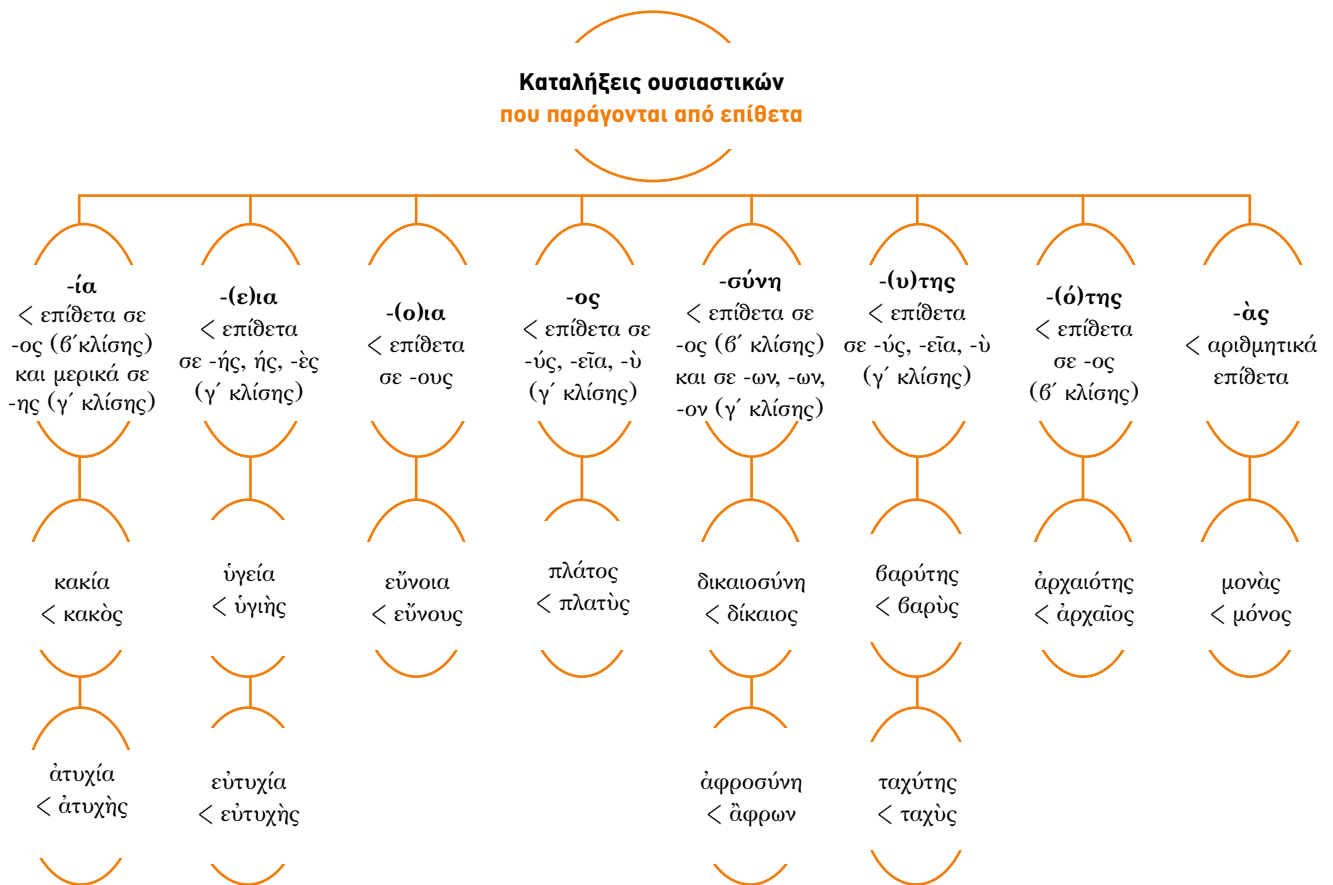
Έρευνα

Αναζητήστε συνεργατικά τις σημασίες των παρακάτω λεκτικών συνόλων, μελετώντας τη χρήση τους σε κείμενα (στον έντυπο ή ηλεκτρονικό τύπο): προσέξτε με ποιον τρόπο αξιοποιούνται και σε ποια περίπτωση. Στη συνέχεια, εντάξτε τα σε ένα μικρό γλωσσάρι, αποδίδοντας με δικά σας λόγια το ερμηνεύμα που θα αναδεικνύει τη σημασία τους: **φοβού τους Δαναούς και δώρα φέροντας, βδέλυγμα.**

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΑΠΟ ΕΠΙΘΕΤΑ

Τα ουσιαστικά που παράγονται από επίθετα είναι αφηρημένα ουσιαστικά, γένους θηλυκού ή ουδέτερου, και φανερώνουν ιδιότητα. Συνηθισμένες παραγωγικές καταλήξεις, ανάλογα με την κλίση των επιθέτων, είναι:

Άσκηση 1

Προσπάθησε να παραγάγεις ουσιαστικά από τα ακόλουθα επίθετα:
ἄπληστος, σοφός, εὐτυχής, εὐρύς, γλυκός, ἴσος

Άσκηση 2

Να συγκρίνεις τον τρόπο σχηματισμού ουσιαστικών που παράγονται από επίθετα με τον τρόπο σχηματισμού ουσιαστικών που παράγονται από ρήματα, τον οποίο εξετάσαμε στην προηγούμενη ενότητα. Ποιες είναι οι παρατηρήσεις σου;

Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΑΝΤΩΝΥΜΙΑ

Οι **αντωνυμίες** είναι οι κλιτές λέξεις που χρησιμοποιούνται κυρίως στη θέση ουσιαστικών ή επιθέτων (αντί του ονόματος). Οι αντωνυμίες διακρίνονται στα εξής είδη: 1) **προσωπικές**, 2) **δεικτικές**, 3) **οριστικές ή επαναληπτικές**, 4) **κτητικές**, 5) **αυτοπαθητικές**, 6) **αλληλοπαθητικές**, 7) **ερωτηματικές**, 8) **αόριστες** και 9) **αναφορικές**.

► Ας δούμε την κλίση της προσωπικής αντωνυμίας (α' και β' πρόσωπο) στα αρχαία ελληνικά συγκρίνοντάς τη με την αντίστοιχη των νέων ελληνικών (το γ' πρόσωπο δεν συναντάται συχνά στα πεζά κείμενα):

	α' πρόσωπο				β' πρόσωπο			
	Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός		Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός	
	N.E.	A.E.	N.E.	A.E.	N.E.	A.E.	N.E.	A.E.
Ονομ.	εγώ	ἐγώ	εμείς	ἡμεῖς	εσύ	σὺ	εσεῖς	ὕμεῖς
Γεν.	εμένα, μου	ἐμοῦ, μου	εμάς, μας	ἡμῶν	εσένα, σου	σοῦ, σου	εσάς, σας	ὕμῶν
Δοτ.		ἐμοί, μοι		ἡμῖν		σοί, σοι		ὕμῖν
Αιτ.	εμένα, με	ἐμέ, με	εμάς, μας	ἡμᾶς	εσένα, σε	σέ, σε	εσάς, σας	ὕμᾶς

Οι **αντωνυμίες δεν έχουν κλητική**. Εξαίρεση αποτελεί η δεικτική αντωνυμία *οὗτος, αὕτη, τοῦτο*, στο αρσενικό και θηλυκό γένος του ενικού αριθμού (αρσ. ὧ οὗτος, θηλ. ὧ αὕτη).

ΤΟ ΡΗΜΑ ΕΙΜΙ

Το **εἶμι** είναι βοηθητικό ρήμα της αρχαίας ελληνικής γλώσσας και σημαίνει **εἶμαι ἢ ὑπάρχω**.

Το ρήμα εἶμι στην οριστική ενεστώτα

	N.E.	A.E.
ἐγώ	εἶμαι	εἶμι
σὺ	εἶσαι	εἶ
οὗτος, αὕτη, τοῦτο (= αὐτός, αυτή, αυτό)	εἶναι	ἐστί(ν)
ἡμεῖς	εἶμαστε	ἐσμέν
ὕμεῖς	εἶστε	ἐστὲ
οὗτοι, αὗται, ταῦτα (= αυτοί, αυτές, αυτά)	εἶναι	εἰσὶ(ν)

ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗΣ ΦΩΝΗΣ ΒΑΡΥΤΟΝΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

Για να δηλώσουμε ότι κάτι είναι πραγματικό, χρησιμοποιούμε, όπως είπαμε ήδη, την οριστική έγκλιση και στη νέα και στην αρχαία ελληνική. Θα μάθουμε πώς σχηματίζεται στα αρχαία ελληνικά η οριστική του ενεστώτα της ενεργητικής φωνής των βαρύτονων ρημάτων.

Πριν δούμε, όμως, τον σχηματισμό τους, είναι σημαντικό να διευκρινίσουμε το εξής:

- ▶ **Βαρύτονα** είναι τα ρήματα που **δεν τονίζονται στη λήγουσα**.
- ▶ Στο ρήμα, σημειώνουμε τα εξής μέρη:

λέξη	θέμα	χαρακτήρας θέματος	κατάληξη
πιστεύω	πιστευ-	υ	ω
ἔχω	ἔ-	χ	ω

Οι κατάληξεις της οριστικής ενεστώτα

Ενεστώτας			
N.E.	A.E.	N.E.	A.E.
πιστεύω	πιστεύω	έχω	ἔχω
πιστεύεις	πιστεύεις	έχεις	ἔχεις
πιστεύει	πιστεύει	έχει	ἔχει
πιστεύουμε	πιστεύομεν	έχουμε	ἔχομεν
πιστεύετε	πιστεύετε	έχετε	ἔχετε
πιστεύουν	πιστεύουσι(ν)	έχουν	ἔχουσι(ν)

Άσκηση

- Εντόπισε στο κείμενο τα ρήματα ενεργητικής φωνής που βρίσκονται σε χρόνο ενεστώτα και αναγνώρισε τον αριθμό και το πρόσωπο, στα οποία βρίσκονται.
- Να μετατρέψεις κατάλληλα τους ρηματικούς τύπους που βρήκες βάζοντας ως υποκείμενό τους: *Οί θεοί...*

ΤΟ ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟ

Το απαρέμφατο είναι ένας άκλιτος τύπος του ρήματος που έχει χαρακτηριστικά τόσο ενός ρήματος όσο και ενός ονόματος. Το ίδιο το όνομά του σημαίνει ότι δεν παρεμφαίνει, δεν φανερώνει δηλαδή πρόσωπο ή αριθμό. Στο κείμενό μας συναντήσαμε τον τύπο **βάλλειν**, που είναι ένα απαρέμφατο.

Το απαρέμφατο του ρήματος εἶμι στον ενεστώτα

Ρήμα	Απαρέμφατο
εἶμι	εἶναι

Το απαρέμφατο των βαρύτονων ρημάτων στον ενεστώτα (ενεργητική φωνή)

Για να σχηματίσω το απαρέμφατο του ενεστώτα των βαρύτονων ρημάτων προσθέτω στο θέμα του ρήματος την κατάληξη **-ειν**.

Ρήμα	Απαρέμφατο
βάλλ-ω	βάλλ-ειν
πιστεύ-ω	πιστεύ-ειν
φέρ-ω	φέρ-ειν
ὑπομέν-ω	ὑπομέν-ειν

Η ΜΕΤΟΧΗ

- ▶ Ο τύπος *ἔχων* στο κείμενό μας είναι ρηματικός τύπος και ονομάζεται **μετοχή**.
- ▶ Η **μετοχή** είναι ένα ρηματικό επίθετο που **συμμετέχει** τόσο στις ιδιότητες του ρήματος όσο και του ονόματος.
- ▶ Ως **ρήμα** έχει φωνή, διάθεση και χρόνο.
- ▶ Ως **όνομα** έχει γένος, αριθμό και πτώση.

Παρουσιάζει **τρία γένη** και αντίστοιχα **τρεις καταλήξεις** (τριγενές και τρικατάληκτο).

Η μετοχή του ρήματος εἰμί στον ενεστώτα

Ρήμα	Μετοχή στα τρία γένη
εἰμί	ῶν, οὔσα, ὄν

Η μετοχή των βαρύτονων ρημάτων στον ενεστώτα (ενεργητική φωνή)

Για να σχηματίσω τη μετοχή του ενεστώτα των βαρύτονων ρημάτων, προσθέτω στο θέμα του ρήματος τις καταλήξεις -ων (**αρσενικό**), -ουσα (**θηλυκό**), -ον (**ουδέτερο**).

Ρήμα	Μετοχή
πιστεύ-ω	πιστεύ- ων , πιστεύ- ουσα , πιστεῦ- ον
στέγ-ω	στέγ- ων , στέγ- ουσα , στέγ- ον
φέρ-ω	φέρ- ων , φέρ- ουσα , φέρ- ον
ὑπομέν-ω	ὑπομέν- ων , ὑπομέν- ουσα , ὑπομέν- ον

Ασκήσεις

1. Συμπλήρωσε τα κενά με τον κατάλληλο τύπο στον άλλο αριθμό. Πρόσεξε την κλίση των ρημάτων, των ονομάτων και των αντωνυμιών. Στη συνέχεια, γράψε τα απαρέμφατα και τις μετοχές των ρημάτων στον ενεστώτα.

- Ἡμεῖς οὐ λύομεν τοὺς δούλους. → Ἐγὼ οὐ τοὺς δούλους.
- Σὺ φυτεύεις ἐνθάδε πολλὰ φυτά. → Ἕμεῖς ἐνθάδε πολλὰ φυτά.
- Ἕμεῖς θύετε τοῖς θεοῖς. → Σὺ τοῖς θεοῖς.
- Οἱ ἱερεῖς θεραπεύουσι τοὺς θεοὺς. → Ὁ ἱερεὺς τοὺς θεοὺς.
- Ὁ διδάσκαλος παιδεύει τοὺς μαθητάς. → Οἱ διδάσκαλοι τοὺς μαθητάς.

ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΑ

ΜΕΤΟΧΕΣ

2. Να μεταφέρεις τις ακόλουθες προτάσεις στον άλλο αριθμό.

- α. Ἐγὼ εἰμι πρόγονός σου.
- β. Ἕμεῖς ἐστέ διδάσκαλοι ἡμῶν.
- γ. Ὁ ἀγρὸς ὑμῶν ἐστὶ ἐκεῖ.
- δ. Σὺ εἶ κάτοικος τῆς νήσου.
- ε. Ἡμεῖς ἐσμὲν μαθηταί.

ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ*

Οι προτάσεις διακρίνονται ως προς τους όρους που περιλαμβάνουν σε α) απλές, β) σύνθετες, γ) ελλειπτικές και δ) επαυξημένες:

α. Οι **απλές προτάσεις** αποτελούνται μόνο από τους κύριους όρους, δηλαδή το υποκείμενο και το κατηγορήμα, όπως στο κείμενο αυτής της ενότητας:

Ὁ ἄνθρωπος φέρει τὸν Θεόν.

Ὁ Θεὸς ἐστὶ ἡ ἀγάπη.

β. Οι **σύνθετες προτάσεις** περιλαμβάνουν περισσότερα από ένα υποκείμενα, κατηγορούμενα ή αντικείμενα που βρίσκονται στην ίδια πτώση και συνδέονται μεταξύ τους παρατακτικά ή χωρίζονται με κόμμα, όπως στο κείμενο αυτής της ενότητας:

*Ἡ ἀγάπη οὐ βδελύσσεται μικρόν, οὐ μέγα, οὐκ ἔνδοξον, οὐκ ἄδοξον,
οὐ πένητα, οὐ πλούσιον.*

γ. Οι **ελλειπτικές προτάσεις**, στις οποίες παραλείπονται ένας ή περισσότεροι όροι, επειδή εννοούνται εύκολα από τα συμφραζόμενα, όπως στο κείμενο αυτής της ενότητας:

ἐπειδὴ τὸν Θεὸν ἐν ἑαυτῷ φέρει [εννοείται: Ὁ ἄνθρωπος]

δ. Οι **επαυξημένες προτάσεις** περιλαμβάνουν εκτός από τους κύριους όρους και δευτερεύοντες, οι οποίοι συμπληρώνουν το περιεχόμενο των κύριων όρων, και ονομάζονται **προσδιορισμοί**, όπως στο κείμενο αυτής της ενότητας:

Ἡ ἀγάπη βάλλει ἔξω τὸν μέγαν φόβον.

Άσκηση

Χαρακτήρισε τις ακόλουθες προτάσεις ως προς το είδος τους.

α. Ἐγὼ εἶμι μαθητής.

β. Ἐγὼ καὶ σὺ ἐσμὲν μαθηταί.

γ. Ὁ κῆπος ἔχει ἄνθη.

δ. Ἔστε διδάσκαλοι.

ε. Ὁ πιστὸς φίλος ἀγάπην ἔχει πρὸς τὸν φίλον αὐτοῦ.

* Αναλυτικά για τα είδη των προτάσεων μπορείς να διαβάσεις το σχολικό *Συντακτικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας* της Π. Μπίλλα, σελ. 14-15.

ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

- Θέματα που αφορούν την αγάπη και τη σημασία της
- Λέξεις που προέρχονται από τις αρχαιοελληνικές *ἔχω, βάλλω, μένω, γίγνομαι*
- Το ρήμα *εἰμί*, η οριστική ενεστώτα των ρημάτων, το απαρέμφατο και η μετοχή ενεστώτα, η προσωπική αντωνυμία
- Παραγωγή ουσιαστικών από επίθετα
- Τα είδη των προτάσεων ως προς τους όρους τους (απλές, σύνθετες, ελλειπτικές, επαυξημένες)

Αναστοχαστική δραστηριότητα 1 Για ποια στοιχεία από όλα όσα έμαθες σε αυτή την ενότητα πιστεύεις ότι πρέπει να μελετήσεις περισσότερο:

Αναστοχαστική δραστηριότητα 2 Δες τα καρέ στο παρακάτω απόσπασμα από το εικονογραφημένο βιβλίο *Κοντά στις Ράγες* της Άλκης Ζέη [ό.π., σελ. 31]. Συνδέεται με κάποιο τρόπο με το πνεύμα του κειμένου που μελετήσαμε;

ΕΝΟΤΗΤΑ

5

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΕΝΟΤΗΤΩΝ 1, 2, 3, 4

Εξερεύνηση: Παίζοντας με τη φαντασία

ΘΕΜΑΤΙΚΟΣ ΑΞΟΝΑΣ **ΕΞΕΡΕΥΝΗΣΗ**

Με το παιχνίδι και τη φαντασία δημιουργούμε και εξερευνούμε καινούργιους κόσμους που μας προσφέρουν χαρά και διέξοδο. Και τι όμορφο που είναι να μοιραζόμαστε αυτές τις στιγμές παρέα με αγαπημένα μας πρόσωπα!

Σε αυτή την ενότητα

- ▶ Θα κάνουμε ανασκόπηση όσων μάθαμε στις προηγούμενες ενότητες:
 - Τα μέρη του λόγου
 - Ο αριθμός και οι πτώσεις
 - Ο τονισμός
 - Ουσιαστικά της β' κλίσης
 - Οριστική ενεστώτα των ρημάτων
 - Παραγωγή λέξεων από επίθετα και ρήματα
 - Συμφωνία υποκειμένου και ρήματος
 - Συντακτικός ρόλος: Ρήμα, Υποκείμενο, Αντικείμενο, Κατηγορούμενο
- ▶ Θα διαβάσουμε ένα κείμενο που μιλά για το παιχνίδι φαντασίας του Αγησιλάου με τα παιδιά του.
- ▶ Θα κατανοήσουμε πώς να χρησιμοποιούμε λέξεις που προέρχονται από τις λέξεις *φέρω, γίγνομαι, φιλῶ, θαίνω, οἶκος, φράζω* και λόγιες φράσεις που χρησιμοποιούνται μέχρι σήμερα: *βάσει, βαίνει καλώς, όπερ και εγένετο, εκ γενετής*.

Λέξεις-κλειδιά: φαντασία, αριθμός, πτώσεις, τονισμός, β' κλίση, ενεστώτας, συμφωνία υποκειμένου - ρήματος, κύριοι όροι

A

ΚΕΙΜΕΝΟ

ΑΓΗΣΙΛΑΟΣ

Εισαγωγικό σημείωμα: Ο Αγησίλαος Β' (444 π.Χ.-360 π.Χ.) ήταν βασιλιάς της Σπάρτης. Κατά τη διάρκεια της βασιλείας του διεξήγαγε επιτυχείς εκστρατείες στη Μικρά Ασία εναντίον των Περσών και αντιμετώπισε με επιτυχία τους εχθρούς της Σπάρτης. Οι σύγχρονοι και οι μεταγενέστεροί του τον θεωρούσαν συνετό και σοβαρό ηγέτη. Όμως, το παρακάτω κείμενο παρουσιάζει μία προσωπική στιγμή του: αναφέρεται σε μια αστεία σκηνή παιχνιδιού μαζί με τα παιδιά του.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ

Ὁ Ἀγησίλαός ἐστι φιλότεκνος διαφερόντως. Καὶ γὰρ περὶ ἐκείνου οἱ Λακεδαιμόνιοι λέγουσι τοῦτο. Κάλαμον περιβαίνει ὥσπερ ἵππον ἐν τῷ οἴκῳ καὶ συμπαίζει τοῖς τέκνοις πολλάκις. Φίλος τίς ποτε εἶδεν τοῦτον καὶ εἶπεν: «Σύ, Ἀγησίλαε, παίζεις;». Τότε καὶ ὁ Ἀγησίλαος παρεκάλεσε μηδενὶ φράσαι, πρὶν ἂν καὶ αὐτὸς πατὴρ παίδων γένηται.

Πλούταρχος, *Αγησίλαος*, 25, 11 (ελεύθερη διασκευή)

Στοιχεία για την ταυτότητα του κειμένου

Είμαι ο Πλούταρχος. Έζησα τον 1ο αιώνα μ.Χ. (46-119 μ.Χ.). Υπήρξα σημαντικός ιστορικός, βιογράφος και φιλόσοφος. Συνέγραψα δοκίμια, βιογραφίες και ιστοριογραφία με μεγάλη απήχηση στην εποχή μου αλλά και μεταγενέστερα. Στο έργο μου *Παράλληλοι Βίοι* αφηγούμαι τις γενναίες πράξεις και περιγράφω τους χαρακτήρες Ελλήνων και Ρωμαίων στρατιωτικών, νομοθετών, ρητόρων και πολιτικών. Ένας από αυτούς είναι ο Αγησίλαος, τον οποίο με θαυμασμό αποκαλώ «ηγεμόνα και βασιλιά όλης της Ελλάδας» και παραθέτω πολλές πληροφορίες για τον δημόσιο και ιδιωτικό του βίο.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΩ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. Ποιες λέξεις του αρχαίου κειμένου αναγνωρίζεις ως προς τη μορφή ή τη σημασία ότι χρησιμοποιούνται στη Ν.Ε.;
2. Εντόπισε στο κείμενο τα ρήματα που εκφράζουν ενέργεια και τις λέξεις που δείχνουν το πρόσωπο που ενεργεί.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΩ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. Τι αγαπά με διαφορά ο Αγησίλαος;

Ὁ Ἀγησίλαός ἐστι φιλότεκνος διαφερόντως.

- > φιλότεκνος = αυτός που αγαπά τα παιδιά του
- > διαφερόντως = ιδιαίτερα, με διαφορά

2. Τι λένε οι Λακεδαιμόνιοι και για ποιον;

καὶ γὰρ περὶ ἐκείνου οἱ Λακεδαιμόνιοι
λέγουσιν τοῦτο.

.....
.....

> καὶ γὰρ = και μάλιστα
> περὶ = για, αναφορικά με

3. Τι κάνει ο Αγησίλαος;

Κάλαμον περιβαίνει ὥσπερ ἵππον

.....
.....

> κάλαμον = καλάμι
> ὥσπερ = όπως ακριβώς
> περιβαίνει [περιβαίνω = καβαλώ
άλογο, βαδίζω ολόγυρα]

4. Και πού παίζει, με ποιους και πόσο συχνά;

ἐν τῷ οἴκῳ καὶ συμπαίζει τοῖς τέκνοις
πολλάκις

.....
.....

> ἐν τῷ οἴκῳ = στο σπίτι
[οἶκος = σπίτι]
> πολλάκις = πολλές φορές, συχνά
> συμπαίζει [σὺν + παίζω = παίζω
μαζί]

5. Τι έγινε κάποτε με έναν φίλο του;

Φίλος τίς ποτε εἶδεν τοῦτον

.....
.....

> ποτε = κάποτε

6. Τι ρώτησε ο φίλος του Αγησίλαου;

καὶ εἶπεν: «Σύ, Ἀγησίλαε, παίζεις;».

.....

7. Πώς αντέδρασε στην ερώτηση ο Αγησίλαος;

Τότε καὶ ὁ Ἀγησίλαος παρεκάλεσε
μηδενὶ φράσαι,

.....
.....

> μηδενί [μηδεῖς = κανείς]
> φράσαι [φράζω = λέω, μιλάω]

8. Μέχρι πότε παρακάλεσε τον φίλο του ο Αγησίλαος να μη μιλήσει για το θέμα αυτό;

πρὶν ἂν καὶ αὐτὸς πατὴρ παίδων
γένηται.

.....
.....

> γένηται [γίγνομαι = γίνομαι]

Συζήτηση στην τάξη

1. Γιατί ο φίλος του Αγησίλαου ένιωσε έκπληξη βλέποντάς τον να παίζει με τα παιδιά του;
2. Γιατί, κατά τη γνώμη σου, ο Αγησίλαος απάντησε έτσι στον φίλο του;

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

> **Το παιχνίδι-αντικείμενο «κάλαμος»** ήταν και είναι το γνωστό μιμητικό και διασκεδαστικό παιχνίδι «αλογατάκι». Ένα απλό καλάμι ή ξύλο γίνεται στη φαντασία του παιδιού ένα άλογο και το ίδιο γίνεται ένας αναβάτης. Πολλές φορές κρατούσαν και κάποια βέργα ως «μαστίγιο».

B

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ – ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ

1 Οικογένειες λέξεων στην ελληνική και σε άλλες γλώσσες

Θυμήσου τις οικογένειες των λέξεων *φέρω*, *γίγνομαι*, *φιλώ*, που έχουμε ήδη συναντήσει σε προηγούμενες ενότητες και συμπλήρωσε τις γνώσεις σου με τις λέξεις *θαίνω*, *οἶκος* και *φράζω*.

> γένηται (γίγνομαι)	ΟΥΣ.: γένος, γένεση, αναζωογόνηση, γενοκτονία ΕΠΙΘ.: προγενέστερος, πρωτογενής, δευτερογενής, γόνιμος, αλλεργιογόνος
> διαφερόντως (διαφέρω)	ΟΥΣ.: ανηφόρα, κατηφόρα, διαφορά, λαμπαδηφορία ΕΠΙΘ.: φερώνυμος, φορητός, αειφόρος
> φιλό-τεκνος (φιλώ τὰ τέκνα)	ΟΥΣ.: φιλόλογος, φιλόσοφος ΕΠΙΘ.: φιλόξενος, φιλομαθής, φιλότεχνος, φιλόμουσος Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: ΑΓΓ philosophy, ΑΛΒ filozofia, ΓΑΛΛ philologie, ΓΕΡΜ philologie, ΙΤΑ filologia, ΙΣΠΑ filólogo, ΡΟΥ filolog
> περιθαίνει (περι + θαίνω)	ΣΥΝΘ. ΡΗΜ.: ανεβαίνω, παρεμβαίνω, παραβαίνω, διαβαίνω, μεταβαίνω, αποβαίνω, αεροβατώ ΟΥΣ.: βήμα, βάση, διαβήτη, εμβατήριο ΕΠΙΘ.: βατός, απαράβατος, συμβατικός
> οἶκον (οἶκος, οἰκῶ)	ΟΥΣ.: οικονομία, οικολογία, οικογένεια, οικολόγος ΕΠΙΘ.: οικονομικός, οικογενειακός, οικόσιτος
> φράσαι (φράζω)	ΣΥΝΘ. ΡΗΜ.: εκφράζω, μεταφράζω, παραφράζω ΟΥΣ.: φράση, έκφραση, παράφραση, μετάφραση, μεταφραστής, εκφραστής ΕΠΙΘ.: φραστικός, εκφραστικός

Συζήτηση στην τάξη Γνωρίζεις αν, για κάποια ή για κάποιες από τις λέξεις του κειμένου, υπάρχουν και παράγωγες σε άλλες γλώσσες;

Έρευνα

Με τη βοήθεια του *Λεξικού Liddell Scott της Πύλης για την ελληνική γλώσσα* αναζητήστε τη σημασία του ρήματος *φέρω* στα αρχαία ελληνικά. Παρατηρήστε τις σύνθετες λέξεις που δημιουργήθηκαν σε κάθε εποχή. Παρουσιάστε στην τάξη δύο επιλογές σας ανά εποχή (αρχαία, βυζαντινή, νεοελληνική) και ακούστε τις επιλογές των άλλων ομάδων:

ΠΑΙΖΟΝΤΑΣ ΜΕ ΤΗ ΦΑΝΤΑΣΙΑ... ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΛΕΞΕΩΝ

ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

- Μπορείτε να φανταστείτε ποια κατάσταση ή συγκυρία οδήγησε στον σχηματισμό τους;
- Αναπαραστήστε την κατάσταση αυτή σε ένα παιχνίδι ρόλων.

2 Λόγιες φράσεις στα Ν.Ε. και η χρήση τους

βάσει = με τη βάση, πάνω σε σταθερή προϋπόθεση [π.χ. *Ενεργεί βάσει σχεδίου*].

βαίνει καλώς = πάει καλά [π.χ. *Το σχέδιό μας βαίνει καλώς, θα υλοποιηθεί εγκαίρως*].

όπερ και εγένετο = το οποίο και πραγματοποιήθηκε [π.χ. *Της υποσχέθηκα να πάμε βόλτα, όπερ και εγένετο!*].

εκ γενετής = από τη γέννησή του/της [π.χ. *Έχει ένα σημάδι στο χέρι εκ γενετής*].

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ

Χρησιμοποιώντας λέξεις από όλες τις οικογένειες λέξεων που έχεις συναντήσει μέχρι και την Ενότητα 5, καθώς και από τις ομάδες λόγιων φράσεων, αφηγήσου το περιστατικό από την πλευρά του φίλου του Αγησίλαου.

Αφηγήσου: Τι είδε; Τι σκέφτηκε; Τι είπε; Τι άκουσε; Πώς σχολίασε;

Μπορείς να δραματοποιήσεις τη σκηνή με τη βοήθεια της ομάδας σου.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ - ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ

Επαναληπτικές ασκήσεις

1. Να αναγνωρίσεις σε ποιο μέρος του λόγου ανήκει καθεμία από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου.

Άγησίλαος, ἔστί, φιλότεκνος, διαφερόντως, καί, γάρ, περί, ἐκείνου, οἱ, Λακεδαιμόνιοι, λέγουσι, τοῦτο, κάλαμον, περιβαίνει, ὥσπερ, ἵππον, ἐν, τῷ, οἴκῳ, συμπαίζει, τοῖς, τέκνοις, πολλάκις.

2. Να εντοπίσεις στο κείμενο ουσιαστικά της β' κλίσης που μάθαμε. Σου θυμίζουν αντίστοιχα στη νέα ελληνική γλώσσα;

3. Να μεταφέρεις τις ακόλουθες προτάσεις αυξάνοντας τα πρόσωπα που ενεργούν (πληθυντικός αριθμός) ή μειώνοντάς τα (ενικός αριθμός).

- Ἐστὶ δὲ καὶ φιλότεκνος ὁ Ἀγησίλαος.

..... ὁ Ἀγησίλαος καὶ ὁ Κλεάνδης.

- Οἱ Λακεδαιμόνιοι λέγουσιν τοῦτο.

- Τὰ παιδιά παίζει.

ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

ΠΑΙΖΟΝΤΑΣ...
ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

Ας συνοψίσουμε τι μάθαμε σε αυτή την ενότητα στο παιχνίδι-δωμάτιο διαφυγής (ΨΜΑ Παίζοντας... Αποτιμητής)

Αναστοχαστική δραστηριότητα 1 Ποια στοιχεία από όσα έμαθες στις προηγούμενες ενότητες αισθάνεσαι ότι δυσκολεύεσαι να εφαρμόσεις; Τι θα ήθελες να συζητηθεί περισσότερο στην τάξη;

Αναστοχαστική δραστηριότητα 2 Δες τα καρτέ στο παρακάτω απόσπασμα από το εικονογραφημένο βιβλίο *Κοντά στις Ράγες* της Άλλης Ζέη [ό.π., σελ. 64]. Διηγήσου με τον δικό σου τρόπο τη σκηνή. Τι νομίζεις πως θα ακολουθήσει στην ιστορία; Αξιοποίησε λόγιες φράσεις και λέξεις από τις οικογένειες λέξεων της ενότητας.

Εξευρέυνηση: Παίζοντας με άλλους/-ες

Σε αυτή την ενότητα

- ▶ Θα διαβάσουμε κείμενα που παρουσιάζουν παιχνίδια της αρχαιότητας.
- ▶ Θα μάθουμε να χρησιμοποιούμε λέξεις που προέρχονται από τις αρχαιοελληνικές *φυλάττω*, *πέτομαι*, *ἄρχω*, *κρύπτω*, *ἀποδιδράσκω* και λόγιες φράσεις όπως *επί το έργον*, *φυλάττειν Θερμοπύλας*.
- ▶ Θα κατανοήσουμε πώς παράγονται επίθετα από ουσιαστικά.
- ▶ Συγκρίνοντας την αρχαία με τη νέα ελληνική γλώσσα, θα είμαστε ικανοί/-ές να κλίνουμε:
 - τη δεικτική αντωνυμία *οὗτος*, *αὕτη*, *τοῦτο*,
 - τα ουσιαστικά της α΄ κλίσης,
 - την οριστική μέλλοντα των βαρύτονων ρημάτων και να γράφουμε το απαρέμφατο και τη μετοχή του μέλλοντα (ενεργητική φωνή).

Λέξεις-κλειδιά: παιχνίδια αρχαιότητας, δεικτική αντωνυμία *οὗτος/αὕτη/τοῦτο*, οριστική, απαρέμφατο, μετοχή μέλλοντα, α΄ κλίση ουσιαστικών

A

ΚΕΙΜΕΝΟ

Εισαγωγικό σημείωμα: *Γέρων, άκινήτινδα, αποδιδρασκίνδα ή φυγίνδα: παιχνίδια ομαδικά που παίζονται από την αρχαιότητα έως σήμερα. Μπορείς ναμαντέψεις ποια είναι;*

Ὁ γέρων

Γέρων· χαίρουσιν οἱ παῖδες, ἀκάνθης ἐξάνθημα οἱ μαθηταὶ φυλάξουσιν καὶ σπουδάσουσι φουσῶντες ὡς πέτεσθαι.

Ευστάθιος Θεσσαλονίκης, *Παρεκβολαὶ εἰς Ὀδύσσειαν*, 1343, 20

Στοιχεία για την ταυτότητα του κειμένου

Εἶμαι ὁ Ευστάθιος Θεσσαλονίκης. Ἐζήσα περίπου ἀνάμεσα στο 1115 καὶ 1195 μ.Χ. Ἦμουν Βυζαντινὸς λόγιος καὶ κληρικὸς καὶ ἀργότερα ἔγινε Ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης. Γνώρισα σε βάθος τὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ λογοτεχνία καὶ ἔγραψα σχόλια γιὰ τὴν *Ιλιάδα* καὶ τὴν *Οδύσσεια* τοῦ Ὀμήρου, τὶς *Παρεκβολές*.

Ἡ ἀκινήτινδα

Ἡ ἀκινήτινδα ἄμιλλαν τοῦ ἀκινήτι μένειν ἔξει.

Ιούλιος Πολυδεύκης, *Ὀνομαστικόν*, Θ, 185 (διασκευή)

Ἡ αποδιδρασκίνδα

Τὰ παιδία ἄρξουσιν τῆς ἀποδιδρασκίνδας. Οὗτος μὲν ἐν μέσῳ ἔσται καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ κρύψει. Αὐταὶ δὲ ἀποδράσουσι καὶ οὗτος ὁ νεανίας ὀδεύσει ἐπὶ τὴν ἐξερεύνησιν. Ἔργον ἐστὶν ἐκάστῳ εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνου φθάσαι.

Ιούλιος Πολυδεύκης, *Ὀνομαστικόν*, ΙΧ 117 (διασκευή)

Στοιχεία για την ταυτότητα του κειμένου

Εἶμαι ὁ Ιούλιος Πολυδεύκης, σοφιστὴς, γραμματικὸς καὶ λεξικογράφος τοῦ 2ου αἰ. μ.Χ. Γεννήθηκα στὴ Ναύκρατη τῆς Αἰγύπτου καὶ σπούδασα ρητορικὴ στὴν Αθήνα. Ἀπὸ τὰ ἔργα μου σώθηκε μόνον τὸ *Ὀνομαστικόν*, ἓνα λεξικὸ συνωνύμων, στο ὁποῖο τὸ υλικὸ εἶναι ταξινομημένο κατὰ θεματικὲς ἐνότητες καὶ ὄχι ἀλφαβητικὰ (ἐπιστήμη, δίκαιο, οἰκογενειακὴ ζωὴ, πολιτισμὸς, πόλεμος κ.ά.).

ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΩ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. *ἀκινήτινδα*: Μπορείς να σκεφτείς αν σου θυμίζει μια Ν.Ε. λέξη;
2. *φουσῶντες ὡς πέτεσθαι*: Ποιες λέξεις της γλώσσας μας σου θυμίζουν αυτές οι λέξεις;

ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΩ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Πώς παίζονται τα τρία ομαδικά παιχνίδια που παρουσιάζονται στα χωρία; Προτού περιγράψεις τις οδηγίες κάθε παιχνιδιού δες τις παρακάτω ερωτήσεις που συνοδεύουν το κείμενο.

1. Τι θα κρατήσουν («φυλάξουσιν») οι μαθητές και τι θα φροντίσουν να κάνουν;

ἀκάνθηξ ἐξάνθημα οἱ μαθηταὶ
φυλάξουσιν καὶ σπουδάσουσι
φυσῶντες ὡς πέτεσθαι.

- > ἀκάνθηξ ἐξάνθημα = απόληξη ακανθώδους άνθους
- > φυλάξουσιν [φυλάττω = κρατώ, φυλάω]
- > σπουδάσουσι [σπουδάξω = φροντίζω]
- > πέτεσθαι [πέτομαι = πετώ]

2. Τι θα κάνει αυτός που παίζει «ἀκινήτινδα»;

Ἡ ἀκινήτινδα ἄμιλλαν τοῦ ἀκινήτι
μένειν ἔξει.

- > ἄμιλλαν [ἄμιλλα = συναγωνισμός]
- > ἔξει [μέλλοντας του ρήματος ἔχω]
- > ἀκινήτι [επίρρημα = ακούνητα, μένω ακίνητος]

3. Πού θα βρεθεί ο παίκτης; Τι θα καλύψει;

Οὗτος μὲν ἐν μέσῳ ἔσται καὶ τοὺς
ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ κρύψει.

- > οὗτος [αυτός = δεικτική αντωνυμία]
- > ἔσται [μέλλοντας του εἶμι]
- > κρύψει [κρύπτω = καλύπτω, κρύβω]

4. Πώς θα παίξουν αυτές (οι παίκτριες) και τι θα κάνει αυτός (ο παίκτης);

Αὗται δὲ ἀποδράσουσι καὶ οὗτος ὁ
νεανίας ὀδεύσει ἐπὶ τὴν ἐξερεύνησιν.

- > ἀποδράσουσι [ἀποδιδράσκω = ξεφεύγω]
- > ὀδεύσει [ὀδεύω = προχωρώ]
- > Αὗται [αὕτη, θηλυκό γένος δεικτικής αντωνυμίας]

5. Ποιος είναι ο σκοπός του παιχνιδιού για κάθε παίκτη;

ἔργον ἐστὶν ἐκάστῳ εἰς τὸν τόπον
ἐκείνου φθάσαι.

- > ἐκάστῳ [ἕκαστος = καθένας χωριστά]
- > φθάσαι [απαρέμφατο του ρήματος φθάνω]

Συζήτηση στην τάξη

1. Τελικά ποια είναι τα τρία δημοφιλή παιχνίδια και πώς είναι γνωστά στις μέρες μας;
2. Συνεργαστείτε σε ομάδες, για να δημιουργήσετε ένα ψηφιακό ινφογράφημα ή γραπτό κείμενο με τις οδηγίες κάθε παιχνιδιού, με βάση όσα αναφέρονται στα κείμενα και τις πληροφορίες (βλ. πραγματολογικά στοιχεία). Στα κείμενά σας να περιλαμβάνονται τα ακόλουθα:
 - Τίτλος
 - Αριθμός παικτών/-κτριών
 - Σκοπός παιχνιδιού
 - Οδηγίες-Διαδικασία

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- > Ο «γέρων» είναι υπαίθριο παιχνίδι με πρωταγωνιστή ένα αθώο και πασίγνωστο φυτό, που είναι γνωστό ως κλέφτης. Πρόκειται για τον σπόρο του φυτού άκανθος που στρογγυλός και χνουδάτος καθώς είναι παρασύρεται πολύ εύκολα από τον αέρα και μας επισκέπτεται πολύ συχνά (Χ. Λάζος, *Παίζοντας στο χρόνο*, εκδ. Αίολος, 2002, σελ. 226).
- > Η «άποδιδρασκίνδα ή φυγίνδα (ή φευγίνδα) ή κουπτίνδα» είναι το σημερινό κρυφτό. Ήταν και είναι –μέχρι τις ημέρες μας– ένα ομαδικό παιχνίδι, αγαπητό από τις μικρές ηλικίες μέχρι και τις μεγαλύτερες. Αυτό το παιχνίδι παίζεται από παιδιά σ' όλον τον κόσμο με μικροδιαφορές και είναι από τα λίγα παιχνίδια που έχουν διασωθεί αυτούσια από την αρχαιότητα ως τις ημέρες μας και εξακολουθεί να παίζεται με χαρά (Χ. Λάζος, *ό.π.*, σελ. 158).
- > Η «άκινητίνδα» είναι ένα απλό παιχνίδι που διασώζεται έως σήμερα. Μόλις δοθεί το σύνθημα, οι παίκτες/-κτριες στέκονται ανά ζεύγη, αντικριστά, όρθιοι/-ες, πατώντας στο ένα μόνο πόδι, ενώ το άλλο αιωρείται ή το κρατούν. Νικάει εκείνος/-η που παραμένει σε αυτήν τη στάση περισσότερο από όλους. Δεν γνωρίζουμε τη βυζαντινή ονομασία του παιχνιδιού, πρέπει όμως να παιζόταν και τότε, καθώς διασώζονται μέχρι σήμερα ονομασίες του στη Μάνη (ακίνητος/-η, αγκούτς). Ο Κακριδής προσθέτει ότι τα παιδιά σπρώχνοντας προσπαθούν να κάνουν τον/την αντίπαλό τους να αλλάξει θέση και γι' αυτό στη Σάμο το παιχνίδι ονομάζεται «σκούντημα ή αγκωνιές» (Χ. Λάζος, *ό.π.*, σελ. 142-143).

Παιχνίδια παιδιών, 1838, Εθνική Βιβλιοθήκη Γαλλίας, Πηγή: europeana

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ – ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ

1 Οικογένειες λέξεων στην ελληνική και σε άλλες γλώσσες

> φυλάξουσιν (φυλάττω = κρατώ, φυλάω)	ΟΥΣ.: φύλακας, φύλαξη, φυλαχτό, φυλακή ΕΠΙΘ.: αφύλακτος ΜΕΤ.: προφυλαγμένος
> πέτεσθαι (πέτομαι = πετάω)	ΟΥΣ.: πετεινός, πτήση, πτηνό [< αρχ. τὰ πτηνά, ουδ. πληθ. του επιθ. πτηνός = που πετάει], πτηνοτρόφος ΕΠΙΘ.: πτητικός, υψιπέτης
> ἄρξουσιν (ἄρχω = ξεκινώ, παίρνω την πρωτοβουλία, διοικώ / αρχ-, αρχε-, αρχι-)	ΟΥΣ.: αρχή, αρχηγός, αρχέτυπο, αρχίατρος, αρχιτέκτονας, απαρχές, αρχαιολόγος, αρχείο, αρχιεπίσκοπος ΕΠΙΘ.: αρχαίος, αρχαϊκός, αρχικός ΕΠΙΡ.: εξαρχής Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: ΑΓΓ archetype, archaeologist, ΓΑΛΛ arché type, arché ologue, ΓΕΡΜ Archetyp, Archäologe, ΙΤΑΛ archetipo, archeologo, ΙΣΠ arquetipo, arqueólogo, ΡΟΥ arhetip, arheolog, ΑΛΒ arketip, arkeologu.
> κρύφει (κρύπτω = κρύβω)	ΣΥΝΘ. ΡΗΜ.: αποκρύπτω ΟΥΣ.: απόκρυψη, κρύπτη, κρυφτό ΕΠΙΘ.: κρυφός, απόκρυφος ΕΠΙΡ.: κρυφά
> ἀποδράσουσι (ἀποδιδράσκω = ξεφεύγω)	ΟΥΣ.: απόδραση, δραπέτης ΕΠΙΘ.: αναπόδραστος

ΠΑΙΖΟΝΤΑΣ ΜΕ
ΑΛΛΟΥΣ...
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ
ΛΕΞΕΩΝ

Συζήτηση στην τάξη

1. Γνωρίζεις αν, για κάποια ή για κάποιες από τις λέξεις του κειμένου, υπάρχουν παράγωγες σε άλλες γλώσσες;
2. Παιχνίδι: Επίλεξε μία παράγωγη λέξη. Άφησε τους άλλους να τη μαντέψουν κάβοντας μόνο δέκα ερωτήσεις με απάντηση ναι ή όχι.

Έρευνα

- Με τη βοήθεια του διαδικτύου ή της βιβλιοθήκης να αναλάβετε να βρείτε πώς χρησιμοποιούνται οι παράγωγες λέξεις του ἄρχω. Εντοπίστε προτάσεις ως παραδείγματα εφαρμογής και διαμορφώστε με αυτά ένα γλωσσάρι.
- Αναζήτησε το παρακάτω λήμμα στο Βασικό Λεξικό της Α.Ε. στην Πύλη για την ελληνική γλώσσα. Υπάρχουν σήμερα τοπικές διάλεκτοι στην Ελλάδα με παράγωγες λέξεις; Συμπλήρωσε τον πίνακα.

Διάλεκτος τοπική	δραπετεύω	Διάλεκτος τοπική	δραπέτης
Σκύρος		Σάμος	
Θήρα		Θήρα	
		Πάτμος	
		Σύρος	
		Κρήτη	

ΒΑΣΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ
ΤΗΣ Α.Ε.

2 Λόγιες φράσεις στα Ν.Ε. και η χρήση τους

επί το έργον = στην εργασία, στη δράση. Είναι μια λόγια φράση που σημαίνει «σε ώρα εργασίας, κατά τη διάρκεια κάποιας δραστηριότητας». [π.χ. *Μην της μιλάς. Βρίσκεται επί το έργον*].

φυλάττειν Θερμοπούλας = να φυλάει, να υπερασπίζεται κάποιος/-α τις Θερμοπούλες. Ακολουθώντας την ιστορική αλήθεια της μάχης των Θερμοπυλών και των 300 Σπαρτιατών που έμειναν να υπερασπιστούν, η φράση δηλώνει την ευσυνείδητη υποταγή στο καθήκον, μέχρι ηρωισμού αν χρειαστεί [π.χ. *Η κυρά της Ρω φυλούσε Θερμοπούλες για πολλά χρόνια*]. *Φυλάττειν Θερμοπούλας* (1971) είναι ο τίτλος του ποιήματος του Γ. Νεγρεπόντη, το οποίο γράφτηκε το 1968 στο Παρθένι της Λέρου, όπου ο ποιητής βρισκόταν εξόριστος, στη διάρκεια της δικτατορίας. Το 2015 παρουσιάστηκε σε πρώτη εκτέλεση στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών το ορατόριο «Φυλάττειν Θερμοπούλας», σε μουσική του Χρήστου Λεοντή και ποίηση του Γιάννη Νεγρεπόντη, ένα έργο που προβάλλει ανάλογες αξίες και ιδανικά: την ελευθερία, την τιμή και την αξιοπρέπεια. Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε κατά τον εορτασμό της 71ης επετείου από την απελευθέρωση της Αθήνας από τη γερμανική κατοχή.

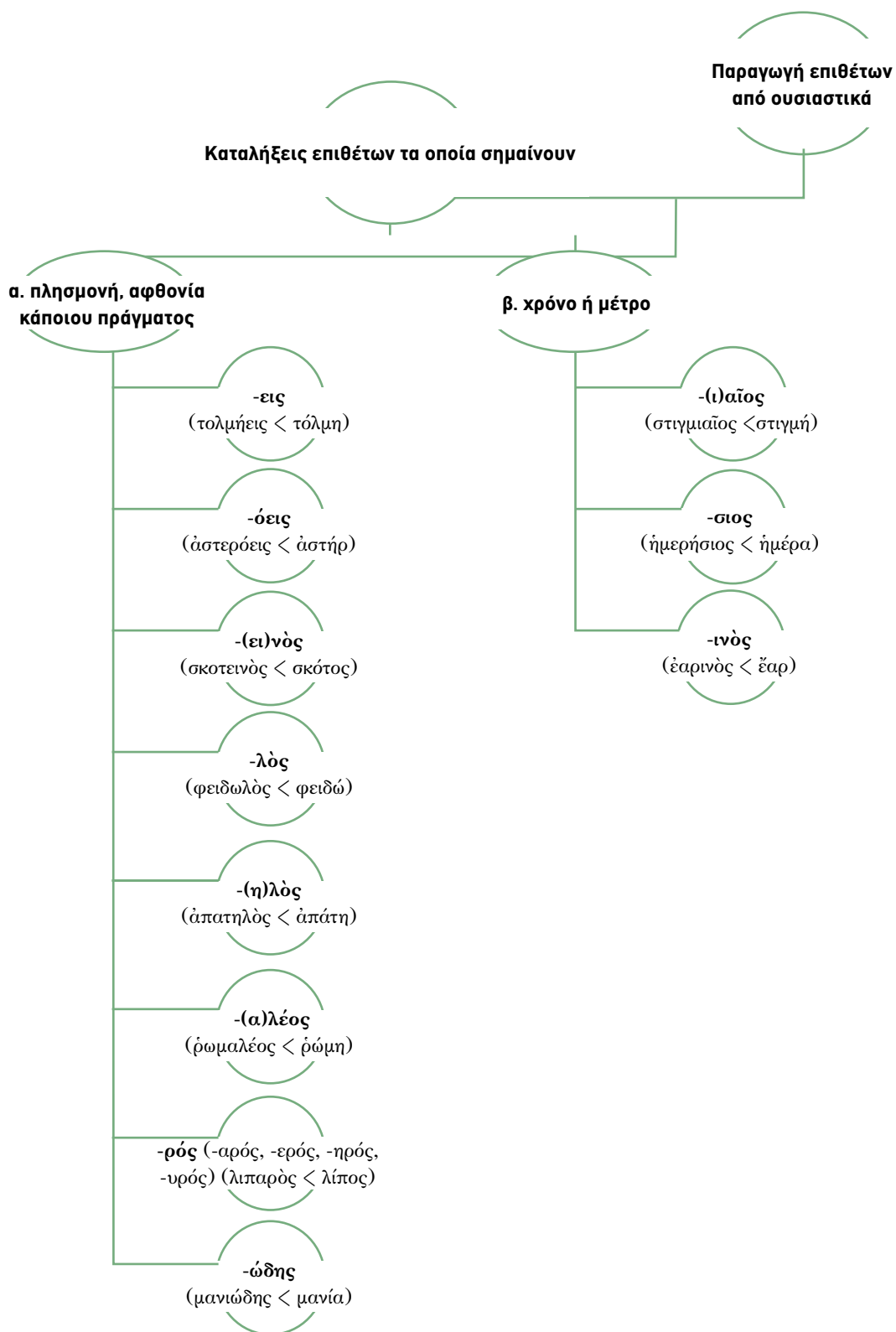

ΠΑΙΖΟΝΤΑΣ
ΜΕ ΑΛΛΟΥΣ...
ΛΟΓΙΕΣ
ΦΡΑΣΕΙΣ

Γ

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ

Άσκηση

Αντιστοίχισε τα επίθετα με τις σημασίες τους.

ἐπίγειος
δρακῶς
προικῶς
ἠφαίστειος
φωτεινὸς
καμήλειος
ἰσχυρὸς
λίθινος
χειμερινὸς
βαθμιαῖος
σιδηροῦς

Πλησμονή, αφθονία
Χρόνος
Μέτρο
Χρώμα
Ύλη
Ο κατάλληλος για...
Αυτός που ανήκει σε...

Α

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΔΕΙΚΤΙΚΗ ΑΝΤΩΝΥΜΙΑ

Η δεικτική αντωνυμία στην αρχαία ελληνική έχει τρία γένη: οὗτος, αὕτη, τοῦτο. Το ίδιο και στη νέα ελληνική: αυτός, αυτή, αυτό.

Αρσενικό γένος

	Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός	
	N.E.	A.E.	N.E.	A.E.
Ονομ.	αυτός	οὗτος	αυτοί	οὗτοι
Γεν.	αυτού	τούτου	αυτῶν	τούτων
Δοτ.	-	τούτῳ	-	τούτοις
Αιτ.	αυτόν	τούτον	αυτούς	τούτους
Κλητ.	-	οὗτος	-	-

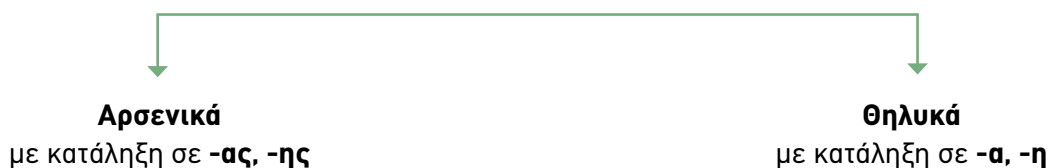
Θηλυκό γένος

	Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός	
	N.E.	A.E.	N.E.	A.E.
Ονομ.	αυτή	αὕτη	αυτές	αὗται
Γεν.	αυτῆς	ταύτης	αυτῶν	τούτων
Δοτ.	-	ταύτῃ	-	ταύταις
Αιτ.	αυτή(ν)	ταύτην	αυτές	ταύτας
Κλητ.	-	αὕτη	-	-

Ουδέτερο γένος				
	Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός	
	N.E.	A.E.	N.E.	A.E.
Ονομ.	αυτό	τούτο	αυτά	ταῦτα
Γεν.	αυτού	τούτου	αυτών	τούτων
Δοτ.	-	τούτῳ	-	τούτοις
Αιτ.	αυτό	τούτο	αυτά	ταῦτα
Κλητ.	-	-	-	-

Α΄ ΚΛΙΣΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

Η α΄ κλίση ουσιαστικών περιλαμβάνει **αρσενικά** και **θηλυκά** ουσιαστικά. Δεν περιλαμβάνει ουδέτερα.

Αρσενικά ουσιαστικά α΄ κλίσης

	Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός	
	N.E.	A.E.	N.E.	A.E.
Ονομ.	ο ταμί-ας	ὁ νεανί-ας	οι ταμί-ες	οἱ νεανί-αι
Γεν.	του ταμί-α	τοῦ νεανί-ου	των ταμι-ών	τῶν νεανι-ῶν
Δοτ.	-	τῷ νεανί-α	-	τοῖς νεανί-αις
Αιτ.	τον ταμί-α	τὸν νεανί-αν	τους ταμί-ες	τούς νεανί-ας
Κλητ.	ταμί-α	(ὦ) νεανί-α	ταμί-ες	(ὦ) νεανί-αι

	Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός	
	N.E.	A.E.	N.E.	A.E.
Ονομ.	ο αγρότ-ης	ὁ μαθητ-ῆς	οι αγρότ-ες	οἱ μαθητ-αῖ
Γεν.	του αγρότ-η	τοῦ μαθητ-οῦ	των αγροτ-ών	τῶν μαθητ-ῶν
Δοτ.	-	τῷ μαθητ-ῆ	-	τοῖς μαθητ-αῖς
Αιτ.	τον αγρότ-η	τὸν μαθητ-ῆν	τους αγρότ-ες	τούς μαθητ-ᾶς
Κλητ.	αγρότ-η	(ὦ) μαθητ-ᾶ	αγρότ-ες	(ὦ) μαθητ-αῖ

Θηλυκά ουσιαστικά α' κλίσης

	Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός	
	N.E.	A.E.	N.E.	A.E.
Ονομ.	η θάλασσα	ἡ ἄκανθ-α	οι θάλασσες	αἱ ἄκανθ-αι
Γεν.	της θάλασσας	τῆς ἀκάνθ-ης	των θαλασσών	τῶν ἀκάνθ-ῶν
Δοτ.	-	τῇ ἀκάνθ-ῃ	-	ταῖς ἀκάνθ-αις
Αιτ.	τη θάλασσα	τὴν ἄκανθ-αν	τις θάλασσες	τὰς ἀκάνθ-ας
Κλητ.	θάλασσα	(ῶ) ἄκανθ-α	θάλασσες	(ῶ) ἄκανθ-αι

	Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός	
	N.E.	A.E.	N.E.	A.E.
Ονομ.	η αλήθεια	ἡ ἀλήθει-α	οι αλήθειες	αἱ ἀλήθει-αι
Γεν.	της αλήθειας	τῆς ἀληθεί-ας	των αληθειών	τῶν ἀληθει-ῶν
Δοτ.	-	τῇ ἀληθεί-ᾳ	-	ταῖς ἀληθεί-αις
Αιτ.	την αλήθεια	τὴν ἀλήθει-αν	τις αλήθειες	τὰς ἀληθεί-ας
Κλητ.	αλήθεια	(ῶ) ἀλήθει-α	αλήθειες	(ῶ) ἀλήθει-αι

	Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός	
	N.E.	A.E.	N.E.	A.E.
Ονομ.	η τιμή	ἡ τιμ-ῆ	οι τιμές	αἱ τιμ-αῖ
Γεν.	της τιμῆς	τῆς τιμ-ῆς	των τιμών	τῶν τιμ-ῶν
Δοτ.	-	τῇ τιμ-ῇ	-	ταῖς τιμ-αῖς
Αιτ.	την τιμή	τὴν τιμ-ῆν	τις τιμές	τὰς τιμ-ᾶς
Κλητ.	τιμή	(ῶ) τιμ-ῆ	τιμές	(ῶ) τιμ-αῖ

Να θυμάσαι

1. Η **γενική πληθυντικού** των ουσιαστικών α' κλίσης τονίζεται πάντοτε στη **λήγουσα** και παίρνει περισπωμένη.
2. Η **γενική** και η **δοτική** των ουσιαστικών α' κλίσης, όταν τονίζονται στη **λήγουσα**, παίρνουν περισπωμένη και στους δύο αριθμούς.
3. Τα **οξύτονα** και **παροξύτονα** ουσιαστικά α' κλίσης διατηρούν τον τόνο τους στην **ἴδια** συλλαβή σε όλες τις πτώσεις (στη γενική βέβαια του πληθυντικού όλα τονίζονται στη λήγουσα).
4. Τα **θηλυκά σε -n** στον ενικό διατηρούν το **-n** σε όλες τις πτώσεις.
Τα **θηλυκά σε -α** στον ενικό διατηρούν το **-α** σε όλες τις πτώσεις, εκτός από όσα πριν από το **-α** έχουν **σύμφωνο** (πλην ρ). Τα τελευταία έχουν κανονικά κατάληξη **-α βραχύ** και το **τρέπουν στη γενική και δοτική του ενικού σε -n**, π.χ. ἡ χώρα → τῆς χώρας, τῇ χώρα, αλλά ἡ γλῶσσα → τῆς γλώσσης, τῇ γλώσση.

ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗΣ ΦΩΝΗΣ ΒΑΡΥΤΟΝΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

Στην ενότητα αυτή θα μάθουμε πώς σχηματίζεται η οριστική του μέλλοντα της ενεργητικής φωνής των βαρύτονων φωνηεντόληκτων και αφωνόληκτων ρημάτων.

- ▶ Οι καταλήξεις του μέλλοντα είναι ίδιες με τις καταλήξεις του ενεστώτα.
- ▶ Ανάλογα με τον χαρακτήρα του ρήματος, γίνονται μετατροπές (βλ. πίνακα).
- Θυμίζουμε ότι **βαρύτονα** είναι τα ρήματα που **δεν τονίζονται στη λήγουσα**, **φωνηεντόληκτα** είναι τα ρήματα που το θέμα τους τελειώνει σε φωνήεν και **αφωνόληκτα** είναι τα ρήματα που το θέμα τους τελειώνει σε άφωνο σύμφωνο (κ, γ, χ, π, β, φ, τ, δ, θ).

Σχηματισμός μέλλοντα

Ρήμα στον ενεστώτα	χαρακτήρας θέματος	Μετατροπή χαρακτήρα για τον μέλλοντα	κατάληξη	Ρήμα στον μέλλοντα
όδεύω	φωνήεν	σ	ω	όδεύσω
φυλάττω	κ, γ, χ, ττ, σσ	ξ	ω	ἄρξω, φυλάξω
γράφω	π, β, φ, πτ	ψ	ω	γράψω
σπουδάζω	τ, δ, θ, ζ	σ	ω	σπουδάσω

Οι καταλήξεις της οριστικής μέλλοντα

	Μέλλοντας Ν.Ε.	Ενεστώτας Α.Ε.	Μέλλοντας Α.Ε.
ἐγὼ	θα αρχίσω	ἄρχ-ω	ἄρξ-ω
σὺ	θα αρχίσεις	ἄρχ-εις	ἄρξ-εις
οὗτος, αὕτη, τοῦτο	θα αρχίσει	ἄρχ-ει	ἄρξ-ει
ἡμεῖς	θα αρχίσουμε	ἄρχ-ομεν	ἄρξ-ομεν
ὕμεῖς	θα αρχίσετε	ἄρχ-ετε	ἄρξ-ετε
οὗτοι, αὗται, ταῦτα	θα αρχίσουν	ἄρχ-ουσι(ν)	ἄρξ-ουσι(ν)

	Μέλλοντας Ν.Ε.	Μέλλοντας Α.Ε.
ἐγὼ	θα έχω	ἔξ-ω
σὺ	θα έχεις	ἔξ-εις
οὗτος, αὕτη, τοῦτο	θα έχει	ἔξ-ει
ἡμεῖς	θα έχουμε	ἔξ-ομεν
ὕμεῖς	θα έχετε	ἔξ-ετε
οὗτοι, αὗται, ταῦτα	θα έχουν	ἔξ-ουσι(ν)

ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ
ΜΕΛΛΟΝΤΑ
ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟ

Το απαρέμφατο των βαρύτονων φωνηεντόληκτων και αφωνόληκτων ρημάτων στον μέλλοντα

Για να σχηματίσω το απαρέμφατο του μέλλοντα των βαρύτονων ρημάτων, προσθέτω στο θέμα του ρήματος την κατάληξη **-ειν** μαζί με τον χρονικό χαρακτήρα του μέλλοντα.

Ρήμα	Απαρέμφατο
όδεύ-ω	όδεύσ-ειν
ἄρχ-ω	ἄρξ-ειν
γράφ-ω	γράψ-ειν
πείθ-ω	πείσ-ειν

Η μετοχή των βαρύτονων και αφωνόληκτων ρημάτων στον μέλλοντα

Για να σχηματίσω τη μετοχή του μέλλοντα των βαρύτονων ρημάτων, προσθέτω στο θέμα του ρήματος τις καταλήξεις **-ων (αρσενικό), -ουσα (θηλυκό), -ον (ουδέτερο)** μαζί με τον χρονικό χαρακτήρα του μέλλοντα.

Ρήμα	Μετοχή στα τρία γένη
όδεύ-ω	όδεύσ-ων, όδεύσ-ουσα, όδεῦσ-ον
ἄρχ-ω	ἄρξ-ων, ἄρξ-ουσα, ἄρξ-ον
γράφ-ω	γράψ-ων, γράψ-ουσα, γράψ-ον
πείθ-ω	πείσ-ων, πείσ-ουσα, πείσ-ον

Άσκηση

Τα παρακάτω ρήματα που συναντήσαμε στα κείμενα της ενότητας βρίσκονται σε χρόνο μέλλοντα. Αντιστοίχισε το καθένα με το πρόσωπο στο οποίο βρίσκεται.

Ρήμα	
φυλάξουσιν	εγὼ
κρύψει	σύ
σπουδάσουσι	οὗτος
ἔξει	αὕτη
ἄρξουσιν	τοῦτο
όδεύσει	ἡμεῖς
	ὕμεῖς
	οὗτοι
	αὗται
	ταῦτα

ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

- Γραπτές μαρτυρίες για παιχνίδια παιδιών στην αρχαιότητα
- Μέλλοντας χρόνος των ρημάτων
- Δεικτική αντωνυμία *οὗτος, αὕτη, τοῦτο*
- Ουσιαστικά á κλίσης

Αναστοχαστική δραστηριότητα Ποιο είναι το αγαπημένο σου παιδικό παιχνίδι; Να αποδώσεις τις οδηγίες του παιχνιδιού χρησιμοποιώντας χρόνο μέλλοντα.

Ἡρωες/-ίδες και αντιήρωες/-ίδες: Περιπέτεια στην κοιλιά μιας φάλαινας

ΘΕΜΑΤΙΚΟΣ ΑΞΟΝΑΣ **ΗΡΩΕΣ/-ΙΔΕΣ ΚΑΙ
ΑΝΤΙΗΡΩΕΣ/-ΙΔΕΣ**

Οι μύθοι γεννούν ήρωες και οι περιπέτειές τους γίνονται ευχάριστες αφηγήσεις που μας εμπνέουν και μας συντροφεύουν εδώ και χιλιάδες χρόνια. Είστε έτοιμοι και έτοιμες να ακολουθήσουμε τα χνάρια τους;

Σε αυτή την ενότητα

- ▶ Θα διαβάσουμε για μια εμπνευσμένη θαλάσσια περιπέτεια της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας και ανάλογα θέματα της λαογραφίας.
- ▶ Θα μάθουμε να χρησιμοποιούμε λέξεις της οικογένειας του *οϊκέω-οϊκῶ*, *φύω*, *πόλις* και λόγιες φράσεις όπως: *σιγήν ιχθύος*, *τα εν οίκω μη εν δήμω* και θα κατανοήσουμε πώς παράγονται επίθετα από ρήματα (-τος και -τέος ρηματικά επίθετα).
- ▶ Συγκρίνοντας την αρχαία με τη νέα ελληνική γλώσσα θα μπορούμε
 - να κλίνουμε τα δευτερόκλιτα επίθετα του κειμένου και να εφαρμόζουμε τις γνώσεις μας και στην κλίση άλλων επιθέτων,
 - να αναγνωρίζουμε την αύξηση των ρημάτων και να τη διαμορφώνουμε,
 - να σχηματίζουμε τον παρατατικό χρόνο των βαρύτονων ρημάτων και του ρήματος *εἶμι*.

Λέξεις-κλειδιά: επιστημονική φαντασία, δευτερόκλιτα επίθετα, αύξηση, οριστική παρατατικού

A

ΚΕΙΜΕΝΟ

Εισαγωγικό σημείωμα: Ο ήρωας αφηγείται την περιπέτειά του όταν βρέθηκε με τους συντρόφους του στο στόμα ενός θαλάσσιου κήτους. Η περιγραφή του φανταστικού σκηνικού είναι σχεδόν ανατριχιαστική...

ΑΛΗΘΗ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ, Η ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ ΜΙΑΣ ΦΑΛΑΙΝΑΣ

Τὸ μὲν πρῶτον ἄφθονον σκότος ἦν καὶ οὐδὲν ἔνδον ἐπράττομεν, ὕστερον εἶδομεν δραστήριον θαλάσσιον κῆτος μέγα καὶ πλατὺ καὶ ὑψηλόν, ἱκανὸν μυριάνδρω πόλει ἐνοικεῖν. Ὡδευον δὲ ἐν μέσῳ καὶ μεγάλοι καὶ μικροὶ ἰχθύες καὶ ἄλλα πολλὰ ὅμοια θηρία. Καὶ τὰ θηρία ἐφύλαττον κρατερῶν πλοίων ἰστία καὶ τὰς ἀγκύρας καὶ ἦσαν σπουδαίων ἀνθρώπων ὅστέα καὶ φορτία. Καὶ ὄρνεα θαλάσσια, γλάροι καὶ ἀλκύνες ἐπεβούλευον. καὶ δένδρα πολλὰ παντοῖα ἔφυον.

Λουκιανός, *Ἀληθῆ Διηγήματα* 1. 31 (διασκευή)

Στοιχεία για την ταυτότητα του κειμένου

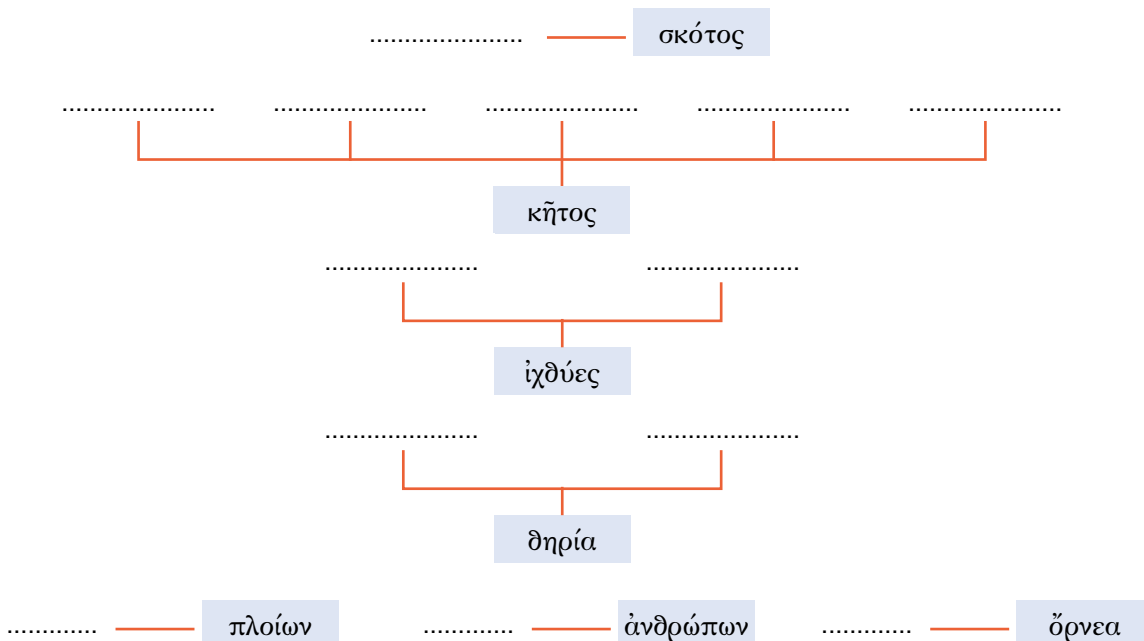
Είμαι ο Λουκιανός. Γεννήθηκα στα Σαμόσατα της Συρίας γύρω στο 120 μ.Χ. Έμαθα την ελληνική γλώσσα σε βάθος, σπούδασα ρητορική και ακολούθησα τον δρόμο του δασκάλου της ρητορικής (σοφιστή) με μεγάλη επιτυχία. Όντας ανήσυχος πνεύμα, δεν με ικανοποιούσε το επάγγελμα του σοφιστή, το οποίο σταμάτησα σε ηλικία 40 ετών, για να ασχοληθώ με τη φιλοσοφία, την οποία προσέγγιζα σατιρικά. Τα *Ἀληθῆ Διηγήματα* θεωρούνται το πρώτο μυθιστόρημα επιστημονικής φαντασίας. Γράφτηκε τον 2ο αι. μ.Χ. και με χιούμορ σατιρίζει και παρωδεί τους συγγραφείς και τους φιλοσόφους της κλασικής αρχαιότητας.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΩ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Συγκέντρωσε τα επίθετα που προσδιορίζουν τα ουσιαστικά του κειμένου και συμπλήρωσε τον εννοιολογικό χάρτη.

ΗΡΩΕΣ-ΑΝΤΙΗΡΩΕΣ... ΠΡΟΣΕΓΓΙΩ

ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΩ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. Ποια είναι η εικόνα μέσα στην κοιλιά του κήτους; Τι έκαναν οι ήρωες;

Τὸ μὲν πρῶτον ἄφθονον σκότος ἦν
καὶ οὐδὲν ἔνδον ἐπράττομεν,

- > Τὸ μὲν πρῶτον = αρχικά
- > ἔνδον = μέσα, στο εσωτερικό

2. Τι είδαν; Πώς ήταν το θαλάσσιο θηρίο;

ὕστερον εἶδομεν δραστήριον
θαλάσσιον κῆτος μέγα καὶ πλατὺ καὶ
ὑψηλόν,

- > κῆτος = μεγάλο ζώο, θηρίο

3. Πόσο μεγάλο ήταν;

ἱκανὸν μυριάδρω πόλει ἐνοικεῖν.

- > μυριάδρω [μύριοι = δέκα χιλιάδες + ἄνδρες]
- > ἐνοικεῖν [ἐν + οἰκῶ = κατοικῶ μέσα]

4. Τι κυκλοφορούσε μέσα του;

᾿Ωδευον δὲ ἐν μέσῳ καὶ μεγάλοι καὶ
μικροὶ ἰχθύες καὶ ἄλλα πολλὰ ὅμοια
θηρία.

- > ᾿Ωδευον [ὀδεύω = προχωρῶ]
- > ἰχθύες [ἰχθύς = ψάρι]
- > θηρία [θηρίον = άγριο ζώο]

5. Τι φυλούσαν τα θηρία και τι άλλο υπήρχε;

Καὶ τὰ θηρία ἐφύλαττον κρατερῶν
πλοίων ἰστία καὶ τὰς ἀγκύρας καὶ
ἦσαν σπουδαίων ἀνθρώπων ὅστέα καὶ
φορτία.

- > κρατερῶν [κρατερός, -ά, -ὸν = ισχυρός, -ή, -ό]
- > ἰστίον = το πανί του πλοίου
- > ὅστέα [ὀστοῦν = ανθρώπινο κόκκαλο]

6. Και τι άλλο υπήρχε μέσα του, που μάλιστα είχε κακές προθέσεις;

καὶ ὄρνεα θαλάσσια, γλάροι καὶ
ἀλκυόνες ἐπεβούλευον.

- > ὄρνεα [ὄρνεον = πτηνό, πουλί]
- > ἐπεβούλευον [ἐπιβουλεύω = έχω κακές προθέσεις]

Συζήτηση στην τάξη

1. Τι εντύπωση δημιουργεί η αφήγηση του Λουκιανού; Θα μπορούσε να είναι το σκηνικό μιας ταινίας και γιατί;
2. Οι περιπέτειες ηρώων με θαλάσσια ζώα έχουν συχνή παρουσία στα αναγνώσματα. Για παράδειγμα, ο Ιωνάς και η φάλαινα της Παλαιάς Διαθήκης και ο λογοτεχνικός ήρωας Μόμπι Ντικ του Χ. Μέλβιλ (1851) είναι χαρακτηριστικά παραδείγματα. Γνωρίζεις άλλες τέτοιες περιπτώσεις στον ευρύτερο χώρο της λογοτεχνίας;

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

> Στους αρχαίους πολιτισμούς, οι θάλασσες αποτελούσαν όχι μόνο πηγή τροφής αλλά και πεδίο εξερεύνησης και περιπέτειας. Από τους Αιγαιοπελαγίτες πλοίαρχους μέχρι τους Βίκινγκς του Βορρά, η θαλάσσια ζωή και οι μύθοι που συνοδεύουν τις αρχαίες κουλτούρες αποτελούν ζωντανά παραδείγματα της σχέσης του ανθρώπου με το νερό. Διαχρονικά, συναντάμε αναφορές στη λογοτεχνία για τη θαλάσσια πανίδα, τα μέσα ναυσιπλοΐας, τις θεότητες του υγρού στοιχείου, τις μετακινήσεις και τις περιπέτειες θεών/θεαινών και ηρώων/ηρωίδων στα πελάγη.

B

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ - ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ

1 Οικογένειες λέξεων στην ελληνική και σε άλλες γλώσσες

> **ἐνοικεῖν**
(έν + οἰκέω / οἰκῶ)

ΣΥΝΘ. ΡΗΜ.: ενοικιάζω, αποικιάζω **ΟΥΣ.:** οικία, οικόπεδο, οικοδομή, ενοικιαστήριο, ενοικιοστάσιο, ενοικίαση, ενοίκιο, ένοικος, οικολογία, οικοσύστημα **ΕΠΙΘ.:** οικείος, ανοίκειος, οικιακός, οικόσιτος

Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: **ΑΓΓ** ecology, ecosystem, **ΓΑΛΛ** écologie, écosystème, **ΓΕΡΜ** Ökologie, Ökosystem, **ΙΤΑΛ** ecologia, ecosistema, **ΙΣΠ** ecología, **ΡΟΥ** ecologie, **ΡΟΥ** ekologyisë, ekosistem.

> **ἔφυον** (φύω = γεννιέμαι)

ΟΥΣ.: φύση, φυτό, φυτολόγιο **ΕΠΙΘ.:** φυσικός, φυτικός, φυσιολογικός

Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: **ΑΓΓ** physiology, **ΓΑΛΛ** physiologie, **ΓΕΡΜ** Physiologie, **ΙΤΑΛ** fisiologia, **ΙΣΠ** fisiología, **ΡΟΥ** fiziologie, **ΑΛΒ** fiziologjisë

> **πόλις** (πόλις)

ΟΥΣ.: πόλη, πολίτης, πολίτευμα, αντιπολίτευση, συμπολίτευση, πολιτευτής, πολιτισμός **ΕΠΙΘ.:** πολιτικός, απολίτιστος, πολιτειακός **ΜΕΤ.:** πολιτικοποιημένος

ΗΡΩΕΣ-
ΑΝΤΙΗΡΩΕΣ...
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ
ΛΕΞΕΩΝ

Συζήτηση στην τάξη

1. Γνωρίζεις αν, για κάποια ή για κάποιες από τις λέξεις του κειμένου, υπάρχουν παράγωγες σε άλλες γλώσσες;
2. Παιχνίδι: μετάφερε τις λέξεις από την οικογένεια «οίκος» σε χαρτάκια. Βάλε στην τύχη ένα πάνω στο μέτωπό σου. Ο/Η πρώτος/-η παίκτης/-τρια θα σε δει και θα προσπαθήσει να σε κάνει να μαντέψεις τη λέξη, χωρίς να χρησιμοποιείς συνώνυμες ή ομόρριζες λέξεις. Αν μαντέψεις, κερδίζεις και τότε συνεχίζεις παίζοντας με άλλον/-η παίκτη/-τρια, που έχει βάλει νέο χαρτάκι στο κεφάλι του/της.

Έρευνα

1. Με τη βοήθεια του διαδικτύου (ψηφιοποιημένη εφημερίδα *Μακεδονία*, στην *Πύλη για την ελληνική γλώσσα ή ΕΘΕΓ*) ή μιας βιβλιοθήκης να αναλάβετε να βρείτε πώς χρησιμοποιούνται οι παράγωγες λέξεις από τις λέξεις *οἶκος* και *πόλις*.
2. Εντοπίστε στον **Εθνικό Θησαυρό Ελληνικής Γλώσσας (ΕΘΕΓ)** προτάσεις ως παραδείγματα εφαρμογής και διαμορφώστε με αυτά ένα συνεργατικό γλωσσάρι, σε φυσική ή ψηφιακή μορφή.

2 Λόγιες φράσεις στα Ν.Ε. και η χρήση τους

σιγήν ιχθύος = σιωπή ψαριού, απόλυτη σιωπή. Χρησιμοποιείται στη φράση *τηρώ σιγήν ιχθύος* για τη μη απάντηση κάποιου, προφορική ή γραπτή, σε ζητήματα που τον αφορούν, π.χ. *Δεν μας εκμυστηρεύτηκε την περιπέτειά του, τηρεί σιγήν ιχθύος* (βλ. **Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής Τριανταφυλλίδη**, στην *Πύλη για την ελληνική γλώσσα*).

τα εν οίκω μη εν δήμω = ό,τι συμβαίνει στο σπίτι να μην βγαίνει στη δημόσια σφαίρα. Η φράση εκφράζει την παραίνηση να μην ανακοινώνεται κάτι που είναι γνωστό μόνο σε στενό, συνήθως οικογενειακό, κύκλο, π.χ. *Δεν πρέπει να λες τίποτα απ' ό,τι συμβαίνει στο σπίτι μας. Τα εν οίκω μη εν δήμω*. (βλ. **Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής Τριανταφυλλίδη**, στην *Πύλη για την ελληνική γλώσσα*).

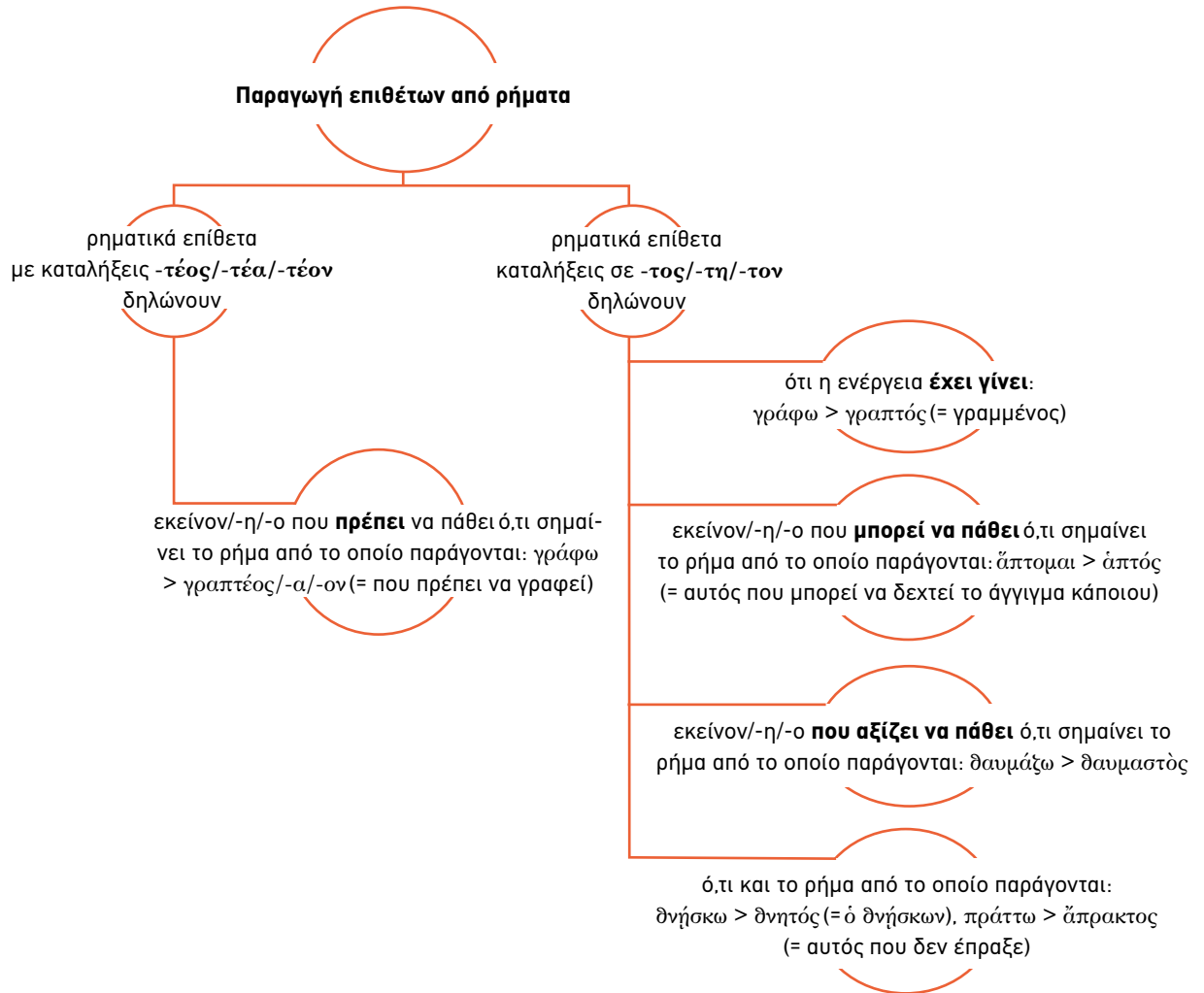
Μαθαίνω να χρησιμοποιώ λέξεις

1. Με τη βοήθεια του διαδικτύου (σώμα κειμένων *εθεγ*) εντοπίστε στην ομάδα σας κείμενα στα οποία χρησιμοποιούνται μία ή περισσότερες λέξεις από τις παραπάνω οικογένειες λέξεων. Παρουσιάστε στην ολομέλεια δύο χωρία που επιλέξατε. Μπορείτε να αναρτήσετε τα πορίσματά σας στον πίνακα ανακοινώσεων της τάξης ή σε ένα ηλεκτρονικό συνεργατικό έγγραφο.
2. Γράψε ένα σύντομο κείμενο δίνοντάς του περιεχόμενο επιστημονικής φαντασίας. Αξιοποίησε λέξεις που ανήκουν στις οικογένειες λέξεων της ενότητας.

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ

ΡΗΜΑΤΙΚΑ ΕΠΙΘΕΤΑ -τος (-τη, -τον) ή -τέος (-τέα, -τέον)

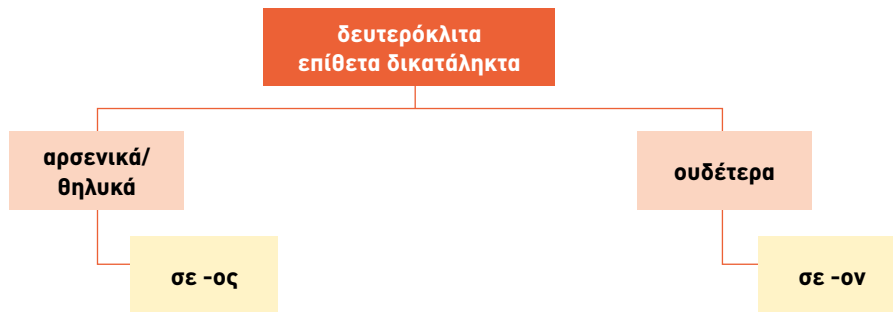
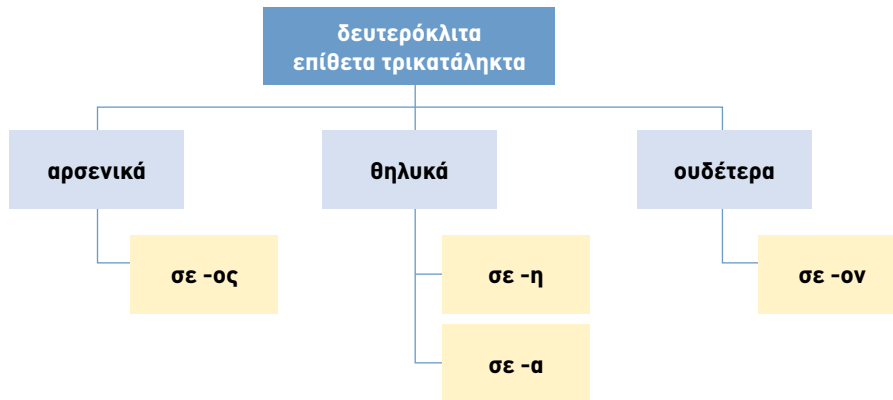
Άσκηση

Γράψε τι σημαίνουν τα επίθετα ανάλογα με τις καταλήξεις τους.

ορατός		κλητός	
απτός		πλεκτός	
προσιτός		διαβατός	
απρόσιτος		αιρετός	
πλαστός		γραπτέος	
γλυπτός		επαινετός	
θαυμαστός		διδακτέος	
επαινετός		τιμητέος	
πιστός		λεκτέος	
άπρακτος		προακτέος	
ρητός		μετεξεταστέος	
θνητός		οριστέος	
βατός		δαιρετέος	
γνωστός			

ΔΕΥΤΕΡΟΚΛΙΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

Τα δευτερόκλιτα επίθετα έχουν τρία (3) γένη και τρεις (3) ή δύο (2) καταλήξεις

Επίθετα αρσενικού γένους τρικατάληκτα

	Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός	
	Ν.Ε.	Α.Ε.	Ν.Ε.	Α.Ε.
Ονομ.	ο σπουδαί-ος	ὁ σπουδαῖ-ος	οι σπουδαί-οι	οἱ σπουδαῖ-οι
Γεν.	του σπουδαί-ου	τοῦ σπουδαῖ-ου	των σπουδαί-ων	τῶν σπουδαῖ-ων
Δοτ.	-	τῷ σπουδαί-ῳ	-	τοῖς σπουδαί-οις
Αιτ.	τον σπουδαί-ο	τὸν σπουδαῖ-ον	τους σπουδαί-ους	τοὺς σπουδαί-ους
Κλητ.	σπουδαί-ε	(ὦ) σπουδαῖ-ε	σπουδαί-οι	(ὦ) σπουδαῖ-οι

Επίθετα θηλυκού γένους τρικατάληκτα

	Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός	
	Ν.Ε.	Α.Ε.	Ν.Ε.	Α.Ε.
Ονομ.	η σπουδαί-α	ή σπουδαῖ-α	οι σπουδαί-ες	αῖ σπουδαῖ-αι
Γεν.	της σπουδαί-ας	τῆς σπουδαί-ας	των σπουδαί-ων	τῶν σπουδαί-ων
Δοτ.	-	τῆ σπουδαί-α	-	ταῖς σπουδαί-αις
Αιτ.	τη σπουδαί-α	τήν σπουδαῖ-αν	τις σπουδαί-ες	τάς σπουδαί-ας
Κλητ.	σπουδαί-α	(ῶ) σπουδαῖ-α	σπουδαί-ες	(ῶ) σπουδαῖ-αι

Το θηλυκό των τρικατάληκτων επιθέτων:

- λήγει σε **-η**, αν πριν από την κατάληξη **-ος** του αρσενικού υπάρχει σύμφωνο εκτός από το ρ: *ἀγαθός, ἀγαθή* — *πιστός, πιστή* λήγει σε **-α**, αν πριν από την κατάληξη **-ος** του αρσενικού υπάρχει φωνήεν ή ρ: *ἅγιος, ἁγία* — *γενναῖος, γενναῖα* — *φαιδρός, φαιδρά* (εκτός από το *ὄγδοος, ὄγδοή*).
- στην ονομαστική, γενική και κλητική του πληθυντικού τονίζεται όπου και όπως τονίζεται στις ίδιες πτώσεις το αρσενικό:

ἡ ἁγία	ΘΗΛΥΚΟ	ΑΡΣΕΝΙΚΟ	ἡ γενναῖα	ΘΗΛΥΚΟ	ΑΡΣΕΝΙΚΟ
Ονομ.	αῖ ἁγίαι	οἱ ἅγιοι	Ονομ.	αῖ γενναῖαι	οἱ γενναῖοι
Γεν.	τῶν ἁγίων	τῶν ἁγίων	Γεν.	τῶν γενναίων	τῶν γενναίων
Κλητ.	ῶ ἁγίαι	ῶ ἅγιοι	Κλητ.	ῶ γενναῖαι	ῶ γενναῖοι

Επίθετα ουδέτερου γένους τρικατάληκτα

	Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός	
	Ν.Ε.	Α.Ε.	Ν.Ε.	Α.Ε.
Ονομ.	το σπουδαί-ο	τὸ σπουδαῖ-ον	τα σπουδαί-α	τὰ σπουδαῖ-α
Γεν.	του σπουδαί-ου	τοῦ σπουδαῖ-ου	των σπουδαί-ων	τῶν σπουδαί-ων
Δοτ.	-	τῷ σπουδαί-φ	-	τοῖς σπουδαί-οις
Αιτ.	το σπουδαί-ο	τὸ σπουδαῖ-ον	τα σπουδαί-α	τὰ σπουδαῖ-α
Κλητ.	σπουδαί-ο	(ῶ) σπουδαῖ-ον	σπουδαί-α	(ῶ) σπουδαῖ-α

Επίθετα αρσενικού και θηλυκού γένους δικατάληκτα

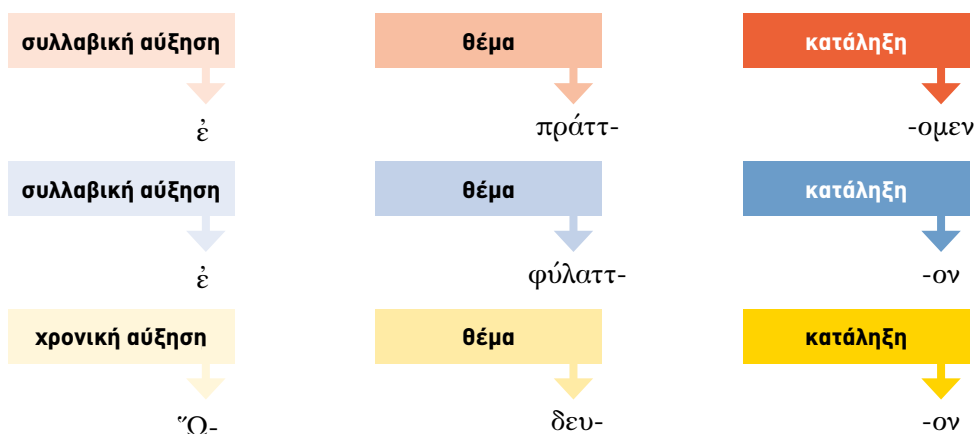
	Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός	
	N.E.	A.E.	N.E.	A.E.
Ονομ.	ο/η άφθον-ος	ὁ ἄφθον-ος ἡ ἄφθον-ος	οι άφθον-οι	οἱ ἄφθον-οι αἱ ἄφθον-οι
Γεν.	του/της αφθόν-ου	τοῦ ἀφθόν-ου τῆς ἀφθόν-ου	των αφθόν-ων	τῶν ἀφθόν-ων τῶν ἀφθόν-ων
Δοτ.	-	τῷ ἀφθόν-ῳ τῇ ἀφθόν-ῳ	-	τοῖς ἀφθόν-οις ταῖς ἀφθόν-οις
Αιτ.	τον/την άφθον-ο	τὸν ἄφθον-ον τὴν ἄφθον-ον	τους/τις αφθόν-ους	τοὺς ἀφθόν-ους τὰς ἀφθόν-ους
Κλητ.	άφθον-ε	(ὦ) ἄφθον-ε (ὦ) ἄφθον-ε	άφθον-οι	(ὦ) ἄφθον-οι (ὦ) ἄφθον-οι

Επίθετα ουδετέρου γένους δικατάληκτα

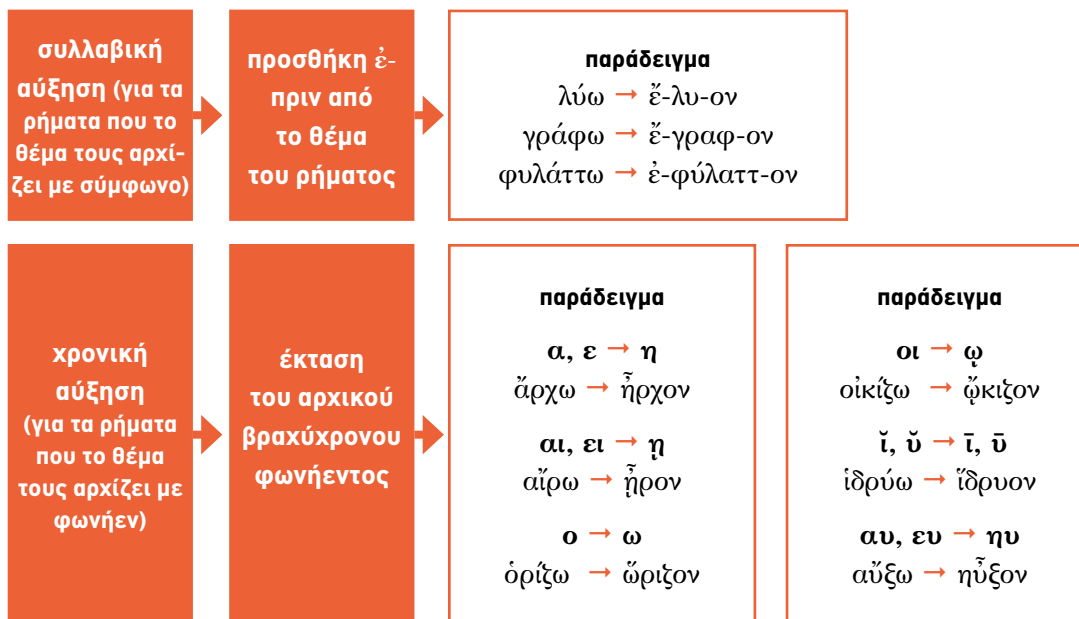
	Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός	
	N.E.	A.E.	N.E.	A.E.
Ονομ.	το άφθον-ο	τὸ ἄφθον-ον	τα άφθον-α	τὰ ἄφθον-α
Γεν.	του αφθόν-ου	τοῦ ἀφθόν-ου	των αφθόν-ων	τῶν ἀφθόν-ων
Δοτ.	-	τῷ ἀφθόν-ῳ	-	τοῖς ἀφθόν-οις
Αιτ.	το άφθον-ο	τὸ ἄφθον-ον	τα άφθον-α	τὰ ἄφθον-α
Κλητ.	άφθον-ο	(ὦ) ἄφθον-ον	άφθον-α	(ὦ) ἄφθον-α

ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΣ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗΣ ΦΩΝΗΣ ΒΑΡΥΤΟΝΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

- Ο παρατατικός, όπως και στη ν.ε., είναι ο ιστορικός χρόνος που δηλώνει ότι μια πράξη γινόταν διαρκώς ή επανειλημμένα στο παρελθόν.
- Στα αρχαία ελληνικά ο παρατατικός χρόνος της ενεργητικής φωνής των βαρύτονων ρημάτων σχηματίζεται σε τρία βήματα:
 - ▶ Προσθέτω την αύξηση πριν από το θέμα του ρήματος.
 - ▶ Κρατώ το θέμα του ρήματος όπως το γνωρίζω στον ενεστώτα.
 - ▶ Προσθέτω την κατάληξη παρατατικού χρόνου για το αντίστοιχο πρόσωπο και αριθμό.

Αύξηση

- Τα ρήματα στην οριστική των ιστορικών χρόνων, δηλ. του παρατατικού, του αορίστου και του υπερσυντελικού, παίρνουν στην αρχή του θέματος αύξηση, η οποία δηλώνει το παρελθόν.
- Υπάρχουν δύο είδη αύξησης: η συλλαβική και η χρονική.

Πρόσεξε

Τα ρήματα που αρχίζουν από ρ, όταν παίρνουν αύξηση, γράφονται με δύο ρ, π.χ. **ρίπτω** → **ῥριπτον**.
 Στα σύνθετα ρήματα με α' συνθετικό πρόθεση, η αύξηση μπαίνει μετά την πρόθεση, π.χ. **ἐπιβουλεύω** → **ἐπεβούλευον**, **ἀπάγω** → **ἀπῆγον**, **ἐκφέρω** → **ἐξέφερον**, **ἐγκωμιάζω** → **ἐνεκωμιάζον**.

Οι καταλήξεις της οριστικής παρατατικού

	ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΣ N.E.	ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΣ A.E.
ἐγὼ	έλυν-α	ἔφου-ον
σὺ	έλυν-ες	ἔφου-ες
οὗτος, αὕτη, τοῦτο	έλυν-ε	ἔφου-ε
ἡμεῖς	λύν-αμε	ἐφύ-ομεν
ὕμεῖς	λύν-ατε	ἐφύ-ετε
οὗτοι, αὗται, ταῦτα	έλυν-αν	ἔφου-ον

Το ρήμα εἶμι στην οριστική παρατατικού

	N.E.	A.E.
ἐγὼ	ἤμουν	ἦ̃ και ἦ̃ν
σὺ	ἤσουν	ἦ̃σθα
οὗτος, αὕτη, τοῦτο	ἦταν	ἦ̃ν
ἡμεῖς	ἤμαστε	ἦ̃μεν
ὕμεῖς	ἤσαστε	ἦ̃τε
οὗτοι, αὗται, ταῦτα	ἦταν	ἦ̃σαν

Άσκηση

Τα παρακάτω ρήματα που συναντήσαμε στα κείμενα της ενότητας βρίσκονται σε χρόνο παρατατικό. Αντιστοίχισέ τα με το πρόσωπο στο οποίο βρίσκονται.

Ρήμα	πρόσωπα
ἦ̃ν	ἐγὼ
ἐπράττομεν	σὺ
ὤδευον	οὗτος, αὕτη, τοῦτο
ἐφύλαττον	ἡμεῖς
ἐπεβούλευον	ὕμεῖς
ἔφουον	οὗτοι, αὗται, ταῦτα

ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

- Παραγωγή ρηματικών επιθέτων (-τος, -τέος)
- Παρατατικός χρόνος των ρημάτων
- Παρατατικός του ρήματος *είμι*
- Αύξηση των ρημάτων
- Δευτερόκλιτα επίθετα

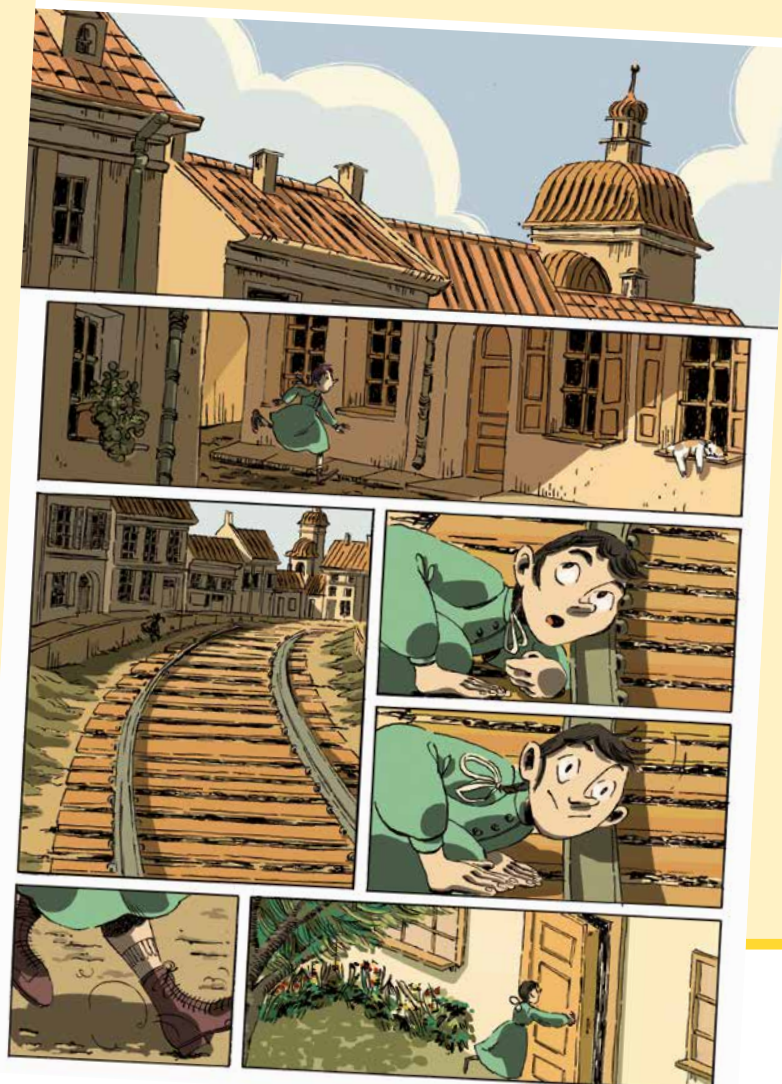
Αναστοχαστική δραστηριότητα 1

Σε ποιες δραστηριότητες της ενότητας η συμμετοχή ήταν μεγαλύτερη και πιο αποδοτική;

Ποια δραστηριότητα θα ήθελες να επαναληφθεί σε επόμενο μάθημα;

Αναστοχαστική δραστηριότητα 2

Δες τις εικόνες στο παρακάτω απόσπασμα από το εικονογραφημένο βιβλίο *Κοντά στις Ράγες* της Άλκης Ζέη [ό.π., σελ. 5]. Αφηγήσου με δικά σου λόγια τις εικόνες, χρησιμοποιώντας χρόνο παρατατικό και δευτερόκλιτα επίθετα, δικατάληκτα ή τρικατάληκτα, που χρησιμοποιούμε και στα νέα ελληνικά.

Ήρωες/-ίδες και αντιήρωες/-ίδες: Ο Ηρακλής και οι Στυμφαλίδες όρνιθες

Σε αυτή την ενότητα

- ▶ Θα διαβάσουμε ένα κείμενο που αφηγείται τον έκτο άθλο του Ηρακλή, το πώς σκότωσε τις Στυμφαλίδες όρνιθες.
- ▶ Θα μάθουμε να χρησιμοποιούμε λέξεις που προέρχονται από τις αρχαιοελληνικές: *τάττω, διώκω, φεύγω, θάλλω, λαμβάνω* και λόγιες φράσεις που χρησιμοποιούνται μέχρι σήμερα: *αντίπαλον δέος, μετά βαΐων και κλάδων, ουκ αν λάβοις παρά του μη έχοντος*.
- ▶ Θα κατανοήσουμε πώς παράγονται ρήματα από ονόματα, ρήματα, επιρρήματα και επιφωνήματα.
- ▶ Συγκρίνοντας την αρχαία με τη νέα ελληνική γλώσσα,
 - Θα είμαστε σε θέση να κλίνουμε την οριστική και να γράφουμε το απαρέμφατο και τη μετοχή αορίστου της ενεργητικής φωνής των βαρύτονων ρημάτων.
 - Θα αναγνωρίζουμε την ονοματική και ρηματική χρήση του απαρεμφάτου.

Λέξεις-κλειδιά: ήρωες/-ίδες, οριστική, απαρέμφατο, μετοχή αορίστου, απαρέμφατο: ονοματική και ρηματική χρήση

A

ΚΕΙΜΕΝΟ

ΗΡΑΚΛΗΣ

Εισαγωγικό σημείωμα: Ο Ηρακλής έγινε διάσημος στον αρχαίο κόσμο για τους δώδεκα άθλους που κατάφερε να ολοκληρώσει με επιτυχία. Στο ακόλουθο κείμενο, εξιστορείται ο έκτος κατά σειρά άθλος, η εξόντωση των Στυμφαλίδων ορνίθων. Τα πουλιά αυτά ζούσαν στο πυκνό δάσος γύρω από τη λίμνη Στυμφαλία, στα ορεινά της Κορίνθου, και προκαλούσαν καταστροφές στις καλλιέργειες, τα ζώα και τους ανθρώπους.

Ὁ Εὐρυσθεὺς ἐπέταξεν ἕκτον ἄθλον αὐτῷ τὰς Στυμφαλίδας ὄρνιθας ἐκδιῶξαι. εἰς Στυμφαλίδα λίμνην ἄπλετοι ὄρνιθες συνέφυγον, τὴν ἀπὸ τῶν λύκων ἀρπαγὴν φοβούμεναι. Ἡρακλῆς οὖν ἀπορεῖ πῶς ἐκ τῆς ὕλης τὰς ὄρνιθας ἐκβάλη. χάλκεα κρόταλα δίδωσιν αὐτῷ Ἀθηνᾶ λαβοῦσα παρὰ Ἡφαίστου. ταῦτα κρούων ἐπί τινος ὄρους τὰς ὄρνιθας ἐφόβει· αἱ δὲ οὐχ ὑπομένουσαι τὸν δοῦπον μετὰ δέους ἀνίπταντο καὶ Ἡρακλῆς ἐτόξευσεν αὐτάς.

Απολλόδωρος, Βιβλιοθήκη 2. 7 (διασκευή)

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ,
Ο ΗΡΑΚΛΗΣ ΚΑΙ
ΟΙ ΣΤΥΜΦΑΛΙΔΕΣ
ΟΡΝΙΘΕΣ

Στοιχεία για την ταυτότητα του κειμένου

Είμαι ο Απολλόδωρος. Έζησα ανάμεσα στον 2ο και τον 1ο αι. π.Χ. Υπήρξα γνωστός για τη μεγάλη μου αγάπη για τη μυθολογία, γι' αυτό και μου αποδόθηκε η συγγραφή της Βιβλιοθήκης, ενός εγχειριδίου τεσσάρων βιβλίων γεμάτων με μυθικές ιστορίες θεών/θεαινών και ηρώων/ηρωίδων.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΩ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. Ποιες λέξεις του κειμένου χρησιμοποιούνται και σήμερα με την ίδια σημασία;
2. Προσπάθησε να εντοπίσεις τις λέξεις του κειμένου που δείχνουν τις ενέργειες του Ηρακλή.

Ο ΗΡΑΚΛΗΣ ΚΑΙ
ΟΙ ΣΤΥΜΦΑΛΙΔΕΣ
ΟΡΝΙΘΕΣ
ΠΡΟΣΕΓΓΙΩ...

ΠΡΟΣΕΓΓΙΩ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Διάβασε πάλι το κείμενο και προσδιόρισε βασικά σημεία της αφήγησής του:
ΠΟΙΟΣ; ΓΙΑΤΙ; ΤΙ; ΜΕ ΠΟΙΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ;

1. Ποιον όρισε ως έκτο άθλο ο Ευρυσθέας για τον Ηρακλή;

Ὁ Εὐρυσθεὺς ἐπέταξεν ἕκτον ἄθλον αὐτῷ τὰς Στυμφαλίδας ὄρνιθας ἐκδιῶξαι.

- > ἐπέταξεν [ἐπιτάττω/ἐπιτάσσω = διατάζω, ορίζω]
- > ὁ, ἡ ὄρνις = το πουλί
- > ἐκδιῶξαι [ἐκδιώκω = διώχνω, απομακρύνω]

2. Ποιος έβρισκε καταφύγιο στη λίμνη αυτή;

εἰς Στυμφαλίδα λίμνην ἄπλετοι
ὄρνιθες συνέφυγον,

.....

.....

- > ἄπλετοι [ἄπλετος, ἄπλετος, ἄπλετον = άφθονος, αμέτρητος]
- > συνέφυγον [συμφεύγω = βρίσκω καταφύγιο μαζί με κάποιον]

3. Γιατί τα πουλιά έβρισκαν καταφύγιο εκεί;

τὴν ἀπὸ τῶν λύκων ἀρπαγὴν
φοβούμεναι.

.....

.....

- > φοβούμεναι [φοβοῦμαι = φοβάμαι]

4. Ποια δυσκολία αντιμετωπίζει ο Ηρακλής;

Ἡρακλῆς οὖν ἀπορεῖ πῶς ἐκ τῆς ὕλης
τὰς ὄρνιθας ἐκβάλῃ.

.....

.....

- > ἀπορεῖ [ἀπορῶ = βρίσκομαι σε αδιέξοδο και αμηχανία]
- > ἡ ὕλη = το δάσος
- > ἐκβάλῃ [ἐκβάλλω = διώχνω]

5. Τι του δίνει η Αθηνά;

χάλκεα κρόταλα δίδωσιν αὐτῷ Ἀθηνᾶ

.....

.....

- > χάλκεα [χάλκεος, -α, -ον = χάλκινος]
- > τὸ κρόταλον = κρουστό όργανο/ αντικείμενο που προκαλεί θόρυβο
- > δίδωσιν [δίδωμι = δίνω]

6. Από ποιον τα πήρε η Αθηνά;

λαβοῦσα παρὰ Ἡφαίστου.

.....

.....

- > λαβοῦσα [λαμβάνω = παίρνω]

7. Τι έκανε ο Ηρακλής και ποιο αίσθημα προκάλεσε στα πουλιά;

ταῦτα κρούων ἐπὶ τινος ὄρους τὰς
ὄρνιθας ἐφόβει·

.....

.....

- > κρούω = χτυπώ
- > τινός [τις, τις, τι = κάποιος/κάποια/ κάτι, αόριστη αντωνυμία]
- > τὸ ὄρος = το βουνό
- > ἐφόβει [φοβέω-φοβῶ = φοβίζω, προκαλώ φόβο]

8. Πώς αντιδρούν τα πουλιά και γιατί;

αἱ δὲ οὐχ ὑπομένουσαι τὸν δοῦπον
μετὰ δέους ἀνίπταντο

.....
.....

- > ὑπομένουσαι [ὑπομένω = αντέχω]
- > ὁ δοῦπος = ο θόρυβος
- > μετὰ = με, μαζί με (πρόθεση)
- > τὸ δέος = ο φόβος
- > ἀνίπταμαι [ἀνίπταμαι = πετώ]

9. Πώς τελικά ο Ηρακλής ολοκλήρωσε τον άθλο;

Ἡρακλῆς ἐτόξευσεν αὐτάς.

.....
.....

- > ἐτόξευσε [τοξεύω = ρίχνω βέλη με τόξο]

Συζήτηση στην τάξη

1. Συζήτησε τα στοιχεία εκείνα του κειμένου που δίνουν στον Ηρακλή ηρωικό χαρακτήρα.
2. Αναζητήστε συνεργατικά τους υπόλοιπους άθλους του Ηρακλή. Μπορείτε ανά ομάδες να ηχογραφήσετε τις δικές σας αφηγήσεις των άθλων του, παρουσιάζοντάς τους σαν παραμύθι στους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σας.

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- > Οι ήρωες και οι ηρωίδες, μαζί με τους θεούς και τις θεές του Ολύμπου, αποτελούν τους/τις βασικούς/-κές πρωταγωνιστές/-νίστριες της αρχαίας ελληνικής μυθολογίας. Οι άνθρωποι δημιούργησαν μύθους στην προσπάθειά τους να εξηγήσουν όσα δεν μπορούσαν να αντιληφθούν με το μυαλό τους ή και για να ψυχαγωγηθούν. Οι αρχαιοελληνικοί μύθοι με τις αφηγήσεις τους είναι γνωστοί εδώ και αιώνες σε όλο τον κόσμο και πολλοί από τους ήρωες και πολλές από τις ηρωίδες αποτελούν πια παραδείγματα συγκεκριμένων ανθρώπινων συμπεριφορών, π.χ. *Κάποιος/-α ζηλεύει όπως η Μήδεια, είναι πιστός/-ή όπως η Πηνελόπη, είναι πολυμήχανος/-η όπως ο Οδυσσεύς*.
- > Ο Ηρακλής, μέσα στη μανία που του προκάλεσε η Ήρα, σκότωσε τη γυναίκα του και τα παιδιά του. Για να εξαγιστεί από την αποτρόπαιη αυτή πράξη, το Μαντείο των Δελφών έδωσε χρησμό, που έλεγε ότι για δώδεκα χρόνια θα έπρεπε ο Ηρακλής να υπηρετεί τον Ευρυσθέα, βασιλιά της Τίρυνθας στην Αργολίδα, ολοκληρώνοντας τους άθλους που θα του όριζε εκείνος.

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ – ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ

1 Οικογένειες λέξεων στην ελληνική και σε άλλες γλώσσες

> ἐπιτάττω (ἐπί + τάττω(σσ)ω)	ΣΥΝΘ. ΡΗΜ.: συντάσσω, διατάσσω, ανατάσσω ΟΥΣ.: τάξη, διάταξη ΕΠΙΘ.: τακτικός, άτακτος, τακτός Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: ΑΓΓ tactic, ΓΑΛΛ tactique, ΓΕΡΜ Taktik, ΙΤΑΛ tattica
> ἐκδιώκω (ἐκ + διώκω)	ΟΥΣ.: δίωξη, επιδίωξη, καταδίωξη, διώκτης, διωγμός ΕΠΙΘ.: διωκτικός, καταδιωκτικός
> συνέφυγον (σύν + φεύγω)	ΣΥΝΘ. ΡΗΜ.: αποφεύγω, διαφεύγω, υπεκφεύγω ΟΥΣ.: φυγή, καταφύγιο, αποφυγή ΕΠΙΘ.: αναπόφευκτος, φυγόπονος
> ἐκβάλλω (ἐκ + βάλλω)	ΣΥΝΘ. ΡΗΜ.: αποβάλλω, διαβάλλω, εκβάλλω ΟΥΣ.: βολή, αναβολή, αμφιβολία, βλήμα ΕΠΙΘ.: αναβλητικός, επιβλητικός
> λαμβάνω	ΣΥΝΘ. ΡΗΜ.: αναλαμβάνω, καταλαμβάνω ΟΥΣ.: λήψη, ανάληψη, λαβή, λήμμα, αιμοληψία ΕΠΙΘ.: προληπτικός, ακατάληπτος Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: ΑΓΓ aimolepsy, ΓΑΛΛ aimolepsie, ΓΕΡΜ Aimolepsie, ΙΣΠ aimolepsia

Ο ΗΡΑΚΛΗΣ...
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ
ΛΕΞΕΩΝ

Συζήτηση στην τάξη Γνωρίζεις αν, για κάποια ή για κάποιες από τις λέξεις του κειμένου, υπάρχουν και άλλες παράγωγες σε άλλες γλώσσες;

Έρευνα

Με τη βοήθεια λεξικού ή του **Βασικού Λεξικού της Α.Ε.** στην **Πύλη για την ελληνική γλώσσα** βρείτε με την ομάδα σου την οικογένεια λέξεων της λέξης **δέος**.

Παρατηρήστε τις σύνθετες λέξεις που δημιουργήθηκαν σε κάθε εποχή. Παρουσιάστε στην ολομέλεια της τάξης δύο επιλογές σας ανά εποχή (αρχαία, βυζαντινή, νεοελληνική) και ακούστε τις επιλογές των άλλων ομάδων:

- Μπορείτε να φανταστείτε ποια κατάσταση ή συγκυρία οδήγησε στον σχηματισμό τους;
- Εμπλουτίστε με τα σχόλιά σας ένα ηλεκτρονικό συνεργατικό έγγραφο.

ΒΑΣΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ
ΤΗΣ Α.Ε.

2 Λόγιες φράσεις στα Ν.Ε. και η χρήση τους

αντίπαλον δέος = αντίπαλος που προκαλεί φόβο ή σεβασμό, ο/η ανταγωνιστής/-τρια, η ισορροπία που εξασφαλίζεται όταν και ο/η αντίπαλος προκαλεί φόβο [π.χ. *Οι Σπαρτιάτες ήταν το αντίπαλον δέος των Αθηναίων*].

μετά βαΐων και κλάδων = με βάγια και κλάδους, με μεγάλες τιμές, με επισημότητα, με μεγαλοπρέπεια, υποδέχομαι κάποιον/-α θριαμβευτικά [π.χ. *Είχε λείψει τόσο καιρό και όταν επέστρεψε, όπως ήταν φυσικό, τον υποδέχτηκαν μετά βαΐων και κλάδων*].

ουκ αν λάβοις παρά του μη έχοντος = δεν μπορείς να πάρεις από εκείνον/-η που δεν έχει [π.χ. *Πώς να σου δανείσω χρήματα αφού ούτε εγώ έχω; Ουκ αν λάβοις παρά του μη έχοντος!*].

Μαθαίνω να χρησιμοποιώ λέξεις

Δημιούργησε έναν σύντομο διάλογο, στον οποίο ο συνομιλητής σου είναι ο Ηρακλής. Ποιες ερωτήσεις θα του έκανες και τι πιστεύεις ότι θα απαντούσε σε αυτές; Προσπάθησε να χρησιμοποιήσεις στον φανταστικό αυτό διάλογο όσο μπορείς περισσότερες λέξεις από τις οικογένειες λέξεων του κειμένου και τις λόγιες φράσεις που έμαθες πρωτίτερα.

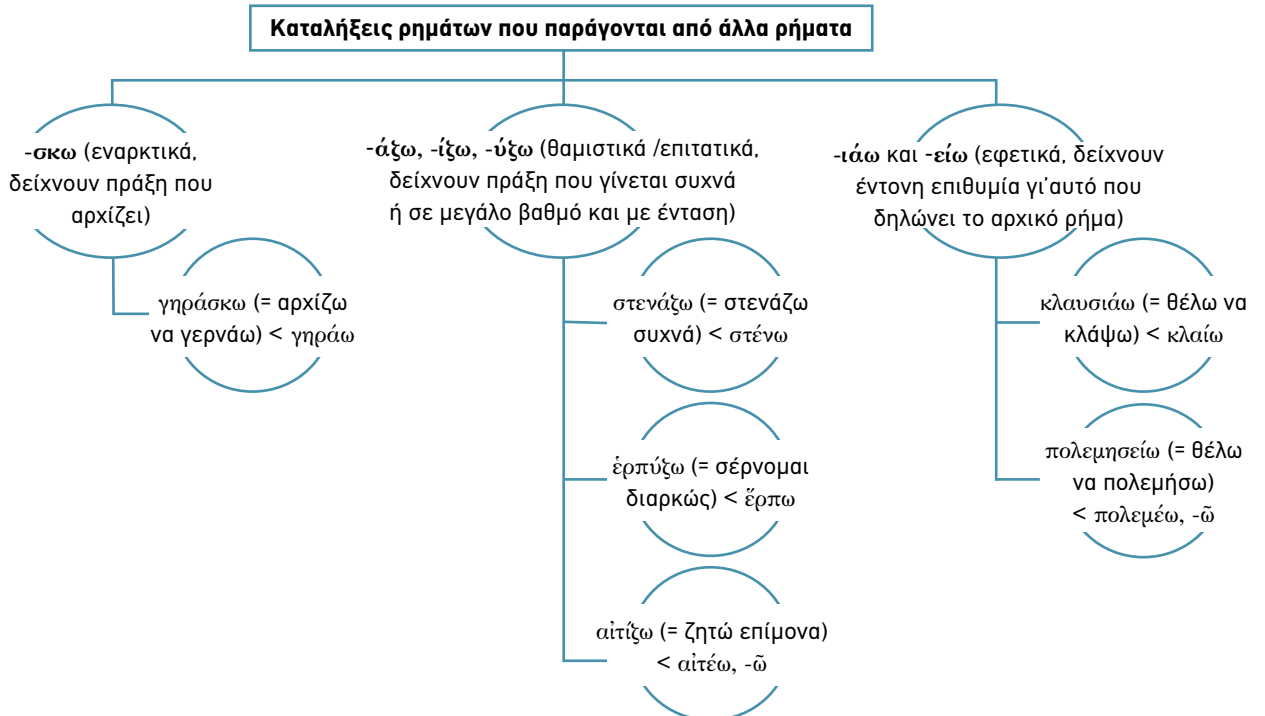
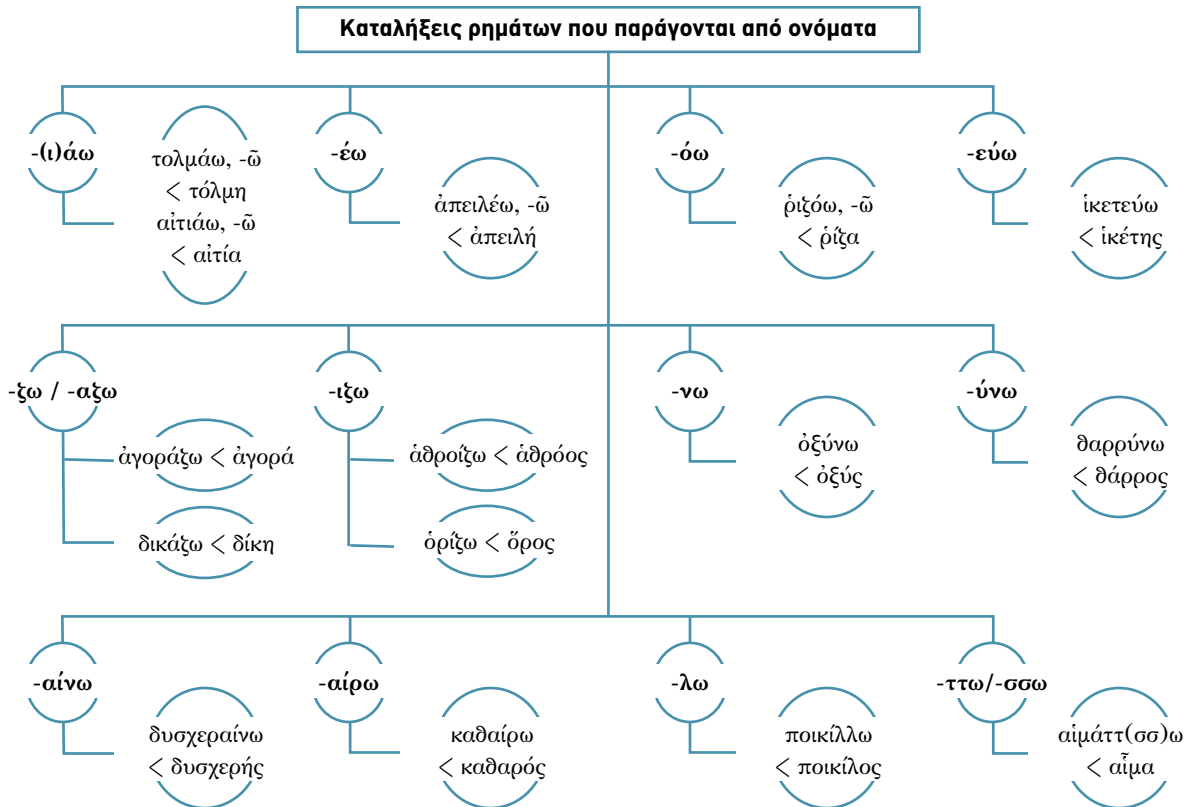

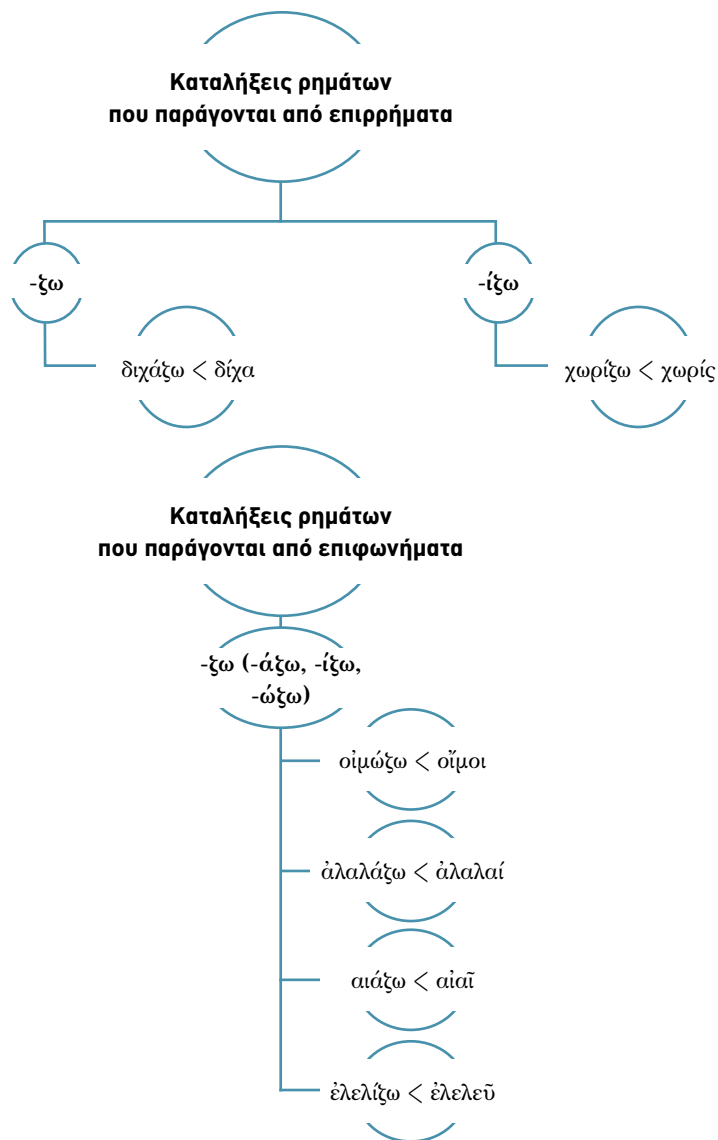
Ο ΗΡΑΚΛΗΣ...
ΛΟΓΙΕΣ
ΦΡΑΣΕΙΣ

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΡΗΜΑΤΩΝ ΑΠΟ ΟΝΟΜΑΤΑ, ΑΛΛΑ ΡΗΜΑΤΑ, ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΠΙΦΩΝΗΜΑΤΑ

Άσκηση

Δημιούργησε ρήματα που παράγονται από τις εξής λέξεις:

- *βάρος*

.....

- *φυτόν*

.....

- *καθαρός*

.....

- *έγγύς* (= κοντά)

.....

ΑΟΡΙΣΤΟΣ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗΣ ΦΩΝΗΣ ΒΑΡΥΤΟΝΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ (ΦΩΝΗΕΝΤΟΛΗΚΤΩΝ ΚΑΙ ΑΦΩΝΟΛΗΚΤΩΝ)

- Ο αόριστος είναι ένας από τους χρόνους που αναφέρονται στο παρελθόν, γι' αυτό ονομάζεται **ιστορικός ή παρελθοντικός χρόνος**.
- Για να σχηματίσουμε την οριστική του αορίστου της ενεργητικής φωνής των **φωνηεντόληκτων ρημάτων**, ακολουθούμε τα εξής βήματα:
 - προσθέτουμε τον χρονικό χαρακτήρα -σ- ανάμεσα στο θέμα και την κατάληξη** (το θέμα στον αόριστο είναι ίδιο με αυτό που δημιουργήσαμε στον μέλλοντα)
π.χ. τοξεύ-ω (ενεστώτας) → τοξεύσ-ω (μέλλοντας)
 - προσθέτουμε πριν από το θέμα την αύξηση** (όπως μάθαμε να κάνουμε στην περίπτωση του παρατατικού)
π.χ. **ἐτόξευσ-**
 - προσθέτουμε τις καταλήξεις του αορίστου**
π.χ. **ἐτόξευσ-α**

Οι καταλήξεις της οριστικής αορίστου

Οριστική	
N.E.	A.E.
τόξευσα	ἐτόξευ-σ-α
τόξευσες	ἐτόξευ-σ-ας
τόξευσε	ἐτόξευ-σ-ε(ν)
τοξεύσαμε	ἐτοξεύ-σ-αμεν
τοξεύσατε	ἐτοξεύ-σ-ατε
τόξευσαν/τοξεύσανε	ἐτόξευ-σ-αν

- Για να σχηματίσουμε την οριστική του αορίστου της ενεργητικής φωνής των **αφωνόληκτων ρημάτων**, ακολουθούμε τα ίδια βήματα με τη διαφορά ότι ο χρονικός χαρακτήρας **σ** ενώνεται με το άφωνο σύμφωνο του θέματος του ρήματος και έτσι έχουμε:
 - ▶ **Χειλικόληκτα:** π, β, φ, πτ + σ → ψ
π.χ. γράφ-ω → ἔγραψα
 - ▶ **Ουρανικόληκτα:** κ, γ, χ, ττ, σσ + σ → ξ
π.χ. διώκ-ω → ἐδίωξα
 - ▶ **Οδοντικόληκτα:** τ, δ, θ, ζ + σ → σ
π.χ. πείθ-ω → ἔπεισα

Να θυμάσαι

- Όταν το ρήμα είναι σύνθετο, βάζω την αύξηση ανάμεσα στην πρόθεση και το θέμα του ρήματος, π.χ. προστάτω → προσέταξα
- Η πρόθεση έκ μπροστά από φωνήεν γίνεται έξ, π.χ. έκδιώκω → έξεδιώξα

Το απαρέμφοτο των βαρύτονων ρημάτων στον αόριστο

χαρακτήρας θέματος	χαρακτήρας και κατάληξη	παράδειγμα
Φωνηεντόληκτα	-σαι	τοξεύω → τοξεύσαι
Χειλικόληκτα	-ψαι	γράφω → γράψαι
Ουρανικόληκτα	-ξαι	έκδιώκω → έκδιώξαι
Οδοντικόληκτα	-σαι	πείθω → πείσαι

Προσοχή: το απαρέμφοτο του αορίστου **δεν** έχει αύξηση. Η αύξηση μπαίνει μόνο στην οριστική και χάνεται στις άλλες εγκλίσεις.

Άσκηση 1

Να μεταφέρεις τους τύπους με έντονη γραφή στον αόριστο.

α. Ὁ Εὐρύσθευς **τάττει** ἕκτον ἄθλον αὐτῷ τὰς Στυμφαλίδας ὄρνιδας **έκδιώξα**.

Χθές

β. Ὁ Ἡρακλῆς **τοξεύει** τὰς ὄρνιδας. Ποτὲ

γ. Σὺ **ἀκούεις** τὰς συμβουλὰς. Τότε

δ. Ἡμεῖς **πιστεύομεν** τοῖς μύθοις; Τὸ πρῶτον (= στην αρχή)

ε. Ὁ Αἴσωπος **γράφει** μύθους. Τότε

στ. Ἐθέλω **φυτεύειν** ἄνθη. Τότε ἤθελον.....

ζ. Ἐθέλω **πράττειν** ταῦτα. Τότε ἤθελον

Η μετοχή των βαρύτονων ρημάτων στον αόριστο

χαρακτήρας θέματος	χαρακτήρας και κατάληξη	παράδειγμα
Φωνηεντόληκτα	-σας, -σασα, -σαν	τοξεύω → ὁ τοξεύσας, ἡ τοξεύσασα, τὸ τοξεύσαν

Προσοχή: η μετοχή του αορίστου **δεν** έχει αύξηση.

Χειλικόληκτα	-ψας, -ψασα, -ψαν	γράφω → ὁ γράψας, ἢ γράψασα, τὸ γράψαν
Ουρανικόληκτα	-ξας, -ξασα, -ξαν	ἐκδιώκω → ὁ ἐκδιώξας, ἢ ἐκδιώξασα τὸ ἐκδιώξαν
Οδοντικόληκτα	-σας, -σασα, -σαν	πείθω → ὁ πείσας, ἢ πείσασα, τὸ πείσαν

Άσκηση 2

Αντιστοιχίστε τους τύπους των μετοχών (στήλη Α) με τα γένη (στη στήλη Β).

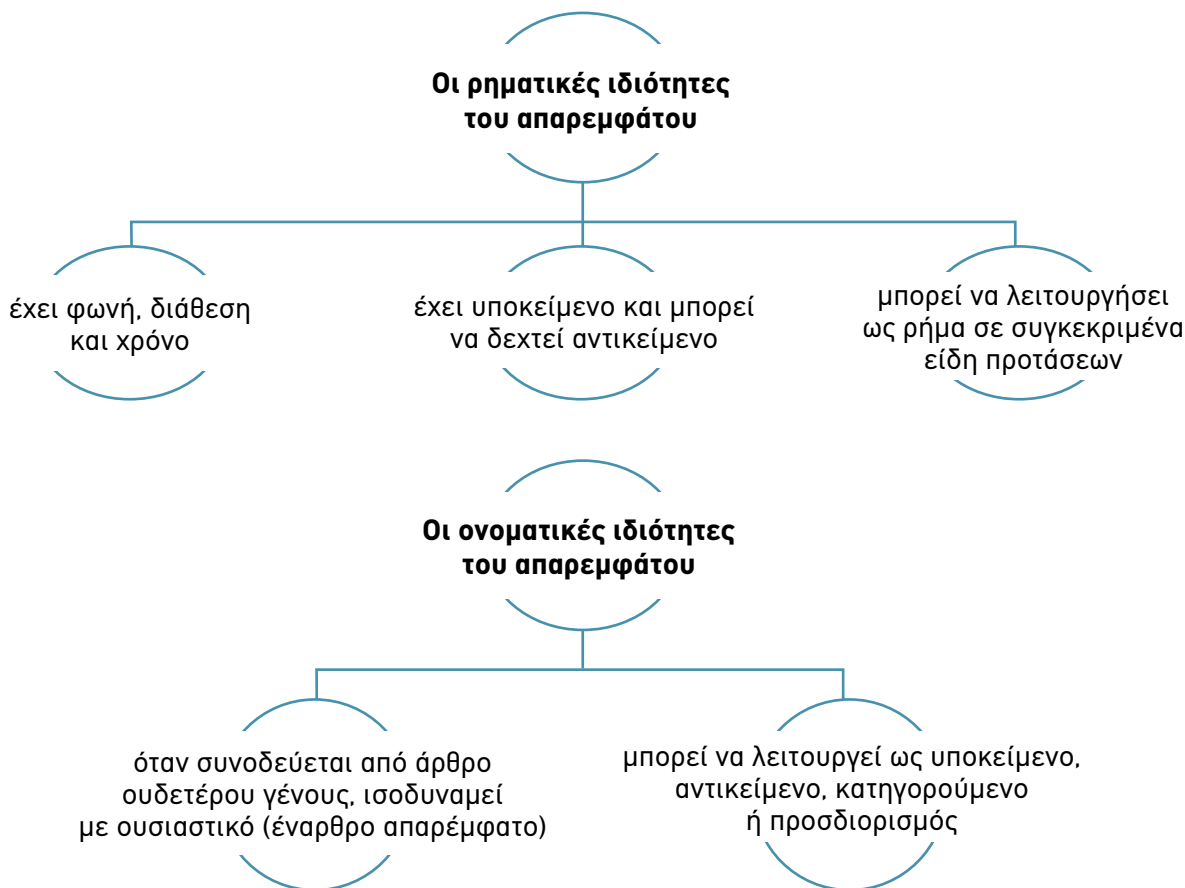
A	B
πιστεῦσαν	αρσενικό
ἀκούσασα	θηλυκό
γράφων	ουδέτερο
φυτεῦσαν	
γράψαν	
τοξεύσασα	

Άσκηση 3

- Πώς μπορούμε να αλλάξουμε το απόσπασμα του κειμένου (Ενότητα 6), έτσι ώστε να δηλώνεται δράση στο παρελθόν; Να αξιοποιήσετε τη Γραμματική, το Συντακτικό και το Λεξικό σας.
*Οἱ παῖδες ἀκάνθης ἐξάνθημα φυλάξουσιν καὶ σπουδάσουσι φυσῶντες ὡς πέ-
τεσθαι.*
- Πώς μπορούμε να αλλάξουμε το κείμενο (Ενότητα 8), έτσι ώστε να δηλώνεται δράση στο παρόν; Να αξιοποιήσετε τη Γραμματική, το Συντακτικό και το Λεξικό σας.
*Ὁ Εὐρουσθεὺς ἐπέταξεν ἕκτον ἄθλον αὐτῷ τὰς Στυμφαλίδας ὄρνιδας ἐκδιῶξαι.
εἰς Στυμφαλίδα λίμνην ἄπλετοι ὄρνιδες συνέφυγον, τὴν ἀπὸ τῶν λύκων ἀρπα-
γὴν φοβούμεναι.*

ΤΟ ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟ*

Το απαρέμφατο είναι ένας άκλιτος τύπος του ρήματος που έχει χαρακτηριστικά τόσο ενός ρήματος όσο και ενός ονόματος. Όπως έχουμε πει σε προηγούμενη ενότητα, το ίδιο το όνομά του σημαίνει ότι δεν παρεμφαίνει, δεν φανερώνει δηλαδή πρόσωπο ή αριθμό.

Άσκηση

Στην πρόταση του κειμένου:

Ὁ Εὐρυσθεὺς ἐπέταξεν ἕκτον ἄθλον αὐτῷ τὰς Στυμφαλίδας ὄρνιθας ἐκδιῶξαι,

ο τύπος *εκδιῶξαι* είναι ένα απαρέμφατο. Μπορείς να απαντήσεις στις εξής ερωτήσεις;

- Ποιος να διώξει;
- Τι να διώξει;

Σχημάτισε περιόδους λόγου στα νέα ελληνικά που να ξεκινούν ως εξής:

- Ο Ηρακλής επιθυμούσε να διώξει...
- Συχνά πρέπει ο ήρωας να διώχνει...

* Αναλυτικά για την ονοματική και ρηματική φύση του απαρεμφάτου μπορείς να διαβάσεις το σχολικό *Συντακτικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας* της Π. Μπίλλα, σελ. 82-83.

ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

- Ήρωες
- Παραγωγή ρημάτων από ονόματα, ρήματα, επιρρήματα και επιφωνήματα
- Οριστική, απαρέμφατο και μετοχές αορίστου ενεργητικής φωνής των βαρύτονων ρημάτων
- Ιδιότητες του απαρεμφάτου

Αναστοχαστική δραστηριότητα 1 Για ποια στοιχεία απ' όσα έμαθες σε αυτή την ενότητα χρειάζεσαι περισσότερες διευκρινίσεις;

Αναστοχαστική δραστηριότητα 2 Δες τις εικόνες στο παρακάτω απόσπασμα από το εικονογραφημένο βιβλίο *Κοντά στις Ράγες* της Άλκης Ζέη [ό.π., σελ. 20] στις οποίες εικονίζεται ένας «χάρτης» με τους/τις χαρακτήρες ενός λογοτεχνικού έργου. Δημιούργησε έναν αντίστοιχο χάρτη απεικονίζοντας αγαπημένους σου ήρωες και αγαπημένες ηρωίδες από τη μυθολογία ή από τη λογοτεχνία.

Ἡρωες/-ίδες και αντιήρωες/-ίδες:

Ο Θησέας και ο Μινώταυρος

Σε αυτή την ενότητα

- ▶ Θα διαβάσουμε ένα κείμενο που αφηγείται τη νίκη του Θησέα στη μάχη με τον Μινώταυρο και εξηγεί πώς πήρε το όνομά του το Αιγαίο Πέλαγος.
- ▶ Θα μάθουμε να χρησιμοποιούμε λέξεις που προέρχονται από τις αρχαιοελληνικές: *νικῶ*, *λύω*, *ἀγγέλλω*, *θνήσκω*, *(ἀνα)θαίνω*, *πλέω* και λόγιες φράσεις που χρησιμοποιούνται μέχρι σήμερα: *μέλας ζωμός*, *ἔστι δίκης οφθαλμός ος τα πάνθ' ορά*.
- ▶ Θα κατανοήσουμε τους μηχανισμούς παραγωγής ουσιαστικών από ουσιαστικά.
- ▶ Συγκρίνοντας την αρχαία με τη νέα ελληνική γλώσσα,
 - θα μάθουμε να αναγνωρίζουμε και να κλίνουμε τον παρακείμενο (οριστική, απαρέμφατο και μετοχή) και τον υπερσυντέλικο (οριστική) της ενεργητικής φωνής των βαρύτονων ρημάτων,
 - θα μάθουμε για την ταυτότητα του απαρεμφάτου και τη συντακτική λειτουργία του ως αντικειμένου,
 - θα συζητήσουμε για την ταυτότητα και τη συντακτική λειτουργία της επιθετικής μετοχής.

Λέξεις-κλειδιά: ηρωικές πράξεις, οριστική, απαρέμφατο και μετοχή παρακειμένου, οριστική υπερσυντελικού, απαρέμφατο, μετοχή, ταυτότητα και σύνταξη, επιθετική μετοχή

A

ΚΕΙΜΕΝΟ

Εισαγωγικό σημείωμα: Ο μυθικός Μινώταυρος αποτελεί μεγάλη πληγή για τους Αθηναίους και τις Αθηναίες. Με σώμα ανθρώπου αλλά ουρά και κεφάλι ταύρου κατοικεί στον Λαβύρινθο, που κατασκεύασε ο Δαίδαλος στην Κνωσό με εντολή του βασιλιά Μίνωα. Τα πράγματα, όμως, αλλάζουν, όταν στην Κρήτη πηγαίνει ο Θησεύς, γιος του Αιγέα, για να τον αντιμετωπίσει.

ΔΙΟΔΩΡΟΣ
ΣΙΚΕΛΙΩΤΗΣ

Ὁ Αἰγεύς ἐκεκελεύει τοὺς πρᾶττοντας τὰ δέοντα: «ἐὰν Θησεὺς νικήσῃ τὸν Μινώ-
ταυρον, καταπλεύσεται σὺν λευκοῖς ἰστίοις· ἐὰν δὲ μὴ, σὺν μέλασι ἰστίοις». Ὁ δὲ
Θησεὺς πεφόνευκε Μινώταυρον καὶ παρασκευάζεται εἰς Ἀθήνας πλεῖν. Λέλυκε δ'
ὅμως τὰ μέλανα ἰστία ἐπειδὴ οὐκ ἀνεμνήσθη τῆς Αἰγέως παραγγελίας. Αἰγεύς ὄρᾳ
τὰ μέλανα ἰστία καὶ νομίζει τὸν υἱὸν τεθνηκέναί. Ἀναβαίνει οὖν εἰς τὴν ἀκρόπολιν,
καὶ διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς λύπης ἑαυτὸν κατακρημνίζει. Διόπερ οἱ λέγοντες τοῦτον
τὸν μῦθον ὠνομάκασιν τὴν θάλασσαν Αἰγαῖον πέλαγος. Μετὰ δὲ ταῦτα Θησεὺς ἦρχε
τοῦ πλήθους νομίμως καὶ πολλὰ πρὸς αὐξήσιν τῆς πατρίδος πέπραχεν.

Διόδωρος Σικελιώτης, Βιβλιοθήκη 4.61 (ελεύθερη διασκευή)

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΘΗΣΣΑΣ ΚΑΙ
ΜΙΝΩΤΑΥΡΟΣ

Στοιχεία για την ταυτότητα του κειμένου

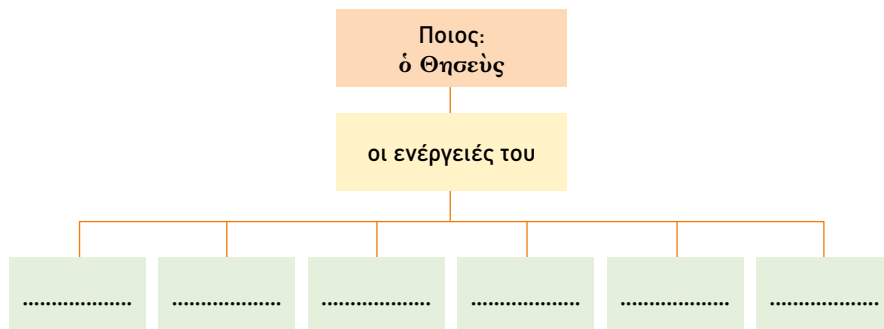
Είμαι ο Διόδωρος Σικελιώτης. Έζησα τον 1ο αι. π.Χ., ταξίδεψα αρκετά και έγραψα την Ιστορική Βιβλιοθήκη. Στο έργο μου προσπάθησα να παρουσιάσω μία παγκόσμια ιστορία πολλών αιώνων, ξεκινώντας από τα πανάρχαια μυθικά χρόνια και καταλήγοντας στην εποχή μου.

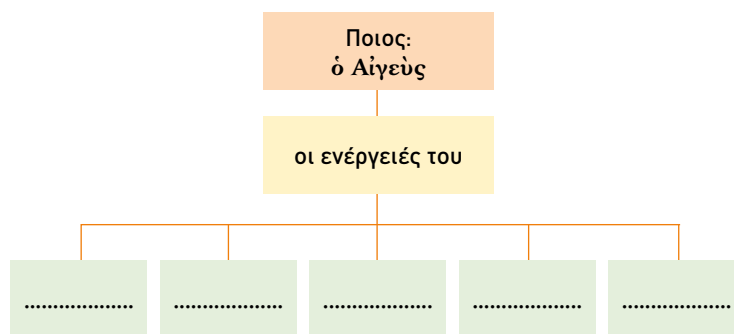
ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΩ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. Ποιες λέξεις του κειμένου αναγνωρίζεις να χρησιμοποιούνται και σήμερα με την ίδια σημασία;
2. Προσπάθησε να εντοπίσεις τις λέξεις του κειμένου που δείχνουν τις ενέργειες του Θησέα και εκείνες που φανερώνουν τη συναισθηματική κατάσταση του Αιγέα.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΩ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Πριν συμπληρώσεις συνεργατικά στον πίνακα της τάξης σου τον εννοιολογικό χάρτη για κάθε πρόσωπο του κειμένου με την πληροφορία που μας δίνεται, δες πρώτα τις ερωτήσεις που ακολουθούν και μπορούν να σε καθοδηγήσουν.

1. Ποια εντολή είχε δώσει ο Αιγέας για την περίπτωση που θα νικούσε ο Θησεύς τον Μινώταυρο;

Ὁ Αἰγέως ἐκεκελεύει τοὺς πρᾶπτοντας τὰ δέοντα: «ἐὰν Θησεὺς νικήσῃ τὸν Μινώταυρον, καταπλεύσεται σὺν λευκοῖς ἰστίοις· ἐὰν δὲ μὴ, σὺν μέλασι ἰστίοις».

.....

.....

.....

- > ἐκεκελεύει [κελεύω = διατάζω, ορίζω]
- > καταπλεύσεται [καταπλέω = φτάνω με πλοίο]
- > ἰστίοις [τὸ ἰστίον = το πανί του πλοίου]
- > ἐὰν δὲ μὴ = διαφορετικά
- > μέλασι [μέλας, μέλαινα, μέλαν = μαύρος, -η, -ο]

2. Τι ετοιμάζεται να κάνει ο Θησεύς μετά τον θάνατο του Μινώταυρου;

Ὁ δὲ Θησεὺς πεφόνευκε Μινώταυρον καὶ παρασκευάζεται εἰς Ἀθήνας πλεῖν.

.....

.....

- > πεφόνευκε [φονεύω = σκοτώνω]
- > παρασκευάζεται [παρασκευάζομαι = (προ) ετοιμάζομαι]
- > πλεῖν [πλέω = πλέω, ταξιδεύω]

3. Ποια πανιά έχει λύσει ο Θησεύς; Γιατί έκανε τη λαθεμένη επιλογή;

Λέλυκε δ' ὅμως τὰ μέλανα ἰστία ἐπειδὴ οὐκ ἀνεμνήσθη τῆς Αἰγέως παραγγελίας.

.....

.....

- > λέλυκε [λύω = λύνω]
- > ἀνεμνήσθη [ἀναμνησκόμαι = θυμάμαι]
- > τῆς παραγγελίας [ἡ παραγγελία = η εντολή]

4. Τι βλέπει ο Αιγέας και τι πιστεύει ότι έχει συμβεί;

Αἰγέως ὄρᾱ τὰ μέλανα ἰστία καὶ νομίζει τὸν υἱὸν τεθνηκέναί.

.....

.....

- > ὄρᾱ [ὄρῶ = βλέπω]
- > τεθνηκέναί [θνήσκω = πεθαίνω]

5. Πώς αντιδρά ο Αιγέας βλέποντας τα μαύρα πανιά και γιατί;

Ἄναβαίνει οὖν εἰς τὴν ἀκρόπολιν, καὶ διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς λύπης ἑαυτὸν κατακρημνίζει.

.....

.....

- > οὖν = λοιπόν
- > διὰ τὴν... = εξαιτίας της ...
- > κατακρημνίζω = γκρεμίζω, ρίχνω κάποιον/κάτι στον γκρεμό

6. Πώς έχουν τιμήσει οι άνθρωποι τον Αιγέα για την πράξη του;

Διόπερ οἱ λέγοντες τοῦτον τὸν μῦθον ὠνομάκασι τὴν θάλασσαν Αἰγαῖον πέλαγος.

.....

.....

- > διόπερ = γι' αυτό ακριβώς
- > ὠνομάκασι [ὠνομάζω = αποκαλώ, ονομάζω]

7. Με ποιον τρόπο εξουσίασε τον λαό του ο Θησεάς και πώς βοήθησε την Αθήνα;

Μετὰ δὲ ταῦτα Θησεὺς ἦρχε τοῦ πλήθους νομίμως καὶ πολλὰ πρὸς αὐξήσιν τῆς πατρίδος πέπραχεν.

.....

.....

- > ἦρχε [ἄρχω = εξουσιάζω (εδώ), αρχίζω]
- > νομίμως = με βάση τους νόμους
- > αὐξήσιν [ἢ αὐξήσις = η ανάπτυξη, η πρόοδος]
- > πέπραχεν [πράττω = κάνω]

Συζήτηση στην τάξη

1. α. Γιατί ο Θησεάς θεωρήθηκε ήρωας; β. Πώς κρίνεις την αντίδραση του πατέρα του;
2. Για ποιον λόγο πιστεύεις ότι ο Θησεάς ξέχασε την εντολή του πατέρα του; Ποια θεωρείς ότι πρέπει να είναι η στάση μας, όταν πετυχαίνουμε τους στόχους μας; Ποια πρέπει να είναι, όταν δεν τους πετυχαίνουμε;
3. Ποια στοιχεία πρέπει να έχει ένας ήρωας ή μια ηρωίδα; Ο πρωταγωνιστής των ταινιών Superman, Chr. Reeves, μετά το ατύχημα που τον άφησε παράλυτο είπε: «Παλιότερα, πίστευα πως ήρωας είναι όποιος κάνει μια θαρραλέα ενέργεια χωρίς να υπολογίζει τις συνέπειες. Τώρα ο ορισμός μου είναι εντελώς διαφορετικός: ήρωας είναι ένα συνηθισμένο άτομο που βρίσκει τη δύναμη να επιμένει και να υπομένει παρά τα συντριπτικά εμπόδια». Ποια είναι η δική σου άποψη;

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- > Ο Μίνωας, βασιλιάς της Κρήτης, έκανε πόλεμο εναντίον των κατοίκων της Αθήνας για να τους εκδικηθεί, επειδή σκότωσαν τον γιο του τον Ανδρόγεω. Επιπλέον, τους όρισε ως ποινή κάθε εννιά χρόνια να στέλνονται στην Κρήτη και να κατασπαράζονται από τον Μινώταυρο μέσα στον Λαβύρινθο εφτά νεαροί Αθηναίοι και εφτά νεαρές Αθηναίες.

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ – ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ

1 Οικογένειες λέξεων στην ελληνική και σε άλλες γλώσσες

> νικάω, νικῶ	ΟΥΣ.: νίκη, νικητής ΕΠΙΘ.: ανίκητος, νικηφόρος
> λύω	ΟΥΣ.: λύση, ανάλυση, διάλυση, κατάλυμα ΕΠΙΘ.: αναλυτικός, άλυτος Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: ΑΓΓ analysis, ΓΑΛΛ analyse, ΓΕΡΜ Analyse, ΙΤΑΛ analisi
> παραγγέλλω (παρά + ἀγγέλλω)	ΟΥΣ.: αγγελία, αγγελιαφόρος, διάγγελμα, αναγγελία, εισαγγελέας, καταγγελία ΕΠΙΘ.: αγγελικός, εισαγγελικός, καταγγελτικός
> θνήσκω	ΟΥΣ.: θάνατος, θνησιμότητα ΕΠΙΘ.: θνητός, αθάνατος
> ἀναβαίνω (ἀνά + βαίνω)	ΟΥΣ.: βήμα, βάση, βαθμός, διάβαση, διαβατήριο, βατήρας ΕΠΙΘ.: επιβατικός, ορειβατικός Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: ΑΓΓ orebatic, ΓΑΛΛ orebatique, ΓΕΡΜ orebatic, ΙΣΠ orebático
> πλέω	ΣΥΝΘ. ΡΗΜ.: αποπλέω, συμπλέω, επιπλέω ΟΥΣ.: πλοίο, πλεύση, πλοιάριο, διάπλους ΕΠΙΘ.: πλωτός

Συζήτηση στην τάξη

Γνωρίζεις αν, για κάποια ή για κάποιες από τις λέξεις του κειμένου, υπάρχουν παράγωγες σε άλλες γλώσσες;

Έρευνα

1. Με τη βοήθεια του **Λεξικού Liddell Scott** στην *Πύλη για την ελληνική γλώσσα* αναλάβετε να βρείτε με την ομάδα σου τη σημασία του *παραγγέλλω* σε διάφορους αρχαίους Έλληνες συγγραφείς, άνδρες ή γυναίκες. Υπάρχουν συγγραφείς που χρησιμοποιούν τη λέξη ακριβώς με την ίδια σημασία με τον συγγραφέα του κειμένου της ενότητας; Τι παρατηρείτε για την εξέλιξη της σημασίας της;
2. Συχνά πολλοί τόποι έχουν μια ιστορία για την ονοματοθεσία τους, όπως το Αιγαίο που πήρε το όνομά του από τον δύσμοιρο Αιγέα. Αναζήτησε ανάλογες πληροφορίες για ένα γεωγραφικό σημείο της επιλογής σου.

2 Λόγιες φράσεις στα Ν.Ε. και η χρήση τους

μέλας ζωμός = μαύρος ζωμός, το αγαπημένο φαγητό των Σπαρτιατών που συμβολίζει το λιτό γεύμα [π.χ. *Τρώγαμε τόσο λιτά κάθε βράδυ που λέγαμε ότι τρώμε μέλανα ζωμό.*]

έστι δίκης οφθαλμός ος τα πανθ' ορά = υπάρχει το μάτι της Δικαιοσύνης που βλέπει τα πάντα. Η φράση λέγεται σε περιπτώσεις που στο τέλος απονέμεται η δικαιοσύνη [π.χ. *Μπορεί να καμαρώνουν για όσα πέτυχαν με τόσοι αθέμιτους τρόπους, αλλά έστι δίκης οφθαλμός ος τα πανθ' ορά.*]

Μαθαίνω να χρησιμοποιώ λέξεις

Αφηγήσου τον μύθο του Θησέα με τον Μινώταυρο από την πλευρά, όμως, του μυθικού τέρατος αυτή τη φορά. Τι θα μπορούσε να πει ο ίδιος ο Μινώταυρος στον Θησέα πριν από τη μονομαχία τους και τι λίγο πριν ξεψυχήσει; Προσπάθησε να χρησιμοποιήσεις στον φανταστικό αυτό διάλογο όσο μπορείς περισσότερες λέξεις από τις οικογένειες λέξεων του κειμένου και τις λόγιες φράσεις που έμαθες πρωτίτερα.

Ο ΘΗΣΕΑΣ... ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΛΕΞΕΩΝ

ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

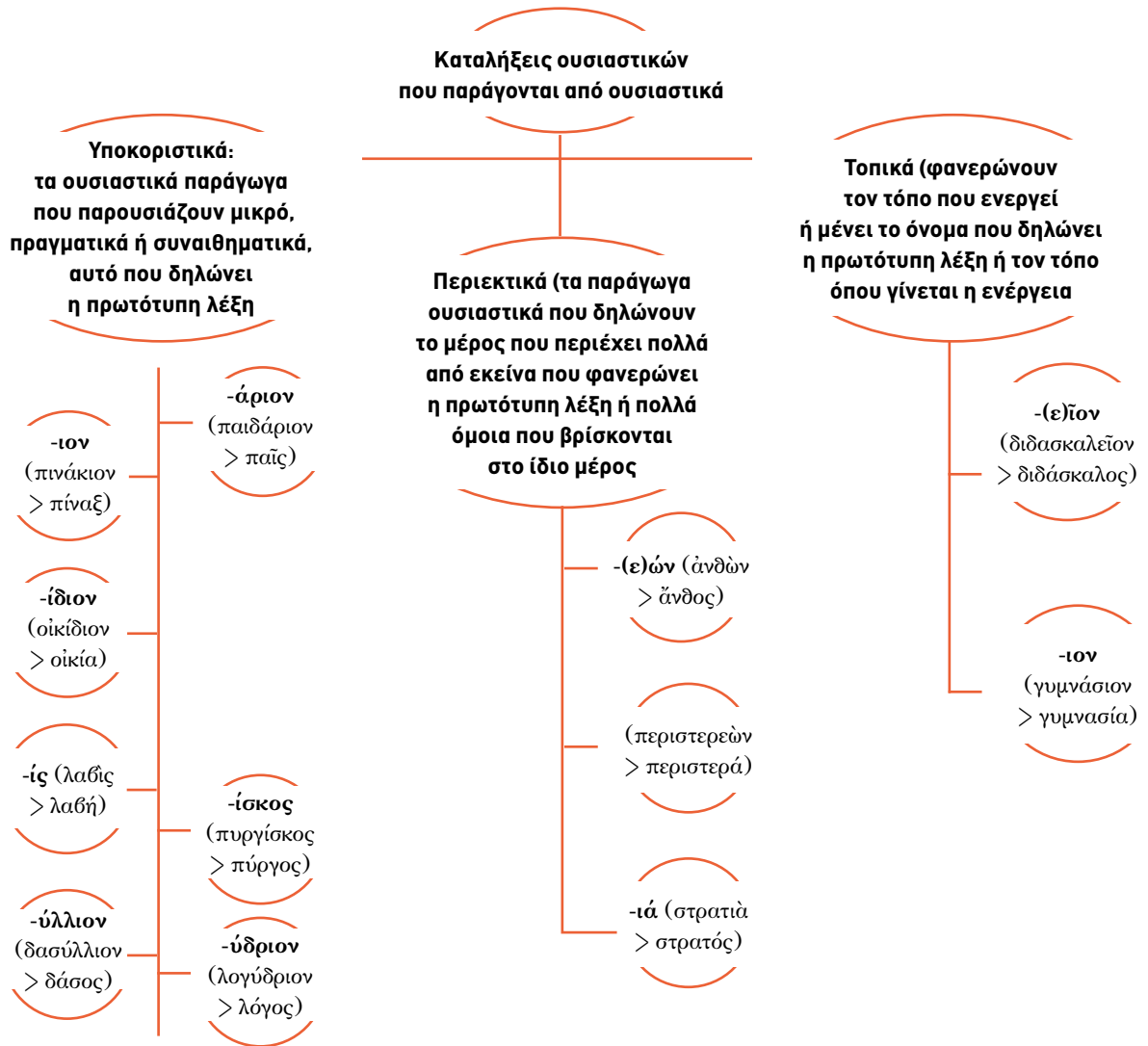
Ο ΘΗΣΕΑΣ... ΛΟΓΙΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ

Ο ΘΗΣΕΑΣ ΣΦΑΓΙΖΕΙ ΤΟΝ ΜΙΝΩΤΑΥΡΟ

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ

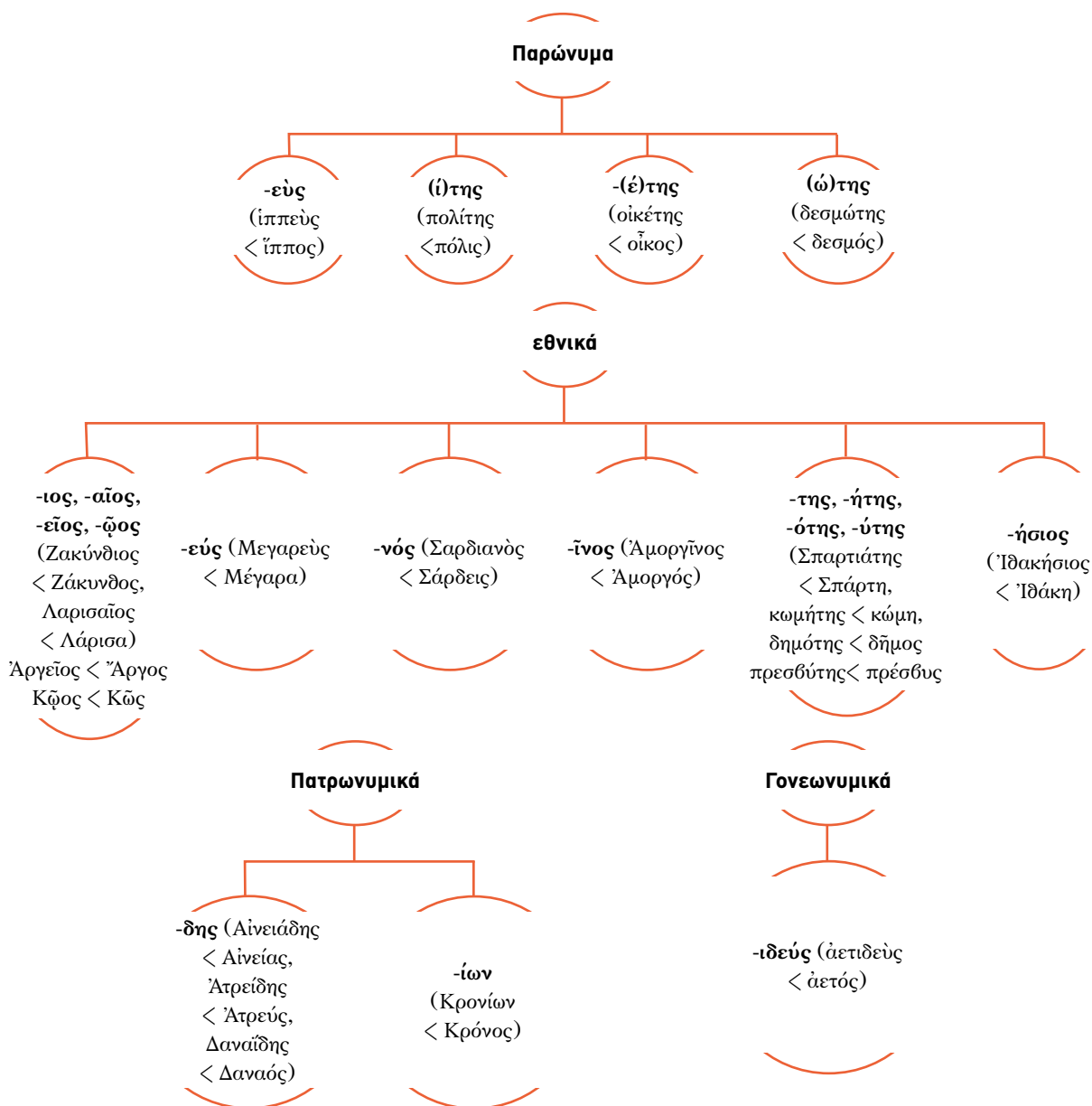
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΠΟΥ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: ΥΠΟΚΟΡΙΣΤΙΚΑ, ΠΕΡΙΕΚΤΙΚΑ, ΤΟΠΙΚΑ

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΠΟΥ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: ΠΑΡΩΝΥΜΑ, ΕΘΝΙΚΑ, ΠΑΤΡΩΝΥΜΙΚΑ, ΓΟΝΕΩΝΥΜΙΚΑ

- **Παρώνυμα:** τα παράγωγα ουσιαστικά που δηλώνουν πρόσωπο σχετικό με εκείνο που σημαίνει η πρωτότυπη λέξη.
- **Εθνικά:** τα παράγωγα ουσιαστικά που δημιουργούνται από κύρια ονόματα χωρών, πόλεων, τόπων και δηλώνουν πρόσωπο που κατάγεται από το μέρος αυτό.
- **Πατρωνυμικά:** τα παράγωγα ουσιαστικά που δημιουργούνται από το κύριο όνομα πατέρα, μητέρας ή προγόνου και σημαίνουν τον γιο, την κόρη ή τον απόγονο.

- **Γονεωνυμικά:** τα παράγωγα ουσιαστικά που φανερώνουν το νεογνό ζώου ή το μικρό κατά την ηλικία ζωο κάποιου είδους.

Άσκηση

Δημιούργησε ουσιαστικά που να παράγονται με την κατάληξη που σου δίνεται. Ποια κατηγορία δηλώνουν;

εθνικό - παρώνυμο - υποκοριστικό - πατρωνυμικό - τοπικό - περιεκτικό

- Κόρινθος →-ιος
- Ἡρακλῆς →-εΐδης
- ναῦς (= το πλοίο) →-της
- ἰατρὸς →-εῖον
- δῆμος →-της
- ὄπλον →-ίτης
- νεανίας (= νέος) →-ίσκος
- ἐλαία →-ών

ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΣ ΚΑΙ ΥΠΕΡΣΥΝΤΕΛΙΚΟΣ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗΣ ΦΩΝΗΣ ΒΑΡΥΤΟΝΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ (ΦΩΝΗΗΤΟΛΗΚΤΩΝ)

- ▶ Ο παρακείμενος και ο υπερσυντέλικος είναι δύο χρόνοι που τους χρησιμοποιούμε και στα νέα ελληνικά. Λέμε, παραδείγματος χάρη, (α) *έχω κάνει* (παρακείμενος) και (β) *είχα κάνει* (υπερσυντέλικος), για να δηλώσουμε (α) μία πράξη που έγινε στο παρελθόν αλλά το αποτέλεσμά της συνεχίζει να αφορά το παρόν και (β) μία πράξη που έγινε στο παρελθόν πριν από μία άλλη.
- ▶ Γι' αυτό, ο παρακείμενος θεωρείται εν μέρει αρκτικός και εν μέρει παρελθοντικός χρόνος. Ο υπερσυντέλικος, από την άλλη πλευρά, ανήκει στους ιστορικούς / παρελθοντικούς χρόνους.
- ▶ Τέλος, ο παρακείμενος, ο υπερσυντέλικος και ο συντελεσμένος μέλλοντας ανήκουν στους συντελικούς χρόνους, δηλαδή δηλώνουν αντίστοιχα κάτι που έχει ή είχε ή θα έχει ήδη συμβεί.
- ▶ Στα νέα ελληνικά, και ο παρακείμενος και ο υπερσυντέλικος σχηματίζονται περιφραστικά, δηλαδή με δύο λέξεις. Στα αρχαία ελληνικά, όμως, σχηματίζονται μονολεκτικά. Για να σχηματίσουμε την οριστική του παρακειμένου και του υπερσυντελικού της ενεργητικής φωνής, πριν από όλα δημιουργούμε τον **αναδιπλασιασμό**.

Τα είδη του ομαλού αναδιπλασιασμού

<p>αν το ρήμα αρχίζει με:</p>	<p>α. απλό σύμφωνο (εκτός από το ρ)</p> <p>β. δύο σύμφωνα από τα οποία: το πρώτο είναι άφωνο (κ, γ, χ, π, β, φ, τ, δ, θ) και το δεύτερο υγρό ή ένρινο (λ, ρ, μ, ν)</p>	<p>α. διπλό σύμφωνο (ζ, ξ, ψ)</p> <p>β. το σύμφωνο ρ</p> <p>γ. δύο σύμφωνα, χωρίς να είναι το πρώτο άφωνο και το δεύτερο υγρό ή ένρινο</p> <p>δ. τρία σύμφωνα</p>	<p>φωνήεν ή δίφθογγο</p>
<p>πώς αναδιπλασιάζω:</p>	<p>επανάληψη του αρχικού συμφώνου + ε</p> <p>λύω → λέλυκα κελεύω → κεκέλυκα πράττω → πέπραχα</p>	<p>χρησιμοποιώ τη συλλαβική αύξηση</p> <p>ψαύω → ἔψαυκα ῥίπτω → ἔρριψα</p> <p>(όταν το ρήμα αρχίζει από ρ, αυτό διπλασιάζεται)</p> <p>φθείρω → ἔφθαρκα στρατεύω → ἐστράτευκα</p>	<p>χρησιμοποιώ τη χρονική αύξηση</p> <p>ὀνομάζω → ὠνόμακα οἰκίζω → ὤκικα</p>

- ▶ Αν το ρήμα αρχίζει με **δασύ σύμφωνο**, δηλαδή **φ, χ, θ**, στον αναδιπλασιασμό τα μετατρέπω στα αντίστοιχα ψιλά τους σύμφωνα. Δηλαδή:

φ	φονεύω	πεφόνευκα
χ	χορεύω	κεχόρευκα
θ	θύω	τέθυκα

- ▶ Αν το ρήμα είναι σύνθετο ή παρασύνθετο με α' συνθετικό μία πρόθεση, τότε βάζουμε τον αναδιπλασιασμό ανάμεσα στην πρόθεση και το ρήμα.

π.χ. *άπο* – *λύω* → *άπολέλυκα*

- ▶ Για να σχηματίσουμε την **οριστική του παρακειμένου και του υπερσυντελικού** της ενεργητικής φωνής των φωνηεντόληκτων ρημάτων, ακολουθούμε τα εξής βήματα:

α. δημιουργούμε τον αναδιπλασιασμό στην αρχή, σύμφωνα με τους κανόνες που μάθαμε

π.χ. *λύ-ω* → *λε-*

φονεύ-ω → *πε-*

β. προσθέτουμε το θέμα

π.χ. *λελυ-*

πεφονευ-

γ. προσθέτουμε τις καταλήξεις του παρακειμένου και του υπερσυντελικού

π.χ. *λέλυ-κα* και *έλελύ-κειν*

πεφόνευ-κα και *έπεφονεύκειν*

Οι καταλήξεις της οριστικής παρακειμένου

Οριστική	
N.E.	A.E.
έχω λύσει	λέ -λυ -κα
έχεις λύσει	λέ -λυ -κας
έχει λύσει	λέ -λυ -κε
έχουμε λύσει	λε -λύ -καμεν
έχετε λύσει	λε -λύ -κατε
έχουν λύσει	λε -λύ -κασι(ν)

- ▶ Για να σχηματίσουμε την οριστική του υπερσυντελικού, ακολουθούμε τα ίδια βήματα με τον παρακειμένο σε σχέση με τον αναδιπλασιασμό.
- ▶ Για τα ρήματα που ως αναδιπλασιασμό επαναλαμβάνουν το αρχικό σύμφωνο και το ε, προσθέτουμε τη συλλαβική αύξηση (π.χ. *λύω* → *λέλυκα* → *έλελύκειν*). Για τα υπόλοιπα ρήματα στον υπερσυντέλικο χρησιμοποιείται μόνο ο αναδιπλασιασμός του παρακειμένου (*όνομάζω* → *ώνόμακα* → *ώνομάκειν*).

Οι καταλήξεις της οριστικής υπερσυντελικού

Οριστική	
N.E.	A.E.
είχα διατάξει	ἔ -κε -κελεύ -κειν
είχες διατάξει	ἔ -κε -κελεύ -κεις
είχε διατάξει	ἔ -κε -κελεύ -κει
είχαμε διατάξει	ἔ -κε -κελεύ -κεμεν
είχατε διατάξει	ἔ -κε -κελεύ -κετε
είχαν διατάξει	ἔ -κε -κελεύ -κεσαν

ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΣ ΚΑΙ ΥΠΕΡΣΥΝΤΕΛΙΚΟΣ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗΣ ΦΩΝΗΣ ΒΑΡΥΤΟΝΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ (ΑΦΩΝΟΛΗΚΤΩΝ)

- Για να σχηματίσουμε την οριστική του παρακειμένου και υπερσυντελικού της ενεργητικής φωνής των **αφωνόληκτων ρημάτων**, ακολουθούμε τα ίδια βήματα, με τη **διαφορά ότι ο χαρακτήρας του θέματος ακολουθεί τις παρακάτω αλλαγές:**

Χειλικόληκτα: π, β, φ, πτ → -φα

π.χ. γράφ-ω → γέγραφα - έγεγράφειν

Ουρανικόληκτα: κ, γ, χ, ττ, σσ → -χα

π.χ. πράττ-ω → πέπραχα - έπεπράχουν

Οδοντικόληκτα: τ, δ, θ, ζ → -κα

π.χ. πείθ-ω → πέπεικα - έπεπείκειν

Το απαρέμφοτο των βαρύτονων ρημάτων στον παρακείμενο

χαρακτήρας θέματος	κατάληξη	παράδειγμα
Φωνηεντόληκτα	-κέναι	λύω → λελυκέναι
Χειλικόληκτα	-φέναι	γράφω → γεγραφέναι
Ουρανικόληκτα	-χέναι	πράττω → πεπραχέναι
Οδοντικόληκτα	-κέναι	πείθω → πεπεικέναι

ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ
ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΥ
ΚΑΙ
ΥΠΕΡΣΥΝΤΕΛΙΚΟΥ

Η μετοχή των βαρύτονων ρημάτων στον παρακείμενο

χαρακτήρας θέματος	κατάληξη	παράδειγμα
Φωνηεντόληκτα	-κώς, -κυῖα, -κός	λύω → λελυκώς, λελυκυῖα, λελυκός
Χειλικόληκτα	-φώς, -φυῖα, -φός	γράφω → γεγραφώς, γεγραφυῖα, γεγραφός
Ουρανικόληκτα	-χώς, -χυῖα, -χός	πράττω → πεπραχώς, πεπραχυῖα, πεπραχός
Οδοντικόληκτα	-κώς, -κυῖα, -κός	πείθω → πεπεικώς, πεπεικυῖα, πεπεικός

► Ο υπερσυντέλικος δεν έχει απαρέμφατο και μετοχή.

Ασκήσεις

1. Να μεταφέρεις τους τύπους με έντονη γραφή στον παρακείμενο και τον υπερσυντέλικο.

- Οἱ πολῖται οὐ πιστεύουσι τοῖς λόγοις τῶν δημαγωγῶν.
- Οἱ ἄνθρωποι φυτεύουσι καρποὺς καὶ ἀλιεύουσι ἰχθῦς.
- Ὁ Μινώταυρος κινδυνεύει διὰ τὴν τοῦ Θησέως δύναμιν.
- Οἱ Ἀθηναῖοι κόπτουσι δένδρα διὰ τὰς οἰκίας αὐτῶν.
- Λυκοῦργος γράφει τοὺς νόμους τῶν Λακεδαιμονίων.

2. Να γράψεις το απαρέμφατο και τη μετοχή παρακειμένου των ρημάτων της άσκησης 1.

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ

Ε

ΤΟ ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟ

Όπως έχουμε ήδη πει σε προηγούμενη ενότητα, το απαρέμφατο είναι ένας άκλιτος τύπος του ρήματος που έχει χαρακτηριστικά τόσο ενός ρήματος όσο και ενός ονόματος. Έχει ρηματικές και ονοματικές ιδιότητες.

Το απαρέμφατο

α. μπορεί να έχει άρθρο ουδετέρου γένους ενικού αριθμού σε όλες τις πτώσεις (**έнарθρο**)*, π.χ. *Τὸ λακωνίζειν* ἐστὶ φιλοσοφεῖν = **Η λακωνικότητα** είναι φιλοσοφία.

Το **έнарθρο απαρέμφατο** λειτουργεί ως ουσιαστικό και έχει τις αντίστοιχες συντακτικές λειτουργίες.

Στην πρόταση, δηλαδή, *Τὸ λακωνίζειν ἐστὶ φιλοσοφεῖν*, ρωτάμε: **Ποιος** ἐστὶ;

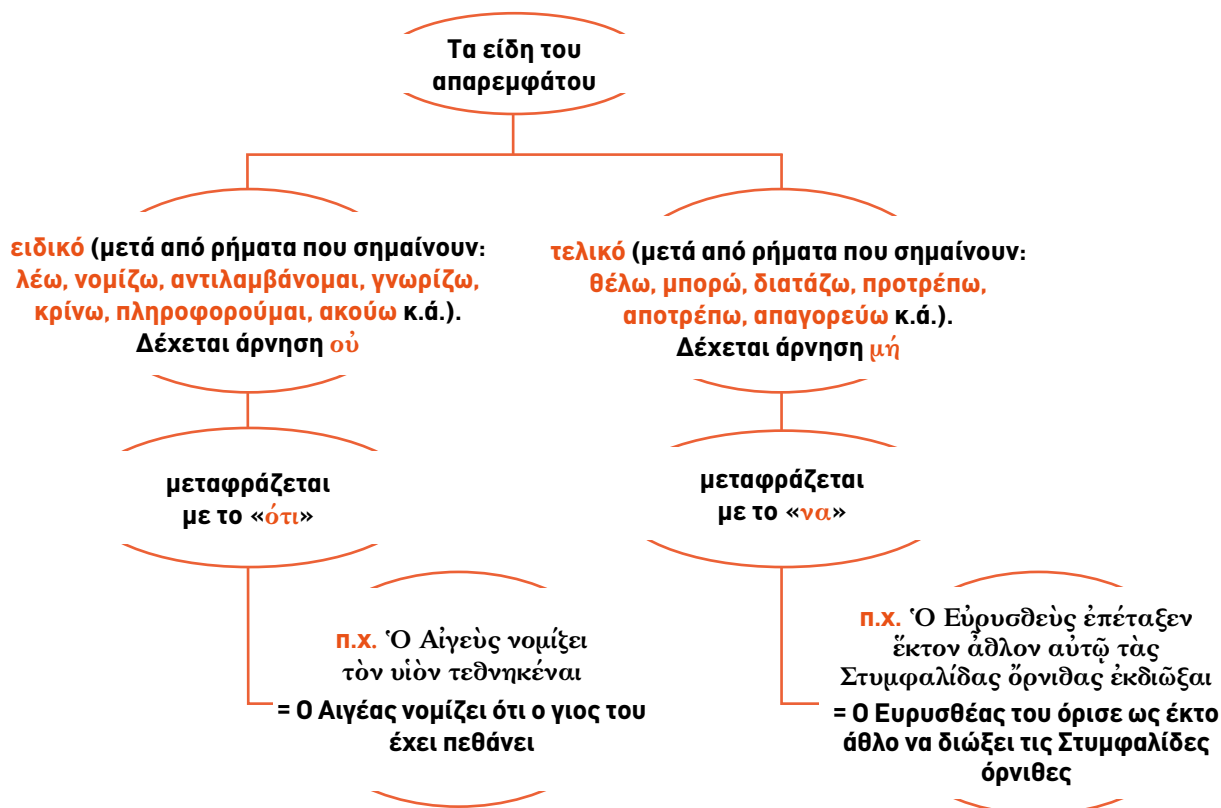
Απάντηση: *Τὸ λακωνίζειν*, το οποίο είναι το **Υποκείμενο** του ρήματος ἐστὶ.

* Αναλυτικά για το έнарθρο απαρέμφατο μπορείς να διαβάσεις το σχολικό *Συντακτικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας* της Π. Μπίλλα, σελ. 84.

β. να μην έχει άρθρο (**άναρθρο**)*

Το **άναρθρο απαρέμφατο** συναντάται συχνότερα, χαρακτηρίζεται ως **ειδικό ή τελικό**, έχει διάφορες χρήσεις στον λόγο, αλλά πιο συχνά είναι **αντικείμενο ή υποκείμενο**.

Στην Α΄ Γυμνασίου θα επικεντρωθούμε στο **είδος του απαρεμφάτου** (ειδικό ή τελικό) και στον ρόλο του ως **αντικειμένου**.

α. Ὁ Αἰγεὺς νομίζει τὸν υἱὸν **τεθνηκέναι**.

Τι νομίζει ο Αἰγέας; **Απάντηση:** **ὅτι ἔχει πεθάνει** ο γιος του

Το απαρέμφατο τεθνηκέναι είναι **αντικείμενο στο ρήμα νομίζει και ειδικό απαρέμφατο**.

β. Ὁ Εὐρυσθεὺς ἐπέταξεν ἕκτον ἄθλον αὐτῷ τὰς Στυμφαλίδας ὄρνιθας **ἐκδιῶξαι**.

Τι/Ποιον ὅρισε ο Εὐρυσθέας ὡς ἕκτο ἄθλο για τον Ηρακλή; **Απάντηση:** **να διώξει** τις Στυμφαλίδες ὄρνιθες.

Το απαρέμφατο ἐκδιῶξαι είναι **αντικείμενο στο ρήμα ἐπέταξεν και τελικό απαρέμφατο**.

* Αναλυτικά για το άнарθρο απαρέμφατο μπορείς να διαβάσεις το σχολικό *Συντακτικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας* της Π. Μπίλλα, σελ. 84-85.

Το απαρέμφατο ως αντικείμενο του ρήματος

Το απαρέμφατο λειτουργεί ως **αντικείμενο** σε προσωπικά ρήματα, δηλαδή ρήματα που κλίνονται σε όλα τα πρόσωπα και έχουν ως υποκείμενο πρόσωπο, ζώο ή πράγμα.

- ▶ **Ειδικό απαρέμφατο** ως αντικείμενο δέχονται τα ρήματα που σημαίνουν: *λέω, νομίζω, αντιλαμβάνομαι, γνωρίζω, ακούω* κ.ά. Το ειδικό απαρέμφατο μεταφράζεται στα νέα ελληνικά με το «**ότι**» ή το «**πως**». Δέχεται άρνηση *οὐ*.
- ▶ **Τελικό απαρέμφατο** ως αντικείμενο δέχονται τα ρήματα που σημαίνουν: *θέλω, μπορώ, διατάζω, προτρέπω, αποτρέπω, απαγορεύω* κ.ά. Το τελικό απαρέμφατο μεταφράζεται στα νέα ελληνικά με το «**να**». Δέχεται άρνηση *μή*.

Στα **νέα ελληνικά** επιβιώνουν τύποι του αρχαίου ελληνικού απαρεμφάτου σε διάφορες φράσεις, όπως π.χ. Η Μαρία έχει ωραίο **λέγειν** (= έχει ωραίο λόγο). Σε όλους μας αρέσει το **ευ ζην** (= η καλή και ποιοτική ζωή).

Ασκήσεις

1. Να εντοπίσεις τα άнарθρα απαρέμφατα στις ακόλουθες προτάσεις, να επισημάνεις τον συντακτικό τους ρόλο και να τα χαρακτηρίσεις ως ειδικά ή τελικά.

Συμβουλή: Φτιάξε πρώτα τα δένδρογράμματα κάθε πρότασης, προσδιορίζοντας ποιος (υποκείμενο), το ρήμα, τι κάνει (αντικείμενο) ή τι είναι (κατηγορούμενο).

- α. Οὗτος νομίζει εἶναι σοφός.
- β. Ὁ διδάσκαλος ἐθέλει διδάσκειν τοὺς μαθητάς.
- γ. Ὁμολογῶ λέγειν τὴν ἀλήθειαν.
- δ. Ἡμεῖς ἐθέλομεν φυλάττειν τὴν πόλιν ἡμῶν.
- ε. Εὐχόμεαι εὐτυχήσαι.

2. I. Να εντοπίσεις τα άнарθρα απαρέμφατα στις ακόλουθες προτάσεις και να επισημάνεις τον συντακτικό τους ρόλο.

- α. Τὸ ἀποκρύπτειν τὴν ἀλήθειαν ἐστὶν ἄδικον.
- β. Οὗτος χρῆται (= χρησιμοποιεῖ) τῷ λέγειν.
- γ. Ἀπέχω τοῦ λέγειν πολλὰ ἄνευ αἰτίας.

- II. Θα μπορούσες να μεταφράσεις τα ακόλουθα άнарθρα απαρέμφατα ως ουσιαστικά:

- τὸ διώκειν:
- τὸ μανθάνειν:
- τὸ διδάσκειν:
- τὸ συμβουλεύειν:.....
- τὸ θεραπεύειν:

Η ΜΕΤΟΧΗ*

- ▶ Η μετοχή, ως ρήμα και όνομα ταυτόχρονα, έχει υποκείμενο και μπορεί να δεχτεί αντικείμενο, ενώ μπορεί να χρησιμοποιηθεί στον λόγο ως υποκείμενο, αντικείμενο, προσδιορισμός κ.ά.
- ▶ Η μετοχή διακρίνεται σε (α) επιθετική, (β) κατηγορηματική και (γ) επιρρηματική.

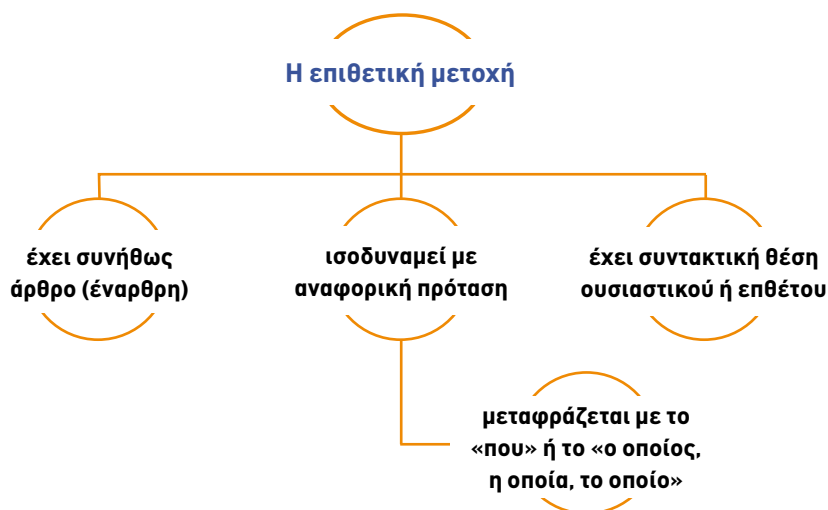
Η επιθετική μετοχή

▶ Στα αρχαία ελληνικά αναγνωρίζουμε την επιθετική μετοχή από το βασικό της χαρακτηριστικό, που είναι το άρθρο. Η επιθετική, δηλαδή, μετοχή συνήθως έχει άρθρο. Κάποιες φορές, βέβαια, το άρθρο μπορεί να παραλείπεται. Λειτουργεί ως επίθετο και προσδιορίζει ουσιαστικά ή αντωνυμίες. Απαντά σε κάθε χρόνο που έχει μετοχή και δέχεται άρνηση οὐ, όταν εκφράζει κάτι πραγματικό, και σπανιότερα μή. Συντακτικά, καταλαμβάνει θέσεις ουσιαστικών και επιθέτων.

Στο κείμενό μας συναντήσαμε:

- **τοὺς πράττοντας** (= αυτούς που κάνουν)
 - **τὰ δέοντα** (= αυτά που πρέπει)
 - **οἱ λέγοντες** (= αυτοί που λένε)
- ▶ Συμφωνεί ως προς το γένος, τον αριθμό και την πτώση του ουσιαστικού, το οποίο προσδιορίζει, και ανάμεσα στις βασικές λειτουργίες της στον λόγο είναι ότι μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως υποκείμενο, αντικείμενο ή κατηγορούμενο.
- ▶ Η επιθετική μετοχή μπορεί να μεταφραστεί και ως αναφορική πρόταση με τις λέξεις «που», «ο οποίος, η οποία, το οποίο» ή «οι οποίοι, οι οποίες, τα οποία», γι' αυτό ονομάζεται και αναφορική μετοχή.
- ▶ Κάποιες, μάλιστα, επιθετικές μετοχές ουσιαστικοποιήθηκαν, καθώς οι άνθρωποι σταδιακά άρχισαν να παραλείπουν το ουσιαστικό που προσδιόριζαν. Π.χ. *οἱ ἔχοντες* = οι πλούσιοι, *οἱ λέγοντες* = οι ρήτορες, *τὰ ὄντα* = η περιουσία, *τὰ ἐψηφισμένα* = οι αποφάσεις, *ὁ διώκων* = ο κατήγορος, *ὁ φεύγων* = ο κατηγορούμενος.

* Αναλυτικά για τη μετοχή και ειδικότερα για την επιθετική μετοχή μπορείς να διαβάσεις το σχολικό *Συντακτικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας* της Π. Μπίλλα, σελ. 88-91.

Άσκηση

Να αναγνωρίσεις τον συντακτικό ρόλο της υπογραμμισμένης επιθετικής μετοχής στα ακόλουθα παραδείγματα.

- α. Ὁ πράξας ταῦτα ἔνοχός ἐστι.
- β. Ἀγαπῶμεν τοὺς διδάσκοντας.
- γ. Οἱ διδάσκοντες εἰσὶν οἱ ἄριστα συμβουλευόντες ἡμῖν.
- δ. Ὁ μανθάνων τέχνην τεχνίτης καλεῖται.
- ε. Ἀδίκους κρίνομεν τοὺς ἀποκρύπτοντας τὴν ἀλήθειαν.

ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

- Ήρωες, ηρωίδες και ηρωικές πράξεις
- Παραγωγή ουσιαστικών από ουσιαστικά
- Οριστική, απαρέμφατο και μετοχή του παρακειμένου και οριστική υπερσυντελικού της ενεργητικής φωνής των βαρύτονων ρημάτων
- Απαρέμφατο: ταυτότητα και συντακτική λειτουργία
- Μετοχή: ταυτότητα και συντακτική λειτουργία, επιθετική μετοχή

Αναστοχαστική δραστηριότητα 1 Πόσο έτοιμος/η αισθάνεσαι να αναγνωρίζεις απαρέμφατα και μετοχές; Ποιο στοιχείο σε βοηθάει περισσότερο;

Αναστοχαστική δραστηριότητα 2 Ζωγράφισε ή κάνε κολάζ, για να απεικονίσεις τον δικό σου ήρωα/τη δική σου ηρωίδα. Τι χαρακτηριστικά έχει; Τι μπορεί να κάνει;

Χαρακτηριστικά

Γνώση για τον κόσμο: Από φοβερή και τρομερή αλεπού έγινε πέτρα...

ΘΕΜΑΤΙΚΟΣ ΑΞΟΝΑΣ **ΓΝΩΣΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ**

Κάθε τόπος έχει τη δική του ιστορία. Διαβάζοντας τα κείμενα των αρχαίων περιηγητών (μας είναι γνωστοί μόνο άνδρες) γνωρίζουμε σπουδαία μνημεία και λαϊκές δοξασίες.

Σε αυτή την ενότητα

- ▶ Θα διαβάσουμε ένα κείμενο που μιλά για την Τευμυσία αλεπού που σκόρπιζε τον φόβο στη Θήβα.
- ▶ Θα θυμηθούμε τις οικογένειες λέξεων των *λαμβάνω* και *φύω* και θα μάθουμε να χρησιμοποιούμε εκείνες που προέρχονται από τις λέξεις *δίδωμι* και *καλώ* και λόγιες φράσεις που χρησιμοποιούνται και σήμερα: *έτερον ήμισυ*, *έτερον εκάτερον*, *έτερος Καππαδόκης*.
- ▶ Θα κάνουμε ανασκόπηση όσων μάθαμε στις προηγούμενες ενότητες (6, 7, 8, 9).

Λέξεις-κλειδιά: τόποι, μύθοι, α' κλίση, δεικτική αντωνυμία, δευτερόκλιτα επίθετα, παρατατικός, μέλλοντας, αόριστος, παρακείμενος, υπερσυντέλικος, κύριοι όροι

Εισαγωγικό σημείωμα: Η Τευμησσία ή αλλιώς Καδμεία αλεπού ήταν μία αλεπού που είχε σταλεί από τους θεούς και τις θεές ως τιμωρία στους κατοίκους της Θήβας. Κάθε μήνα κατασπάραζε ένα παιδί που της έριχναν οι Θηβαίοι, αλλιώς λεηλατούσε όλη την περιοχή. Η μοίρα όριζε να μην μπορεί να πιαστεί ποτέ αυτό το τέρας. Ο βασιλιάς της Θήβας Κρέων ζήτησε από τον Αμφιτρύωνα να εξοντώσει την αλεπού. Αυτός, για να την αντιμετωπίσει, έφερε από την Αθήνα τη Λαίλαπα, έναν σκύλο, που ήταν προορισμένος από τον Δία να πιάνει ό,τι κυνηγούσε. Η Λαίλαπα ήταν άλλωστε το δώρο που είχε χαρίσει ο Δίας στην Ευρώπη. Ποιος θα νικήσει; Η αλεπού που δεν πιάνεται ή ο σκύλος που πιάνει ό,τι κυνηγά;

Ἐν Θήβαις χωρίον ἐστὶ Τευμησσὸς ὅπου Ζεὺς ἔκρυπεν Εὐρώπην. Περὶ τοῦ τόπου τούτου ἔστιν ἕτερος μῦθος ὃς λέγει ὅτι ἐκεῖ ἦν ἀλώπηξ καλουμένη Τευμησσία. Διὰ τὴν ὄργην τοῦ Διονύσου οἱ Θηβαῖοι ἦσαν τροφὴ τῷ θηρίῳ. Ἀμφιτρώων φέρει τὴν Λαίλαπα, ἐπειδὴ αὕτη δύναται βοηθῆσαι. Ἡ Τευμησσία ἀλώπηξ θηρεύει τὸν κύνα καὶ ὁ κύων διώκει τὴν ἀλώπεκα. Ὅμως ἡ φύσις τοῦ κυνὸς ἄφυκτος ἐστὶ καὶ τῆς ἀλώπεκος ἄληπτος. Καὶ διὰ τοῦτο Ζεὺς ἀπελίδωσεν ἀμφοτέρους, ὁ μὲν ἵνα μὴ λάβῃ τὴν ἄληπτον ἀλώπεκα, ἡ δ' ἵνα μὴ φύγῃ τὸν ἄφυκτον κύνα.

Παυσανίας, *Ἑλλάδος Περιήγησις*, 9.19.1 (διασκευή)

ΠΕΡΙΓΗΓΗΣΙΣ

Στοιχεία για την ταυτότητα του κειμένου

Είμαι ο Πausanias. Έζησα τον 2ο αι. μ.Χ. και ταξίδεψα σε πολλές περιοχές. Στα ταξίδια μου είδα ναούς, μνημεία, πόλεις και γνώρισα ανθρώπους και τα έθιμά τους. Όλα αυτά τα περιγράφω στο έργο μου *Ἑλλάδος περιήγησις*.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΩ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Ποιες λέξεις του αρχαίου κειμένου δηλώνουν ενέργεια;

ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΩ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Ποιες ήταν οι πράξεις των μυθικών προσώπων του κειμένου και ποιες οι συνέπειές τους; Προσπάθησε να απαντήσεις, αφού καθοδηγηθείς από τις παρακάτω ερωτήσεις:

1. Τι συνέβη στην περιοχή της Τευμησσού στη Θήβα;

Ἐν Θήβαις χωρίον ἐστὶ Τευμησσὸς ὅπου Ζεὺς ἔκρυπεν Εὐρώπην.

> τὸ χωρίον = η περιοχή

ΑΠΟ ΦΟΒΕΡΗ...
ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΩ

2. Ποιος άλλος μύθος συνδέεται με την περιοχή;

Περὶ τοῦ τόπου τούτου ἔστιν ἕτερος μῦθος ὃς λέγει ὅτι ἐκεῖ ἦν ἀλώπηξ καλουμένη Τευμησσία.

.....

.....

- > ἕτερος, ἑτέρα, ἕτερον = άλλος, άλλη, άλλο
- > ὅς, ἣ, ὃ = ο οποίος, η οποία, το οποίο
- > ἡ ἀλώπηξ, τῆς ἀλώπεκος = η αλεπού
- > καλουμένη [καλοῦμαι = ονομάζομαι, αποκαλούμαι]

3. Ποιο πρόβλημα αντιμετωπίζουν οι κάτοικοι της Θήβας και γιατί;

Διὰ τὴν ὀργὴν τοῦ Διονύσου οἱ Θηβαῖοι ἦσαν τροφὴ τῶ θηρίῳ.

.....

4. Ποια λύση βρίσκει ο βασιλιάς Αμφιτρώων;

Ἀμφιτρώων φέρει τὴν Λαίλαπα, ἐπειδὴ αὕτη δύναται βοηθῆσαι.

.....

- > δύναται [δύναμαι = μπορώ]

5. Ποιο είναι το αποτέλεσμα της λύσης που βρήκε ο Αμφιτρώων;

Ἡ Τευμησσία ἀλώπηξ θηρεύει τὸν κύνα καὶ ὁ κύων διώκει τὴν ἀλώπεκα.

.....

.....

- > θηρεύω = κυνηγώ
- > ὁ κύων, τοῦ κυνός = ο σκύλος

6. Πώς συγκρούονται μεταξύ τους τα χαρακτηριστικά των δύο μυθικών ζώων;

Ὅμως ἡ φύσις τοῦ κυνός ἄφυκτός ἐστι καὶ τῆς ἀλώπεκος ἄληπτος.

.....

.....

- > ἄφυκτος, -ος, -ον = αυτός, -ή, -ό που δεν του/της ξεφεύγει τίποτα
- > ἄληπτος, -ος, -ον = άπιαστος, -η, -ο

7. Ποια λύση έδωσε ο Δίας και με ποιον σκοπό;

Καὶ διὰ τοῦτο Ζεὺς ἀπελίδωσεν ἀμφοτέρους, ὁ μὲν ἵνα μὴ λάβῃ τὴν ἄληπτον ἀλώπεκα, ἡ δ' ἵνα μὴ φύγῃ τὸν ἄφυκτον κύνα.

.....

.....

.....

- > ἀπελίδωσεν [ἀπολιθῶ = πετρώνω, μεταμορφώνω σε πέτρα]
- > ἀμφοτέρους [ἀμφότεροι, -αι, -α = και οι δύο, και τα δύο]

Συζήτηση στην τάξη

1. Γιατί, κατά τη γνώμη σου, ο Δίας κατέληξε σε αυτή τη λύση;
2. Το μυθικό στοιχείο του «πετρώματος» ως θεϊκής τιμωρίας υπάρχει σε διάφορες παραδόσεις. Γνωρίζεις για κάποια παρόμοια τιμωρία σε άλλο μύθο;

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

> Η αρχαία ελληνική μυθολογία είναι γεμάτη με τερατώδεις μορφές που, πολλές φορές, συνδυάζουν φυσικά γνωρίσματα με υπεράνθρωπες ικανότητες. Συχνά ορίζονται από τη Μοίρα και τους θεούς και τις θεές ως τιμωρία για τους ανθρώπους, αποτελώντας απειλή και προκαλώντας τον τρόμο και τον θάνατο σε όποιον βρεθεί μπροστά τους. Η ζωή τους φτάνει στο τέλος της, όταν συναντηθούν με έναν σπουδαίο ήρωα ή έναν θεό, μια σπουδαία ηρωίδα ή θεά. Παραδείγματα μυθολογικών τεράτων είναι η Σκύλλα, η Λερναία Ύδρα, οι Σειρήνες, η Σφίγγα κ.ά.

B

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ - ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ

1 Οικογένειες λέξεων στην ελληνική και σε άλλες γλώσσες

> ἔδωκεν (δίδωμι)	ΡΗΜ.: δίνω, δωρίζω ΟΥΣ.: δωρητής, δόση, παράδοση, διάδοση, προδοσία, προδότης, δώρο ΕΠΙΘ.: παραδοτέος, ενδοτικός ΕΠΙΡ.: δωρεάν Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: ΑΓΓ dose, ΓΑΛΛ dose, ΓΕΡΜ Dosis, ΙΤΑΛ dose
> καλέω, καλώ/καλέομαι, καλοῦμαι	ΣΥΝΘ. ΡΗΜ.: προκαλώ, προσκαλώ, ανακαλώ ΟΥΣ.: κλήση, πρόκληση, πρόσκληση, ανάκληση, κάλεσμα ΕΠΙΘ.: κλητικός, προκλητικός

Συζήτηση στην τάξη Γνωρίζεις αν, για κάποια ή για κάποιες από τις λέξεις του κειμένου, υπάρχουν παράγωγες σε άλλες γλώσσες;

Έρευνα

1. Με τη βοήθεια του Λεξικού Liddell Scott στην Πύλη για την ελληνική γλώσσα αναζητήστε τη σημασία του ουσιαστικού *λαϊλαψ* στα αρχαία ελληνικά. Ποια είναι η κυριολεκτική σημασία της λέξης; Πώς χρησιμοποιείται σήμερα στα νέα ελληνικά; Γράψε μία πρόταση με τη μεταφορική σημασία της λέξης.
2. Αναζητήσε απεικονίσεις μυθικών προσώπων με τη μορφή ζώων και φτιάξε ένα ψηφιακό κολάζ-συλλογή εικόνων.
3. Αναζητήσε σε προηγούμενες ενότητες τις οικογένειες των λέξεων *λαμβάνω* και *φύω* και συμπλήρωσε τις γνώσεις σου με τις λέξεις *δίδωμι* και *καλώ*.

ΑΠΟ ΦΟΒΕΡΗ...
ΛΟΓΙΕΣ
ΦΡΑΣΕΙΣ

2 Λόγιες φράσεις στα Ν.Ε. και η χρήση τους

έτερον ήμισυ = άλλο μισό. Η φράση λέγεται για τον/τη σύζυγο ή τον/τη σύντροφο, για κάποιον/-α που είναι το άλλο μισό κάποιου/-ας άλλου/-ης. [π.χ. *Μετά από τόσο καιρό βρήκα επιτέλους το έτερόν μου ήμισυ.*]

έτερον εκάτερον = άλλο το ένα άλλο το άλλο. Το χρησιμοποιούμε όταν χρειάζεται να διαχωρίσουμε κάτι από κάτι άλλο. [π.χ. *Μπορείς και να βγαίνεις βόλτες και να διαβάζεις όσο πρέπει. Έτερον εκάτερον.*]

(και) έτερος Καππαδόκης = ένας ακόμα Καππαδόκης ή ένας άλλος Καππαδόκης. Η φράση λέγεται με ειρωνική χροιά για τον άνθρωπο που υποστηρίζει κάποιον με τις ίδιες ιδέες [π.χ. *Τώρα άρχισε να αντιδρά και ο έτερος Καππαδόκης. Λες και δεν μας έφτανε ο συνεργάτης του!*)]

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ

Χρησιμοποιώντας λέξεις από όλες τις οικογένειες λέξεων που έχεις συναντήσει μέχρι την Ενότητα 10 καθώς και από τις ομάδες λόγιων φράσεων, αφηγήσου έναν φανταστικό διάλογο ανάμεσα στην αλεπού και τον σκύλο.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ - ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ

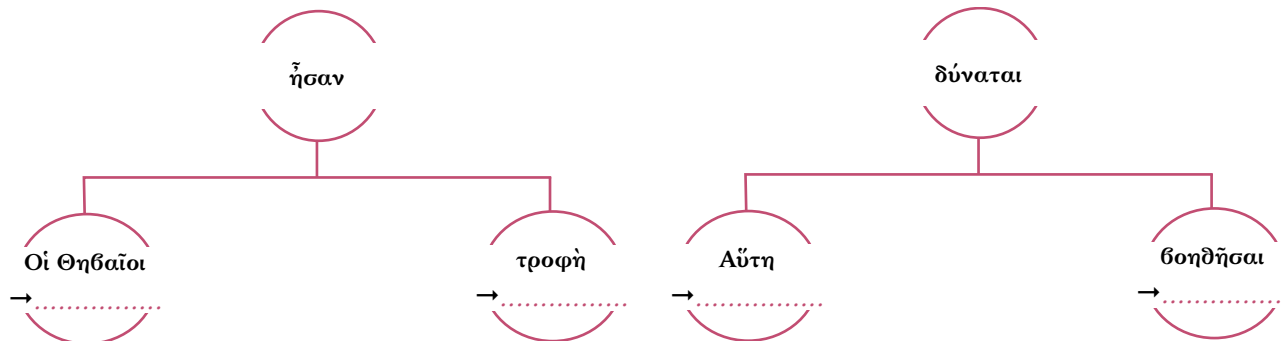
Ασκήσεις

1. Να αναγνωρίσεις σε ποιο μέρος του λόγου ανήκει καθεμία από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου.
έν, έκρυσεν, τόπου, τούτου, μῦθος, διά, ὀργήν, θηρεύει, ἄληπτος
2. Να βρεις στο κείμενο δύο δευτερόκλιτα επίθετα και να τα γράψεις στα τρία γένη τους.
3. Να μεταφέρεις τις ακόλουθες προτάσεις στο παρελθόν, χρησιμοποιώντας όλους τους ιστορικούς χρόνους (παρατατικό, αόριστο, υπερσυντέλικο).
 - Ἡ Τευμησσία ἀλώπηξ θηρεύει τὸν κύνα καὶ ὁ κύων διώκει τὴν ἀλώπεκα νῦν.
 - Ἡ Τευμησσία ἀλώπηξ τὸν κύνα καὶ ὁ κύων τὴν ἀλώπεκα ὅλης τῆς νυκτός.
 - Ἡ Τευμησσία ἀλώπηξ τὸν κύνα καὶ ὁ κύων τὴν ἀλώπεκα χθές.
 - Ἡ Τευμησσία ἀλώπηξ τὸν κύνα καὶ ὁ κύων τὴν ἀλώπεκα πρὶν Ζεὺς πετρῶσαι ἀμφοτέρους.
4. Να μεταφέρεις τις υπογραμμισμένες λέξεις στον άλλο αριθμό.
Διὰ τὴν ὀργήν τοῦ Διονύσου οἱ Θηβαῖοι ἤσαν τροφὴ τῷ θηρίῳ.
5. Να βρεις στο κείμενο δύο τύπους δεικτικής αντωνυμίας και να τους μεταφέρεις στον άλλο αριθμό.

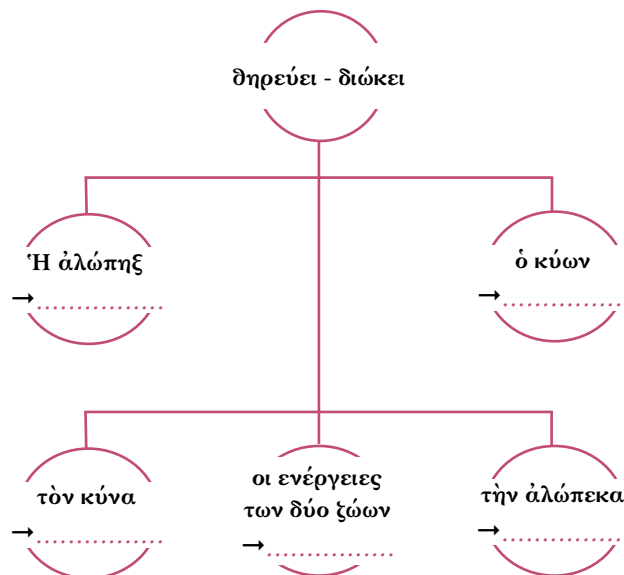
6. Να συμπληρώσεις τον συντακτικό ρόλο των λέξεων.

- Οἱ Θηβαῖοι ἦσαν τροφή.

- Αὕτη δύναται βοηθῆσαι.

- Ἡ ἀλώπηξ θηρεύει τὸν κύνα καὶ ὁ κύων διώκει τὴν ἀλώπεκα.

ΑΠΟ ΦΟΒΕΡΗ...
ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

- Ας συνοψίσουμε τι θυμηθήκαμε σε αυτή την ενότητα (ΨΜΑ ΣΥΝΟΨΗ: ΑΛΕΠΟΥ ΤΕΥΜΗΣΣΙΑ).

Αναστοχαστική δραστηριότητα Πώς μπορεί να σου είναι χρήσιμη η γνώση της ιστορίας για την Τευμησσία αλεπού;

ΣΥΝΟΨΗ:
ΑΛΕΠΟΥ
ΤΕΥΜΗΣΣΙΑ

ΕΝΟΤΗΤΑ 11

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΕΝΟΤΗΤΩΝ 1-10

Γνώση για τον κόσμο: Τι συνάντησε ο περιηγητής; ...τὸ Ἐρέχθειον

Σε αυτή την ενότητα θα θυμηθούμε

- ▶ Να αναγνωρίζουμε την κλίση ουσιαστικών α' και β' κλίσης, δευτερόκλιτων επιθέτων και ρημάτων ενεργητικής φωνής (σε οριστική, απαρέμφατο, μετοχή).
- ▶ Να αποδίδουμε τον συντακτικό ρόλο υποκειμένου, αντικειμένου, κατηγορουμένου, απαρεμφάτου και επιθετικής μετοχής.
- ▶ Να χρησιμοποιούμε οικογένειες λέξεων και να βλέπουμε τη διαχρονική πορεία τους στην ιστορία της ελληνικής γλώσσας συμπληρωματικά με τις λέξεις του κειμένου *ὔδωρ, ἔνδον, οἶνος* και τις λόγιες φράσεις που χρησιμοποιούνται και σήμερα *ενδότερα, περί ανέμων και υδάτων, γη και ὔδωρ*.
- ▶ Να εντοπίζουμε τους μηχανισμούς παραγωγής λέξεων και τη σημασία που υποδηλώνουν οι καταλήξεις.

Λέξεις-κλειδιά: ταξίδια, περιήγηση, μέρη του λόγου, ουσιαστικά, ρήματα, επίθετα, κύριοι όροι, συμφωνία υποκειμένου – ρήματος, απαρέμφατο, μετοχή

A

ΚΕΙΜΕΝΟ

Εισαγωγικό σημείωμα: Ο Πausanίας, ο «ταξιδευτής» της αρχαιότητας, μας ξεναγεί σε ένα περίφημο μνημείο, το Έρεχθειον.

ἔστι δὲ καὶ ναὸς ἢ οἴκημα. Ἐρέχθειον καλεῖται· πρὸ δὲ τῆς εἰσόδου ἔστι βωμὸς Διὸς Ὑπάτου, ἔνθα ἔμπυχον ὄν θύουσιν οὐδέν. Ἐκεῖ οἱ ἄνθρωποι θεραπεύουσι τὸν θεὸν πέμματα φυλάττοντες καὶ οὐδὲν ἔτι οἴνῳ χρώμενοι. ἐγγὺς δὲ εἰσι βωμοί, Ποσειδῶνος, ἐφ' οὓς οἱ Ἀθηναῖοι καὶ Ἐρεχθεὶ θύουσιν ἐκ τοῦ μαντεύματος, καὶ ἥρωος Βούτου, τρίτος δὲ Ἡφαίστου· ἐπὶ δὲ τῶν τοίχων εἰσὶν ἐμφανεῖς αἱ γραφαὶ τοῦ γένους τοῦ Βουταδῶν. καὶ ἔνδον ἔστιν θαλάσσιον ὕδωρ ἐν φρέατι. τοῦτο μὲν θαῦμα οὐ μέγα· καὶ γὰρ ὅσοι ἄνθρωποι μεσόγαιαν οἰκοῦσιν, ταῦτα ἔχουσιν· ἀλλὰ τότε τὸ φρέαρ ἔχει ἰσχυρὸν ἦχον κυμάτων ἐπὶ νότῳ. καὶ τριαίνης ἔστιν λίθινον σημεῖον, ἣν Ποσειδῶν ἔρριψε ἐν τῇ πέτρᾳ καὶ τῇ θαλάσῃ. ταῦτα δὲ λέγουσι οἱ κάτοικοι Ποσειδῶνα βαδμιαῖα μαρτύρια ἐς τὴν ἀμφισβήτησιν τῆς χώρας σημεῖνα καὶ πάντα ταῦτα ἀλήθειαν εἶναι.

Πausanίας, *Ἀττικά* 1, 26, 5 (διασκευή)

ΑΤΤΙΚΑ

Στοιχεία για την ταυτότητα του κειμένου

Να με πάλι, ο Πausanίας, που έζησα τον 2ο αι. μ.Χ. και ήμουν πολυταξιδεμένος περιηγητής! Στα ταξίδια μου είδα ναούς, μνημεία, πόλεις και γνώρισα ανθρώπους, τις ιστορίες, τους μύθους και τα έθιμά τους. Όλα αυτά τα περιγράφω στο έργο μου *Ελλάδος περιήγησις*. Στο συγκεκριμένο χωρίο κάνω αναφορά στο Έρεχθειο, το οποίο επιφυλάσσομαι να χαρακτηρίσω ναό, λόγω της ιδιομορφίας της αρχιτεκτονικής του. Αναφέρω, όμως, όλα τα αξιοπερίεργα που συναντά ο ταξιδιώτης/η ταξιδιώτρια εκεί.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΩ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Παρατήρησε τις ομάδες λέξεων που έχουν την ίδια χρωματική σήμανση και αναγνώρισε σε ποιο μέρος του λόγου ανήκουν. Αποκάλυψε ποιο χρώμα έχει δοθεί σε κάθε μέρος του λόγου:

- ρήμα, ουσιαστικό, επίθετο, μετοχή, απαρέμφατο, πρόθεση, επίρρημα, σύνδεσμος
- κόκκινο, μοβ, κροκί, μπλε, γαλάζιο, ανοικτό πράσινο, σκούρο πράσινο, καφέ

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΤΩ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Συμπλήρωσε τις λέξεις, για να αποδοθεί το νόημα του κειμένου.

ἔστι δὲ καὶ ναὸς ἢ οἴκημα. Ἐρέχθειον
καλεῖται·

Υπάρχει και ναός ή οικοδόμημα.
..... Ερέχθειο.

πρὸ δὲ τῆς εἰσόδου ἔστι βωμὸς Διὸς
Ἵπάτου, ἔνθα ἔμψυχον ὄν δύουσιν
οὐδέν. Ἐκεῖ οἱ ἄνθρωποι θεραπεύουσι
τὸν θεὸν πέμματα φυλάττοντες καὶ
οὐδέν ἔτι οἴνω χρώμενοι.

Μπροστά από την είσοδό του,
..... βωμός για τον Ἵπατο Δία,
όπου δεν γίνονται θυσίες εμψύχων.
Εκεί οι άνθρωποι λατρεύουν τον θεό
προσφέροντας μόνο γλυκά ψωμάκια και
χωρίς καθόλου

ἐγγὺς δὲ εἰσι βωμοί, Ποσειδῶνος, ἐφ'
οὓ οἱ Αθηναῖοι καὶ Ἐρεχθεὶ δύουσιν
ἐκ τοῦ μαντεύματος, καὶ ἥρωος
Βούτου, τρίτος δὲ Ἡφαίστου·

Εκεί κοντά υπάρχουν βωμοί, ένας για τον
....., όπου οι Αθηναίοι,
ακολουθώντας έναν χρησμό, θυσιάζουν
και για τον Ερεχθέα, άλλος για τον
..... Βούτη, και τρίτος
για τον

ἐπὶ δὲ τῶν τοίχων εἰσὶν ἐμφανεῖς αἱ
γραφαὶ τοῦ γένους τοῦ Βουταδῶν.

Πάνω στους είναι
..... οι ζωγραφιές
του (ιερατικού)
των Βουταδῶν.

καὶ ἔνδον ἐστὶν θαλάσσιον ὕδωρ ἐν
φρέατι. τοῦτο μὲν θαῦμα οὐ μέγα·
καὶ γὰρ ὅσοι ἄνθρωποι μεσόγαιαν
οἰκοῦσιν, ταῦτα ἔχουσιν·

Και υπάρχει
....., θαλασσινό σε
πηγάδι.
Αυτό δεν είναι πολύ παράξενο, γιατί
τέτοια φρέατα έχουν και όσοι άνθρωποι
κατοικούν στα ενδότερα.

ἀλλὰ τότε τὸ φρέαρ ἔχει ἰσχυρὸν
ἦχον κυμάτων ἐπὶ νότῳ. καὶ τριαίνης
ἐστὶν λίθινον σημεῖον ἣν Ποσειδῶν
ἔρριψε ἐν τῇ πέτρᾳ καὶ τῇ θαλάσῃ·

Σε τούτο όμως το πηγάδι αξιοσημείωτος
είναι ένας δυνατός
κυμάτων που ακούγεται άμα φυσήξει
νότιος άνεμος. Υπάρχει και το
..... σημάδι της τρίαϊνας που
ο Ποσειδῶν έριξε στον βράχο και στη
θάλασσα.

ΤΙ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕ...
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΤΩ

ταῦτα δὲ λέγουσι οἱ κάτοικοι
Ποσειδῶνα βαθμιαῖα μαρτύρια ἐς τὴν
ἀμφισβήτησιν τῆς χώρας σημῆναι καὶ
πάντα ταῦτα ἀλήθειαν εἶναι.

.....
οἱ κάτοικοι πως τα παρουσίασε ο
Ποσειδῶνας ως σταδιακές μαρτυρίες,
υποστηρίζοντας την αξίωσή του για την
περιοχή και ότι όλα αυτά είναι αληθινά.

Συζήτηση στην τάξη

1. Ο περιηγητής Πausanias περιγράφει το οικοδόμημα που συνάντησε και, μαζί με αυτό, αναφέρει και τα λεγόμενα των κατοίκων για τον μύθο. Αν ήσουν ιστορικός ή αρχαιολόγος, τι πληροφορίες θα σου έδινε το κείμενο αυτό για τον διάσημο ναό;

Σημειωματάριο του αρχαιολόγου

.....

.....

.....

.....

.....

2. Αφού διαβάσεις τα πραγματολογικά στοιχεία για τον ναό, εξήγησε γιατί ο Πausanias λέει πως δεν θεωρεί παράδοξο ή θαυματουργικό το ότι «καὶ ἔνδον ἐστὶν θαλάσσιον ὕδωρ ἐν φρέατι» και ότι εκεί «καὶ τριαίνης ἐστὶν λίθινον σημεῖον, ἦν Ποσειδῶν ἔρριψε ἐν τῇ πέτρα καὶ τῇ θαλάσση». Ποια σημεία του μύθου μας θυμίζουν τα λόγια του;
3. Δραματοποίησε μια συνέντευξη του Pausanias ως περιηγητή. Τι είδε; Τι πιστεύει για τον ναό;
4. Μία Καρυάτιδα από το Ερέχθειο κάνει σκέψεις... Δίπλα στη φωτογραφία της Καρυάτιδας στη φυσική ή στην ηλεκτρονική τάξη, συμπληρώστε σχόλια, με σοβαρό ή με αστείο ύφος. Τι να σκέφτεται σήμερα;

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

> Το Ερέχθειο είναι από τους πιο ιδιόρρυθμους ναούς της ελληνικής αρχαιότητας. Η ονομασία του, που παραπέμπει στον μυθικό βασιλιά της Αθήνας Ερεχθέα, είναι μεταγενέστερη και αναφέρεται μόνο στον Παυσανία. Ο ναός αρχικά ήταν αφιερωμένος στη λατρεία των δύο κύριων θεοτήτων της Αττικής, της Αθηνάς και του Ποσειδώνα. Ήταν θεοί σύνναοι (μαζί στον ίδιο ναό). Κατά τη μυθολογία, λοιπόν, η πόλη της Αθήνας έχει το όνομα της θεάς Αθηνάς, η οποία υπερίσχυσε στην αναμέτρηση με τον θεό της θάλασσας Ποσειδώνα, προσφέροντας το καλύτερο δώρο στην πόλη. Πρώτος ήρθε ο Ποσειδώνας, στάθηκε στη μέση του βράχου και με την τρίαινά του έδωσε ένα δυνατό χτύπημα στο έδαφος. Αμέσως ξεπήδησε ένα κύμα αλμυρού νερού που σχημάτισε μια μικρή λίμνη, την οποία ονόμασαν «Ερεχθηίδα θάλασσα». Στη συνέχεια, η Αθηνά φύτεψε μια ελιά πάνω στον βράχο, που ξεπετάχτηκε γεμάτη καρπό. Κρίθηκε ότι το δώρο της Αθηνάς ήταν πιο χρήσιμο και της δόθηκε η κυριαρχία της πόλης.

Στα 1803 ο Έλγιν αφαίρεσε από τον ναό τον βόρειο κίονα του ανατολικού πρόστυλου, μία από τις Καρυάτιδες, τη δεύτερη από αριστερά. Το άγαλμά της σήμερα βρίσκεται στο Βρετανικό Μουσείο.

Ο ναός υπέστη πολλές καταστροφές από οβίδες κατά την ελληνική επανάσταση του 1821.

ΕΡΕΧΘΕΙΟΝ

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ – ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ

1 Οικογένειες λέξεων στην ελληνική και σε άλλες γλώσσες

> ύδωρ	ΟΥΣ.: ύδρευση, υδραγωγείο ΕΠΙΘ.: άνυδρος, υδροηλεκτρικός, υδρόφιλος Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: ΑΓΓ hydrophilic, anhydrous, ΓΑΛΛ anhydre, hydrophile, ΓΕΡΜ hydrophil, ΑΛΒ hidrofile, ΡΟΥ anhidru.
> ἔνδον	ΟΥΣ.: ενδοεπικοινωνία ΕΠΙΘ.: ενδοοικογενειακός, ενδόμυχος, ενδοφλέβιος, ενδοκυτταρικός
> οἶνος	ΟΥΣ.: οινόπνευμα, οινοχόος, οινολόγος, οινογνωσία, οινογευσία, οινοποσία, οινοποιείο ΕΠΙΘ.: οινοπνευματώδης Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: ΑΓΓ oenologist, ΑΛΒ enologe, ΓΕΡΜ Ūnologe

Συζήτηση στην τάξη

Γνωρίζεις αν, για κάποια ή για κάποιες από τις λέξεις του κειμένου, υπάρχουν παράγωγες σε άλλες γλώσσες;

Έρευνα

Συνεργατικά σε ομάδες, εντοπίστε πληροφορίες για την αρχιτεκτονική του ναού του Ερεχθείου. Μπορείτε να ανατρέξετε σε διαδικτυακούς τόπους όπως η Υψηροσία Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης, το Φωτόδεντρο (Κάτοψη του Ερεχθείου), και άλλους. Δημιουργήστε με σύγχρονα μέσα τη δική σας παρουσίαση για τον ναό (ppt, ινφογράφημα, σύντομο βίντεο-ντοκιμαντέρ, ηχητική εκπομπή podcast ή άλλο).

B

ΤΙ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕ...
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ
ΛΕΞΕΩΝ

2 Λόγιες φράσεις στα Ν.Ε. και η χρήση τους

ενδότερα = το επίθετο «ενδότερος» δηλώνει ότι κάτι βρίσκεται σε ένα βαθύτερο σημείο ενός εσωτερικού χώρου (πραγματικού ή νοητού)- π.χ. *Ενδότερή του επιθυμία ήταν να φύγει, βαθύτερη επιθυμία του. Αυτή μόνο γνώριζε τις ενδότερες επιθυμίες / σκέψεις του*- (πρβ. ενδόμυχος). *Οι ενδότερες περιοχές της Ασίας*. (Πηγή: Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής, ΚΕΓ.)

περί ανέμων και υδάτων = για ανέμους και νερά. Η φράση λέγεται για συζητήσεις χωρίς ουσιαστικό και συγκεκριμένο περιεχόμενο. Προέρχεται από τον τίτλο της ιπποκρατικής διατριβής *Περί άερων, υδάτων* [τόπων], στην οποία ο Ιπποκράτης αναφέρεται στην επίδραση του περιβάλλοντος στη σωματική και ψυχική υγεία των ανθρώπων.

γη και ύδωρ = γη και νερό. Η φράση σημαίνει παραδίδομαι, δηλώνω υποταγή και διάθεση διαπραγμάτευσης υποχωρώντας. Σύμφωνα με τον Ηρόδοτο, οι Πέρσες ζητούσαν *γῆν καί ὕδωρ* απ' τις πόλεις και τους λαούς που τους παραδίδονταν.

Γ

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ

Δοκίμασε να τροποποιήσεις, όπου μπορείς, το κείμενο που ακολουθεί, (απόσπασμα από το βιβλίο του Θ. Παπακώστα, *Χωράει όλη η αρχαιότητα στο ασανσέρ*; 2021, σελ. 249-250), εμπλουτίζοντάς το με εκφράσεις και αντικαθιστώντας κάποιες λέξεις του κειμένου (της επιλογής σου) με λέξεις που προέρχονται από τις οικογένειες λέξεων και τις λόγιες φράσεις που έχεις συναντήσει σε όλες τις ενότητες του βιβλίου μας (μπορείς να ανατρέξεις και στο Γλωσσάρι για βοήθεια).

«Γιατί ο Παρθενώνας είναι ανώτερος από άλλους αρχαίους ναούς;»

«Για πολλούς λόγους. Πρώτον ήταν όλος κατασκευασμένος από μάρμαρο. Μέχρι και τα κεραμίδια. Και όχι κάποιο δεύτερης ποιότητας μάρμαρο. Πεντελικό. Το καλό, το λεπτό-κοκκό, που λάμπει στο μάτι σαν παγωμένες νότες».

«Ε, πόσο καλό είναι; Όταν πριν από μερικά χρόνια είχα πάει κάτι συγγενείς που είχαν έρθει από την Αυστραλία, το κοιτούσα και σκεφτόμουν ότι δεν είναι κατάλευκο. Τόσο καλό που έγινε ροζ με τα χρόνια; Γιατί δεν παρέμεινε λευκό;»

«Το πεντελικό μάρμαρο έχει μέσα σίδηρο, γι' αυτό και έχει αυτή την απαλή ροδαλή απόχρωση, που κάνει τον ναό ακόμη πιο γλυκό. Ο ναός του Ποσειδώνα στο Σούνιο, για παράδειγμα, είναι από μάρμαρο Αγριλέζας, που δεν περιέχει σίδηρο και παραμένει ακόμη κατάλευκο. Βέβαια, εκεί του πάει, γιατί κάνει αντίθεση το λευκό με το γαλάζιο του Αιγαίου».

«Ξεφεύγεις, αρχαιολόγε. Ποιο Σούνιο; Για τον Παρθενώνα μου έλεγες».

«Ναι. Συνεχίζω. Δεύτερον, ο Παρθενώνας, αντί για έξι κίονες, όπως συνηθιζόταν, στην πρόσοψη και στην πίσω πλευρά, στις στενές του πλευρές δηλαδή, είχε οκτώ για να δώσει μεγαλύτερο όγκο στο κτήριο. Αντίστοιχα, αντί για δεκαπέντε κίονες στις μακρές πλευρές, είχε δεκαεπτά».

«Μου αραδιάζεις νούμερα. Δεν έχω εντυπωσιαστεί ιδιαίτερα μέχρι στιγμής».

«Οκέι, θα εντυπωσιαστείς με αυτή την πληροφορία όμως: Οι αρχαίοι τεχνίτες ήξεραν ότι το πεντελικό μάρμαρο αφρατεύει και «απλώνει», διαστέλλεται για λίγα χρόνια αφού το εξορυχθεί, και έτσι άφησαν ελάχιστο χώρο ανάμεσα στα σημεία που θα ακουμπούσαν τα μάρμαρα, ούτως ώστε, σε λίγα χρόνια, όπως ήρθε και πήρε την τελική μορφή του, τα κομμάτια των μαρμάρων έσφιξαν τόσο καλά μεταξύ τους, που έκλεισαν αεροστεγώς! Όταν στις σύγχρονες αναστηλώσεις αναγκάστηκαν να αποκολλήσουν κομμάτια από τις κολώνες που δεν είχαν αλλάξει θέση από την αρχαιότητα, οι ξύλινοι αρμοί στο κέντρο, που ένωναν τα κομμάτια, είχαν διατηρήσει ακόμη τη μυρωδιά του ξύλου!»

«Ουάου!»

«Έχει κι άλλο. Τρίτον είχε την περισσότερη και καλύτερη γλυπτική διακόσμηση από κάθε άλλον ναό. Βασικά, ήταν ο μόνος ναός που είχε όλες τις μετόπες του διακοσμημένες με γλυπτά».

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΤΑ ΡΗΜΑΤΑ

Εφάρμοσε στις παρακάτω ασκήσεις τις γνώσεις που απέκτησες, αφού διαβάσεις πάλι για να θυμηθείς τις πληροφορίες για τον σχηματισμό των ρημάτων στις ακόλουθες ενότητες:

- Ενότητα 4: Το ρήμα *είμι*. Οριστική ενεστώτα. Απαρέμφατο ενεστώτα. Μετοχή ενεστώτα.
- Ενότητα 6: Οριστική μέλλοντα. Απαρέμφατο μέλλοντα. Μετοχή μέλλοντα.
- Ενότητα 7: Οριστική παρατατικού.
- Ενότητα 8: Οριστική αορίστου. Απαρέμφατο αορίστου. Μετοχή αορίστου.
- Ενότητα 9: Οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού. Μετοχή παρακειμένου. Απαρέμφατο παρακειμένου.

Άσκηση 1

Να μεταφέρεις στο ίδιο πρόσωπο που βρίσκονται και στον χρόνο που ζητείται καθέναν από τους παρακάτω ρηματικούς τύπους του κειμένου.

θεραπεύουσι

ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ	ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΣ	ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ	ΑΟΡΙΣΤΟΣ	ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΣ	ΥΠΕΡΣΥΝΤΕΛΙΚΟΣ

θύουσι

ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ	ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΣ	ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ	ΑΟΡΙΣΤΟΣ	ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΣ	ΥΠΕΡΣΥΝΤΕΛΙΚΟΣ

Άσκηση 2

Να μεταφέρεις στον χρόνο που ζητείται καθέναν από τους παρακάτω ρηματικούς τύπους απαρεμφάτων και μετοχών.

πείθειν

ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ	ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ	ΑΟΡΙΣΤΟΣ	ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΣ

θεραπεύω

ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ	ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ	ΑΟΡΙΣΤΟΣ	ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΣ

ρίπτουσα

ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ	ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ	ΑΟΡΙΣΤΟΣ	ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΣ

ὄν

ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ		
Αρσενικό γένος	Θηλυκό γένος	Ουδέτερο γένος

Άσκηση 3

Να μεταφέρεις το κείμενο της Ενότητας 3 (Το δώρο της φιλίας) στο παρελθόν, χρησιμοποιώντας παρατατικό χρόνο:

Οὐκ ἔστιν δῶρον βέλτιον φίλου πιστοῦ, οὐδὲ μέτρον τῆς ἀξίας αὐτοῦ. Φίλος πιστὸς ἐστὶ σκέπη κραταῖα καὶ θησαυρὸς ἔμψυχος. Φίλος πιστὸς ἐστὶ κῆπος κεκλεισμένος καὶ πηγὴ δις ἐσφραγισμένη. Ταῦτα πάντα καλά ἐστι.

ΤΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

Εφάρμοσε στις παρακάτω ασκήσεις τις γνώσεις που απέκτησες, αφού διαβάσεις πάλι, για να θυμηθείς, τις πληροφορίες για την κλίση των ουσιαστικών και τους κανόνες τονισμού στις ακόλουθες ενότητες:

- Ενότητα 2: Τα πνεύματα και οι τόνοι
- Ενότητα 3: Το άρθρο. Η β' κλίση ουσιαστικών.
- Ενότητα 6: Η α' κλίση ουσιαστικών.

Άσκηση 4

Να μεταφέρεις στις άλλες πτώσεις και στον αριθμό που ζητείται καθέναν από τους παρακάτω τύπους ουσιαστικών του κειμένου της ενότητας.

Στον ενικό αριθμό

	ναός	ἦχον	οἶνω	ἄνθρωποι	κάτοικοι	γραφαὶ
Ονομ.						
Γεν.						
Δοτ.						
Αιτ.						
Κλητ.						

Στον πληθυντικό αριθμό

	βωμός	πέτρα	θαλάσση	ἀλήθειαν	χώρας	σημεῖον
Ονομ.						
Γεν.						
Δοτ.						
Αιτ.						
Κλητ.						

ΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

Εφάρμοσε στις παρακάτω ασκήσεις τις γνώσεις που απέκτησες, αφού διαβάσεις πάλι, για να θυμηθείς, τις πληροφορίες για την κλίση των δευτερόκλιτων επιθέτων και τους κανόνες τονισμού στις ακόλουθες ενότητες:

- Ενότητα 2: Τα πνεύματα και οι τόνοι
- Ενότητα 7: Τα δευτερόκλιτα επίθετα

Άσκηση 5

Να μεταφέρεις στις άλλες πτώσεις και στον αριθμό που ζητείται καθέναν από τους παρακάτω τύπους επιθέτων του κειμένου της ενότητας.

Ενικός αριθμός

ἔμψυχον	Αρσενικό γένος	Θηλυκό γένος	Ουδέτερο γένος
Ονομ.			
Γεν.			
Δοτ.			
Αιτ.			
Κλητ.			

Ενικός αριθμός

ίσχυρόν	Αρσενικό γένος	Θηλυκό γένος	Ουδέτερο γένος
Όνομ.			
Γεν.			
Δοτ.			
Αιτ.			
Κλητ.			

Πληθυντικός αριθμός

μεσόγαϊαν	Αρσενικό γένος	Θηλυκό γένος	Ουδέτερο γένος
Όνομ.			
Γεν.			
Δοτ.			
Αιτ.			
Κλητ.			

Ενικός αριθμός

λίθινον	Αρσενικό γένος	Θηλυκό γένος	Ουδέτερο γένος
Όνομ.			
Γεν.			
Δοτ.			
Αιτ.			
Κλητ.			

Πληθυντικός αριθμός

θαλάσσιον	Αρσενικό γένος	Θηλυκό γένος	Ουδέτερο γένος
Όνομ.			
Γεν.			
Δοτ.			
Αιτ.			
Κλητ.			

Εφάρμοσε στις παρακάτω ασκήσεις τις γνώσεις που απέκτησες, αφού διαβάσεις πάλι για να θυμηθείς τις πληροφορίες για τους βασικούς όρους σύνταξης μιας απλής πρότασης, στις ακόλουθες ενότητες:

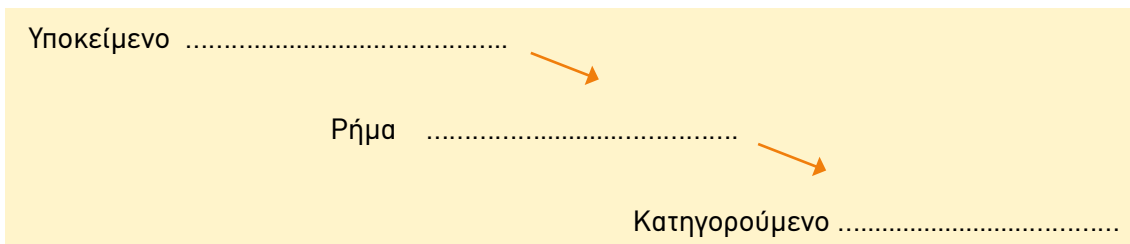
- Ενότητα 1: Βασικοί όροι μιας απλής πρότασης: Υποκείμενο και Κατηγορήμα
- Ενότητα 2: Συνδετικό ρήμα και Κατηγορούμενο. Το ενεργητικό ρήμα και το Αντικείμενο. Το ενεργητικό ρήμα και το αντικείμενο και το κατηγορούμενο στο αντικείμενο
- Ενότητα 3: Συμφωνία Υποκειμένου και Ρήματος
- Ενότητα 8: Απαρέμφατο, ρηματικές και ονοματικές ιδιότητες
- Ενότητα 9: Απαρέμφατο, άнарθρο-ένарθρο, ως αντικείμενο ρήματος, Μετοχή, Επιθετική

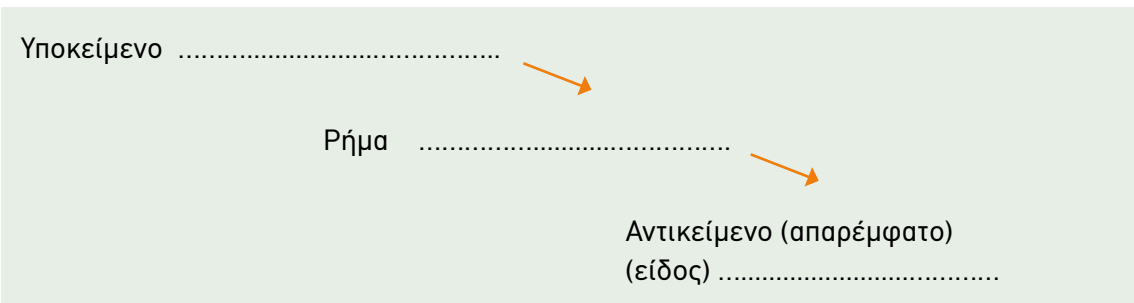
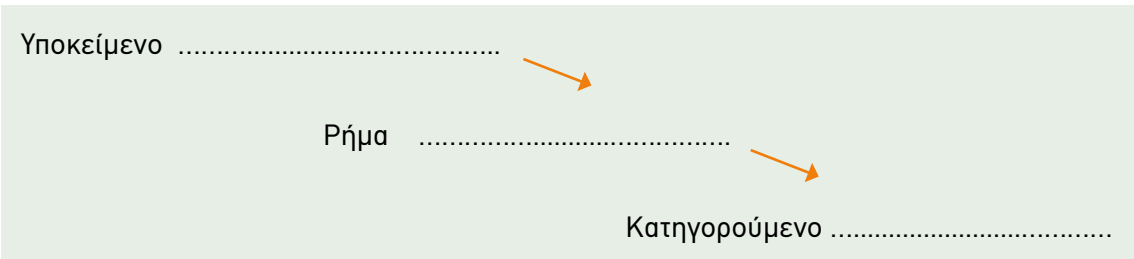

Άσκηση 1

Αφού αντιστοιχίσεις τις λέξεις του κειμένου με τους παρακάτω εννοιολογικούς χάρτες που δείχνουν τη συντακτική τους λειτουργία, να συμπληρώσεις τα κενά.

- α.** ναός ἐστι
- β.** οἴκημα καλεῖται Ἐρέχθειον
- γ.** (οἱ κάτοικοι) θύουσιν οὐδέν
- δ.** (οἱ κάτοικοι) φυλάττουσι πέμματα
- ε.** οἱ κάτοικοι λέγουσι ταῦτα εἶναι μαρτύρια
- στ.** ὕδωρ ἐστὶν θαλάσσιον

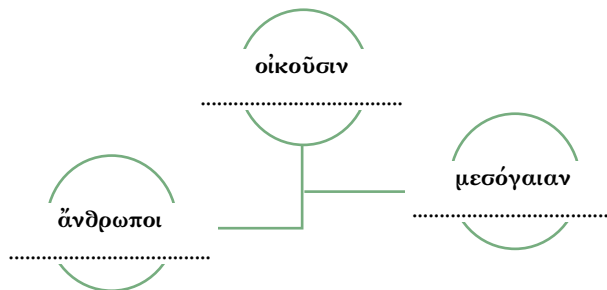

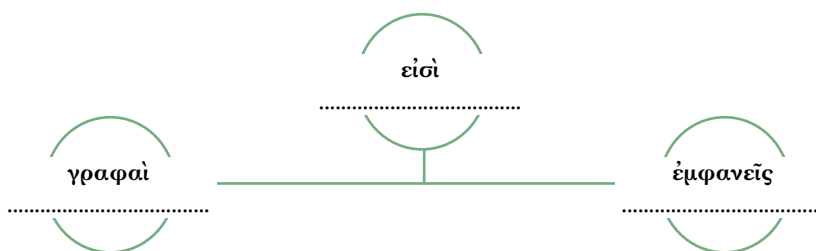
Άσκηση 2

Να συμπληρώσεις τον συντακτικό ρόλο των λέξεων:

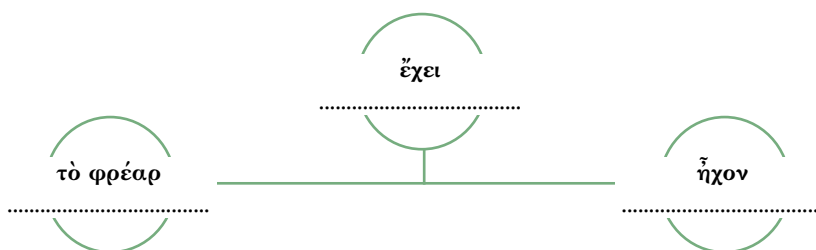
ἄνθρωποι μεσόγαιαν οἰκοῦσιν

γραφαὶ δὲ εἰσὶ ἐμφανεῖς

τὸ φρέαρ ἔχει κυμάτων ἰσχυρὸν ἦχον

Άσκηση 3

- Να καταγράψεις περιληπτικά σε λίγες σειρές και να ανακοινώσεις προφορικά στην τάξη όσα έχεις μάθει για το αντικείμενο στην Α΄ Γυμνασίου.
- Να μετατρέψεις ένα από τα κείμενα του βιβλίου αντικαθιστώντας τα αντικείμενα των ρημάτων με λέξεις της δικής σου επιλογής (συμβουλεύσου τη Γραμματική, το Συντακτικό, το γλωσσάριο και το εκτενές γλωσσάρι).

ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

Ας συνοψίσουμε τι θυμηθήκαμε σε αυτή την ενότητα (ΨΜΑ Τι συνάντησε... ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ).

Αναστοχαστική δραστηριότητα 1

Πώς μπορεί να σου είναι χρήσιμη:

- η γνώση των οικογενειών λέξεων και των λόγιων φράσεων;
- οι πληροφορίες για την ιστορία μερικών από τα μνημεία της Ακρόπολης;

Αναστοχαστική δραστηριότητα 2 Ποια από τις ενότητες στις οποίες ανέτρεξες για επανάληψη, ώστε να εφαρμόσεις τις γνώσεις σου, σου ήταν περισσότερο απαραίτητη;

ΤΙ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕ...
ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

ΕΚΤΕΝΕΣ
ΓΛΩΣΣΑΡΙ

Ι Α

ἀγαθός, ἀγαθή, ἀγαθόν = αυτός/-ή/-ό που κατάγεται από υψηλή γενιά, ικανός, γενναίος (για πρόσωπα), ο ηθικά καλός, ο χρήσιμος (για πράγματα)

ἀγγέλλω = αναγγέλλω, ανακοινώνω

ἀγορεύω = μιλάω στην αγορά (συνέλευση)

ἄγω = μεταφέρω, οδηγώ, καθοδηγώ

ἀεὶ (επίρρημα) = πάντοτε

ἀκούω = 1. ακούω, προσέχω, δίνω προσοχή.

2. υπακούω, 3. ακούω και καταλαβαίνω, εννοώ

ἄληπτος, ὁ/ή, ἄληπτον, τό = άπιαστος, -η, -ο

ἀλιεύω = ψαρεύω

ἀλκυών, ή (τῆς ἀλκυόνος) = η αλκυόνη, το ψαροπούλι αλκυών

ἀλώπηξ, ή (τῆς ἀλώπεκος) = η αλεπού

ἄμιλλα, ή (τῆς ἀμίλλης) = ο συναγωνισμός

ἀμφοτέρως, -α, -ον και συχνότερα **ἀμφοτέροι,**

-αι, -α = και οι δύο

ἀναμινήσκομαι = θυμάμαι

ἄνευ (πρόθεση) = 1. χωρίς, 2. εκτός από

ἀνίπταμαι = πετώ προς τα πάνω

ἀπάγω = 1. μεταφέρω, 2. απομακρύνω

ἀπαίδευτος, ὁ/ή, τό ἀπαίδευτον = ανεκπαιδευ-

τος, -η, -ο, αμόρφωτος, -η, -ο ακαλλιέργητος,

-η, -ο

ἀπαλλάττω = 1. απαλλάσσω, ελευθερώνω, απομα-

κρύνω κάτι κακό από κάποιον, 2. αθλώνω

ἄπλετος, ὁ/ή, ἄπλετον, τό = άφθονος, -η, -ο /

αμέτρητος, -η, -ο

ἀποδιδράσκω = 1. δραπετεύω, 2. αποφεύγω

ἀποκρίνομαι = απαντώ

ἀπολιθώω, -ῶ = πετρώνω

ἀπορέω, ἀπορῶ = 1. βρίσκομαι σε αμηχανία, απο-

ρώ, 2. έχω έλλειψη από κάτι

ἀργία, ή (τῆς ἀργίας) = η έλλειψη εργασίας, η

απραξία, η αχρηστία

ἄρχω = 1. κυριαρχώ, διοικώ, κυβερνώ, 2. αρχίζω

αὔξεις, ή (τῆς αὔξίσεως) = η αύξηση, η πρόο-
δος, η ανάπτυξη

ἄφρων, ὁ/ή, ἄφρον, τό = ανόητος, -η, -ο

ἄφукτος, ὁ/ή, ἄφукτον, τό = αυτός, -ή, -ό που

δεν του/της ξεφεύγει τίποτα

Ι Β

βάθρον, τό (τοῦ βάθρου) = η βάση, το κάθισμα

βάλλω = ρίχνω εναντίον κάποιου, χτυπώ, τοπο-
θετώ

βδελύσσομαι = αισθάνομαι μίσος, απεχθάνομαι

βελτίων, ὁ/ή, βέλτιον, τό = καλύτερος, -η, -ο

βούλομαι = επιθυμώ, θέλω

Ι Γ

γάρ (σύνδεσμος) = γιατί, δηλαδή

γίγνομαι = 1. (για πρόσωπα) γεννιέμαι, γίνομαι,
φτάνω, 2. (για πράγματα) παράγομαι, συμβαί-
νω

γιγνώσκω = γνωρίζω, κατανοώ, αντιλαμβάνομαι
γυμνάσιον, τό (τοῦ γυμνασίου) = το γυμναστή-
ριο. (στον πληθυντικό) οι γυμναστικές ασκή-
σεις

Ι Δ

δεινός, -ή, -όν = 1. αυτός, -ή, -ό που προκαλεί
φόβο / φοβερός, -ή, -ό / τρομερός, -ή, -ό 2.

αξιοθαύμαστος, -η, -ο 3. ικανός, -ή, -ό

δέον, τό (τοῦ δέοντος) = αυτό που είναι σωστό,
ορθό, αναγκαίο

δέος, τό (τοῦ δέους) = 1. ο φόβος, 2. ο σεβα-
σμός

δεσπότης, ὁ (τοῦ δεσπότη) = 1. ο αφέντης, 2. ο
απόλυτος άρχοντας

δημαγωγός, ὁ (τοῦ δημαγωγοῦ) = 1. (με θετική
σημασία) ο αρχηγός του λαού, 2. (με αρνητική
σημασία) αυτός που κολακεύει τον λαό για το
προσωπικό του συμφέρον

δήμος, ὁ (τοῦ δήμου) = 1. ο λαός, 2. το σύνολο
πολιτών με πολιτικά δικαιώματα, 3. το δημο-
κρατικό πολίτευμα, 4. το πολιτειακό όργανο
της Εκκλησίας του Δήμου

διά (πρόθεση) = 1. μέσα από, 2. στη διάρκεια, 3.
μέσω, 4. εξαιτίας, για

διαφερόντως (επίρρημα) = με διαφορά, κατεξο-
χήν

διατρίβω = 1. περνώ τον καιρό μου ασχολούμενος
με κάτι, 2. καθυστερώ

δίδωμι = δίνω, παρέχω

διόπερ = γι' αυτό ακριβώς

δίπους, ὁ/ή, δίπουν, τό = αυτός, -ή, -ό που έχει
δύο πόδια

διώκω = 1. κυνηγώ, καταδιώκω, 2. επιδιώκω

δοῦπος, ὁ (τοῦ δοῦπου) = ο χτύπος, ο θόρυβος

δύναμαι = μπορώ

Ι Ε

ἐάν δέ μή = διαφορετικά

ἔαρ, τό (τοῦ ἔαρος) = η άνοιξη

εἶθε = μακάρι

εἶμι = εἶμαι

εἰς (πρόθεση) = 1. προς, 2. μέσα σε, 3. σχετικά με,
4. για

εἷς, μία, ἓν = ένας, μία, ένα

ἐκαστος, -η, -ον (αντωνυμία) = καθένας, καθεμία,
καθένα

ἐκδιώκω = διώχνω, απομακρύνω

ἐλεήμων, ὁ/ἡ, ἐλεῆμον, τὸ = συμπονετικός, -ή, -ό, ευσπλαχνικός, -ή, -ό
 ἐλπίς, ἡ (τῆς ἐλπίδος) = ἡ ἐλπίδα
 ἐμπίπτω = 1. πέφτω μέσα, 2. επιτίθεμαι, 3. προσβάλλω
 ἐν (πρόθεση) = μέσα σε
 ἐναντίος ὁ/ἡ, ἐναντίον, τὸ = 1. ο/η/το απέναντι, 2. ο εχθρός, ο αντίπαλος
 ἔνδον (επίρρημα) = μέσα
 ἐνέδρα, ἡ (τῆς ἐνέδρας) = ἡ παραφύλαξη, το καρτέρι
 ἐνθάδε (επίρρημα) = ἐδῶ, ἐκεῖ
 ἐνιαυτός, ὁ (τοῦ ἐνιαυτοῦ) = το ἔτος, ἡ χρονιά
 ἐνοικέω, ἐνοικῶ = κατοικῶ μέσα
 ἐπαινέω, ἐπαινῶ = ἐγκωμιάζω, λέω ἐπιδοκιμαστικά λόγια
 ἐπιβουλεύω = σκέφτομαι/σχεδιάζω κακῶς
 ἐπιτάττω = διατάζω, ορίζω
 ἔπος, τό (τοῦ ἔπους) = ο λόγος, ἡ λέξη
 ἔργον, τό (τοῦ ἔργου) = ἡ πράξη, ἡ ἐνέργεια, το ἐπίτευγμα
 ἐρωτάω, ἐρωτῶ = ρωτῶ
 ἔσχατος, -η, -ον και ἔσχατος, ὁ, ἡ, ἔσχατον, τὸ = τελευταίος, -α, -ο, αὐτός που βρίσκεται στον υπέρτατο βαθμῶς
 ἕτερος, ἕτερα, ἕτερον (αντωνυμία) = ο ἄλλος, ἡ ἄλλη, το ἄλλο
 εὖ (επίρρημα) = καλά, σωστά, πολύ
 εὐβουλία, ἡ (τῆς εὐβουλίας) = ἡ ορθή σκέψη, ἡ σύνεση
 εὐεργετέω, εὐεργετῶ = κάνω καλή και ωφέλιμη πράξη

I Z

Ζεὺς, ὁ (τοῦ Διός) = ο Δίας
 ζηλώω-ζηλῶ = ἐπιδιώκω με ζέση, θαυμάζω κάποιον/-α και προσπαθῶ να τον/τη μιμηθῶ, ζηλεύω

I H

ἡμισυς, ἡμίσεια, ἡμισυ = μισός, μισή, μισό

I Θ

θαυμάζω = θαυμάζω, εκπλήσσομαι, ἀπορώ
 θεραπεύω = 1. λατρεύω, 2. ὑψηρετώ
 θηρεύω = κυνηγῶ
 (ἀπο)θνήσκω = 1. πεθαίνω, 2. σκοτώνομαι
 θυμός, ὁ (τοῦ θυμοῦ) = ἡ ἐπιθυμία, το θάρρος, ἡ οργή
 θύω = θυσιάζω

I I

ἵνα = γιὰ να
 ἵππος, ὁ (τοῦ ἵππου) = το ἄλογο
 ἰστίον, τό (τοῦ ἰστίου) = το πανί του πλοίου
 ἰχθύς, ὁ (τοῦ ἰχθύος) = το ψάρι

I K

καίριος, -α, -ον = αὐτός, -ή, -ό που βρίσκεται στον κατάλληλο χρόνο ἢ στον κατάλληλο τόπο
 καλέομαι, καλοῦμαι = ἀποκαλοῦμαι, ἔχω ἀποκτήσει/φέρω ὄνομα, ὀνομάζομαι
 κατακρημνίζω = γκρεμίζω, ρίχνω κάποιον/κάτι στον γκρεμό

καταπλέω = κατευθύνομαι με πλοίο προς
 κατασπαράττω = κατασπαράζω, κατακομματιάζω
 κατεργάζομαι = πραγματοποιῶ, ἐργάζομαι γιὰ κάτι, φέρνω σε πέρας
 κελεύω = διατάζω, προτρέπω, παρακαλῶ (ἀνάλογο με το ποιος ἀπευθύνεται σε ποιον)
 κῆτος, τό (τοῦ κήτους) = το μεγάλο ζῶο, το θηρίο
 κλείομαι = εἶμαι κλειστός
 κραταίος, -ά, -ὸν = ἰσχυρός, -ή, -ό,
 κρατερός, -ά, -ὸν = ἰσχυρός, -ή, -ό / δυνατός, -ή, -ό
 κρατέω, κρατῶ = κυριαρχῶ
 κρύπτω = κρύβω
 κύων, ὁ/ἡ (τοῦ/τῆς κυνός) = σκύλος

I Λ

λακωνίζω = μιμούμαι τον τρόπο ζωῆς των Λακεδαιμονίων, και κυρίως τον σύντομο και περικτικὸ τρόπο που μιλοῦν, υποστηρίζω τους Λακεδαιμονίους
 λαλέω, λαλῶ = μιλάω, φλυαρῶ
 λαμβάνω = παίρνω, δέχομαι
 λείπω = ἀφήνω, ἐγκαταλείπω
 λέων, ὁ (τοῦ λέοντος) = το λιοντάρι
 λύω = 1. λύνω, ἐλευθερώνω, 2. διαλύω

I M

μακάριος, -α, -ον και μακάριος, ὁ/ἡ, μακάριον, τὸ = εὐτυχισμένος, -η, -ο, εὐλογημένος, -η, -ο
 μανθάνω = μαθαίνω, καταλαβαίνω
 μαρτυρέω, μαρτυρῶ = δίνω μαρτυρία, ἐπιβεβαιώνω
 μέγας, μεγάλη, μέγα = μέγας, μεγάλη, μεγάλο
 μέλας, μέλαινα, μέλαν = μαύρος, -η, -ο
 μὲν = πράγματι, στ' ἀλήθεια
 μὲν ... δέ ... = ἀφενός/ἀπὸ τῆς μίας πλευράς ... ἀφ' ἑτέρου/ἀπὸ τῆς ἄλλης πλευράς...
 μεστός, -ή, -ὸν = γεμάτος, -η, -ο
 μηδεὶς, μηδεμία, μηδὲν = κανείς, καμία, κανένα/τίποτα

I N

ναῦς, ἡ (τῆς νεὸς) = πλοίο
 νεανίας, ὁ (τοῦ νεανίου) = ο νεαρός ἄντρας
 νεανίσκος, ὁ (τοῦ νεανίσκου) = το νεαρό ἀγόρι
 νομίζομαι = θεωροῦμαι, καθιερώνομαι
 νῦν (επίρρημα) = τώρα
 νῶτον, τό / νῶτος, ὁ (τοῦ νώτου) = ἡ πλάτη

I O

ὀδεύω = πορεύομαι, προχωρῶ προς
 ὀδυρμός, ὁ (τοῦ ὀδυρμοῦ) = ο θρήνος
 οἰκέτης, ὁ (τοῦ οἰκέτου) = ο δούλος του σπιτιοῦ
 οἰκέω, οἰκῶ = κατοικῶ, διοικῶ
 οἶκος, ὁ (τοῦ οἴκου) = 1. ἡ οἰκία, το σπίτι (ὡς κτίριο), 2. ἡ οἰκογένεια
 ὁμολογέω, ὁμολογῶ = 1. συμφωνῶ, 2. παραδέχομαι
 ὀνομάζω = ὀνομάζω, ἀποκαλῶ
 ὀράω, ὀρῶ = βλέπω
 ὀρθῶς (επίρρημα) = σωστά, με σωστό τρόπο

ὄρνις, ὄ/ῆ (τοῦ/τῆς ὄρνιθος) = το πτηνό, το πουλί
ὄρος, τό (τοῦ ὄρους) = το βουνό
ὅς, ῆ, ὄ (αντωνυμία) = ο οποίος, η οποία, το οποίο
ὄστουν, τό (τοῦ ὄστου) = το ανθρώπινο κόκκαλο
οὐ / οὐκ / οὐχ = δεν, όχι
οὐδὲ (σύνδεσμος) = ούτε
οὐδέεις, οὐδεμία, οὐδέν (αντωνυμία) = κανείς, καμία, κανένα/τίποτα
οὔν = λοιπόν
οὗς, τό (τοῦ ὠτός) = το αυτί
οὗτος, αὕτη, τοῦτο (αντωνυμία) = αυτός, αυτή, αυτό

Π

παιδεύω = εκπαιδεύω, καθοδηγώ
παιδεύομαι = μεριμνῶ για την εκπαίδευση κάποιου, (με παθητική σημασία) εκπαιδεύομαι
παῖς, ὄ/ῆ (τοῦ/τῆς παιδός) = ο γιος/ η κόρη, το παιδί
παντοῖος, -α, -ον = κάθε είδους
παραγγελία, ῆ (τῆς παραγγελίας) = η εντολή
παρασκευάζομαι = προετοιμάζομαι
πᾶς, πᾶσα, πᾶν = ὅλος, -η, -ο. ὁλόκληρος, -η, -ο. (πληθ.) ὅλοι, -ες, -α
πάτριος, -α, -ον και πάτριος, ὄ/ῆ, πάτριον, τό = πατροπαράδοτος, -η, -ο
πελάζω = ἐρχομαι κοντά, πλησιάζω
πέμπω = στέλνω
πένης, ὄ (τοῦ πένητος) = ο φτωχός
πενία, ῆ (τῆς πενίας) = η φτώχεια
περιβαίνω = βαδίζω ὀλόγυρα, καβαλῶ ἄλογο
περιγίγνομαι = υπερισχύω, νικῶ
πέτομαι = πετάω
πιστός, -ῆ, -όν = ἐμπιστος, -η, -ο, ειλικρινής, -ής, -ές, ἀξιοπιστος, -η, -ο
πλησίον (επίρρημα) = κοντά
ποιέω, ποιῶ = κάνω, δημιουργῶ, κατασκευάζω
πολλάκις (επίρρημα) = πολλές φορές
πορεύομαι = βαδίζω, πηγαίνω κάπου
ποτε (επίρρημα) = 1. κάποτε (σε καταφατική πρόταση). 2. ποτέ (σε αρνητική). 3. πότε; (σε ερωτηματική)
πράττω = κάνω, ενεργῶ, κατορθώνω, ασχολούμαι με κάτι
πρῶτον (επίρρημα) = κατ' αρχάς
πτέρυξ, ῆ (τῆς πτέρυγος) = το φτερό
πῦρ, τό (τὰ πυρὰ) = η φωτιά

Ρ

ρίπτω = ρίχνω

Σ

σκέπη, ῆ (τῆς σκέπης) = η σκεπή, η προστασία
σκότος, ὄ (τοῦ σκότου) / σκότος, τό (τοῦ σκότους) = το σκοτάδι
σπουδάζω = ασχολούμαι με πολύ ενδιαφέρον, ἐπιδιώκω
στέγω = σκεπάζω
στέργω = αγαπῶ, δείχνω ἀγάπη/στοργή σε κάποιον
στρατεύω = ἐκστρατεύω

Τ

τάχος, τό (τοῦ τάχους) = η ταχύτητα
τετράπους, ὄ/ῆ, τετράπουν, τό = αυτός, -ῆ, -ό που ἔχει τέσσερα πόδια
τέχνη, ῆ (τῆς τέχνης) = 1. ἡ τέχνη, 2. ο τρόπος ἐπίτευξης ἐνὸς στόχου, 3. το τέχνασμα
τίς, τί (ερωτηματική αντωνυμία) = ποιος, ποια, ποιο;
τίς, τίς, τί (ἀόριστη αντωνυμία) = κάποιος, κάποια, κάποιος
τρίπους, ὄ/ῆ, τρίπουν, τό = αυτός, -ῆ, -ό που ἔχει τρία πόδια
τυγχάνω = συμβαίνω, εἶμαι κατὰ τύχη

Υ

ὔδωρ, τό (τοῦ ὕδατος) = το νερό
ὔλη, ῆ (τῆς ὕλης) = 1. το δῶσος, 2. το υλικό ἀπὸ το οποίο κατασκευάζεται κάτι

Φ

φαιδρός, -ά, -όν = λαμπερός, -ῆ, -ό
φειδώ, ῆ (τῆς φειδοῦς) = η κατανάλωση με μέτρο, η οικονομία
φίλος, -η, -ον = φίλος, -η / ἀγαπητός, -ῆ, -ό
φοβέομαι, φοβοῦμαι = φοβάμαι
φοβέω, φοβῶ = προκαλῶ φόβο, φοβίζω
φονεύω = σκοτώνω
φράζω = λέω, μιλάω
φυγάς, ὄ (τοῦ φυγάδος) = 1. ο δραπετής, 2. ο ἐξόριστος
φυλάττω = φυλάω, φρουρῶ, ἐφαρμόζω
φύω = 1. κάνω κάτι να φυτρώσει, 2. εἶμαι γεννημένος ἀπὸ τη φύση

Χ

χελιδών, ῆ (τῆς χελιδόνος) = το χελιδόνι
χράομαι, χρώμαι = χρησιμοποιοῦ, μεταχειρίζομαι, ἐξασκῶ
χωρίον, τό (τοῦ χωρίου) = η περιοχή

Ω

ῶρα, ῆ (τῆς ὥρας) = 1. η ἐποχή, 2. η κατάλληλη στιγμή, 3. η ἀκμή της νεαρῆς ἡλικίας
ῶσπερ (επίρρημα) = ὅπως ἀκριβῶς

Βιβλιογραφικές αναφορές

Τα αρχαία ελληνικά κείμενα που χρησιμοποιήθηκαν στο Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας είτε αυτούσια είτε ως διασκευές κυκλοφορούν από τις ακόλουθες εκδόσεις:

- [Αθήναιος]** Kaibel, G. (1887-1890) *Athenaei Naucraticae deipnosophistarum libri xv*, Leipzig.
- [Απολλόδωρος]** Frazer, J. G. (1946) *Apollodorus, The library*, Cambridge, MA – London.
- [Αριστοτέλης]** Bywater, I. (1959) *Aristotelis Ethica Nicomachea*, Oxford.
- [Διογένης Λαέρτιος]** Hicks, R.D. (1925) *Diogenes Laertius. Lives of eminent philosophers*, Cambridge, MA – London.
- [Διόδωρος Σικελιώτης]** Bekker, I., Dindorf, L., Vogel, F. (1888-1890) *Diodorus Siculus. Diodori Bibliotheca Historica*, Leipzig.
- [Ευστάθιος]** Stallbaum, G. (1825-18260) *Eustathii archiepiscopi Thessalonicensis commentarii ad Homeri Odysseam*, Leipzig.
- [Εφραίμ ο Σύρος]** Φραντζόλας, Κ. (1988-1998) *Όσιου Έφραϊμ του Σύρου έργα*, Θεσσαλονίκη.
- [Λουκιανός]** Harmon, A. M. (1913) *Lucian. Works with an English Translation*, Cambridge, MA – London.
- [Γρηγόριος Ναζιανζηνός]** Migne, J.-P. (1857-1866) *Patrologiae cursus completus (series Graeca)*, Paris.
- [Παλαιά Διαθήκη]** A. Rahlfs, (1935) *Septuaginta*, Stuttgart.
- [Παυσανίας]** Spiro, F. (1903) *Pausanias. Pausaniae Graeciae Descriptio*, Leipzig.
- [Πλούταρχος]** Perrin, B. (1914-1916) *Plutarch. Plutarch's Lives, with an English Translation*, Cambridge, MA – London.
- [Πολυδεύκης]** Bethe, E. (1900) *Pollucis Onomasticon*, Leipzig.
- [Ιωάννης Στοβαίος]** Wachsmuth, C., Hense, O. (1884). *Iohannis Stobaei Anthologium*, Berlin.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Ζούκας, Ν. Γ.** (1964) Αναγνωστικόν της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας, Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Λάζος, Χ.**, (2002), *Παίζοντας στο χρόνο*, εκδ. Αίολος.
- Μπίλλα, Π.**, Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου *Συντακτικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας*, Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος» (ebooks.edu.gr).
- Μέλβιλ, Χ.** (2006), *Μόμπι Ντικ, Η φάλασσα*, Μτφρ. Αθ. Κ. Χριστοδούλου, εκδ. Gutenberg.
- Παπακώστας, Θ.**, (2021), *Χωράει όλη η αρχαιότητα στο ασανσέρ.*, εκδ. Key Books.
- Χατζησαββίδης Σ. - Χατζησαββίδου Α.**, *Γραμματική Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου*, Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος».
- Ψηφίδες για την ελληνική γλώσσα** & τη γλωσσική εκπαίδευση, ΚΕΓ.

Λεξικά

- Λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας* Liddel & Scott (Επιτομή του Μεγάλου Λεξικού, Εκδ. Πελεκάνος 2007) (από τις Ψηφίδες του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/tools/liddell-scott/index.html)
- Montanari, F.* (2013), *Σύγχρονο Λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδήμα.
- Τριανταφυλλίδης, Μ.* (1998) *Λεξικό της Κοινής Ελληνικής*, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (από την *Πύλη για την ελληνική γλώσσα* https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/index.html)

Βιβλιογραφικές αναφορές

Τα αρχαία ελληνικά κείμενα που χρησιμοποιήθηκαν στο Τετράδιο Εργασιών είτε αυτούσια είτε ως διασκευές κυκλοφορούν από τις ακόλουθες εκδόσεις:

- [Αθήναιος]** Kaibel, G. (1887-1890) *Athenaei Naucraticae deipnosophistarum libri xv*, Leipzig.
- [Αισχύλος]** Page, D.L. (1972) *Aeschylus Septem Quae Supersunt Tragoedias*, Oxford.
- [Αίσωπος]** Perry, B. E. (1952) *Aesopica*, Urbana-Illinois.
- [Αίσωπος]** Αίσωπου Μύθοι, Μτφρ. Ι. Κωνσταντάκος, εκδ. Κίχλη (*Πύλη για την ελληνική γλώσσα*).
- [Αναξαγόρας]** Diels H. - Kranz W., (1952) *Die Fragmente der Vorsokratiker*, vol. 2, Berlin.
- [Αντιφών]** Diels H. - Kranz W., (1952) *Die Fragmente der Vorsokratiker*, vol. 2, Berlin.
- [Δημόκριτος]** Diels H. - Kranz W., (1952) *Die Fragmente der Vorsokratiker*, vol. 2, Berlin.
- [Διόδωρος Σικελιώτης]** Bekker, I., Dindorf, L., Vogel, F. (1888-1890) *Diodorus Siculus. Diodori Bibliotheca Historica*, Leipzig.
- [Επίκτητος]** Von Leutsch, E.L. (1851) *Corpus paroemiographorum Graecorum*, Göttingen.
- [Ευριπίδης]** Murray, G. (1902) *Euripidis fabulae*, Oxford.
- [Ηράκλειτος]** Diels H. - Kranz W., (1951) *Die Fragmente der Vorsokratiker*, vol. 1, Berlin.
- [Ηρόδοτος]**, *Ηρόδοτου Ιστορίαι*, (1964), Μετάφραση Δ. Ν. Μαρωνίτης, εκδ. Γκοβόστη.
- [Θουκυδίδης]** Jones H. S., & J. E. Powell (1942). *Thucydides Historiae*, Oxford.
- [Ματθαίος]** Aland, K., Black, M., Martini, C.M., Metzger, B.M., Wikgren, A. (1968) *The Greek New Testament*, Stuttgart.
- [Μένανδρος]** A. Meineke, A. (1841) *Fragmenta comicorum Graecorum*, Berlin.
- [Όμηρος]** Όμηρικά έπη (2006) *Όμηρου Οδύσεια*, Μετάφραση Δ. Ν. Μαρωνίτης, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, Θεσσαλονίκη.
- [Πρωταγόρας]** Diels H. - Kranz W., (1952) *Die Fragmente der Vorsokratiker*, vol. 2, Berlin.
- [Σκόλιον]** Page, D.L. (1962) *Poetae melici Graeci*, Oxford.
- [Ιωάννης Στοβαίος]** Wachsmuth, C., Hense, O. (1884). *Iohannis Stobaei Anthologium*, Berlin.
- [Ψελλός]** Renauld, É. (1926) *Michel Psellos. Chronographie ou histoire d'un siècle de Byzance (976-1077)*, Paris.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Βάσση, Γ.**, (2016), *Φιλοσοφικά Παραμύθια*, εκδ. Λιβάνη
- Βιζυηνός, Γ.**, (1881), *Το παιδικό παιχνίδι*, διατριβή, εκδ. Κυριακίδη.
- Μέγας, Γ. Α.**, (2001) *Ελληνικά Παραμύθια, Β΄*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας Ι. Δ. Καλλάρου & Σιας Α. Ε.
- Καζαντζάκης, Ν.**, (2023), *Στα παλάτια της Κνωσού*, εκδ. Διόπτρα.
- Κάφκα, Φ.**, (2019), *Γράμμα στον πατέρα*, Μετάφραση-Επίμετρο Βασίλης Τσαλής, εκδ. Μεταίχμιο.
- Παπαδιαμάντης, Αλ.**, (1993), *Διηγήματα της Αγάπης*, εκδ. Αρμός
- Παπακώστας, Θ.**, (2021), *Χωράει όλη η αρχαιότητα στο ασανσέρ.*, εκδ. Key Books.
- Φιλικός, Δ.**, (1946) *Αναγνωστικόν της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας*, Αθήνα.

